

MARMATIA

19
ARHEOLOGIE - ISTORIE
2022

BAIA MARE

ARCHAEOLOGY & HISTORY

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE
MARAMUREȘ

MARMATIA

19

Baia Mare
2022

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Viorel RUSU, redactor șef
Dan POP, secretar de redacție

COLEGIUL ȘTIINȚIFIC:

Dr. Nona PALINCAȘ, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
Dr. Ioan STANCIU, Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca
Dr. Ionuț Virgil COSTEA, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

MARMATIA – publicație periodică a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș

Lucrările și corespondența vor fi trimise la adresa:

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș

Baia Mare, str. Monetăriei, nr.1-3

cod: 430406; jud. Maramureș

Telefon / Fax: 0040-262-211927; 0040-262-211924

e-mail: maramuresmuzeu@gmail.com www.maramuresmuzeu.ro

Răspunderea pentru conținutul științific al lucrărilor și calitatea rezumatelor în limbi străine revine, în exclusivitate, autorilor

Tehnoredactarea: Tünde PÉCSI

Coperta: Emanuel LUCA, Zamfir ȘOMCUTEAN

Pe coperta I: Sigiliul lăcătușilor, tâmplarilor, frânghierilor, rotarilor, fierarilor și cuțitarilor din orașul Baia Sprie, anul 1826.

Editor:

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș

© Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș 2021

ISSN - 1582-9979

CUPRINS - CONTENTS - SOMMAIRE - INHALT

ARHEOLOGIE

Dan POP	Cercetări arheologice non-intruzive pe traseul Centurii ocolitoare a municipiului Baia Mare / Non-intrusive archaeological research along the Baia Mare beltway	5
Marius ARDELEANU	Observații privind așezarea de epocă romană (<i>Barbaricum</i>) de la Bozânta Mică, punctul <i>Grind</i> (jud. Maramureș) / Observations regarding the Roman Period settlement (<i>Barbaricum</i>) from Bozânta Mică, point Grind (Maramureș county)	27
Raul CARDOȘ	Un denar roman descoperit la Dămăcușeni, județul Maramureș / A Roman denarius discovered at Dămăcușeni, Maramureș County	55
Teofil IVANCIUC, Marius VOINAGHI	O monedă post-aureliană și Depresiunea Maramureșului în secolul IV d. Hr. / A post-aurelian Roman coin and the Maramureș Depression in the IV Century AD	63

ISTORIE

Sorana MIȘCA	Considerații privind sigiliile de breaslă din Baia Mare publicate în anii 1966-1971 / Considerations regarding the guild seals from Baia Mare published in the years 1966-1971	73
Daniel-Victor SĂBĂCEAG Viorel CÂMPEAN	Familia lui Teodor Lengyel (1838-1909), un preot greco-catolic devotat slujirii în parohia Stremț / The family of Teodor Lengyel (1838-1909), a Greek Catholic priest devoted to serve in Stremț parish	87
Marta CORDEA	Colecțiile speciale ale Bibliotecii Județene Satu Mare, prezentare și valorificare (I) / An Exposition of the Satu Mare County Library's Special Collections and their Valorization Process (I)	99
Marius CÂMPEANU	Ofițeri români din plasa Mănăștur în Primul Război Mondial / Romanian officers from Mănăștur in the First World War	107
Ioan BOTIȘ	Lumea internațională în ziarul Pentru Socialism. De la revoluția din Ungaria la instaurarea comunismului în Cuba (1956-1959) I / The International World in the Newspaper Pentru Socialism. From the Hungarian Revolution to the Establishment of Communism in Cuba (1956-1959) I	115

RESTAURARE - CONSERVARE - DESEN

Monica GHIMAN Zamfir ȘOMCUTEAN Dorian GHIMAN	Restaurarea, Conservarea și Desenarea bunurilor culturale mobile. Tezaurul dacic de podoabe din argint descoperite la Vărai, com.Valea Chioarului, jud. Maramureș / Artifacts Restoration, Conservation and Design. The Dacian silver treasure discovered at Vărai, Valea Chioarului commune, Maramureș county	147
---	--	-----

RECENZII, PREZENTĂRI DE CĂRȚI

Daniel Cornel BARNA	Elisabeta Scurtu, <i>Familii de preoți greco-catolici din Țara Năsăudului(1700-1948)</i> , Editura Mega, Cluj-Napoca.	155
----------------------------	---	-----

STUDII MUZEALE

OANA-ALEXANDRA CHIRILĂ OANA LEȘIU	Inovația începe din interior. Reflecții după NEMO European Museum Conference 2022 / Innovation Begins Within. Reflections After the NEMO European Museum Conference 2022	157
--	--	-----

<i>Prescurtări bibliografice / Bibliographische Abkürzungen / Bibliographical abbreviations</i>		163
---	--	-----

Cercetări arheologice non-intruzive pe traseul Centurii ocolitoare a municipiului Baia Mare

DAN POP

Cuvinte cheie: Cercetări arheologice de suprafață, situri arheologice, neolitic, epoca mijlocie a bronzului, epoca târzie a bronzului, cultura Suci de Sus, grupul Lăpuș, Hallstatt timpuriu, Hallstatt mijlociu, epoca romană în Barbaricum (sec. II-IV d.Chr.), epoca medieval timpurie (sec. VII-VIII d. Chr.), jud. Maramureș.

Keywords: Fieldwalking, Archaeological sites, Neolithic, Middle Bronze Age, Late Bronze Age, Suci de Sus culture, Lăpuș group, First Iron Age, Middle Iron Age, Roman Age in Barbaricum (IInd-IVth century AD), Early Medieval Age (VIIth-VIIIth century AD), Maramureș county.

Introducere

Cercetările arheologice de suprafață (non-intruzive) prezentate mai jos au fost determinate de implementarea proiectului *Centura Ocolitoare a Municipiului Baia Mare*, beneficiar Consiliul Județean Maramureș, conform proiectului pus la dispoziție de proiectant - S.C. Drum Pod. SRL din Iași - traseul are lungimea de 31.873.96 km parcurge de la est la vest următoarele UAT-uri: Baia Sprie, Șișești, Dumbrăvița, Baia Mare, Groși, Recea, Tăuții Măgherauș și Cicârlău (fig.1).

Repere geografice

Zona afectată de proiect este situată în partea sudică a depresiunii Baia Mare. Porțiunea vestică a *Variantei ocolitoare*, de la km 0 la km 13, parcurge zona de câmpie din apropierea confluenței râului Lăpuș cu Someșul, dar și a râului Săsar cu Lăpușul; mici grinduri și terase găsindu-se în imediata vecinătate a văilor Băița și Nistru. De la km 13 la km 21 varianta proiectată este situată pe terasele înalte ale Lăpușului sau pe pantele line ale acestora, iar mai spre est, pe pantele line din preajma văilor Cărbunăreasca și Craica; de la km 21 până la km 31 aceasta intră în zona deluroasă din partea sudică a orașului Baia Sprie.

Din punct de vedere geologic întreaga zona este marcată de prezența nisipului, pietrișului și argilei roșcate (fig.2).

Repere arheologice

Anterior începerii cercetărilor de suprafață pe traseul Centurii Ocolitoare a Municipiului Baia Mare au fost cartate, potrivit informațiilor cunoscute, 13 situri arheologice (fig. 3), care se află în proximitatea acestora, la distanțe cuprinse între 100 și 1200 m. Acestea sunt situate cu precădere în jumătatea vestică a zonei propuse pentru Centura Ocolitoare, nouă dintre acestea sunt documentate doar prin cercetări de suprafață și patru prin săpături arheologice.

1. Bozânta Mică – Grind, com. Recea (fig.3/1); Sit arheologic cu locuri din trei epoci diferite: epoca bronzului, cultura Suci de Sus faza a II-a - a doua jumătate a mileniului II î.Chr., epoca romană (*Barbaricum*) – sec.II-IV d.Chr. și epoca medieval timpurie - sec. VII-IX d.Chr. Situl arheologic de la Bozânta Mică – Grind a fost descoperit de Ioan Stanciu cu prilejul unor cercetări de suprafață, în anul 1992. Cercetări arheologice sistematice au fost întreprinse aici între anii 2009-2015 de un colectiv format din Ioan Stanciu - responsabil de șantier, Dan Pop, Marius Ardeleanu, Raul Cardoș, Bogdan Bobîna, Sorana Mișca, Ancuța Bobîna, Dorian Ghiman și Zamfir Șomcuturean – membri în colectivul de cercetare¹.

2. Bozânta Mică – La Huci/Movile, com. Recea (fig.3/2); Sit arheologic cu locuri din epoca târzie a bronzului, grupul Lăpuș - a doua jumătate a mileniului II î.Chr.; fragmente ceramice lucrate cu mâna și la roată aparținând sec. II-IV și, probabil, VII-IX d. Chr. Cercetări arheologice de suprafață I. Stanciu (1992), D. Pop, R. Cardoș, Z. Șomcuturean, D. Ghiman (2010)².

¹ Stanciu 1995, d. 142 nr. 9B; Matei, Stanciu 2000, d. 37, nr. 29 (47); Kacsó 2003, d.109 nr. 4a, 135 nr. 21, pl.2/5-14 (il.); Ardeleanu 2015, 59-96 (il.); Cardoș 2017, 49-56 (il.).

² Stanciu 1995, 142 nr.9A; Matei, Stanciu, 2000, d. 37, nr. 29 (46).

3. Bozânta Mică – Unchiu Popii, com. Recea (fig.3/3); Sit arheologic cu mai multe niveluri de locuire: faza târzie a epocii bronzului, epocă romană secolele II-IV d.Chr. și, probabil, VII-IX d. Chr. Cercetări de suprafață I. Stanciu (1992), D. Pop, R. Cardoso, Z. Șomcutean, D. Ghiman (2010)³.

4. Bușag – Coasta Bușagului, oraș Tăuții Măgherauș (fig.3/4); Stațiune paleolitică cu două niveluri de locuire. Nivelul superior aparține Gravettian-ului, iar cel inferior culturii Aurignacian. Date: Aurignacian 43.000 – 26.000 BP; Gravettian 26.000-20.2000 BP. Cercetări arheologice: săpături arheologice: Maria Bitiri, 1969; Maria Bitiri, Marin Cârciumaru, 1979-1971; Marin Cârciumaru, 1978; Roxana Dobrescu, Alain Tuffreau, 2016; R. Dobrescu, Alexandru Ciornei, A. Lamotte, A. Tuffreau 2017; R. Dobrescu, A. Doboș, Bogdan Bobîna, Ancuța Bobîna, Florela Vasilescu 2019; R. Dobrescu, A. Doboș, Cristian E. Ștefan, Dan Pop, Marius Ardeleanu, Zamfir Șomcutean, Dorian Ghiman, Fl. Vasilescu 2019; Cercetări de suprafață C. Kacsó, G. Trnka, J. Kóos, 2001; C. Kacsó, G. Trnka, 2004; Cornel Pop, 2010; D. Pop, R. Cardoso, D. Ghiman, 2011; A. Tuffreau, R. Dobrescu, V. Dumitrașcu, D. Pop, Florin Pop, 2015; D. Pop, Z. Șomcutean 2016⁴.

5. Bușag (Bârgău/Cicârlău) – Pe Tog, oraș Tăuții Măgherauș/com. Cicârlău (fig.3/5); Sit arheologic din epoca târzie a bronzului, cultura Suciu de Sus; cercetări de suprafață: I. Stanciu (1989), I. Stanciu și C. Kacsó (1994). I. Stanciu, D. Pop, R. Cardoso, D. Ghiman (2007)⁵.

6. Lăpușel – Hodișău, com. Recea (fig.3/6); Sit arheologic din epoca târzie a bronzului, cultura Suciu de Sus; cercetări de suprafață: I. Stanciu (1992), D. Pop, R. Cardoso, Z. Șomcutean, D. Ghiman (2010)⁶.

7. Lăpușel – Mociar I, com. Recea (fig.3/7); Sit arheologic medieval timpuriu - sec. VII-IX d. Chr.; cercetări de suprafață: I. Stanciu (1989), D. Pop, R. Cardoso, Z. Șomcutean, D. Ghiman (2007)⁷.

8. Lăpușel – Mociar II, com. Recea (fig.3/8); Sit arheologic din epoca târzie a bronzului, cultura Suciu de Sus, faza a II-a; Cercetări arheologice de suprafață D. Pop, D. Ghiman (2000); D. Pop, R. Cardoso, Z. Șomcutean, D. Ghiman (2007); săpături arheologice de salvare D. Pop (2000)⁸.

9. Lăpușel – Ciurgău, com. Recea (fig.3/9); Sit arheologic cu locuiri din mai multe epoci: epoca mijlocie a bronzului – cultura Suciu de Sus, faza I; perioada hallstattiană, epocă romană - sec. II-IV d.Chr. și medieval timpuriu - sec.VII-VIII d.Chr.; cercetări de suprafață C. Kacsó (1977), I. Stanciu (sfârșitul anilor 80 ai sec. XX), D. Pop, R. Cardoso, Z. Șomcutean, D. Ghiman (2007): săpături arheologice sistematice C. Kacsó, I. Stanciu (1992, 1993-1994), C. Kacsó, I. Stanciu, D. Pop (2000)⁹.

10. Lăpușel-Tedeș II, com. Recea (fig.3/10); Sit arheologic cu locuiri din mai multe epoci: epoca târzie a bronzului, cultura Suciu de Sus II, epoca romană - sec. II – IV d. Chr. și epoca medievală ¹⁰.

11. Mocira-Braniște, com. Recea (fig.3/11); Sit arheologic cu urme de locuire din epoca târzie a bronzului, cultura Suciu de Sus II și epoca medievală. Cercetări de suprafață R. Cardoso, D. Ghiman, Z. Șomcutean (2010).

12. Groși – Între Pâraie, com. Groși (fig.3/12); Sit arheologic din epoca târzie a bronzului, cultura Suciu de Sus II; Cercetări de suprafață: D. Pop, Gabriela Pop (2000), D. Pop, C. Kacsó - C. Kacsó ¹¹.

³ Stanciu 2003, 257, 280, nr. 22, pl. 20/3; Kacsó 2003, 109 nr. 4c, 135 nr. 23.

⁴ Bitiri 1971, 7-18; Bitiri, Cârciumaru 1981, 79-106; Dobrescu 2001, 5-31; Păunescu 2001, 462-471; Kacsó 2004, 49-50, pl. 1-6; Dobrescu 2008, 92-123, 154-155, 225-236, fig. 25-65, foto 2-22; Kacsó 2015, 558-561, fig. 311-315 (aceleași imagini și același text ca în Kacsó 2011); Informații R. Dobrescu pentru cercetările din 2016, 2019.

⁵ Kacsó 2003, 109 nr. 5a, 135 nr. 25, pl.3/1-4 (il.).

⁶ Kacsó 2003, 114 nr. 15b, 137 nr. 93; Pop 2015, 10, pl.42/1-5 (il.).

⁷ Stanciu 1992, 175, nr. 14B, pl. 5/9, pl. 6/1-6 (il.); Stanciu 2003, 175, nr. 14B2, pl. 7-11.

⁸ Pop 2010, 283-319.

⁹ Stanciu 1992, 175, nr. 14A, pl. 5/11-19, pl. 6/1-6 (il.); Stanciu 1994, 267-322; Kacsó 1995, 83-99 (il.); Kacsó 1999, 91-106 (il.); Stanciu 1995, 150, nr. 18, pl. 27-31 (il.); Matei, Stanciu 2000, 62-63, nr. 81 (151), fig.28; Stanciu 2003, 175, nr. 14A, pl. 5/11-19, pl. 6/1-6 (il.).

¹⁰ Matei, Stanciu 2000, 63, nr. 81 (152); Kacsó 2003, 113-114 nr. 15a, 137 nr. 92, pl.21; Kacsó 2018, 157-173.

¹¹ Kacsó 2003, 105-106, nr. 11.

13. Săsar – Dâmbu Morii, com. Recea (fig.3/13); Situl arheologic cu locuiri din epocile: neolitică, epoca bronzului, perioada hallstattiană mijlocie, epoca romană și epoca medieval timpurie. Cercetări de suprafață I. Stanciu, C. Kacsó (1989), D. Pop, R. Cardoso, Z. Șomcutan, D. Ghiman (2010)¹².

Din analiza arealelor cu posibil potențial arheologic aflate în zona de construcție a *Centurii Ocolitoare* constatăm doar că lucrările de construcție a viitorului drum ar putea afecta, datorită imediații vecinătății, situl arheologic de la Bozânta Mică *Unghiu Popii* (Sit nr.3). Niciun alt sit arheologic reperat nu se află pe traseul acesteia.

Cercetările de suprafață din anul 2022

Întreg traseul propus pentru Centura Ocolitoare, cu lungimea de 31+873.96 km, a fost investigat prin cercetări de suprafață (periegheze) în vederea identificării unor posibile situri arheologice necunoscute aflate pe traseul Centurii Ocolitoare sau în imediata vecinătate a acesteia, precum și delimitarea acestora și stabilirea zonei de protecție, conform legislației în vigoare.

Evaluarea de teren a fost efectuată în cursul primăverii anului 2022 de un colectiv format din dr. Vasile Cotiugă, dr. Dan Pop, dr. Marius Ardeleanu, Raul Cadroș – arheologi, Zamfir Șomcutan, Monica Ghiman – conservatori și Dorian Ghiman – restaurator.

Traseul pus la dispoziție de proiectant în format KML sau KMZ a fost riguros și cu mare precizie urmat cu ajutorul aplicației pentru telefoane mobile *Tracklia*. Documentarea a fost realizată cu ajutorul fotografiilor, iar în zonele unde au fost identificate vestigii arheologice acestea au fost ridicate topografic cu ajutorul GPS-urilor de mână Garmin CsX 60, respectiv Garmin CsX 76. Datele obținute au fost descărcate în formatul KMZ/KML, GTM, GPX și SHP, iar apoi transformate în sistem de coordonate STEREO 70. Toate datele tehnice astfel obținute au fost suprapuse peste hărțile cadastrale 1/5000, hărțile la 1/25000, respectiv ortofotoplanuri la scara 1/5000.

În urma evaluării de teren au fost identificate vestigii arheologice în următoarele puncte (fig.4):

1. Bușag 1, oraș Tăuții Măgherauș, jud. Maramureș (fig.4-6).

Descoperiri arheologice: Un fragment ceramic din corpul unui vas realizat din pastă intermediară cu micașist în conținut, de culoare neagră-cenușie, decorat cu un brâu alveolat (?) în relief.

Date: preistoric, foarte probabil epoca bronzului.

Localizare geografică: locul descoperirii este situat pe terasa înaltă din dreapta Lăpușului, la 230 m nord de confluența Lăpușului cu valea Băița, în partea sudică a localității, la 930 sud-sud-vest de biserica Sf. Arhangheli Mihai și Gavril din localitate.

Localizare față de traseul Variantei ocolitoare: Locul descoperirii este situat la 25 m nord de marginea nordică a ultimei variante a traseului propus, în dreptul km 3.33. Fragmentul ceramic a fost descoperit pe traseul centurii ocolitoare (variata de proiect anterioară formei finale).

Cercetări arheologice: cercetări arheologice de suprafață, 2022 – D. Pop, M. Ardeleanu, R. Cardoso, D. Ghiman, Z. Șomcutan.

Tipul de folosință a terenului: arabil, culturi agricole.

Observații: Sit arheologic sau fragment ceramic descoperit în poziție secundară.

2. Bușag 2, oraș Tăuții Măgherauș, jud. Maramureș. (fig.4-6).

Descoperiri arheologice: În apropiere de punctul menționat anterior (100 m sud-est) a fost descoperit un fund de vas lucrat la roată, realizat din pastă bine arsă, fină, de culoare cărămidie cu angobă neagră-cenușie la exterior, nedecorat.

Date: medieval sau modern.

Localizare geografică: Fragmentul ceramic a fost găsit la 8 m nord de marginea nordică a traseului Variantei ocolitoare, pe terasa înaltă din dreapta râului Lăpuș, respectiv terasa din dreapta văii Băița, la 184 m nord-est de confluența celor două văi.

Localizare față de traseul Variantei ocolitoare: Fragmentul ceramic a fost descoperit pe traseul Variantei ocolitoare, la km 3.70.

Cercetări arheologice: cercetări arheologice de suprafață, 2022 – D. Pop, M. Ardeleanu, R. Cardoso, D. Ghiman, Z. Șomcutan.

Tipul de folosință a terenului: arabil, culturi agricole.

¹² Stanciu 1992, 179 nr.25, pl.5/7; Kacsó 2003, 117 nr. 26, 139 nr. 144, pl.31-33 (il.); Matei, Stanciu, 2000, 78, nr. 123 (231).

Observații: Este neclar dacă descoperirea aparține unui sit arheologic/locuire sau este artefact descoperit în poziție secundară.

3. Bozânta Mare - Situl 1, punctul Săliște , oraș Tăuții Măgherauș, jud. Maramureș (fig.4, 7-8).

Descoperiri arheologice: Numeroase fragmente ceramice din evul mediu sec. XV-XVII precum și 13 fragmente ceramice preistorice corodate, atipice, au fost descoperite pe traseul Variantei ocolitoare între km 4+6-8.

Datare: ev mediu sec. XVI-XVII, preistorice, foarte probabil epoca bronzului.

Localizare geografică: Situl este situat în partea vestică a localității, la 1 km vest de biserica ortodoxă din centrul satului, în locul numit *Săliște*. Săliștea este o terasă înaltă situată la 400 m nord-est de malul drept al râului Lăpuș.

Localizare față de traseul Variantei ocolitoare: situl este situat pe traseul Variantei ocolitoare, între km 4.60-4.80.

Cercetări arheologice: cercetări arheologice de suprafață, 2022 – D. Pop, M. Ardeleanu, R. Cardoș, D. Ghiman, Z. Șomcutean.

Tipul de folosință a terenului: arabil, culturi agricole.

4. Bozânta Mare - Situl 1a - punctul Săliște 1, oraș Tăuții Măgherauș, jud. Maramureș (fig.4, 7-8).

Descoperiri arheologice: Un fragment ceramic preistoric, fund de vas realizat din pastă intermediară de culoare crem-cenușie, la interior angobă cărămizie și o bucată de zgură au fost descoperite la 230 m sud-vest de km 4+4 km al Variantei ocolitoare, dar în zona unde urmează să fie edificat un drum de acces în locul celui dislocat de construcția Variantei ocolitoare.

Datare: preistorie.

Localizarea geografică: descoperirea se situează tot în locul numit Săliște, la 1.38 km vest-nord-vest de biserica ortodoxă din localitate, la 480 m nord de malul drept al râului Lăpuș pe un rest de terasă separată de punctul precedent (Săliște) de o mică vale.

Localizare față de traseul Variantei ocolitoare: situl este situat pe traseul Variantei ocolitoare, în zona de intrare ieșire de pe Centură, la 200 m vest-sud-vest de km 4.40.

Cercetări arheologice: cercetări arheologice de suprafață 2022 – D. Pop, M. Ardeleanu, R. Cardoș, D. Ghiman, Z. Șomcutean.

Tipul de folosință a terenului: agricol, viță de vie.

5. Bozânta Mică - Situl 2, com. Recea, jud. Maramureș (fig.4, 9-10).

Descoperiri arheologice: Au fost descoperite mai multe fragmente din epoca târzie a bronzului (trei fragmente de la o greutate de lut ars, o margine de vas nedecorată, șase fragmente atipice) toate corodate mai mult sau mai puțin, unele cu urme de ardere secundară; de asemenea, un fragment ceramic modern.

Datare: epoca târzie a bronzului, cultura Suciului de Sus sau grupul Lăpuș.

Localizare geografică: situl arheologic este situat pe terasa mai înaltă situată la 450 m sud-vest de malul stâng al Lăpușului, la sud-est de localitate, la circa 530 m sud-est de primele case din sat și la 1.13 km sud-est de Biserica Ortodoxă Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril din Bozânta Mică.

Localizare față de traseul Variantei ocolitoare: la 31 m sud-vest de marginea vestică a Variantei ocolitoare, km 6.50.

Cercetări arheologice: cercetări arheologice de suprafață, 2022 – D. Pop, M. Ardeleanu, R. Cardoș, D. Ghiman.

Tipul de folosință a terenului: arabil, culturi agricole.

6. Bozânta Mică - Situl 2a, com. Recea, jud. Maramureș (fig.4, 9, 11).

Descoperiri arheologice: În acest punct au fost identificate câteva fragmente ceramice, din care două preistorice, probabil epoca târzie a bronzului (atipice, lucrate din pastă intermediară, nedecorate), cinci fragmente ceramice realizate din pastă fină de culoare cenușiu deschis, lucrate la roată între care o margine și un fund de vas (altele trei atipice) și patru fragmente moderne

Datare: preistorie, probabil epoca târzie a bronzului, epoca romană (Barbaricum) sec. II-IV d.Chr.

Localizare geografică: situl arheologic este situat pe terasa mai înaltă, situată la 550 m vest-sud-vest de malul stâng al Lăpușului, la sud-est de localitate, la circa 320 m sud-est de primele case din sat și

la 930 m sud-est de Biserica Ortodoxă Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril din Bozânta Mică.

Localizare față de traseul Variantei ocolitoare: la 66 m sud-vest de marginea vestică a Variantei ocolitoare, km 5.50.

Cercetări arheologice: cercetări arheologice de suprafață, 2022 – D. Pop, M. Ardeleanu, R. Cardoso, D. Ghiman.

Tipul de folosință a terenului: arabil, culturi agricole.

7. Bozânta Mică – *Situl 2b*, com. Recea, jud. Maramureș (fig.4, 9, 12).

Descoperiri arheologice: În acest punct au fost descoperite două fragmente ceramice foarte probabil moderne, o bucată de zgură și un fragment de chirpic de mari dimensiuni ars secundar, vitrifiat.

Datare: neprecizabil.

Localizare geografică: locul descoperirii, cu aspectul unui mic grind, este situat pe terasa mai înaltă, situată la 530 m vest-sud-vest de malul stâng al Lăpușului, la sud-est de localitate, la circa 280 m est-sud-est de primele case din sat și la 825 m sud-est de Biserica Ortodoxă Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril din Bozânta Mică.

Localizare față de traseul Variantei ocolitoare: bunurile culturale mobile au fost identificate la 9 m vest de marginea vestică a Variantei ocolitoare, km 6.86, dar după configurația terenului grindul se întinde până spre axul Variantei ocolitoare.

Cercetări arheologice: cercetări arheologice de suprafață, 2022 – D. Pop, M. Ardeleanu, R. Cardoso, D. Ghiman.

Tipul de folosință a terenului: arabil, culturi agricole.

8. Bozânta Mică – *Situl 3* – punctul *Zăboșdierdii*, com. Recea, jud. Maramureș (fig.4, 13-14).

Descoperiri arheologice: Patru fragmente ceramice și un fragment de la o pipă de lut au fost descoperite în acest punct. Trei dintre fragmente ar putea aparține epocii romane (sec. II-IV d.Chr.) având în vedere pasta din care sunt lucrate, iar unul este din marginea unei cupe moderne.

Datare: probabil epoca romană sec. II-IV d.Chr.

Localizare geografică: descoperirile sunt situate vis-à-vis de stația de betoane din stânga drumului Lăpușel-Bozânta Mică, la 61 m nord-est de acesta, pe o terasă joasă aflată la 1 km sud-vest de malul stâng a Lăpușului, și la 1.7 km sud-est de Biserica Ortodoxă Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril din Bozânta Mică.

Localizare față de traseul Variantei ocolitoare: vestigiile au fost descoperite pe traseul Variantei ocolitoare, între km 5.75 și 6.09.

Cercetări arheologice: cercetări arheologice de suprafață, 2022 – D. Pop, M. Ardeleanu, R. Cardoso, D. Ghiman.

Tipul de folosință a terenului: arabil, culturi agricole.

9. Bozânta Mică – *Situl 3a*, punctul *Unchiu Popii*, com. Recea, jud. Maramureș (fig.4, 13).

Descoperiri arheologice: Mai multe fragmente ceramice (13 buc. din care 11 atipice) între care unul din marginea unei oale, respectiv unul din partea inferioară a unui vas puternic corodat, ambele nedecorate, databile în epoca târzie a bronzului au fost descoperite de o parte și de alta a drumului spre Bozânta Mică.

Datare: epoca târzie a bronzului, cultura Suci de Sus sau grupul Lăpuș.

Localizare geografică: situl arheologic este situat la 925 m sud-est de intrarea în localitate, de o parte și de alta a drumului Lăpușel-Bozânta Mare, la 530 sud-sud-vest de malul drept al râului Lăpuș și la 1.5 km sud-est de Biserica Ortodoxă Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril din Bozânta Mică.

Localizare față de traseul Variantei ocolitoare: situl se găsește la 40 m sud de marginea sud-vestică Variantei ocolitoare, km 6.45.

Cercetări arheologice: cercetări arheologice de suprafață, 2022 – D. Pop, M. Ardeleanu, R. Cardoso, D. Ghiman.

Tipul de folosință a terenului: arabil, culturi agricole.

10. Bozânta Mică – *Situl 4*, com. Recea, jud. Maramureș (fig.4, 15-16).

Descoperiri arheologice: Trei fragmente ceramice au fost descoperite în acest loc. Dintre acestea două sunt de mici dimensiuni, atipice, de culoare cărămidie, nedecorate; unul este modern, iar celălalt

este posibil să aparțină epocii medieval-timpurii (sec. VII-IX d.Chr). Unul provine din marginea unei oale, probabil lucrată la roată înceată din pastă crem-cenușie acoperită cu angobă de culoare cărămidie; și acesta aparține probabil epocii medieval timpurii.

Date: probabil medieval timpuriu sec. VII-IX d.Chr.

Localizare geografică: descoperirile sunt situate în dreapta drumului Lăpușel-Bozânta Mică, la 114 m est de drum, pe terasa joasă aflată la 304 m vest de malul stâng al Lăpușului și la 608 m nord-vest de halta CFR din Lăpușel.

Localizare față de traseul Variantei ocolitoare: vestigiile au fost descoperite pe traseul Variantei ocolitoare, km 7.66.

Cercetări arheologice: cercetări arheologice de suprafață, 2022 – D. Pop, M. Ardeleanu, R. Cardoș, D. Ghiman.

Tipul de folosință a terenului: arabil, culturi agricole.

11. Bozânta Mică - Situl 5, punctul *Plopi*, com. Recea, jud. Maramureș (fig.4, 13-14).

Descoperiri arheologice: Șapte fragmente ceramice și un fragment de zgură fost descoperite în acest punct. Toată ceramica este atipică, nedecorată, dar după pastă și tehnică apreciem că unul a fost lucrat la mână din pastă grosieră, corodat și ars secundar este preistoric, unul este lucrat la roată din pastă cenușie și ar putea aparține epocii romane, alte patru fragmente sunt moderne.

Date: preistorie, probabil epoca romană sec. II-IV d.Chr.

Localizare geografică: descoperirile sunt situate în vecinătatea sud-estică a sitului 3, la 330 m sud-est de acesta, în dreapta drumului Lăpușel-Bozânta Mică, la 94 m nord-est de drum, pe o terasă joasă aflată la 480 m sud-vest de malul stâng al Lăpușului, și la 2 km sud-est de Biserica Ortodoxă Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril din Bozânta Mică.

Localizare față de traseul Variantei ocolitoare: vestigiile au fost descoperite pe traseul Variantei ocolitoare, km 6.93.

Cercetări arheologice: cercetări arheologice de suprafață, 2022 – D. Pop, M. Ardeleanu, R. Cardoș, D. Ghiman.

Tipul de folosință a terenului: arabil, culturi agricole.

12. Mocira - Situl 6, punctul *Pe Coaste*, com. Recea (fig.4, 17-18).

Descoperiri arheologice: De la suprafață, din mușuroaiele de pe panta lină cu orientare sudică, spre râul Lăpuș a dealului au fost culese șapte (7) fragmente atipice de la vase lucrate cu mâna ce ar putea aparține epocii bronzului, epocii romane sau medieval timpurii.

Date: probabil epoca bronzului/epoca romană/medieval timpuriu.

Localizare: Situl arheologic este situat în locul numit *Pe Coaste*, în partea sud-vestică a localității, la 800 m sud-vest de Grădinița din Mocira situată la intersecția străzilor Principală cu strada Stejarului, la 180 m nord de malul drept al râului Lăpuș și la 180 m est de locul numit Unghiuț.

Localizare față de traseul Variantei ocolitoare: fragmentele ceramice au fost descoperite la 7 m nord de traseul centurii ocolitoare, între km 12.60 și 12.80.

Cercetări arheologice: cercetări arheologice de suprafață, 2022 – D. Pop, D. Ghiman, Z. Șomcutean.

Tipul de folosință a terenului: agricol, fânațe.

Observații: După configurația terenului situl arheologic continuă atât spre nord cât și spre sud.

Concluzii

Cercetările arheologice de teren au dus la identificarea unui număr de 12 locuri unde au fost descoperite vestigii arheologice, în cele mai multe cazuri fragmente ceramice precum și resturi de turnare (zgură) și două obiecte de lut ars. Dintre acestea șase (6)¹³ au fost găsite pe traseul *Variantei ocolitoare*, iar șase (6)¹⁴ în imediata vecinătate a acesteia.

În condițiile în care cea mai mare parte a suprafeței verificate arheologic este acoperită cu pășuni, terenuri folosite pentru fânațe și livezi, deci nearate, șansele identificării la suprafață a eventualelor vestigii arheologice au fost destul de reduse. Chiar și în aceste condiții situl arheologic de la Mocira *Pe Coaste* a fost identificat prin prezența fragmentelor ceramice în mușuroaiele de cârțițe.

În funcție de numărul de piese descoperite, dar și de poziția geografică, în acest stadiu al cercetărilor, putem considera ca situri arheologice doar pe cele de la: Bozânta Mare - *Situl 1*, punctul *Săliște*, Bozânta Mică - *Situl 2*, Bozânta Mică - *Situl 2a*, Bozânta Mică - *Situl 3*, punctul *Unchiu Popii*, Bozânta Mică - *Situl 5*, punctul *Plopi* și Mocira - *Situl 6*, punctul *Pe Coaste*.

Materialele descoperite în cele 12 puncte aparțin mai multor epoci. Desigur că, în majoritatea cazurilor, numărul mic precum și absența artefactelor tipice nu permite datarea certă a descoperirilor. Astfel unele aparțin preistoriei (Bozânta Mare - *Situl 1a* - punctul *Săliște 1*, Bozânta Mică - *Situl 5*, punctul *Plopi*), probabil epocii bronzului (Bușag 1, Bozânta Mare - *Situl 1* - punctul *Săliște* Bozânta Mică - *Situl 2* Mocira - *Situl 6* - punctul *Pe Coaste*), epocii târzii a bronzului cultura Suciu de Sus sau grupul Lăpuș (Bozânta Mică - *Situl 2* Bozânta Mică - *Situl 3a* -- punctul *Unchiu Popii*).

Altele pot fi atribuite epocii romane în Barbaricum sec. II-IV d.Chr. cu probabilitate: Bozânta Mică - *Situl 3* - punctul *Zăboșdierdii* Bozânta Mică - *Situl 5*, punctul *Plopi*; sigur Bozânta Mică - *Situl 2a*.

Celor enumerate mai sus li se adaugă descoperirile datând foarte probabil din epoca medieval timpurie sec. VII-IX d.Chr. (Bozânta Mică - *Situl 4*), medievale din sec. XVI-XVII (Bozânta Mare - *Situl 1* - punctul *Săliște* Bozânta Mică - *Situl 4*), medievale sau moderne (Bușag 2) sau neprecizabilă perioada/epoca (Bozânta Mică - *Situl 2b*).

În câteva cazuri, în același loc, au fost identificate vestigii din mai multe epoci: Bozânta Mare - *Situl 1* - punctul *Săliște* (preistorice, foarte probabil epoca bronzului și ev mediu sec. XVI-XVII), Bozânta Mică - *Situl 2* (preistorie, probabil epoca târzie a bronzului și epoca romană sec. II-IV d.Chr.), Bozânta Mică - *Situl 5*, punctul *Plopi* (preistorie și probabil epoca romană sec. II-IV d.Chr.).

Cercetarea arheologică intruzivă în punctele mai sus menționate, dar și în vecinătatea acestora va completa fără îndoială datele obținute în urma cercetărilor de suprafață.

¹³ Bușag 2, Bozânta Mare - *Situl 1* - punctul *Săliște*, Bozânta Mare - *Situl 1a* - punctul *Săliște 1*, Bozânta Mică - *Situl 3* - punctul *Zăboșdierdii*, Bozânta Mică - *Situl 4*, Bozânta Mică - *Situl 5*, punctul *Plopi*.

¹⁴ Bușag 1 (25 m), Bozânta Mică - *Situl 2* (31 m), Bozânta Mică - *Situl 2a* (66 m), Bozânta Mică - *Situl 2b* (9 m), Bozânta Mică - *Situl 3a* -- punctul *Unchiu Popii* (40 m), Mocira - *Situl 6* - punctul *Pe Coaste* (7 m). Facem precizarea că distanțele menționate între paranteze sunt luate de la marginea traseului propus înspre locul descoperirilor și nu de la axul Variantei propuse

Literatura

- Ardeleanu 2015 M. Ardeleanu, *Gropile patrulatere cu pereții lutuiți și arși de la Bozânta Mică – Grind* (jud. Maramureș). Cercetare și experiment arheologic / *Rectangular pits with clay-coated and burnt walls from Bozânta Mică – Grind* (Maramures County). Research and archaeological experiment, *Marmatia* 12, 2015, 59-96 (il.)
- Bitiri 1971 M. Bitiri, *Așezarea paleolitică de la Bușag* (date preliminare), *Marmatia* 2, 1971, p. 7-18.
- Bitiri, Cârciumar 1981 M. Bitiri, M. Cârciumar, *Așezarea paleolitică de la Bușag și mediul său natural*, *Marmatia* 5-6, 1979-1981, p. 79-106.
- Cardoș 2017 R. Cardoș, *O fibulă de epocă romană descoperită la Bozânta Mică „Grind”* / *A Roman Age brooch discovered at Bozânta Mică „Grind”*, *Marmatia* 14, 2017, 49-56 (il.)
- Dobrescu 2001 R. Dobrescu, *Atelierul aurignacian din punctul Coasta Bușagului* (Bușag, comuna Tăuții Măgherauș, jud. Maramureș), *Studii de Preistorie* 1, 2001, p.5-31.
- Dobrescu 2008 R. Dobrescu, *Aurignacianul din Transilvania*, București 2008, 92-123, 154-155, 225-236, fig. 25-65, foto 2-22.
- Kacsó 1995 C. Kacsó, *Noi date cu privire la prima fază a culturii Suci de Sus*, *Apulum* 32, 1995, 83-99 = C. Kacsó, *Neue Daten zur ersten Phase der Suci de Sus-Kultur*, în: N. Boroffka, T. Soroceanu (Hrsg.), *Transsilvanica. Archäologische Untersuchungen zur älteren Geschichte des südöstlichen Mitteleuropa. Gedenkschrift für Kurt Horedt*, Rahden/Westf. 1999, 91-106 (il.)
- Kacsó 2003 Carol Kacsó, *Noi descoperiri Suci de Sus și Lăpuș în nordul Transilvaniei*, *Marmatia*, 7/1, 2003, p.109 nr. 4a, 135 nr. 21, pl.2/5-14 (il.).
- Kacsó 2004 C. Kacsó, *Mărturii arheologice*, Baia Mare, 2004, 49-50, pl. 1-6.
- Kacsó 2011 C. Kacsó, *Repertoriul arheologic al județului Maramureș*, Baia Mare, 2011.
- Kacsó 2015 C. Kacsó, *Repertoriul arheologic al județului Maramureș*, Baia Mare, 2015 (ed. a II-a).
- Kacsó 2018 C. Kacsó, *Statueta antropomorfă din epoca bronzului de la Lăpușel*, în: N. C. Rișcuța, I. V. Ferencz (eds.), *Studii și Articole de Arheologie. In memoriam Ioan Andrițoiu*, Cluj-Napoca, 2018, p. 157-173.
- Matei, Stanciu 2000 A. Matei, I. Stanciu, *Vestigii din epoca romană în nord-vestul României (sec. II-IV p. Chr.) / Funde der römischen Kaiserzeit (2.-4. Jh. N. Chr.) im nordwestgebiet Rumäniens*, Zalău – Cluj-Napoca, 2000, p. 37, nr. 29 (47).
- Păunescu 2001 A. Păunescu, *Paleoliticul și mezoliticul din spațiul transilvan*, București, 2001, p. 462-471.
- Pop 2010 D. Pop, *The Bronze Age Settlement at Lăpușel Mociar, Maramureș County*, în: N. Bolohan, F. Mățălu, F.A.Tencariu (ed.), *Signa Praehistorica. Studia in honorem magistri Attila Laszló septuagesimo anno*, Honoraria 9, Iași 2010, p. 283-319.
- Pop 2015 D. Pop, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Maramureș (I)*, *Marmatia* 12, 2015, p. 10, pl.42/1-5 (il.).
- Stanciu 1992 I. Stanciu, *Descoperiri din a doua jumătate a mileniului I î.H. și mileniul I d.H. în județul Maramureș*, *EphemNap* II, 1992, p.175, nr. 14B, pl. 5/9, pl. 6/1-6 (il.).

Stanciu 1994	I. Stanciu, <i>Așezarea prefeudală de la Lăpușel, jud. Maramureș (Cercetările arheologice din anii 1992, 1993)</i> , EphemNap IV, 1994, p. 267-322.
Stanciu 1995	I. Stanciu, <i>Contribuții la cunoașterea epocii romane în bazinul mijlociu și inferior al râului Someș</i> , EphemNap 5, 1995, p. 142 nr. 9B.
Stanciu 2003	I. Stanciu, <i>Descoperiri medievale timpurii din județele Satu Mare și Maramureș. Date noi, observații și opinii referitoare la ceramica medievală timpurie din nord-vestul României</i> , Marmatia 7/1, 2003, p. 257, 280, nr. 22, pl. 20/3.

Non-intrusive archaeological research along the Baia Mare beltway

(Abstract)

The present study presents the results obtained from the fieldwalking archaeological research on the route of the future beltway of the Baia Mare municipality. The already known sites located in its vicinity are also presented.

Fieldwalking led to the identification of a number of 12 sites where archaeological remains were discovered, in most cases ceramic fragments and sporadically casting remains (slag) and two objects of burnt clay. Of these, six were found on the route of the Baia Mare beltway, and six in its proximity.

Given that most of the archeologically verified surface is covered with pastures, land used for hay and orchards, therefore not plowed, the chances of identifying any archaeological remains on the surface were quite low. Even under these conditions, the archaeological site at Mocira *Pe Coaste* was identified by the presence of ceramic fragments in the mole leeches.

According to the number of pieces discovered, but also the geographical position, at this stage of the research, we can consider as archaeological sites only those from: Bozânta Mare - Site 1, point *Săliște*, Bozânta Mică - Site 2, Bozânta Mică - Site 2a, Bozânta Mică - Site 3, point *Unchiu Popii*, Bozânta Mică - Site 5, point *Plopi* and Mocira - Site 6, point *Pe Coaste*.

The artifacts discovered in the 12 points belong to several historical periods. Of course, in most cases, the small number of these, as well as the absence of typical artifacts do not allow the definite dating of the finds. Thus, some belong to prehistory (Bozânta Mare - Site 1a - point *Săliște* 1, Bozânta Mică - Site 5, point *Plopi*), probably to the Bronze Age (Bușag 1, Bozânta Mare - Site 1 - point *Săliște*, Bozânta Mică - Site 2, Mocira - Site 6 - *Pe Coaste*), the Late Bronze Age Suciul de Sus culture or the Lăpuș group (Bozânta Mică - Site 2, Bozânta Mică - Site 3a - *Unchiu Popii*).

Others can be attributed to the Roman period in Barbaricum IInd-IVth centuries AD. with probability: Bozânta Mică - Site 3 (point *Zaboșdierdii*), Bozânta Mică - Site 5 (point *Plopi*); certainly Bozânta Mică - Site 2a.

Added to those listed above are the discoveries dating very probably from the early medieval period VIIth-IXth AD (Bozânta Mică - Site 4), medieval from the XVIth-XVIIth (Bozânta Mare - Site 1 - *Săliște* point Bozânta Mică - Site 4), medieval or modern (Bușag 2) or unspecified period/era (Bozânta Mică - Site 2b).

In a few cases, in the same place, vestiges from several eras have been identified: Bozânta Mare - Site 1, point *Săliște* (prehistoric, very probably the Bronze Age and the middle ages of the XVIth-XVIIth centuries AD), Bozânta Mică - Site 2 (prehistory, probably Late Bronze Age and Roman period IInd-IVth century AD), Bozânta Mică - Site 5, *Plopi* point (prehistory and probably Roman period IInd-IVth century AD).

The intrusive archaeological research in the points mentioned above, but also in their vicinity, will, without a doubt, complete the data obtained from the surface research.

Dan POP

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș

Baia Mare

dannpopp@gmail.com

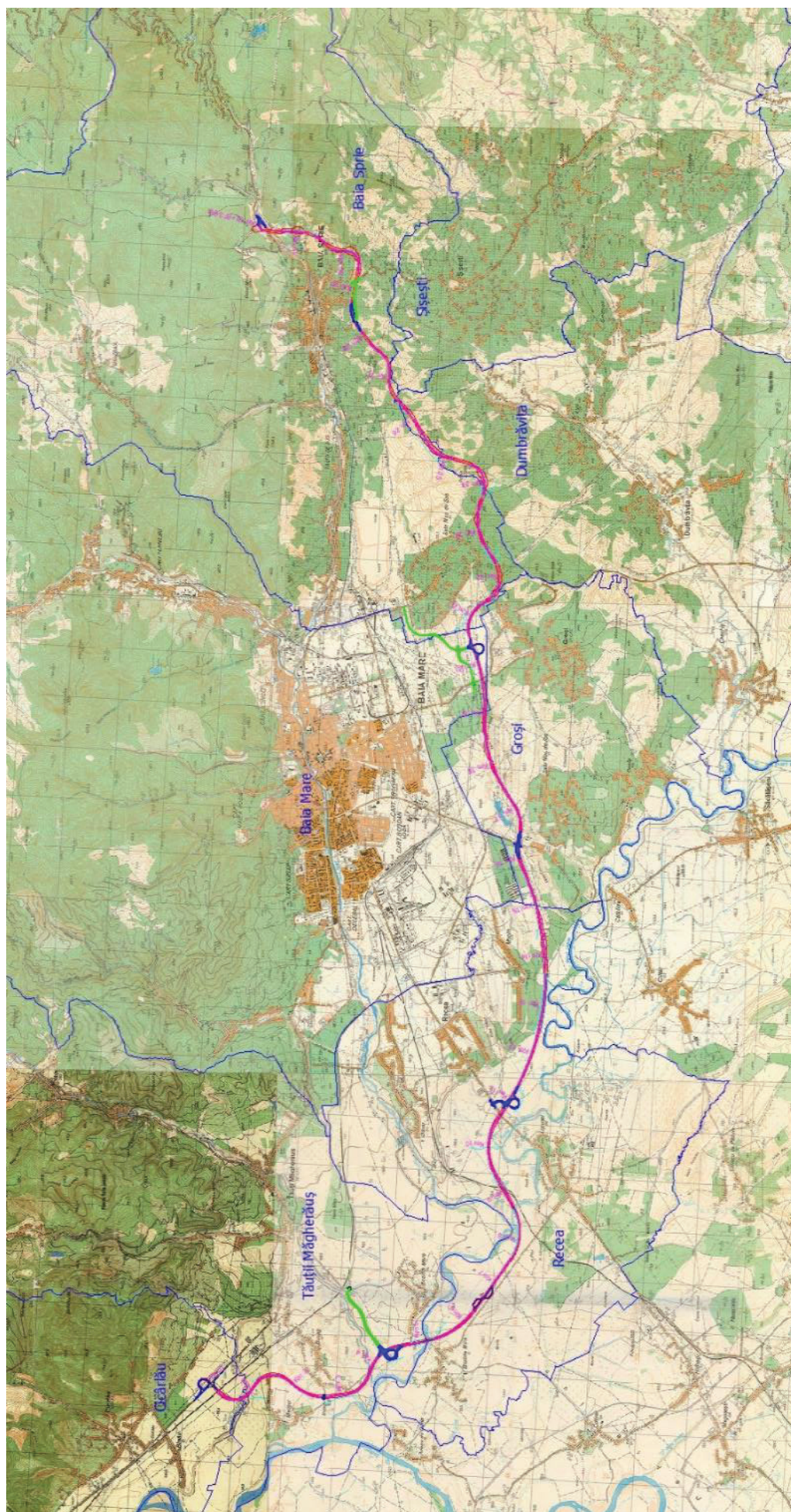

Fig. 1- Harta topografică la scara 1:25.000 cu traseul viitoarei variante ocolitoare a municipiului Baia Mare - Topographical map at the scale 1:25.000 with the route of the Baia Mare beltway.

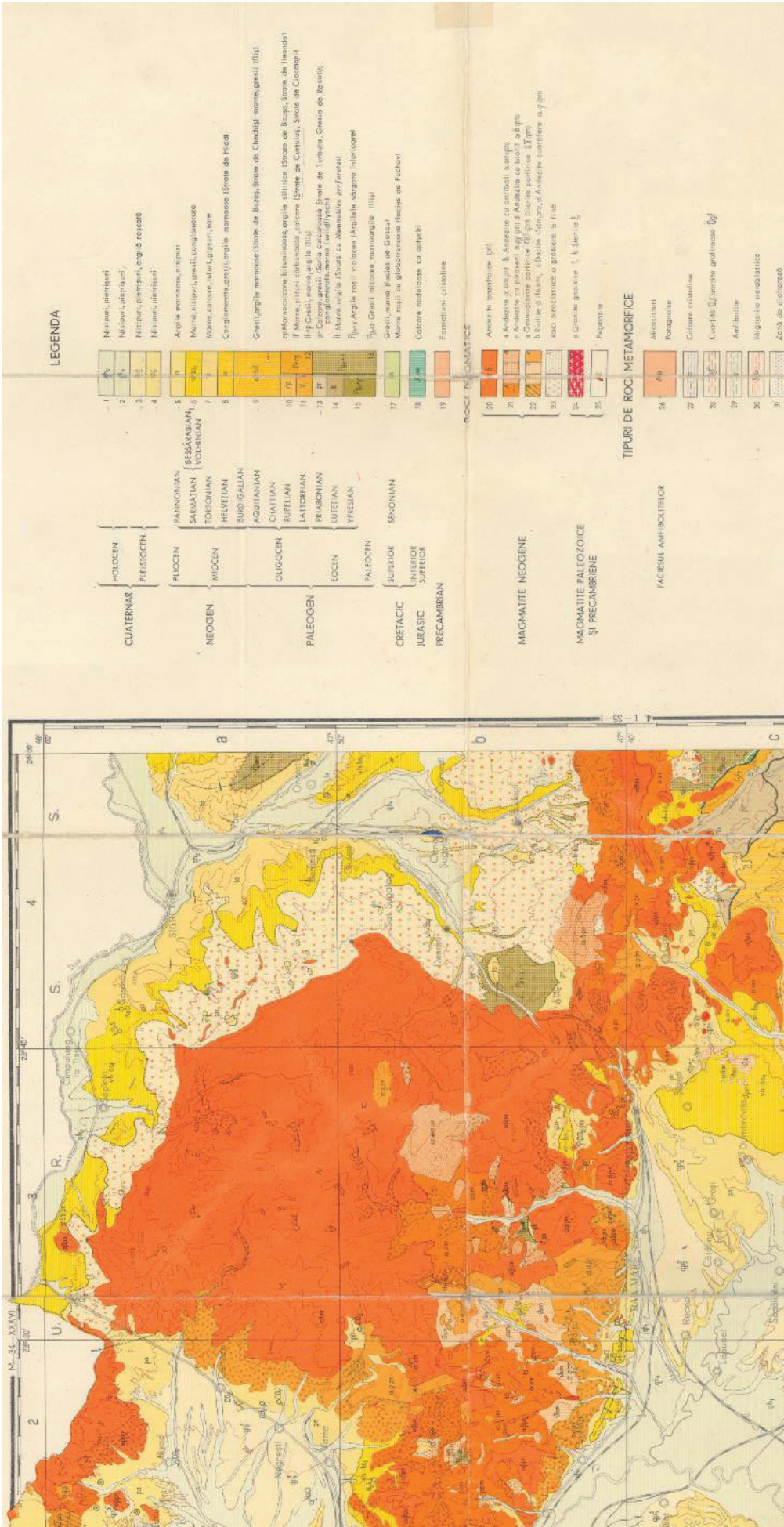

Fig. 2: Harta geologică a Depresiunii Maramureșului - Geological map of the Maramureș Basin.

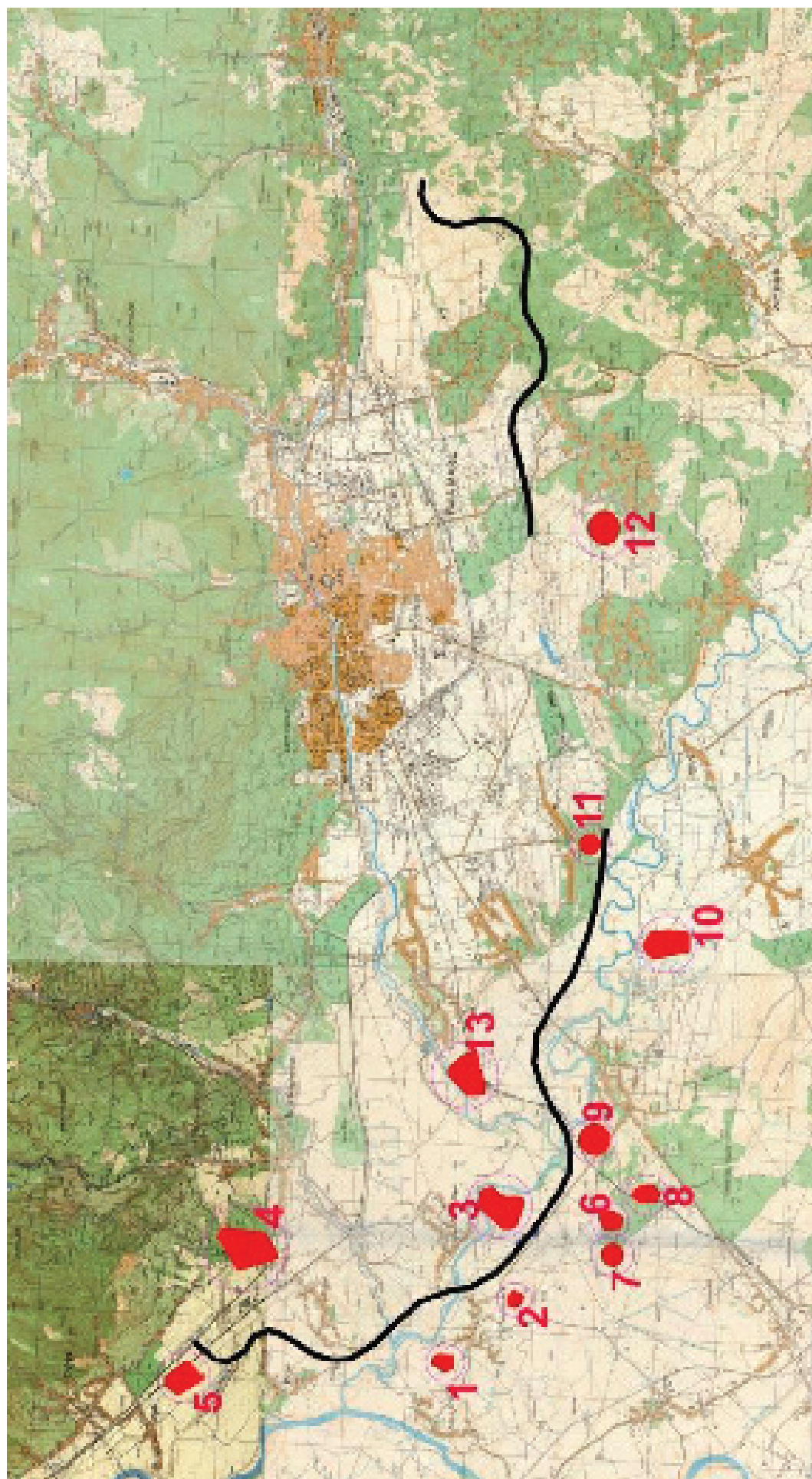

Fig. 3:- Harta topografică 1:25.000 cu siturile arheologice documentate bibliografice aflate în zona viitoare variante ocolitoare a municipiului Baia Mare. Cu linie neagră este marcat traseul viitoare variante ocolitoare. Topographical map at scale 1:25,000 with the known archaeological sites located near the future route of the Baia Mare beltway. The black line marks the route of the future beltway.

1: Bozânta Mică-Grind; 2: Bozânta Mică-La Huci/Movile; 3: Bozânta Mică - Unchiu Popii; 4: Bușag-Coasta Bușagului; 5: Bușag (Bârgău/Cicârlău)-Pe Tog; 6: Lăpușel-Hodiștău; 7: Lăpușel - Mociaș I; 8: Lăpușel - Mociaș II; 9: Lăpușel - Ciurgău; 10: Lăpușel-Tedeș II; 11: Mocira-Braniște; 12: Groși - Între Pâraie; 13: Săsar - Dâmbu Morii.

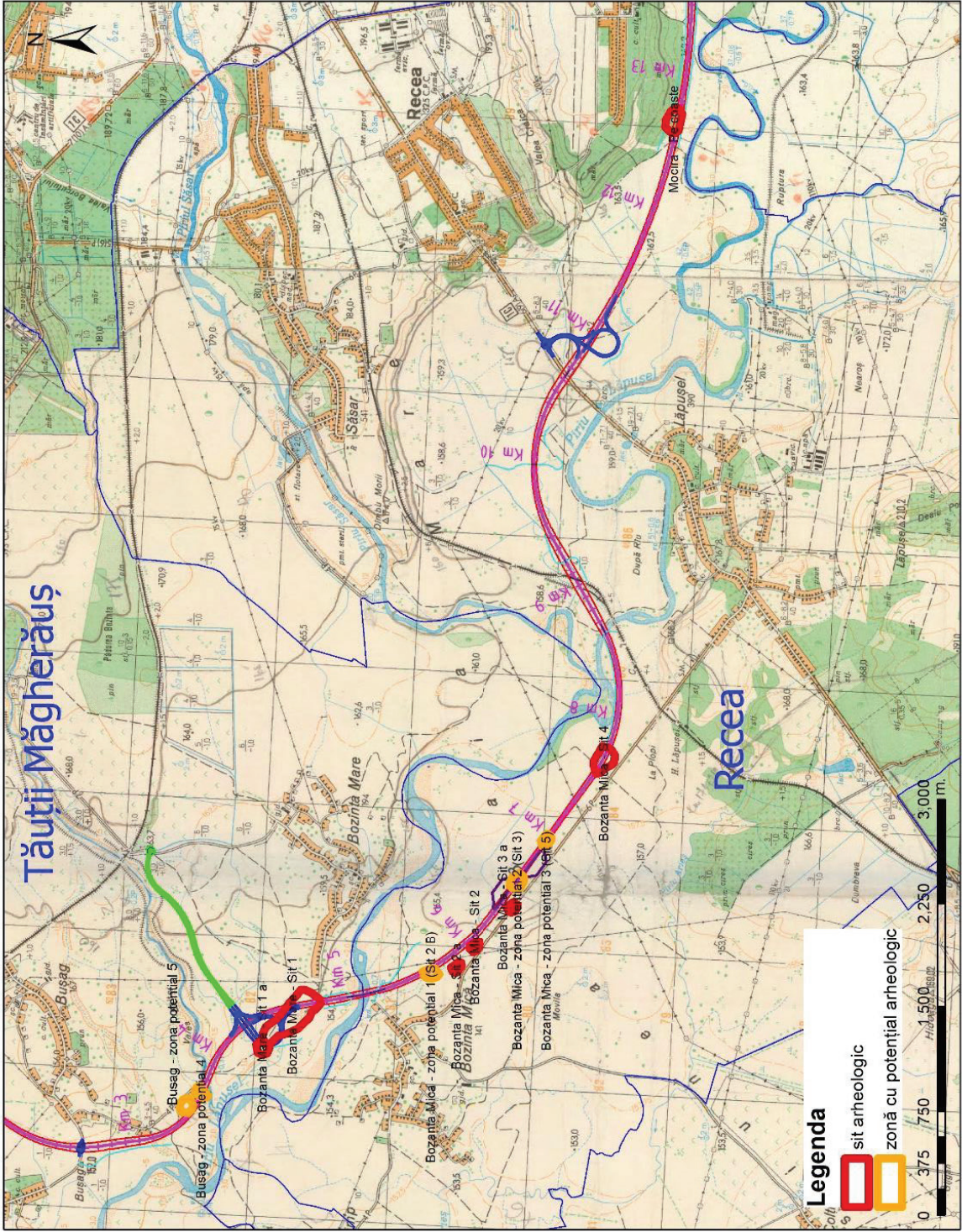

Fig. 4. Harta cu descoperirile arheologice din anul 2022 de pe traseul Variantei de ocolire a municipiului Baia Mare - The map with the archaeological discoveries from the year 2022 on the future route of the Baia Mare beltway.

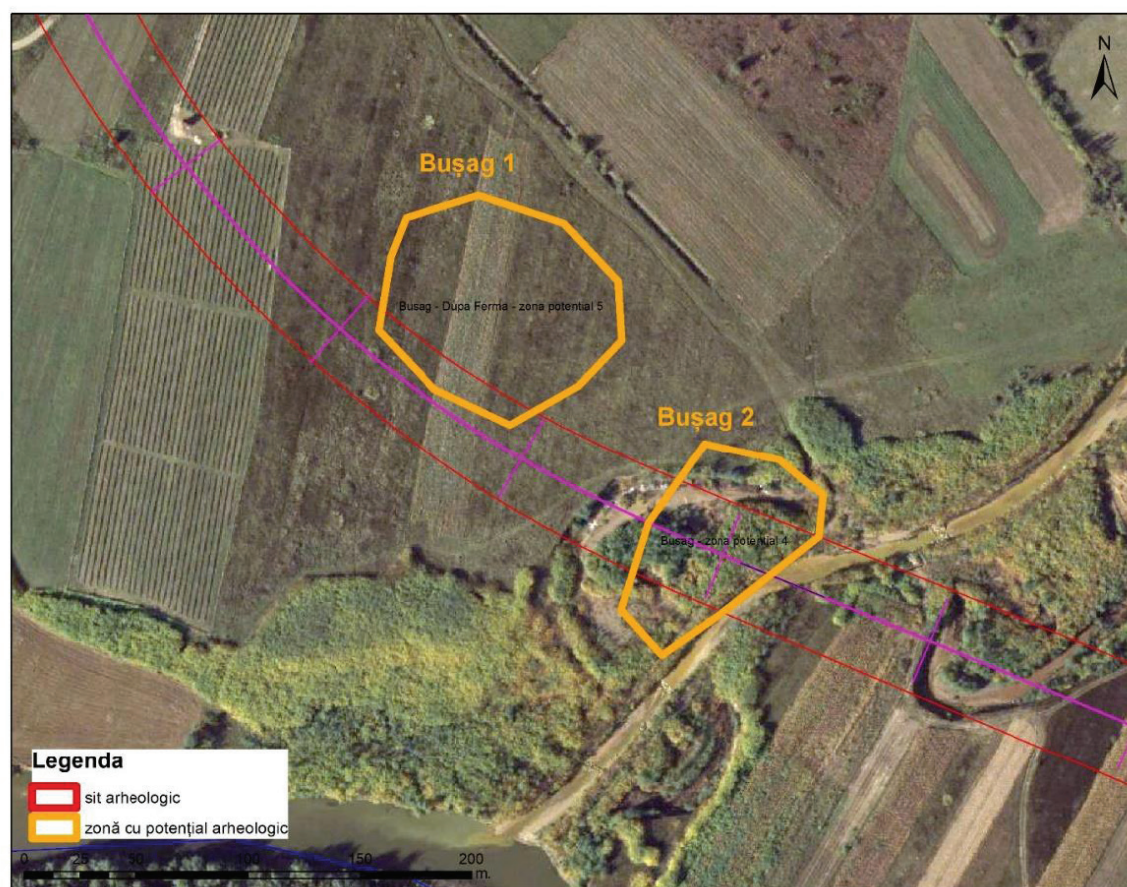

Fig. 5. Localizarea descoperirilor arheologice de la Bușag 1 și Bușag 2 - Location of the archaeological finds from Bușag 1 and Bușag 2.

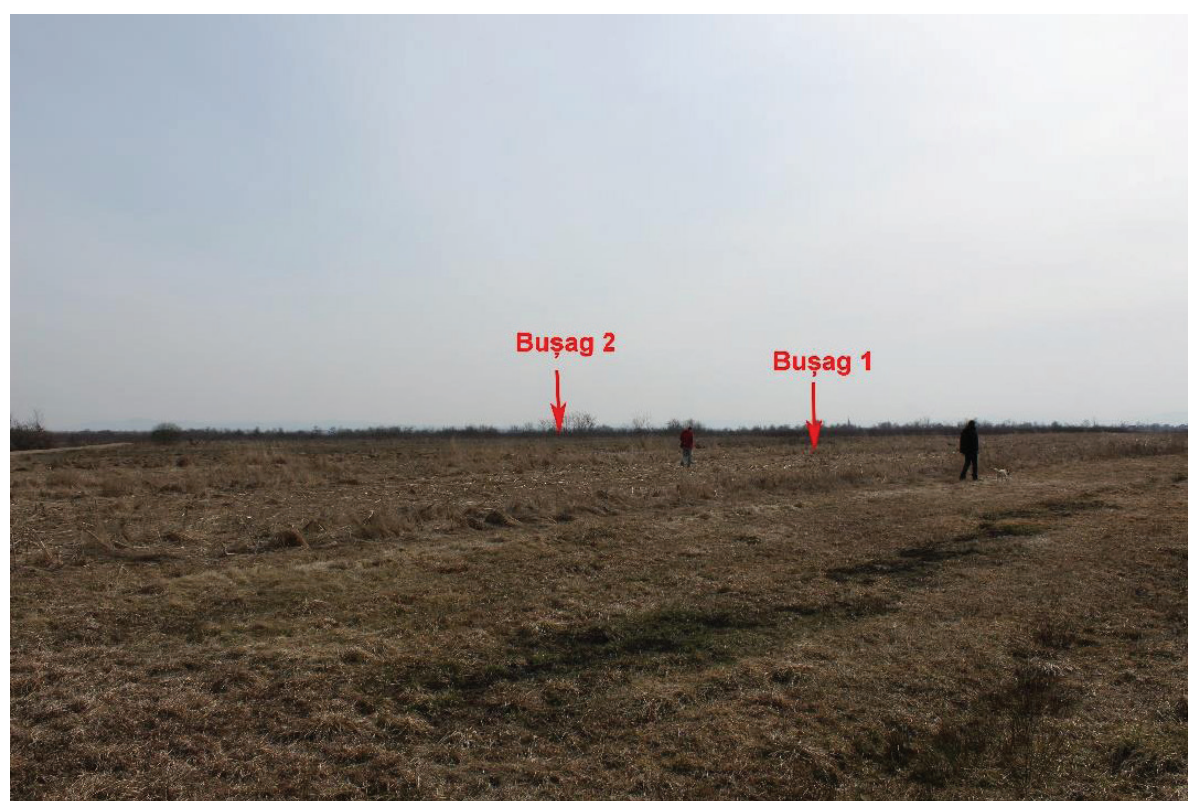

Fig.6. Localizarea descoperirilor arheologice de la Bușag 1 și Bușag 2 - Location of the archaeological finds from Bușag 1 and Bușag 2.

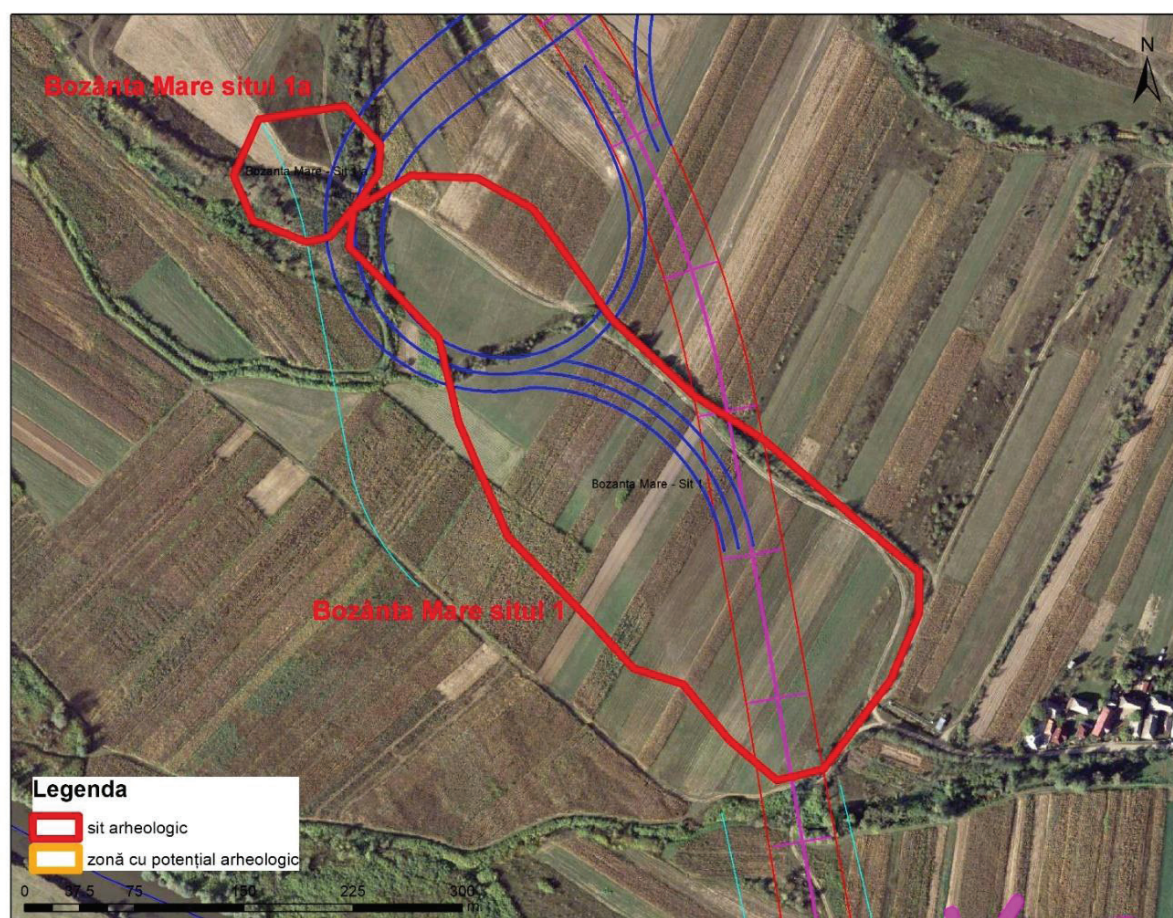

Fig.7. Localizarea descoperirilor arheologice de la Bozânta Mare sit 1 și 1a, punctul Săliște - The location of the archaeological finds from Bozânta Mare site 1 and 1a, Săliște point.

Fig.8. Localizarea descoperirilor arheologice de la Bozânta Mare sit 1 și 1a, punctul Săliște - The location of the archaeological finds from Bozânta Mare site 1 and 1a, Săliște point.

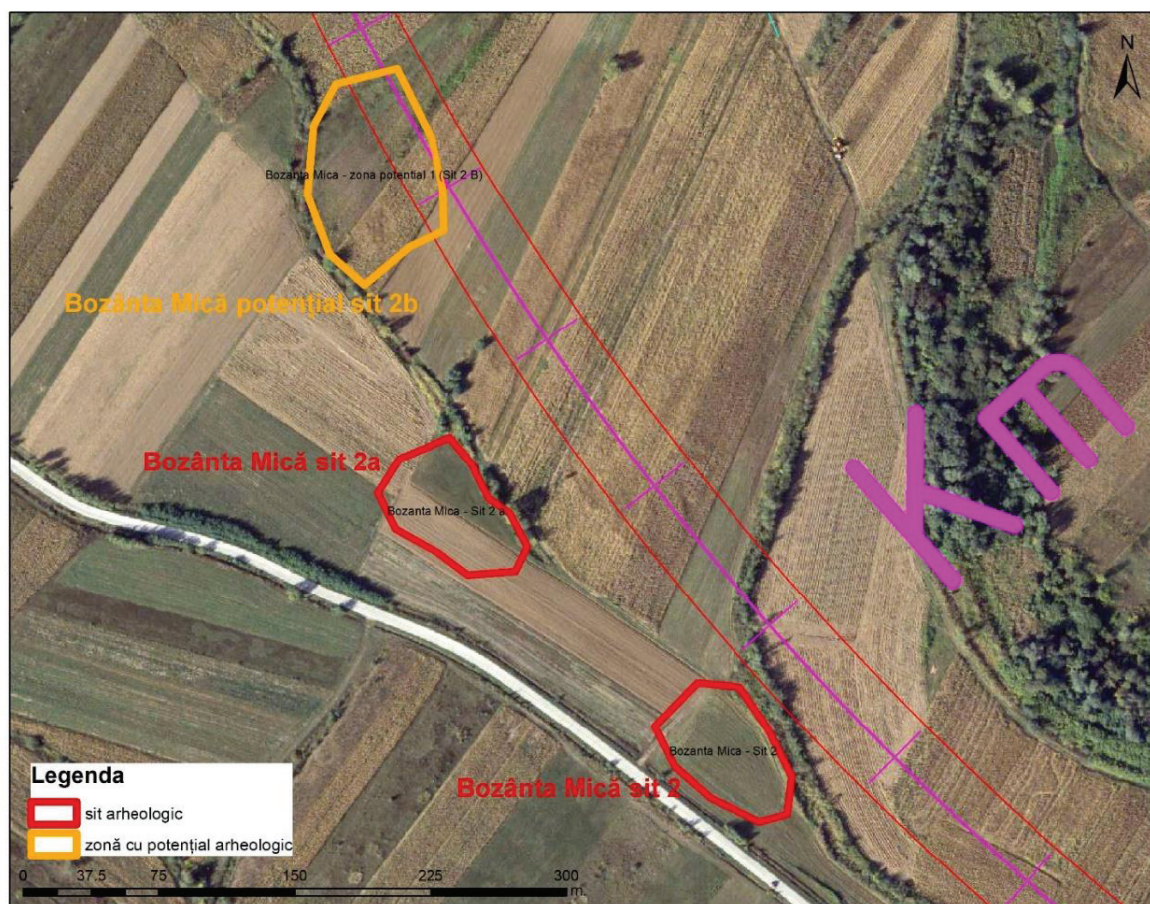

Fig.9. Localizarea descoperirilor arheologice de la Bozânta Mică Siturile 2, 2a, 2b - Location of the archaeological finds from Bozânta Mică Sites 2, 2a, 2b.

Fig.10. - Localizarea descoperirilor arheologice de la Bozânta Mică situl 2 - Location of the archaeological finds from Bozânta Mică Site 2.

Fig.11. Localizarea descoperirilor arheologice de la Bozânta Mică situl 2a - Location of the archaeological finds from Bozânta Mică Site 2a.

Fig.12. Localizarea descoperirilor arheologice de la Bozânta Mică situl 2b - Location of the archaeological finds from Bozânta Mică Site 2b.

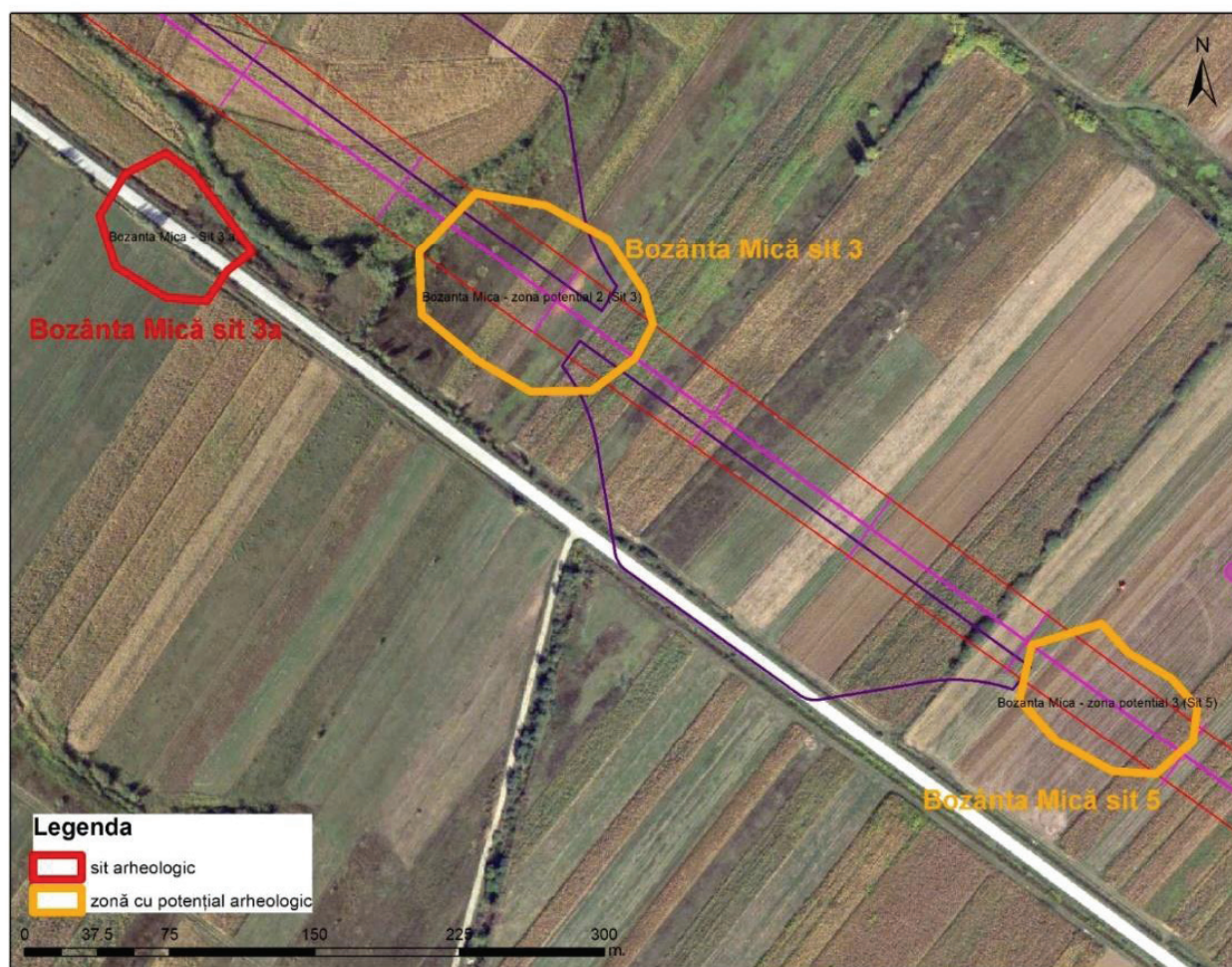

Fig.13 - Localizarea descoperirilor arheologice de la Bozânta Mică, Situl 3-punctul Zăboșdierdii, Situl 3a-punctul Unchiu Popii și Situl 5-punctul Plopi - The location of the archaeological finds from Bozânta Mică, Site 3-point Zăboșdierdii, Site 3a-point Unchiu Popii and Site 5-point Plopi.

Fig.14. Localizarea descoperirilor de la Bozânta Mică Situl 3-punctul Zăboșdierdii, și Situl 5-punctul Plopi - Location of the finds from Bozânta Mică Site 3-point Zăboșdierdii, and Site 5-point Plopi.

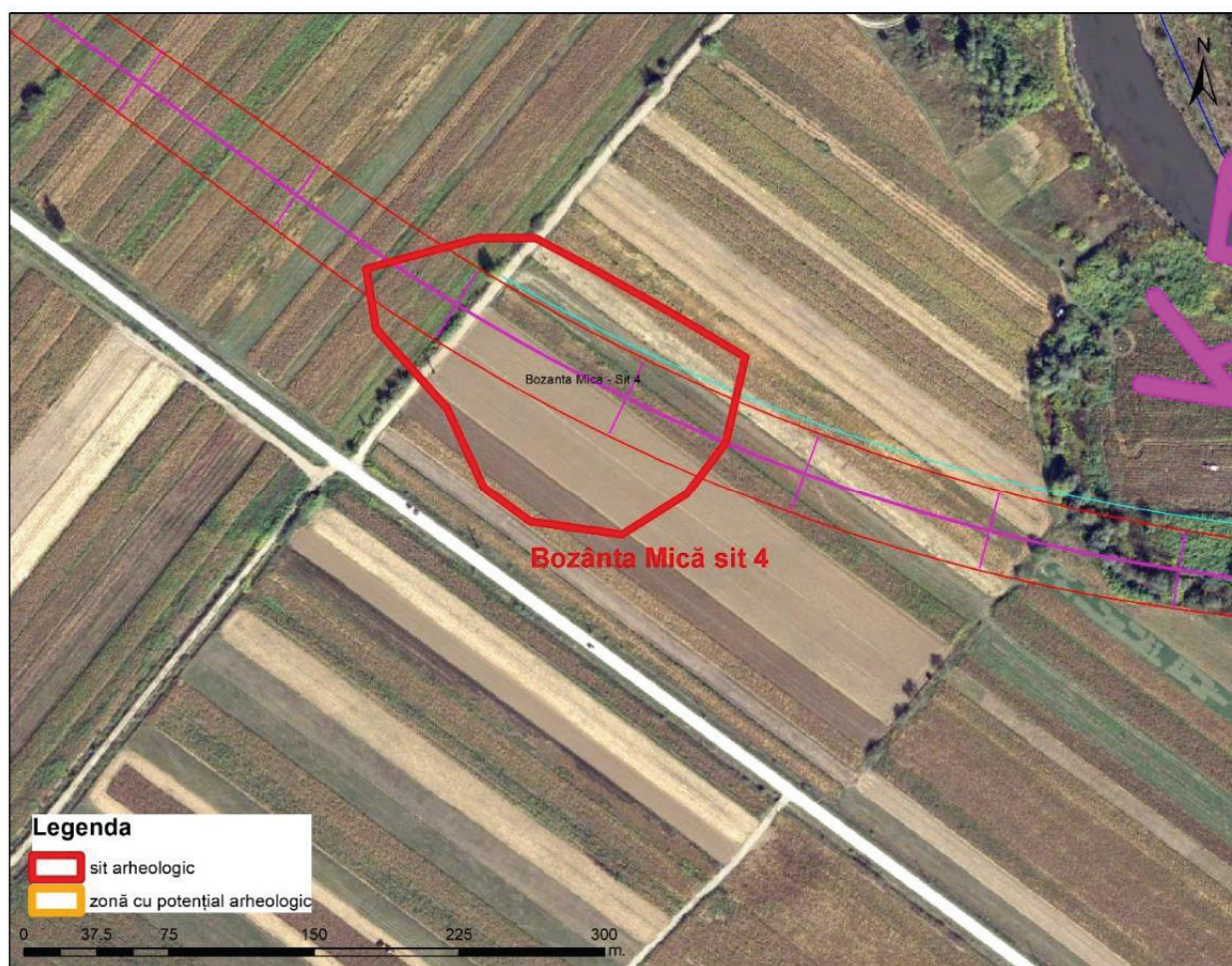

Fig.15. Localizarea descoperirilor arheologice de la Bozânta Mică, Situl 4 - Location of the archaeological finds from Bozânta Mică, Site 4.

Fig.16. Locul descoperirilor arheologice de la Bozânta Mică Situl 4 - Location of the archaeological finds from Bozânta Mică, Site 4.

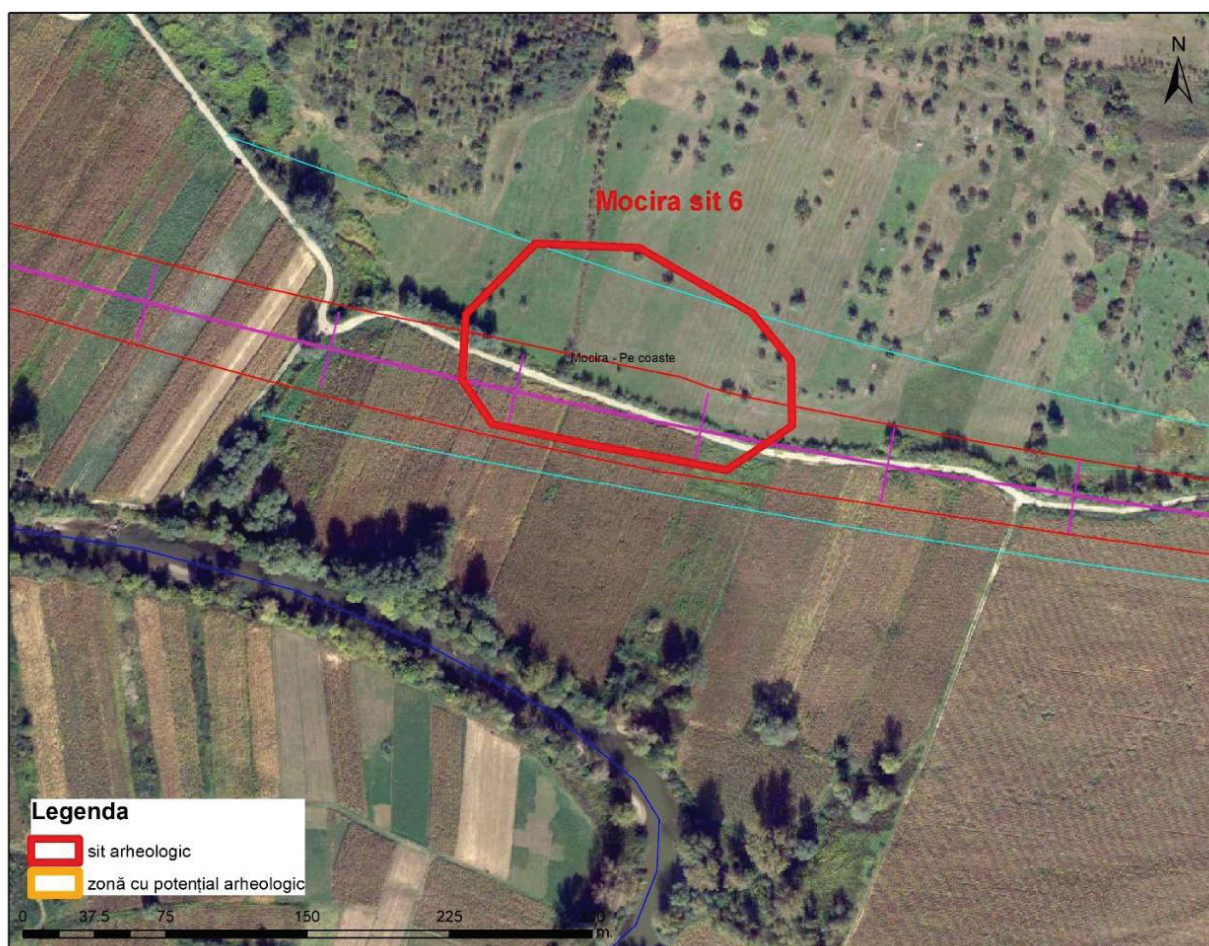

Fig.17. Locul descoperirilor arheologice de la Mocira, Situl 6, punctul *Pe Coaste* - Location of the archaeological finds from Mocira, Site 6, point *Pe Coaste*.

Fig. 18. Locul descoperirilor arheologice de la Mocira, Situl 6, punctul *Pe Coaste* - Location of the archaeological finds from Mocira, Site 6, point *Pe Coaste*.

Observații privind așezarea de epocă romană (*Barbaricum*) de la Bozânta Mică, punctul *Grind* (jud. Maramureș)

MARIUS ARDELEANU

Cuvinte cheie: așezare, epoca romană, *Barbaricum*, ceramică, materiale arheometalurgice.

Key words: settlement, Roman Period, *Barbaricum*, pottery, archaeometallurgical remains.

Cercetarea complexelor arheologice din perioada romană – *Barbaricum* (sec. II-IV p. Chr.) din nord-vestul României¹ s-a desfășurat inegal și cu o intensitate variabilă. De asemenea, evoluția cronologică a așezărilor nu a fost omogenă. Au existat diferențe de la anumite zone/microzone la altele. De exemplu, există o diferență între datarea orizontului de pătrundere masivă a culturii Przeworsk în Câmpia Someșului, respectiv în microzona învecinată limesului din valea Zalăului. Alcătuirea unei imagini privind arheologia așezărilor din perioada romană (*Barbaricum*) trebuie să se bazeze în primul rând pe o analiză distinctă a situației din diferite microzone de habitat (râuri, depresiuni etc.)².

Deși în raport cu perioada anterioară, descoperirile databile în epoca romană, sec. II – IV p. Chr., sunt mai numeroase în județul Maramureș actual, nu putem să nu observăm faptul că, pe baza dovezilor arheologice, există foarte puține așezări databile în acest orizont cronologic³. O excepție o poate constitui zona sud-vestică a județului, în zona Oarța-Bicaz și cursul inferior al Lăpușului, unde se constată o anumită locuire de epocă romană mai consistentă⁴ (Fig. 1). Însă, puținele așezări cunoscute și cercetate la nivelul județului au, din punct de vedere al datării, centrul de greutate al existenței lor după războaiele marcomanice.

În Maramureșul istoric, situația și prezența acelor daci “*liberi*” / “*mari*”⁵ este și mai greu de documentat din punct de vedere arheologic. Există doar o singură așezare cercetată sistematic în patru campanii arheologice⁶. Restul obiectivelor, nu foarte numeroase, au fost doar identificate pe teren prin cercetări de suprafață. Practic, privind din perspectiva așezărilor din microzonele învecinate, Maramureșului românesc constituie aproape o “*pată albă*” la nivel de așezări databile în perioada romană. De aici sunt cunoscute în special descoperiri monetare izolate⁷ și tezaurul de la Teceu⁸. Dacă descoperirile monetare se eșalonează pe toată durata secolelor II-IV p. Chr., așezările, atâtea câte sunt, se datează numai după orizontul cronologic al războaielor marcomanice (începând cu etapa C1a a epocii romane imperiale – *Barbaricum*) sau chiar puțin mai târziu decât acesta.

Este interesant faptul că tezaurele monetare au fost descoperite la nord de Tisa, ambele având un *terminus post quem* în perioada romană târzie, pe când monedele izolate, descoperite în număr mic, se grupează la sud de râul Tisa, pe axa Sighet - râul Iza și parțial Sighet - râul Vișeu. Marea majoritate a acestora se datează în secolul II p. Chr., secol în care alte tipuri de vestigii lipsesc cu desăvârșire la sud de Tisa. O excepție ar reprezenta-o recentul descoperit castru roman de marș de la Coștiui⁹ (Fig. 2). În acest context, prezența unui castru roman de marș în zona uneia dintre cele mai bogate zone de sare din Maramureș¹⁰ nu poate fi întâmplătoare. Chiar dacă interesul și prezența

¹Din punct de vedere al evoluției istorice, pentru această perioadă, acest spațiu face parte dintr-un areal geografic mult mai larg, denumit azi Bazinul Tisei Superioare. Acesta cuprinde, alături de nord-vestul României, teritoriul Ungariei nord-estice, Slovaciei estice și Ucrainei Subcarpatice. Pentru nord-vestul României, acest spațiu a fost delimitat, în lucrările românești de specialitate, pe bazinele hidrografice Tur, Crasna, Someș și Barcău (județele Satu Mare și Maramureș integral, nordul județului Bihor și o parte a județului Sălaj, partea ce nu a fost integrată în Provincia Dacia).

²O împărțire a acestui spațiu în microzone a fost făcută de R. Gindele (Gindele 2010, p. 21-127).

³Ardeleanu 2019, p. 306-307.

⁴Matei, Stanciu 2000, Anexa 19 (*Harta cu răspândirea descoperirilor din epoca romană (sec. II-IV p. Chr.) în spațiul nord-vestic al României*).

⁵O listă bibliografică în legătură cu “*dacii mari*” a se vedea la Șt. Ferenczi (Ferenczi 1969, p. 107).

⁶Este vorba despre așezarea de la Călinești – *Rogoaze*, datată în secolul III p. Chr. (Matei, Stanciu 2000, p. 39, nr. 35 (61); Nemoianu 1979, p. 133-134). La această “*listă*” se mai poate adăuga și așezarea de la Sarasău – *Zăpodie*, cercetată și ea în mai multe campanii arheologice, pentru care s-a propus o datare în secolul IV sau la începutul celui următor (Popa, Harhoiu 1989, p. 249-256; Stanciu 1992, nr. 24, p. 179, 185; Matei, Stanciu 2000, p. 75, nr. 116 (211)).

⁷Cardoș 2012, p. 131-163; Vizauer 2003, p. 219-228.

⁸Lazin 1969, p. 113, nr. 18; Matei, Stanciu 2000, p. 82, nr. 137 (257); Sășianu 1980, p. 174-175, nr. 134.

⁹Ardeleanu, Dăbal, Cociș 2021, p. 69-102.

¹⁰Kacsó, 2011, p. 67, 71, 76, 447-453.

romanilor a fost de scurtă durată, putem afirma că, cel puțin pentru secolul II p.Chr. *grosso modo*, cel puțin zona la sud de Tisa, dacă nu toată Depresiunea Maramureșului, a fost un teritoriu aflat sub supraveghere dacă nu chiar sub stăpânire romană. Prezența castrului roman, chiar și de marș, descoperirea de monede romane datate îndeosebi în secolul II p.Chr., în zona la sud de această fortificație, lipsa oricărei așezări dacice contemporane, sunt suficiente argumente în acest sens.

Lipsa așezărilor din Maramureș pe parcursul sec. II p. Chr. nu constituie un caz izolat. În tot teritoriul nord-vestic al României, cu excepția Depresiunii Șimleului¹¹, sunt extrem de puține vestigii care ar putea fi datate în secolul I p. Chr. sau în prima jumătate a secolului următor¹². Având în vedere puținele materiale care cu adevărat se pot data pe parcursul primei jumătăți a secolului al II-lea p. Chr., se pune întrebarea dacă chiar a existat o populație organizată și apropiată de sistemul defensiv roman, cu care aceștia să poată stabili contacte active într-o primă etapă. S-a observat că nu deținem până acum date sigure în legătură cu vreo așezare care să-și prelungească existența din secolul I p. Chr. în secolul următor¹³, dar este foarte sigur că războaiele marcomanice au adus schimbări și în această zonă.

Pe baza dovezilor arheologice este greu de susținut existența unei populații numeroase cu o cultură dacică pentru LaTene-ul final și epoca romană imperială timpurie¹⁴ pe teritoriul nord-vestic al României și mai ales pe teritoriul județului Maramureș actual. Importurile, materialele cele mai în măsură să ne arate stadiul relațiilor interregionale, lipsesc aproape cu desăvârșire¹⁵. Emisiunile de denari din această perioadă timpurie nu ne prea pot ajuta, deoarece astfel de denari sunt găsiți și în așezările din perioadă romană târzie, la fel ca și în tezaurele de la sfârșitul secolului al II-lea și începutul secolului al III-lea p. Chr. Un indiciu semnificativ privind această problemă este și faptul că numărul denarilor găsiți sunt prea puțin numeroși în comparație cu numărul pieselor ce se datează în cea de-a doua jumătate a secolului al II-lea p. Chr. Astfel, apare ca o problemă încă imposibil de soluționat cea referitoare la definirea mediului arheologic din zona nord-vestică a României în această perioadă. Un program de cercetare arheologică a celor câteva situri cunoscute din acest areal geografic se impune.

Proiectul de cercetare arheologică a sitului de la Bozânta Mică "Grind" (jud. Maramureș) a fost inițiat, în anul 2008, de Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș în colaborare cu Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca¹⁶. Principalele obiective au fost cercetarea parțială a sitului, salvarea, protejarea, conservarea, restaurarea și valorificarea complexă a rezultatelor, toate acestea urmând să contribuie la mai buna cunoaștere a epocii bronzului, epocii romane și perioadei medieval timpurii din bazinul inferior al Lăpușului.

Primele cercetări arheologice sistematice au fost desfășurate în anul 2009, urmate apoi, an de an, de alte campanii de cercetare (2010-2015¹⁷). Situl arheologic a fost descoperit de către dr. Ioan Stanciu, cu prilejul unor cercetări de suprafață, prima dintre ele efectuată în anul 1991¹⁸. Fragmentele ceramice proveneau din trei perioade diferite: epoca bronzului, epoca romană și medieval timpurie¹⁹. Localitatea Bozânta Mică (jud. Maramureș) este situată la 15 km vest de Baia Mare și la 5 km nord-vest de drumul european E58, aproape de confluența râurilor Someș și Lăpuș. Locul de hotar, numit de localnici „Grind” sau „Grindul Alb”, se găsește în partea nord-vestică a localității, spre localitatea Arieșu de Câmp, la circa 150 m vest de malul stâng a Lăpușului și la 1,2 km sud-est de confluența acestuia cu râul Someș (Fig. 3/1-2, fig. 4/1).

În 2010, situl arheologic a beneficiat și de prospecțiuni arheofizice, realizate de către personalul Laboratorului mobil de prospecțiuni arheofizice din cadrul Institutului de Arheologie Sistematică (Universitatea „1 Decembrie 1918” – Alba Iulia), fiind utilizată o singură metodă: prospectarea magnetometrică în suprafață și profile (responsabil laborator: cercetător dr. Călin Șuteu). Suprafață prospectată a fost de 2.15 ha.

¹¹ Pop 1999, p. 109-122.

¹² Stanciu 2015, p. 352-353.

¹³ Stanciu 1992, p. 169.

¹⁴ Secolele I-II p. Chr. *grosso modo* (etapele LT D și B2).

¹⁵ Ardeleanu 2014, p. 10.

¹⁶ Colectivul de cercetare a fost alcătuit din: dr. Ioan Stanciu – responsabil științific de șantier (Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca), dr. Marius Ardeleanu, Raul Cardoso, dr. Dan Pop, dr. Bogdan Bobină (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș).

¹⁷ Pentru campaniile din anii 2009, 2011-2015, vezi *Cronica Cercetărilor Arheologice*.

¹⁸ Stanciu 1995, p. 142.

¹⁹ Matei, Stanciu 2000, p. 78, nr. 123 (231).

Din cele 167 de complexe cercetate în cei șapte ani de campanii arheologice totalizând 1,383.25 mp (Fig. 4/2), aproximativ jumătate dintre ele (cca. 82 de complexe) se pot data în perioada romană – *Barbaricum*: gropi de provizii, gropi de stâlpi, fântâni, vetre de foc și gropi de tipul *rectangulare cu pereții lutuiți și arși*.

Dintre acestea cele mai numeroase complexe sunt reprezentate de gropile de stâlpi de pari de la diferite construcții de suprafață. Acestea au o formă circulară, sau în unele cazuri ovale și/sau dreptunghiulare cu o adâncime medie păstrată de la nivelul de identificare de 60 cm și cu un diametru sau dimensiuni de 30-40 cm (Fig. 5). Nu s-a descoperit nici o locuință databilă în acest orizont cronologic, însă numeroasele gropi de stâlpi și concentrarea de material ceramic în zona acestora (Fig. 6) pot sugera existența unor construcții de suprafață identice cu cele descoperite în alte situri arheologice contemporane²⁰. Arăturile adânci au bulversat atât nivelul de cultură din perioada medieval timpurie (sec. VIII p. Chr.) cât și cel databil în perioada romană, astfel că forma unor posibile construcții de suprafață este greu de reconstituit.

Cele câteva gropi de provizii descoperite au oferit puțin material arheologic însă destul de variat: fragmente ceramice, chirpic, pietre de râu sau bucăți de calcar, oase de animale sau fragmente de fier (nedeterminabile). Toate aceste gropi conțineau o cantitate apreciabilă de cărbune. Fragmentele ceramice, deși nu prea numeroase și foarte fragmentare, erau reprezentate de forme tipice pentru această perioadă: fragmente de la oale lucrate cu mâna, chiupuri, castroane și ulcioare lucrate la roată. Din această categorie se remarcă complexul 87, groapă de formă ovală care avea în colțul sud-estic trei trepte de acces cruțate în lut (Fig. 7).

La marginea estică a așezării au fost descoperite două fântâni, aflate la doar câțiva metri distanță una față de alta. Acestea aveau pereții drepecți, se adânceau până la 2,10 m de la actualul nivel de călcare și aveau un diametru de aproximativ 1 metru. Pereții au fost căptușiți cu un strat de lut. În aceste complexe s-a descoperit puțin material arheologic. Se remarcă un vas pentru gătit, întregibil (Fig. 8/1), descoperit în complexul 02/2011²¹ (Fig. 8/2). Având în vedere poziția acestuia se pare că acesta a fost aruncat în fântână când aceasta a fost dezafectată.

Un tip mai deosebit de complexe arheologice sunt cele de tipul *gropilor patrulatere cu pereții lutuiți și arși*. La Bozânta Mică – *Grind*, acestea din urmă au apărut, grupate, în două părți ale așezării, în partea estică și cea vestică. Acest tip de gropi se încadrează, ca formă, dimensiuni, orientare și amplasare în cadrul așezării, într-o categorie de complexe arheologice descoperite pe un spațiu geografic mult mai larg²². Fără excepție, toate gropile patrulatere cu pereții lutuiți și arși au formă dreptunghiulară și colțurile rotunjite. Ca orientare, trei dintre ele sunt poziționate cu axa pe direcția nord-sud, șase aproximativ nord-sud, cu o mică deviație de câteva grade spre N-V, iar alte patru relativ pe direcția nord-sud, cu o mică deviație de câteva grade spre N-E (Fig. 9).

Dimensiunile lor sunt variate. Laturile scurte au o lungime medie de 1,08 m (de la 0,85 până la 1,4 m) iar laturile lungi au o medie de 1,38 m (cu lungimi de la 1,04 până la 1,63 m). Aproape întotdeauna se păstrează o proporție medie între laturile lungi și cele scurte de 1,28 (cu unele excepții de 1,1 sau 1,6)²³. Aceste gropi conțin destul de puțin material arheologic reprezentat de obicei prin fragmente ceramice mărunte (databile în epoca romană și epoca bronzului²⁴). În șase din cele treisprezece astfel de gropi au fost descoperite și câteva oase arse, foarte prost păstrate. În două cazuri au fost descoperite și lame de silex, iar în trei astfel de complexe s-au descoperit și fragmente de zgură de fier.

Cultura materială este reprezentată de o mare cantitate de fragmente ceramice provenind de la vase de lut lucrate cu mâna (pastă grosieră, neuniform arsă, provenind de la oale pentru gătit) și la roată (ceramică fină, gri-cenușie, provenind în general de la chiupuri, castroane și ulcioare). Printre descoperirile metalice se remarcă lupeși zgură din fier, un cuțit, un pandantiv din bronz, două fibule și două monede.

²⁰ De exemplu la Zalău – *B-dul. Mihai Viteazu nr. 104-106* (Matei, Stanciu 2000, Anexa 12), Zalău – *I.S.C.I.P.* (Matei, Stanciu 2000, Anexa 16-17) sau Zalău – *Valea Mâții/Laminor-Tăneiu lui Winkler* (Matei, Stanciu 2000, Anexa 18).

²¹ Dăbal, Ardeleanu 2022, p. 342.

²² Ca origine, ele se leagă de teritoriul ocupat de purtătorii culturii Przeworsk din centrul, estul și sud-estul Poloniei. Începând cu etapa B2 a epocii romane imperiale, acest grup cultural pătrunde treptat în întreg bazinul Tisei superioare aducând cu ei acest tip de manifestare culturală.

²³ Ardeleanu 2015, p. 62.

²⁴ De obicei în umplutura gropilor se găsesc câteva fragmente ceramice foarte mărunte ajunse în groapă împreună cu pământul folosit pentru umplerea ei. O excepție o constituie complexul 137 de la Bozânta Mică – *Grind*, unde, după arderea gropii, a fost depusă jumătatea superioară întregibilă a unui chiup tipic pentru epoca romană-*Barbaricum*.

Ceramica modelată cu mâna, de factură grosieră, este reprezentată prin cea mai răspândită formă a ei: oala pentru gătit. S-a păstrat un singur exemplar întregibil având următoarele dimensiuni: 26,3 cm înălțime, 18 cm diametrul gurii și un corp cu un diametru maxim de 23,6 cm. Grosimea peretelui variază de la 1,2 cm la bază la 0,9 cm sub margine. Cinci butoni de dimensiuni mici (1,5 cm lungime maximă) decorează vasul deasupra diametrului maxim²⁵ (Fig. 8/1). De remarcat este faptul că celelalte forme modelate cu mâna și prezente în siturile contemporane (vase biconice, vase de mari dimensiuni, străchini adânci sau mai plate, capace sau vase miniaturale) lipsesc aproape cu desăvârșire din inventarul ceramic descoperit în situl arheologic de la Bozânta Mică – *Grind*. De asemenea, este ciudată lipsa uneia dintre formele cele mai longevive ale ceramicii lucrate cu mâna și anume ceașca folosită la iluminat. Aceasta continuă să existe în siturile de epocă romană și după înlocuirea ceramicii modelate cu mâna cu ceramica modelată la roată.

Oalele lucrate cu mâna au fost folosite în spațiul nord-vestic al României pe toată perioada epocii romane imperiale și primei epoci a migrațiilor. Pe baza diferențelor de procentaj din totalul ceramicii și pe baza evoluției unor forme s-au făcut anumite precizări cronologice. Înainte de perioada *războaielor marcomanice*, în Câmpia Someșului, ceramica modelată cu mâna, de factură grosieră deținea un procentaj destul de ridicat²⁶, pe când în vecinătatea limesului, acest procent se situează între 5²⁷ și 25%²⁸. Acest tip ceramic devine aproape exclusiv prezent în perioada războaielor marcomanice în microregiunile mai îndepărtate de limes²⁹.

Pentru acest spațiu, după *războaiele marcomanice*, două schimbări importante au loc în ceea ce privește ceramica: apariția ceramicii zgrunțuroase lucrată la roată și a ceramicii fine, cenușii lucrată tot la roată (în special străchini). Din acest moment, odată cu răspândirea ceramicii modelate la roată scade procentul ceramicii modelate cu mâna, ajungând până la 5% în așezările de la Apa-Moșia Brazilor³⁰, Lazuri-Râtullui Bela³¹ sau Pișcolt-Lutărie³². Chiar dacă în sine, ceramica lucrată cu mâna nu este un bun indicator cronologic, pe baza procentelor dintr-un context se poate indica o anumită poziție cronologică a acestuia³³.

Cea mai mare parte a ceramicii descoperite la Bozânta Mică-*Grind* face parte din categoria ceramicii modelate la roată, fină, cenușie, reprezentată prin formele ceramice principale: străchini, ulcioare și vase de provizii/chiupuri (Fig. 10). De altfel, acest tip ceramic este și cea mai caracteristică categorie ceramică din epoca romană în Barbaricum-ul Tisei Superioare.

Este interesant faptul că, înainte de războaiele marcomanice, ceramica cenușie din Câmpia Someșului a continuat tradiția olăriei dacice, pe când în vecinătatea limesului au fost preluate forme romane. Transpunerea la roată a unor forme modelate cu mâna, cum ar fi, de exemplu, vasele biconice (Fig. 11) este o caracteristică a ceramicii databilă după războaiele marcomanice. Această fază de evoluție durează până la transferul tehnologic masiv dinspre provincie, marcat de producția pe scară largă a ceramicii șampilate³⁴. În situl de la Bozânta Mică – *Grind* s-au descoperit doar patru fragmente de la străchini șampilate. Acest fapt ne poate indica o poziție cronologică a așezării anterioară de momentul răspândirii acestor categorii ceramice în Barbaricum-ul din nord-vestul României.

În general, cultura materială în Barbaricum-ul din nord-vestul României se schimbă la nivelul ceramicii în primul rând în așezările mari, cu ateliere de olărie, pe când în așezările mai mici, secundare și/sau meșteșugărești, lângă forme noi, romanizate (străchina, ulciorul și vasul biconic lucrat la roată) continuă formele din faza anterioară de evoluție (oalele pentru gătit). Ceramica modelată la roată, zgrunțuroasă, este prezentă în toate așezările din nord-vestul României. Ea apare în spațiul nord-

²⁵ Dăbal, Ardeleanu 2022, p. 343.

²⁶ De exemplu, în complexul S14/3 de la Csengersima-Petea ajungea până la 65% (Gindele 2010, p. 170).

²⁷ De exemplu la Zalău – *B-dul. Mihai Viteazu nr. 104-106* (Matei, Stanciu 2000, p. 90).

²⁸ La Pericei – *Goutș*, complexul C1 (Pop, Pripon, Csok 2004, p. 687-703).

²⁹ În zona mai apropiată de limes (valea Zalăului) acest lucru se întâmplă cu unul sau două decenii mai târziu (Gindele 2010, p. 169-170).

³⁰ Marta, Gindele 1998-1999, p. 267-276.

³¹ Matei, Stanciu 2000, p. 61, nr. 148.

³² Némethi, Gindele 1999, p. 75-102.

³³ Gindele 2010, p. 170.

³⁴ Acest tip ceramic începe să fie masiv produs la Porolissum de pe la sfârșitul secolului al II-lea p. Chr. (Gudea 1980, p. 111). Aproape concomitent, sau la o dată relativ ulterioară, dar apropiată, această categorie ceramică începe să fie produsă și de comunitățile din zona imediat apropiată de provincie: Zalău – *B-dul. Mihai Viteazu nr. 104-106* (Matei, Stanciu 2000, 94), Zalău – *Valea Mâții/Peco* (Matei 1997, p. 298) și Zalău – *I.S.C.I.P.* (Băcuț, Ardeleanu 2014, p. 207-227) și apoi în zone mai îndepărtate (Gindele 2009, p. 165-178).

vestic al României sub influența olăriei romane, după războaiele marcomanice, înainte³⁵ sau în același timp cu ceramica șampilată³⁶.

În ceea ce privește ceramica trebuie subliniat că lipsește ceramica modelată cu mâna, fină, negricioasă sau cenușiu închisă (fructiere, străchini, oale), specifică mediului dacic din acest areal în perioada secolelor I a. Chr. – I p. Chr.³⁷ Deși există o influență Przeworsk în așezare (complexele de tipul *gropilor patrulate cu pereții lutuiți și arși*³⁸) nu au fost sesizate fragmente ceramice specifice acestui mediu cultural. De asemenea, nu există nici un vas de tip strachină modelat cu mâna, de factură fină, specifică perioadei de dinaintea războaielor marcomanice³⁹. Această categorie este înlocuită cu străchinile modelate la roată (șampilate sau nu). Ca urmare, doar pe baza analizei ceramicii putem spune că nu există nici un indiciu pentru a data începutul așezării de la Bozânta Mică-Grind, înainte de războaiele marcomanice.

Materialele arheometalurgice descoperite în situl de la Bozânta Mică – Grind, constituie, după ceramică, cea mai consistentă grupă de artefacte⁴⁰. Acest tip de artefacte au fost descoperite în complexe datate în perioada romană – *Barbaricum* (sec. II – III p. Chr.) și ev mediu timpuriu (sec. VIII p. Chr.)⁴¹. De asemenea câteva astfel de materiale au fost descoperite în stratul arabil din zona unor complexe arheologice ce conțineau astfel de piese. Deși par numeroase, din punct de vedere al numărului și volumului acestora, ele reprezintă o cantitate neînsemnată în comparație cu alte situri contemporane din lumea romană⁴². Pentru spațiul nord-vestic al României, ele reprezintă una dintre cele mai mari colecții de astfel de artefacte⁴³. Materialele arheometalurgice descoperite în contexte databile în sec. II-III p. Chr. provin din trei complexe arheologice situate în partea central-nordică și vestică a așezării: Cx. 001 (S1/2010), Cx. 139 și Cx. 142 (S1/2014, Fig. 12).

Cx 001 este o groapă patrulateră cu colțurile rotunjite. Ca formă și dimensiuni este asemănătoare cu complexele de tipul *gropilor patrulate cu pereții lutuiți și arși*, însă pereții acesteia nu au fost lutuiți iar groapa nu prezintă urme de arsură sau de utilizare. Cele 70 de fragmente de materiale arheometalurgice formau majoritatea materialului din umplutura gropii. De menționat este o bucată de *zgură de forjă* (*"smithing hearth cakes"*) păstrată în întregime cu o greutate de 428 grame (Fig. 13/1-2, dreapta) și alte patru astfel de piese păstrate fragmentar. De asemenea, tot din acest complex, este de remarcat o descoperire unică din așezare și anume o bucată de *"fulg/așchie de forjă"* (*"hammerscale"*). Celelalte materiale arheometalurgice descoperite în acest complex arheologic sunt reprezentate de 58 de fragmente de *zgură* (83% din piesele din Cx. 001) și șase fragmente de căptușeală (perete) de lut puternic arse (pe o parte până la vitrifiere). Cinci fragmente de *zgură*, ușor magnetice, provin din stratul arabil din zona complexului arheologic.

Complexele 139 și 142 sunt gropi de tipul *gropilor patrulate cu pereții lutuiți și arși* (Fig. 12). Sunt situate în extremitatea estică a așezării în apropierea unui mic curs de apă regularizat la mijlocul secolului XX. Chiar dacă piesele apar în nivelul de umplere al gropilor, o legătură a acestora cu producția metalurgică poate fi deocamdată doar presupusă.

În complexul 139 (Fig. 14), alături de câteva oase calcinate, fragmente ceramice aparținând epocii romane – *Barbaricum* și epocii bronzului, în nivelul de umplere al gropii au fost identificate un număr de 55 de materiale arheometalurgice. Dintre acestea, proporția cea mai mare este reprezentată de fragmente de *zgură* (37 bucăți, 67%). Celelalte materiale arheometalurgice sunt reprezentate de fragmente de lupe (dintre care una aproape în întregime – 95%, Fig. 13/1-2, stânga) și 4 bucăți de căptușeală din lut (arse până la vitrifiere).

74 de fragmente de materiale arheometalurgice au fost descoperite în complexul 142 și la o distanță de 5-35 cm în jurul acestuia. Marea majoritate este alcătuită de 57 de fragmente de lut puternic ars, de dimensiuni mici (Fig. 15). Restul materialului arheometalurgic este format din fragmente foarte mici de *zgură*. Cea mai mare bucată cântărește 128 grame, restul fragmentelor

³⁵ Gindele 2010, p. 171.

³⁶ Stanciu 2007, p. 317.

³⁷ Kotigorsko 1995, p. 84-85.

³⁸ Ardeleanu 2015, p. 59-96.

³⁹ Gindele 2010, p. 169.

⁴⁰ În această categorie nu sunt incluse materialele neferoase sau obiectele din fier.

⁴¹ Ardeleanu, Dăbal 2021, p. 28.

⁴² Dăbal 2019, 733, tabelul 5.

⁴³ Lista la Ardeleanu, Dăbal 2021. Din păcate marea majoritate a acestora nu au fost publicate corespunzător, cunoașterea lor rezumându-se la simple mențiuni (cantitative în cel mai bun caz) în diverse rapoarte de cercetare arheologice, articole sau studii vizând perioada respectivă

având doar câteva grame.

Materiale arheometalurgice descoperite în contextele datate în sec. II-III p. Chr. au apărut întotdeauna în stratul de umplere a gropilor, în poziție secundară. Putem spune cu certitudine că o activitate metalurgică (de prelucrare a fierului) s-a desfășurat undeva în apropiere, piesele fiind aruncate în aceste gropi în momentul în care acestea au fost acoperite (imediat după utilizarea lor). Materialele arheometalurgice descoperite la Bozânta Mică - *Grind* aduc informații importante privind prelucrarea fierului în siturile aparținând secolelor II-IV în *Barbaricum*-ul din regiunea Tisei Superioare.

În ceea ce privește cronologia așezării, nu avem indicii pentru o datare în a doua jumătate a sec. III sau în secolul IV p. Chr. Lipsa ceramicii cu motive lustruite aplicate, dar mai ales a ceramicii ștampilate în număr mare datează așezarea, doar pe baza prezenței sau absenței unor forme ceramice, până cândva în prima jumătate a sec. III p. Chr. Posibila descoperire a unui medalion roman din timpul împăratului Valentinianus I⁴⁴ în partea vestică a sitului nu schimbă cu mult datele problemei⁴⁵. Chiar dacă medalionul provine din situl de la Bozânta Mică - *Grind*, el poate fi catalogat ca o descoperire izolată, fără nici o legătură cu așezarea de epocă romană de aici. Lipsa oricărui material ceramic databil în secolul IV p. Chr. confirmă acest fapt. Încadrarea cronologică doar pe baza procentajului și a existenței sau lipsei unor forme ceramice este confirmată și de puținele piese metalice cu valoare cronologică. Este vorba de două monede și o fibulă.

Monedele au fost descoperite în cursul anului 2010. Prima dintre ele, un denar de la Antoninus Pius pentru Faustina I, a fost descoperită cu ocazia prospecțiunilor magnetometrice desfășurate în luna mai (Fig. 16)⁴⁶. A doua monedă a fost descoperită în timpul cercetărilor arheologice sistematice desfășurate în același an, în pământul aruncat din S. III/2010⁴⁷. Este vorba de un sesterț având pe avers reprezentată pe Iulia Mamaea, mama împăratului Severus Alexander⁴⁸. Pe prima monedă, numele Faustinei este însoțit de epitetul *Diva*, astfel că moneda se datează după anul 141 p. Chr. Pe a doua monedă, alături de numele mamei împăratului, apare și epitetul "A Augusta", ca urmare moneda se poate data după anul 222 p. Chr., când împăratul devine *Augustus*, deci implicit și mama sa.

Două fibule au fost descoperite în cadrul cercetărilor arheologice de la Bozânta Mică - *Grind*. De la o fibulă provine doar acul de prindere, din bronz, ca urmare starea fragmentară a ei nu ne ajută foarte mult pentru o încadrare tipologică și cronologică. A doua fibulă a fost descoperită în anul 2010, în timpul cercetării suprafeței denumite S. IV/2010 în complexul 31/1⁴⁹. Fibula este confecționată din bronz, dintr-o singură bucată, și aparține tipului cunoscut sub numele de *fibule cu piciorul întors pe dedesubt*. Astfel de fibule se cunosc mai ales în partea nordică a Daciei Porolissensis (Porolissum, Gherla, Potaissa și Romita) fiind datate, pentru teritoriul României, în intervalul cuprins între 160-250 p. Chr.⁵⁰

Echilibrul politico-militar între provinciile dunărene, în speță Daciile, și *Barbaricum* s-a menținut, fără disfuncționalități majore, după reorganizarea lui Hadrian până la războaiele marcomanice. Faza războaielor marcomanice a fost definită pornind teoretic de la presupunerea unor mari schimbări ale culturii materiale în *Barbaricum*ul din Europa centrală. Această schimbare a culturii materiale a fost cauzată de evenimente politice (poate și climatice), părăsirea unor zone de locuit și mutarea populațiilor în zone noi, implicit creșterea sau scăderea densității populației în anumite zone și schimbarea straturilor sociale în urma acumulării de averi și rang social în războaie⁵¹. Aceste schimbări au avut loc și în nord-vestul României. Din datele pe care le avem până acum putem spune că așezarea de la Bozânta Mică-*Grind* arată o populație dacică (cu anumite influențe germanice) care a locuit aici o scurtă perioadă de timp, după războaiele marcomanice și până cândva la începutul/mijlocul secolului III p. Chr.

⁴⁴ Cardoso 2014, p. 51-56.

⁴⁵ Există o mare probabilitate ca medalionul să fi fost descoperit în altă parte și prezentat Muzeului de Istorie și Arheologie din Baia Mare ca fiind descoperit pe suprafața sitului. În acest mod descoperitorul spera să poată obține un preț de achiziție mai mare. Vezi Cardoso 2014.

⁴⁶ Prospecțiuni efectuate de către dr. Călin Șuteu în data de 11 mai 2010 (la aceste prospecțiuni au participat și dr. Marius Ardeleanu și dr. Bogdan Bobâna de la Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș).

⁴⁷ Moneda a fost descoperită cu ajutorul detectorului de metale, în pământul aruncat, în data de 05 iunie 2010, de către D. Ghiman (restaurator la Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș).

⁴⁸ Detalii despre monede la Cardoso 2012, p. 131-132.

⁴⁹ Cardoso 2017, p. 49-56.

⁵⁰ Cociș 2004, p. 147.

⁵¹ Domański 1992, p. 129.

Literatura

- Ardeleanu 2014 M. Ardeleanu, *Imports of terra sigillata in the Upper Tisza basin. Statistic view and historical remarks*, ANODOS-Studies of the Ancient World 11/2011, 2014, p. 9-20.
- Ardeleanu 2015 M. Ardeleanu, *Gropile patrulate cu pereții lutuiți și arși de la Bozânta Mică – Grind (jud. Maramureș). Cercetare și experiment arheologic / Rectangular pits with clay-coated and burnt walls from Bozânta Mică-Grind (Maramureș County). Research and archaeological experiment*, Marmatia 12, 2015, p. 59-96.
- Ardeleanu 2019 M. Ardeleanu, *Locuirea dacică în Depresiunea Maramureș. Analiză statistică și interpretări istorice*, ArheoVest VII/1, 2019, p. 297 – 313.
- Ardeleanu, Dăbal 2021 M. Ardeleanu, D. Dăbal, *Urme ale producerii și prelucrării fierului în așezările de la Bozânta Mică-Grind (județul Maramureș) / Smelting and Smithing Remains Discovered at Bozânta Mică-Grind Settlements, Maramureș County*, Marmatia 18, 2021, p. 27-54.
- Ardeleanu, Dăbal, Cociș 2021 M. Ardeleanu, D. Dăbal, H. Cociș, *The discovery of a Roman marching camp in Coștiui, Maramureș County, Romania. Identification and archaeological excavations 2019*, ActaMN 58/I, 2021, p. 69-102.
- Băcuet, Ardeleanu 2014 D. Băcuet, M. Ardeleanu, *Un cuptor de epocă romană descoperit la Zalău – ISCIP / A Roma Age Pottery Kiln Discovered at Zalău-ISCIP*, În: Gruia Fazecaș (coord.) – Studii de Arheologie. In honorem Doina Ignat, Oradea, 2014, p. 207-227
- Cardoș 2012 R. Cardoș, *Descoperiri monetare romane în Barbaricum-ul din zona de nord-vest a României (sec. II-IV p. Chr.)*, Marmatia 10/1, 2012, p. 131-163.
- Cardoș 2014 R. Cardoș, *Un medalion roman de aur din timpul împăratului Valentinianus I*, Marmatia 11, 2014, p. 51-53.
- Cardoș 2017 R. Cardoș, *O fibulă de epocă romană descoperită la Bozânta Mică "Grind" / A Roman Age brooch discovered at Bozânta Mică "Grind"*, Marmatia 14, 2017, p. 49-56.
- Cociș 2004 S. Cociș, *Fibulele din Dacia romană*, Cluj-Napoca, 2004.
- Dăbal 2018 D. Dăbal, *How experimental archaeology can answer questions archaeological artefacts cannot. Iron smelting experiments with use of slag-tapping bloomery furnaces*, în: S. Forțiu (ed.) *In Memoriam Marian GUMĂ, Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie*, ArheoVest VI, Timișoara, 2018, 795-805.
- Dăbal 2019 D. Dăbal, *Archaeometallurgical residues from Bozânta Mică – Grind, Maramureș, Romania*, în: S. Forțiu (ed.) *In honorem Sabin Adrian Luca, Interdisciplinaritate în Arheologie*, ArheoVest VII, Timișoara, 2019, 717-735.
- Dăbal, Ardeleanu 2022 D. Dăbal, M. Ardeleanu, *A Story of Cooking in Dacian Pots from Bozânta Mică-Grind. Use of Experimental and Experiential Archaeology as Research Methods*, ArheoVest X/1, 2022, p. 341-365.
- Domański 1992 G. Domański, *Die Frage des Zeithorizonts der Markomannenkriege in Barbaricum*, în: K. Godłowski, Renata Madyda- Legutko (eds.) – *Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Frühmittelalter*, Kraków, 1992, p. 129-139.
- Ferenczi 1969 I. Ferenczi, *Cu privire la apărarea hotarului de nord al provinciei Dacia*, StComSatuMare I, 1969, p. 107.
- Gindele 2009 R. Gindele, *Probleme legate de producția ceramicii șampilate în bazinul Tisei superioare*, în: *Studii privind istoria economică a Daciei romane II*, Timișoara, 2009, p. 165-178.

- Gindele 2010 R. Gindele, *Die Entwicklung der kaiserzeitlichen Siedlungen im Barbaricum im nordwestlichen Gebiet Rumäniens*, Satu Mare, 2010.
- Gudea 1980 N. Gudea, *Un complex daco-roman la marginea de nord al Imperiului Roman*, Zalău, 1980.
- Kacsó 2011 C. Kacsó, *Repertoriul arheologic al județului Maramureș*, vol. I-II, Baia Mare, 2011.
- Kotigoroško 1995 V. Kotigoroško, *Ținuturile Tisei Superioare în veacurile III î.e.n.-IV e.n. (perioadele Latène și romană)*, București, 1995.
- Lazin 1969 Gh. Lazin, *Circulația monetară în nord-vestul României*, StComSatuMare I, 1969, p. 111-120.
- Marta, Gindele 1999 L. Marta, R. Gindele, *Săpăturile de salvare de la Apa*, StComSatuMare XV-XVI, 1998-1999, p. 267-276.
- Matei 1997 Al. V. Matei, *Die Töpferöfen für graue stempelverzierte Keramik aus Zalău/Cuptoarele pentru ars ceramica cenușie șampilată descoperite la Zalău*, în: *Romani și barbari la frontierele Daciei romane / Römer und Barbaren an den Grenzen des römischen Dakiens*, ActaMP 21, 1997, p. 367-455.
- Matei, Stanciu 2000 Al. V. Matei, I. Stanciu, *Vestigii din Epoca Romană (sec. II-IV p. Chr.) în spațiul nord-vestic al României*, Zalău – Cluj-Napoca, 2000.
- Németi, Gindele 1999 J. Németi, R. Gindele, *Așezarea din epoca romană de la Pișcolt – Lutărie*, StComSatuMare XV-XVI, 1998-1999, p. 75-102.
- Nemoianu 1979 L. Nemoianu, *Sondaajul arheologic de la Călinești (jud. Maramureș)*, Materiale XIII, 1979, p. 133-134.
- Pop 1999 H. Pop, *Arhitectură civilă și habitat în La Tène D în Depresiunea Șimleului*, RevBistriței XII-XIII, 1999, p. 109-122.
- Pop, Pripon, Csok 2004 H. Pop, E. Pripon, Z. Csok, *Dacians at the north western frontier of Dacia 2-nd century AD*, în: L. Ruscu, C. Giongradi, R. Ardevan, C. Roman, C. Găzdac (eds.), *Orbis Antiquus. Studia in honorem Ioannis Pisonis*, Cluj-Napoca, 2004, p. 687-703.
- Popa, Harhoiu 1989 R. Popa, R. Harhoiu, *Mărturii arheologice din Maramureș aparținând mileniului I e. n. /Archäologische Zeugnisse aus Maramuresch aus dem I Jahrtausend u. Z*, SCIVA 40, 3, 1989, p. 249-271.
- Sășianu 1980 Al. Sășianu, *Moneda antică în vestul și nord-vestul României*, Oradea, 1980.
- Stanciu 1992 I. Stanciu, *Descoperiri din a doua jumătate a mileniului I î.H. și mileniul I d.H. în județul Maramureș*, EphemNap II, 1992, p. 169-191.
- Stanciu 1995 I. Stanciu, *Contribuții la cunoașterea epocii romane în bazinul mijlociu și inferior al râului Someș*, EphemNap II, 1995, p. 139-226.
- Stanciu 2007 I. Stanciu, *O nouă șezare în care se producea ceramică în barbaricum-ul din nord-vestul României (epoca romană imperială târzie)*, în: S. Nemeti, Fl. Fodorean, Ed. Nemeth, S. Cociș, I. Nemeti, M. Pîslaru (eds.), *Dacia Felix. Studia Michaeli Bărbulescu oblata*, Cluj-Napoca, 2007, p. 314-329.
- Stanciu 2015 I. Stanciu, *Schimbări demografice și culturale pe durata secolelor I-II p. Chr. în spațiul nord-vestic al României*, în: S. Cociș, Vl. A. Lăzărescu, M. Gui, D. Deac (eds.), *Ad Finem Imperii Romani. Studies in Honour of Coriolan H. Opreanu*, Cluj-Napoca, 2015, p. 347-372.
- Vizauer 2003 V. Vizauer, *Un denar roman de la Sighetu Marmației*, Marmatia 7/1, 2003, p. 219-228.

Observations regarding the Roman Period settlement (*Barbaricum*) from Bozânta Mică, point Grind (Maramureș county)

(Abstract)

Bozânta Mică village (Maramureș County) is located 15 km west of Baia Mare and 5 km northwest of the European road E58, close to the confluence of Someș and Lăpuș rivers. The place of land called by the locals „Grind” or „Grindul Alb” is located in the north-western part of the locality, towards Arieșu de Câmp, about 150 m west of the left bank of Lăpuș river and 1.2 km south-east of its confluence with the Someș River. At this point, on the occasion of several surface researches, the first of them conducted by Dr. Ioan Stanciu in 1992, many ceramic fragments dating back to the Bronze Age, early Roman and early medieval period were discovered.

The archaeological research project of the „Grind” site in Bozânta Mică was initiated in 2008 by the Maramureș County Museum of History and Archeology in collaboration with the Institute of Archeology and Art History from Cluj-Napoca. The research team consists of: Dr. Ioan Stanciu (Institute of Archeology and Art History Cluj-Napoca), Dr. Marius Ardeleanu, Raul Cardos, Dr. Dan Pop, dr. Bogdan Bobină (Maramureș County Museum of History and Archeology). Excavations in Bozânta Mică-Grid were carried from 2009 to 2015. During the archaeological works 167 contexts dated to Bronze Age, Roman Period and Early Medieval have been recorded.

In 2010, the archaeological site also benefited from archaeo-geological prospections, carried out by the staff of the Mobile Archaeophysical Prospecting Laboratory of the Institute of Systematic Archeology (1 Decembrie 1918 University - Alba Iulia), using only one method: surface magnetometric prospecting and profiles (laboratory responsible: researcher dr. Călin Șuteu). Survey area was 2.15 ha.

Majority of discovered artefacts were pottery and small finds. The largest group of other materials recovered from the site formed a small collection of archaeometallurgical debris. For the Roman period, the collection comprises residues from and iron-working (*smithing*). The archaeometallurgical materials dated to the 2nd-3rd century AD have been noted in three rectangular pits with clay-lined walls and traced of burning. Usually, this type of features have no finds, but at Bozânta Mică the pits contained metallurgical residues which were thrown to the pits while covering them up. Smithing is the process of shaping iron. Withing Bozânta Mică metallurgical collection derbies associated with smithing were eleven smithing hearth cakes (SHCs, a total weight of 2546.37g) and a rusty accretion of flake hammerscale (weight 1.92g). All metallurgical residues were found in secondary contexts, fills of various features in which they were deposited after taking them out from the original contexts (furnace and smithing hearth or floor of the smithy). Materials were fragmented and in a small quantity what suggests that metallurgical activities took place close by but outside the bounds of the excavated area.

For the Roman Age, the most numerous complexes are pits from various surface constructions, storage pits, fountains and an oven. A more complex archaeological type are those so-called rectangles pits with coated clay and burned walls, grouped into two parts of the settlement on the eastern and western sides. The material culture is represented by a large amount of ceramic fragments from hand-made clay pots (coarse, unevenly burned paste, especially from cooking pots) and on the wheel (fine gray-gray ceramic, generally coming from from pickles and bowls). Among the discoveries, there are a few iron slags, a knife, a bronze pendant, two Roman brooches, and two coins dated in the second half of the century. II-the first half of the century. III p. Chr.

Marius ARDELEANU

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș

Baia Mare

ardeleanumarius@yahoo.com

List of illustration

- Fig. 1: Map with discoveries from the Roman Period - *Barbaricum* (2nd-4th centuries AD) in Maramureş county. Legend: A - settlements, B - Roman coin(s), C - hoard of Roman coins, D - necropolis, E - Roman fortifications; F - Roman artefact (statue); G - Maramureş county border.
- Fig. 2: Roman marching camp from Coştiui (Maramureş County). Excavated trenches marked on the Digital Surface Model (DSM).
- Fig. 3: Map of Romania showing the location of Bozânta Mică (1). Aerial view of Bozânta Mică archaeological site marked "Grind" (2).
- Fig. 4: Image of the site (1, Google Earth) and location of the archaeological trenches (2, image from geoportal/viewer.com).
- Fig. 5: Examples of pillar pits discovered at Bozânta Mică - Grind (1-2, complex 106 and 3, complex 103).
- Fig. 6: Layout of the pillar pits in SI and SII/2012.
- Fig. 7: Context 87 (storage pit).
- Fig. 8: Context 02/2011 (well) and the clay pot discovered in it (1).
- Fig. 9: Trenches C4, C4a, C4b, C5 and C5a (2011 campaign) with the area where the rectangular pits with clay lining and burnt walls were discovered). Legend: a = burnt wall with clay lining; b = burnt soil (edge of the pit); c = collapsed clay lining within the pit; d = burned sand; e = charcoal mixed with ash; f = burnt bones.
- Fig. 10: Wheel-shaped pottery sherds shapes (1-2 bowls, 3-4 storage pots and 5 - pitcher).
- Fig. 11: Biconical wheeled pot.
- Fig. 12: Drawing of trenches SI/2014; C1 and C4 excavated in 2014. Key: a- burnt wall with clay lining; b- burnt soil (edge of the pit); c-charcoal; d- collapsed clay lining within the pit; e- burned sand; f- charcoal mixed with ash; g- pottery sherds; h- burnt bones; i- metallurgical material; j- flint fragments.
- Fig. 13: Smithing hearth cakes found in context 139 (152g to the left) and context 001 (428g to the right). Photos showing top (1) and bottom of the slags (2).
- Fig. 14: Photo of context 139 during excavation (1) and its drawing (2). Key: a- burnt wall with clay lining; b- burnt soil (edge of the pit); c- charcoal; d- metallurgical material; e- pottery sherds; f- burnt bones; g- flint.
- Fig. 15: Highly vitrified clay fragments found in context 142, total of 107.88g (1) and 127.52g (2).
- Fig. 16: Denarius from Antoninus Pius for Faustina I.
- Fig. 17: Sestertius with Iulia Mamaea, the mother of Emperor Severus Alexander, represented on the obverse.

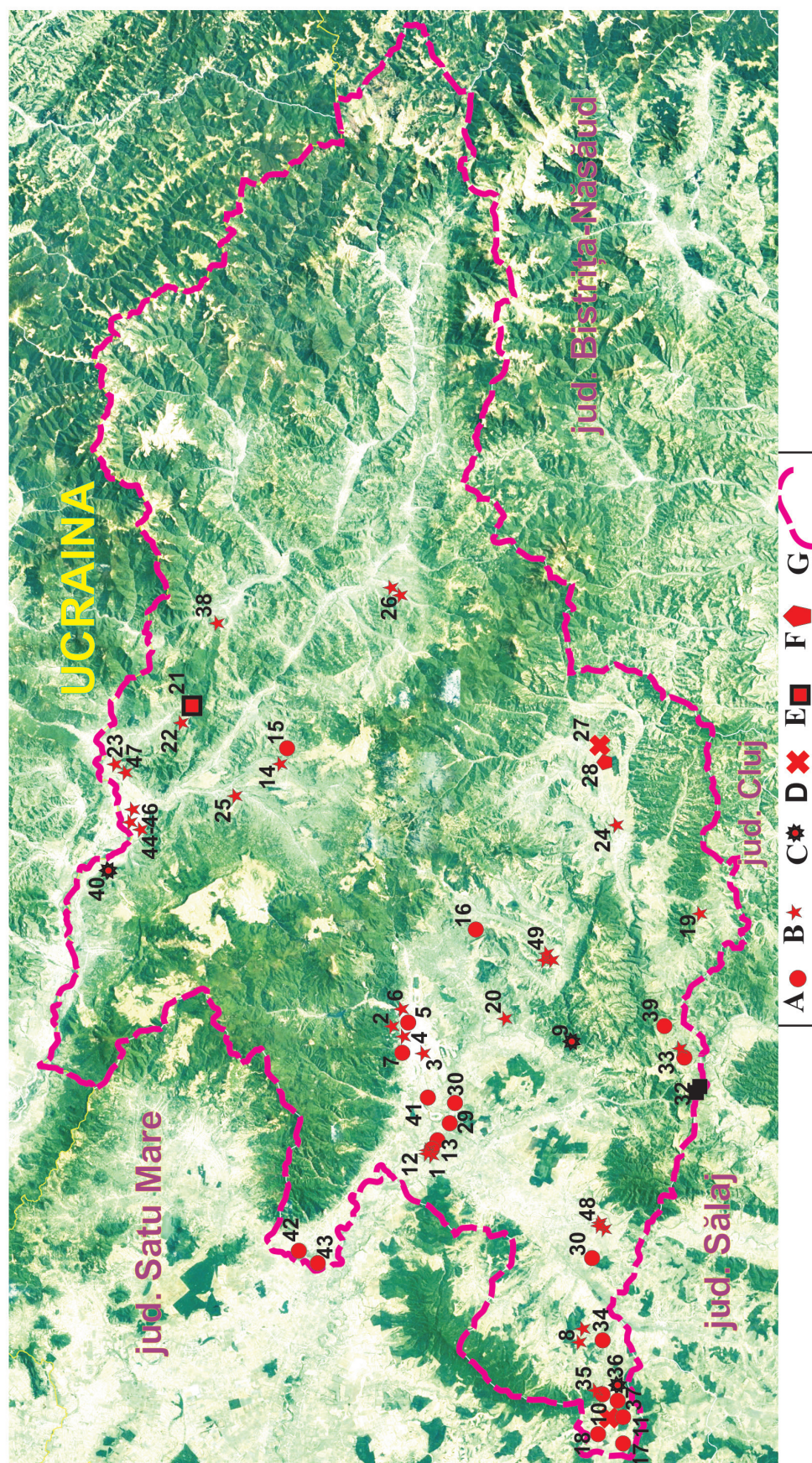

Fig. 1: Harta cu descoperiri din Epoca Romană - Barbaricum (sec. II-IV p. Chr.) în județul Maramureș. Legenda: A - așezări, B - monedă(e), C - tezaur de monede romane, D - necropolă, E - fortificații romane; F - piese romane (statuetă); G - granița județului Maramureș. Cifrele de pe hartă indică următoarele localități: 1. Arduș - Sub Pădure, 2. Baia Mare - Dealul Florilor, 3-4. Baia Mare - De pe teritoriul orașului, 5. Baia Mare - Izvorul Dîșii, 6. Baia Mare - str. Țiganilor, 7. Baia Mare - str. Viilor, 8. Băsești - Din hotarul localității, 9. Berchezoara - Cornu Mesigului, 10. Bicăz - Corbuțu, 11. Bicăz - Igoate, 12. Bozânta Mică - Grînd, 13. Bozânta Mică - La Huci, 14. Călinești - Din hotarul localității, 15. Călinești - Rogoaze, 16. Cetățele - La Parhoni, 17. Ciută - Braniște II, 18. Corni - Valea Puinului, 19. Coroieni - Din hotarul localității, 20. Coruia - Din hotarul localității, 21. Coștîi - Dealul Inaș, 22. Coștîi - Din hotarul localității, 23. Crăciunești - Din hotarul localității, 24. Dămăcușeni - Din hotarul localității, 25. Giulești - Din hotarul localității, 26. Ieud - Fața Trunchiului și Din hotarul localității, 27. Lăpuș - Grîu Târgului, 28. Lăpuș - Podanc, 29. Lăpuș - Ciurgău/În spatele gării, 30. Lăpuș - Videazău, 32. Mesteacăn - Dealul Secăturii, 33. Mesteacăn - La Parhoni, 34. Oața de Jos - Vâlceaia Rusului, 35. Oața de Sus - Măgură, 36. Oața de Sus - Ograde, 37. Oața de Sus - Oul Făgetului, 38. Petrova - Grădina lui Gyenge Ioan, 39. Prislop - Ograde și Valea Boului (puncte învecinate), 40. Sarasău - Din hotarul localității, 41. Săsar - Dâmbul Morii, 42. Seini - Cărmidărie și Berenaș (puncte învecinate), 43. Seini - Dașas, 44. Sighetu Marmatei - Din hotarul localității, 45. Sighetu Marmatei - str. Traian, 46. Sighetu Marmatei - Tean, 47. Tisa - Grădina Parohiei, 48. Ulmeni - Din hotarul localității, 49. Vad - În vestul localității.

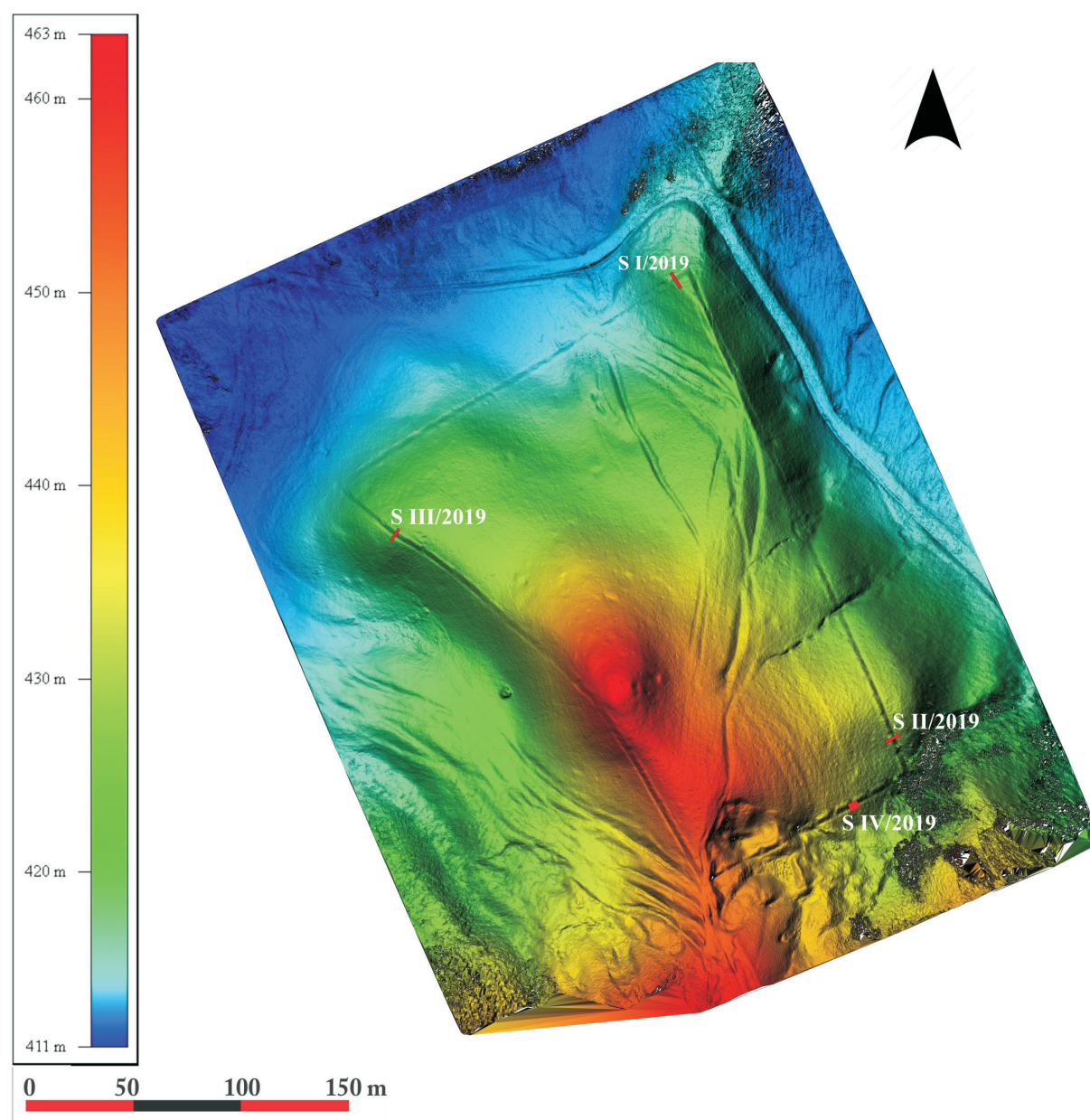

Fig. 2: Castrul roman de la Coștiui (jud. Maramureș). Secțiunile I-IV/2019 marcate pe DSM (Digital Surface Model).

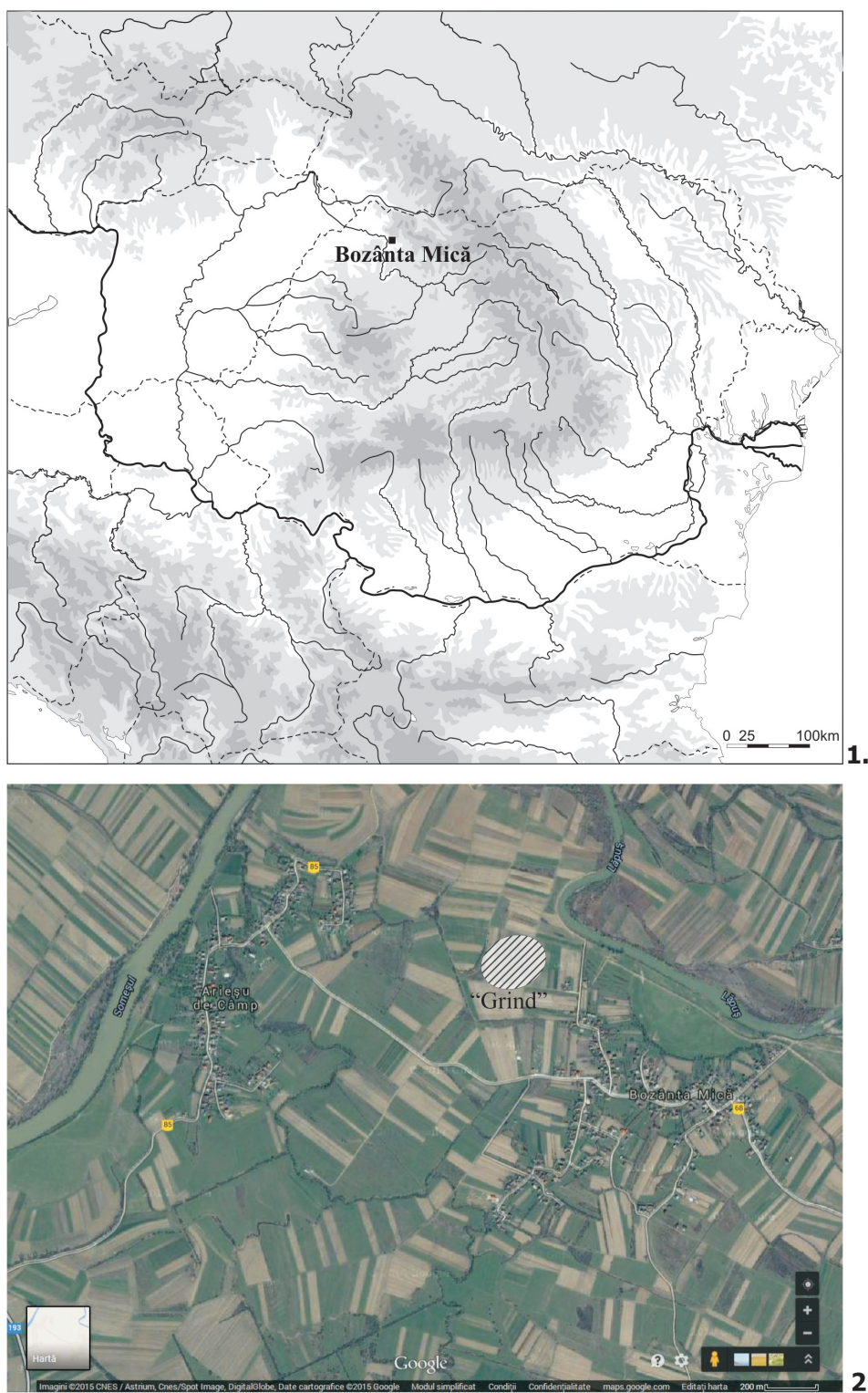

Fig. 3: Harta cu amplasarea localității Bozânta Mică (1) și a sitului arheologic de la Bozânta Mică, punctul Grind (2, imagine Google Earth).

Fig. 4: Imagine a sitului (1, Google Earth)
și amplasarea secțiunilor cercetate (2, imagine de pe geoportal/viewer.com)

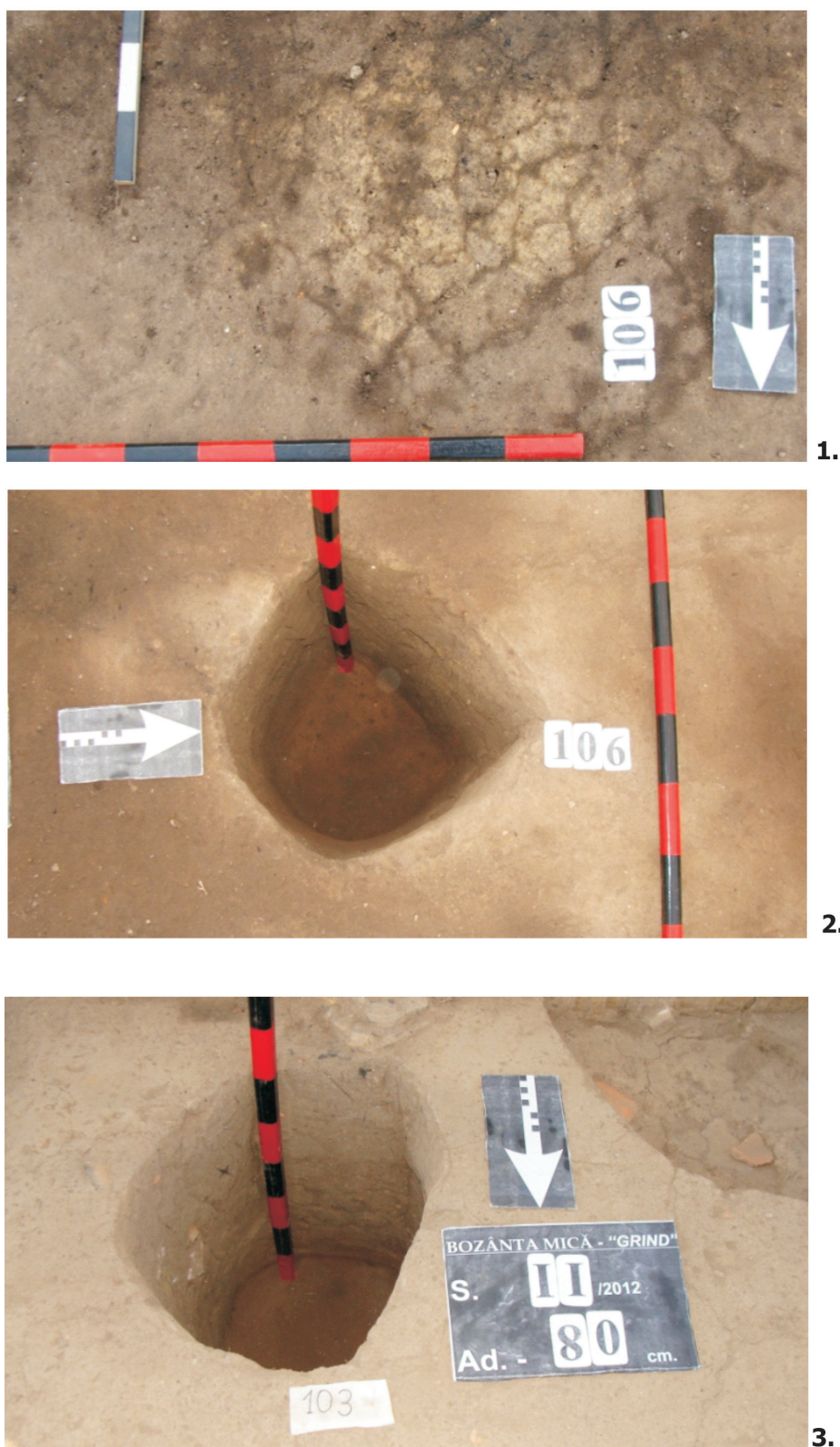

Fig. 5: Exemple de gropi de stâlpi descoperite la Bozânta Mică - Grind (1-2, complexul 106 și 3, complexul 103).

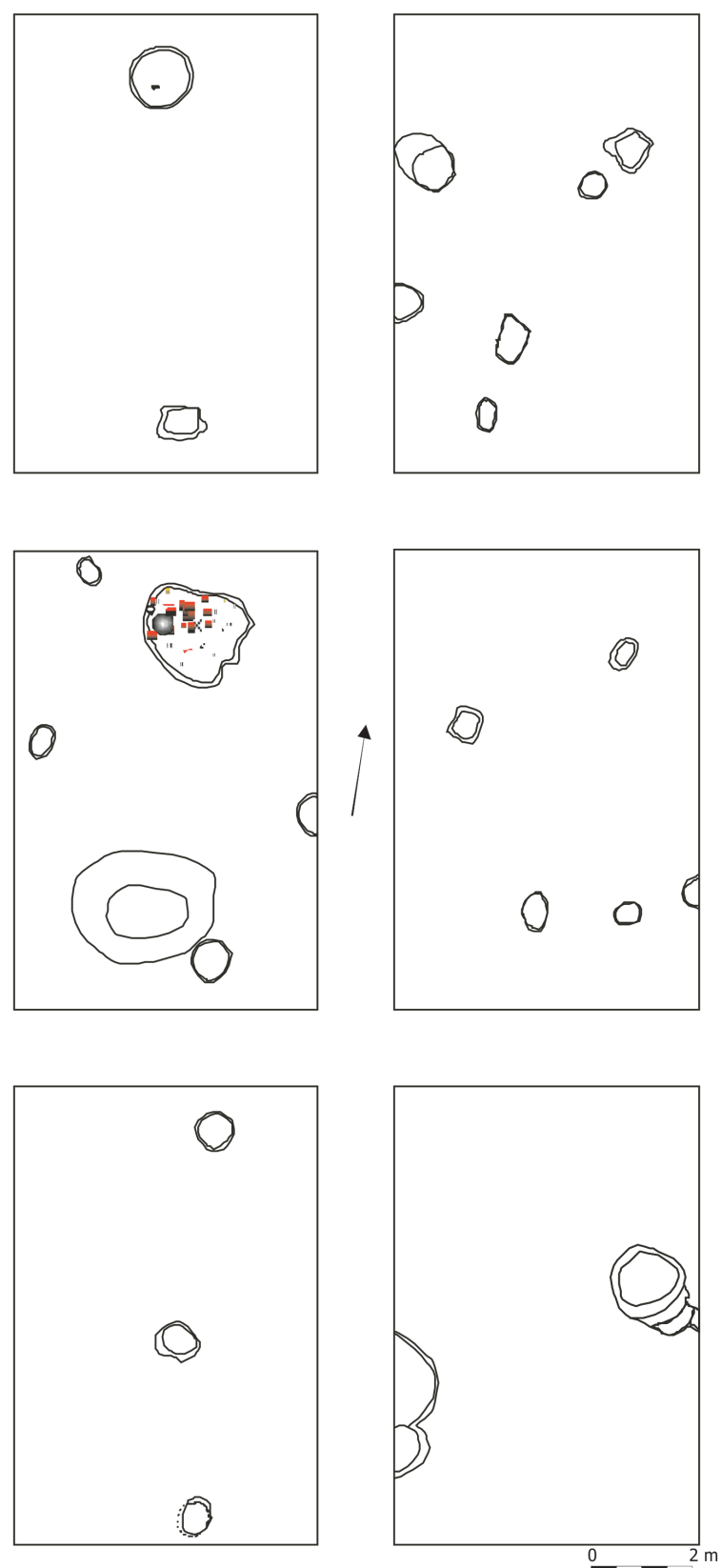

Fig. 6: Dispunerea gropilor de stâlpi din SI și SII/2012.

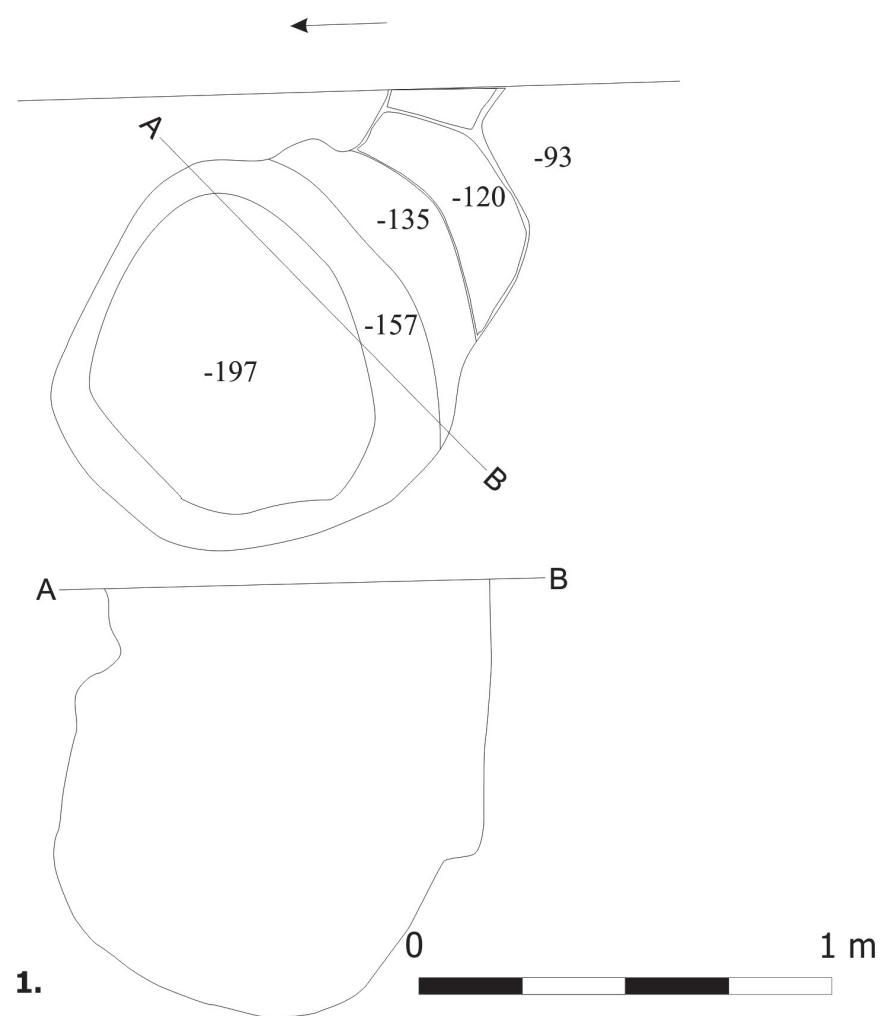

Fig. 7: Complexul 87 (groapă de provizii).

1.

2.

Fig. 8: Complexul 02/2011 (fântână) și vasul de lut descoperit în aceasta (1).

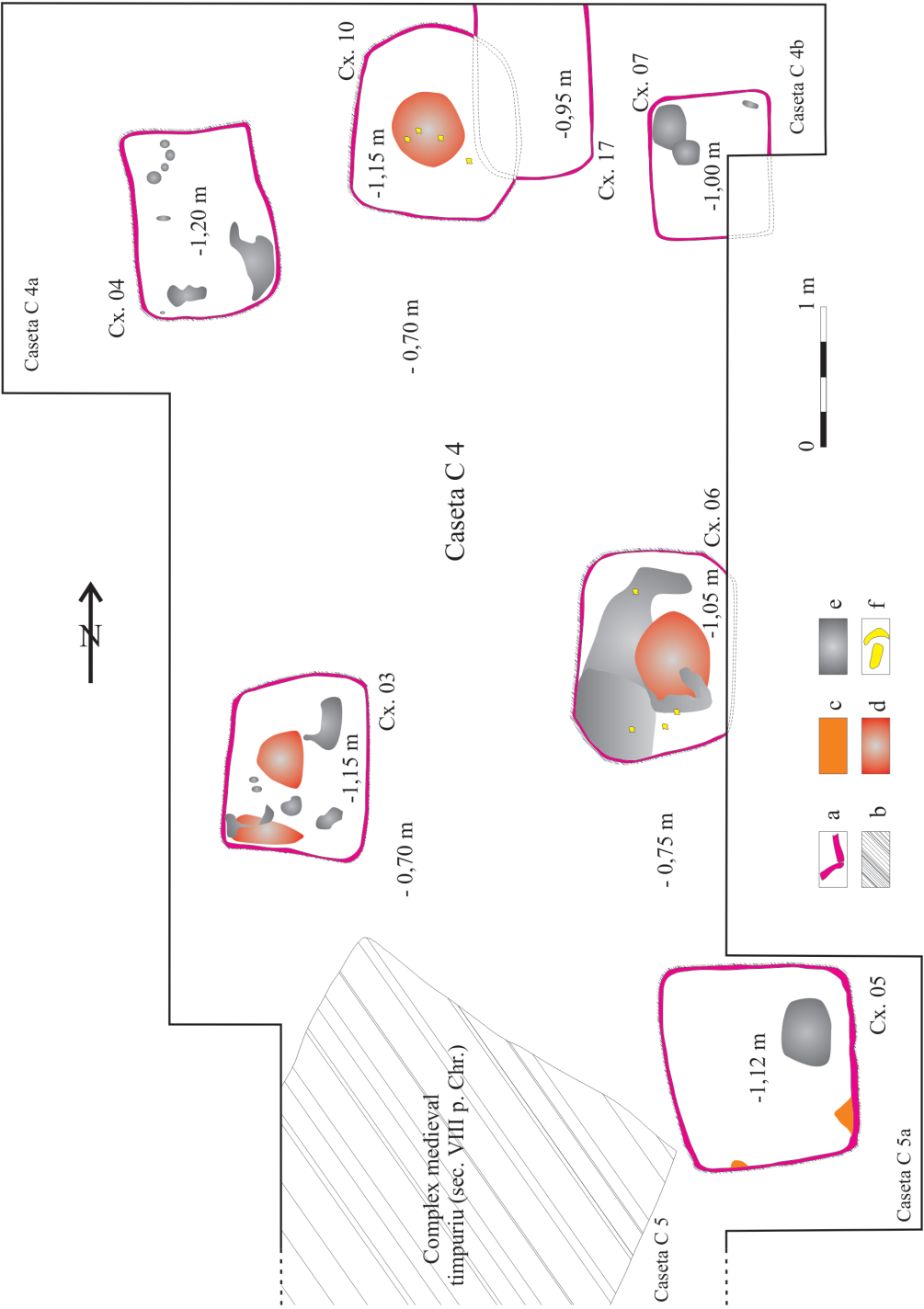

Fig. 9: Casetele C4, C4a, C5 și C5a (campania 2011) cu zona unde s-au descoperit gropile patrulare cu pereții lutuiți și arși).
Legenda: a = perete lutuit și ars; b = pământ ars (în exteriorul gropii); c = lipitură prăbușită din pereții gropii, amestecată cu cărbune;
d = nisip ars la roșu; e = cărbune amestecat cu cenușă; f = oase arse.

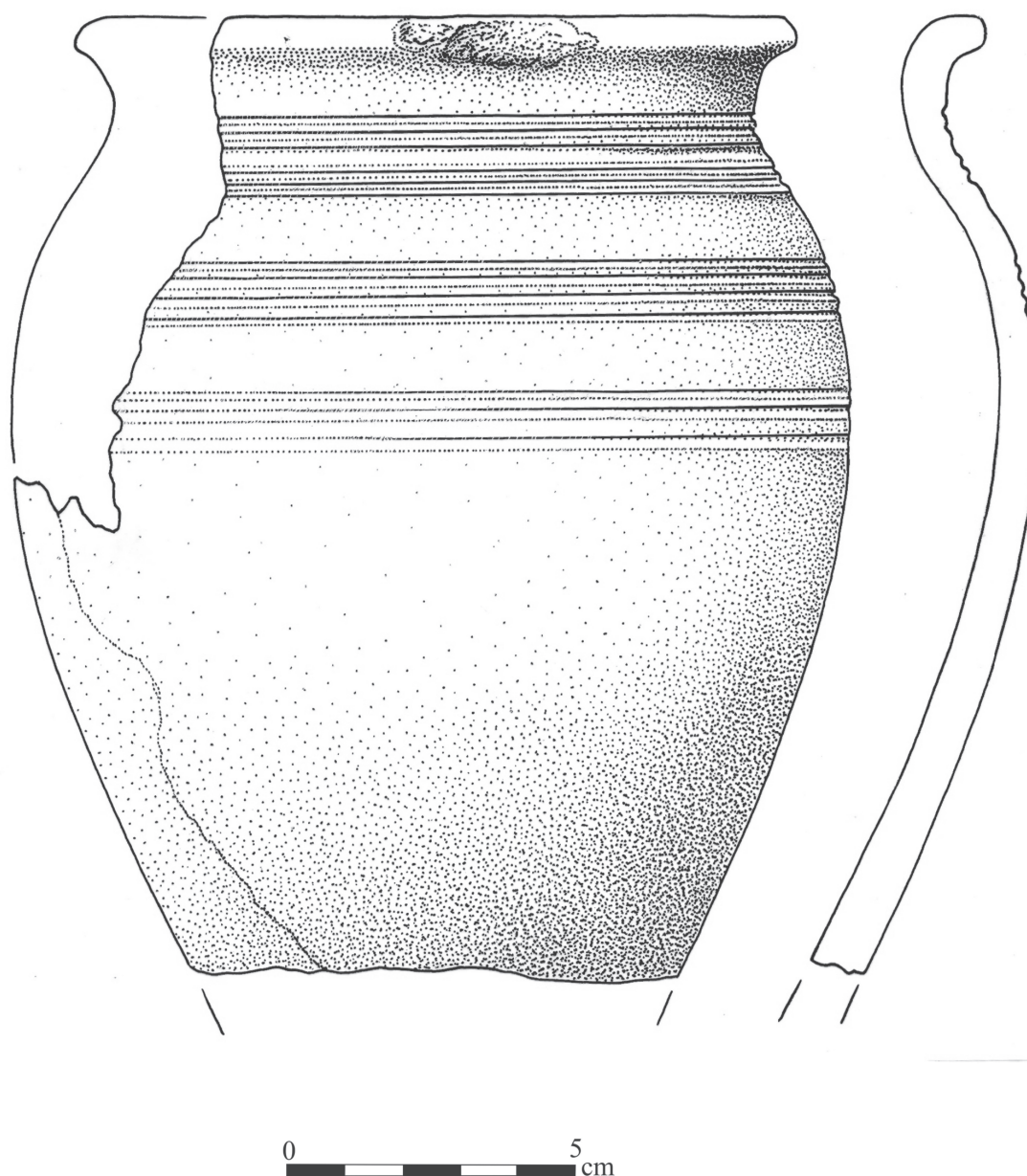

Fig. 11: Vas biconic lucrat la roată.

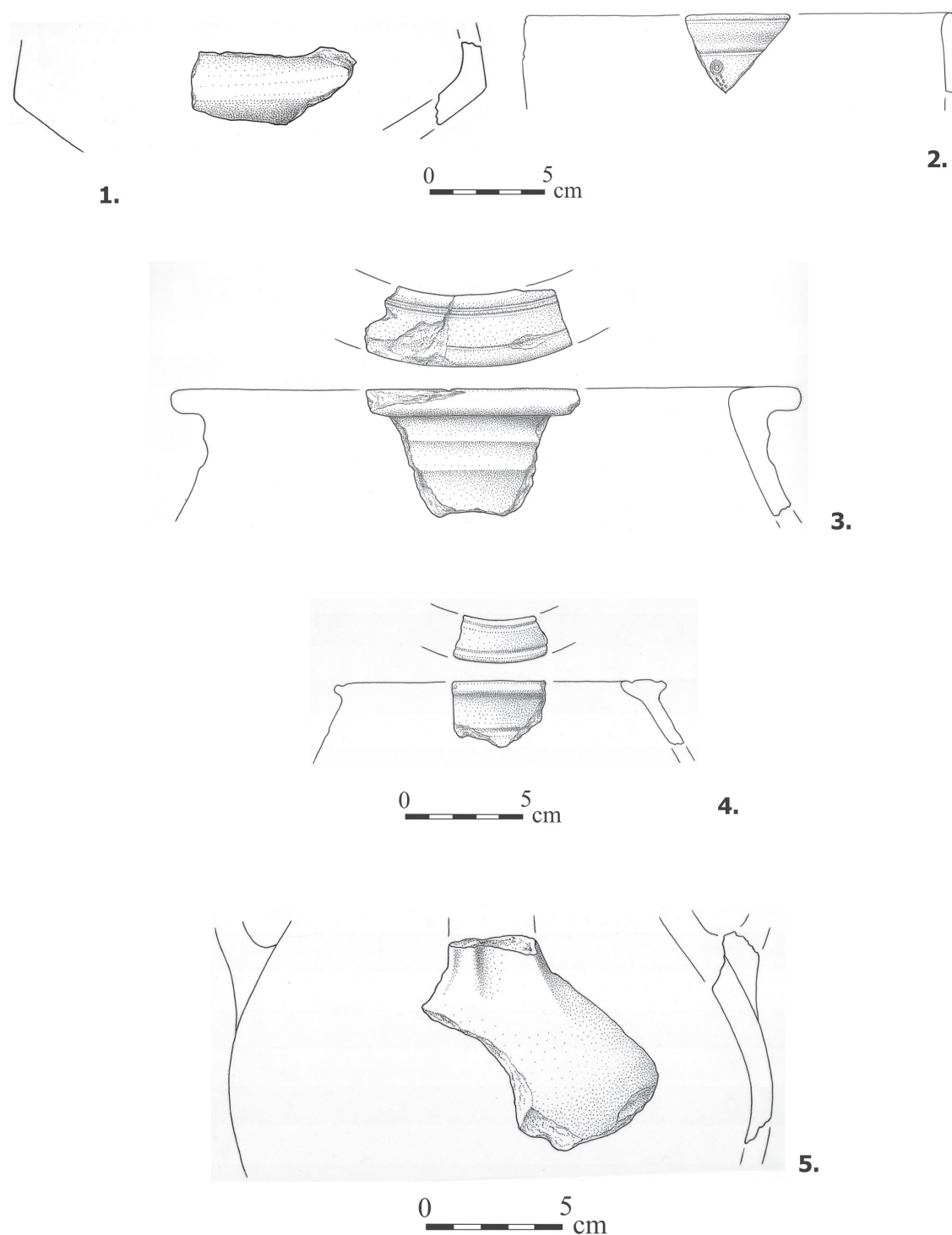

Fig. 10: Forme ceramice modelate la roată (1-2 străchini, 3-4 chiupuri și 5 - ulcior).

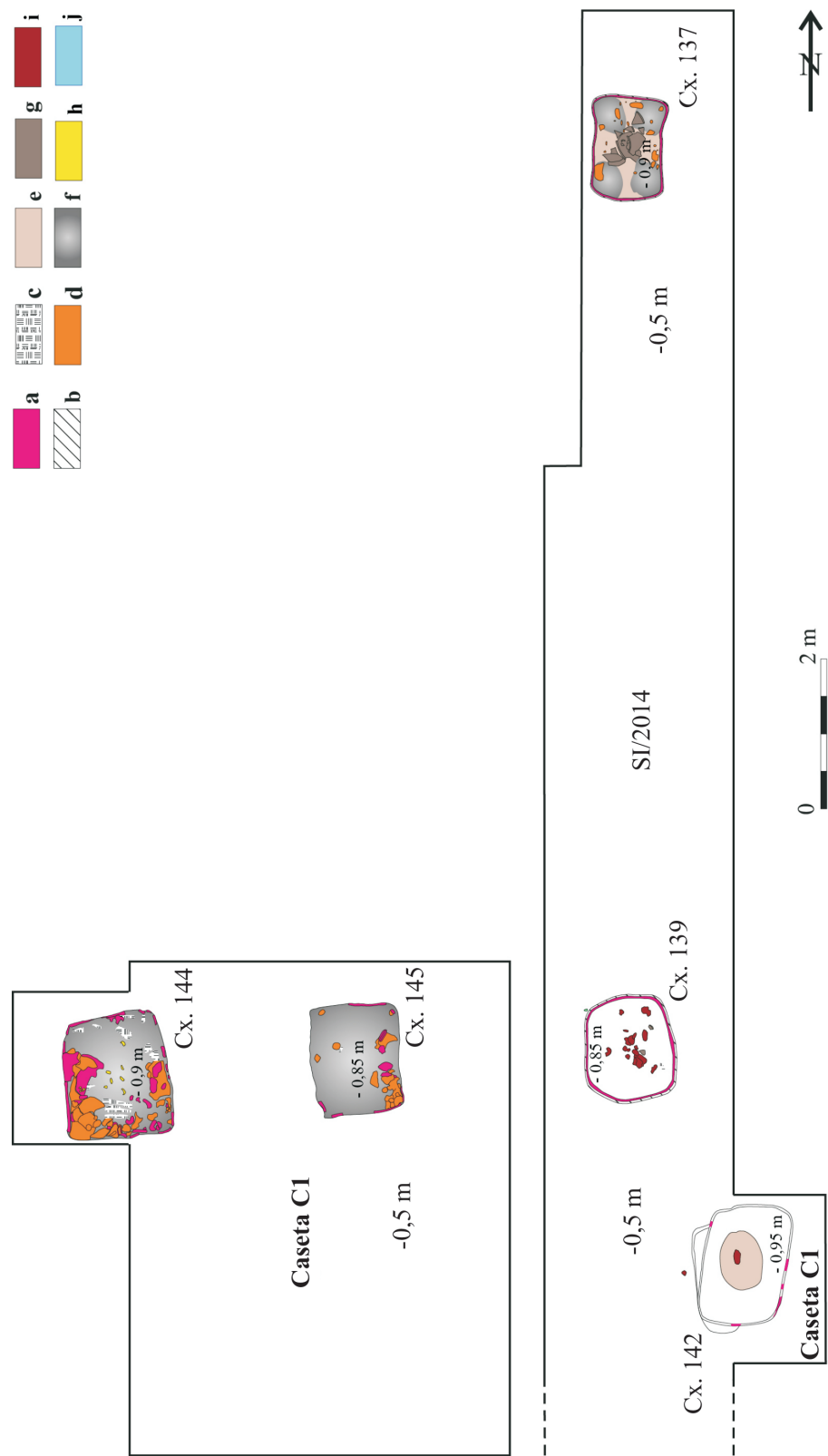

Fig. 12: Desen al secțiunii SI/2014 și al casetelor C1 și C4 din 2014.
Legenda: a- perete lutuit și ars; b- pământ ars (în exteriorul gropii); c- lemn carbonizat; d- lipitură prăbușită din pereții gropii, amestecată cu cărbune; e- nisip ars la roșu; f- cărbune amestecat cu cenușă; g- fragmente ceramice; h- oase arse; i- material metalurgic; j = fragmente silex.

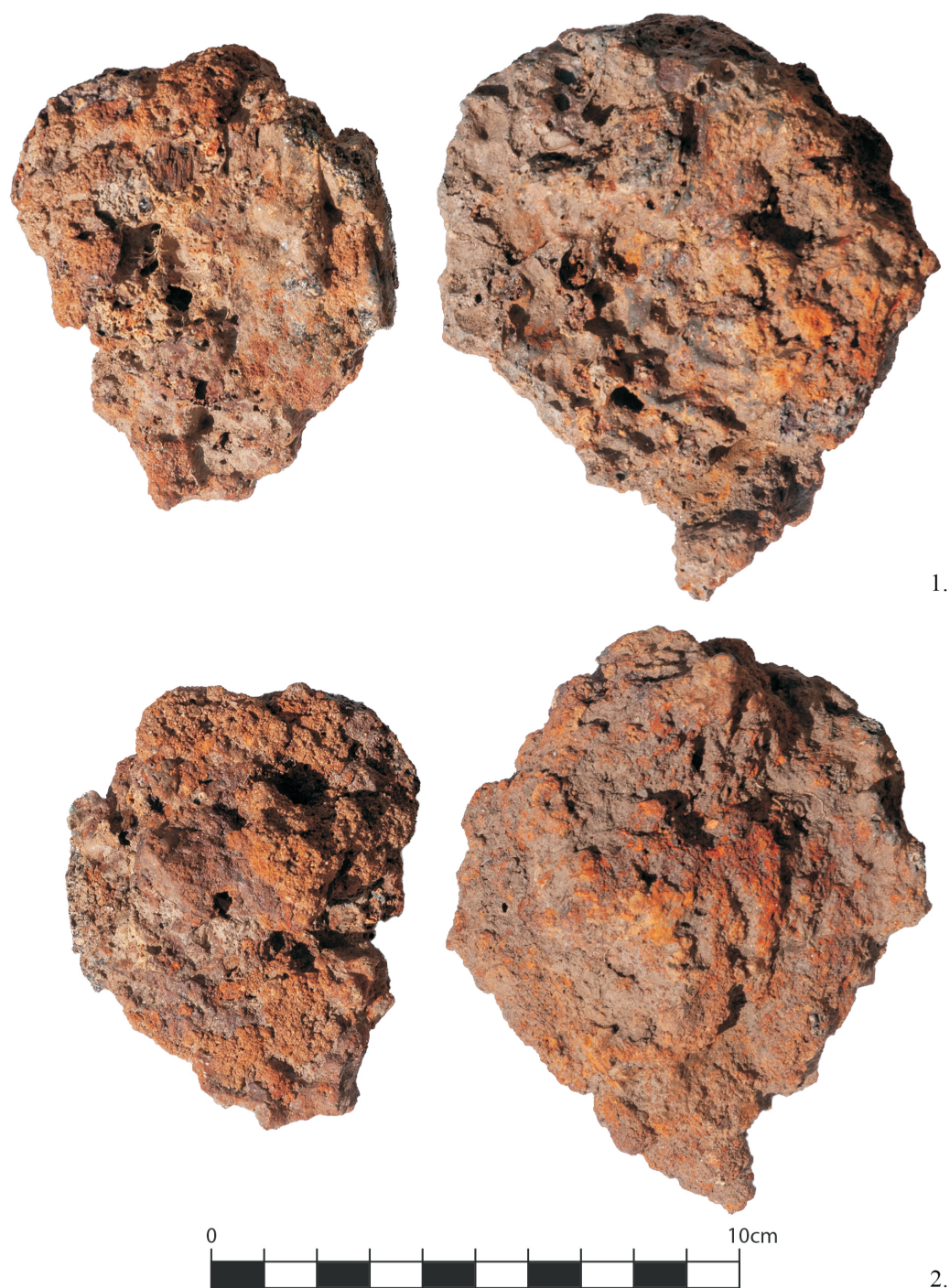
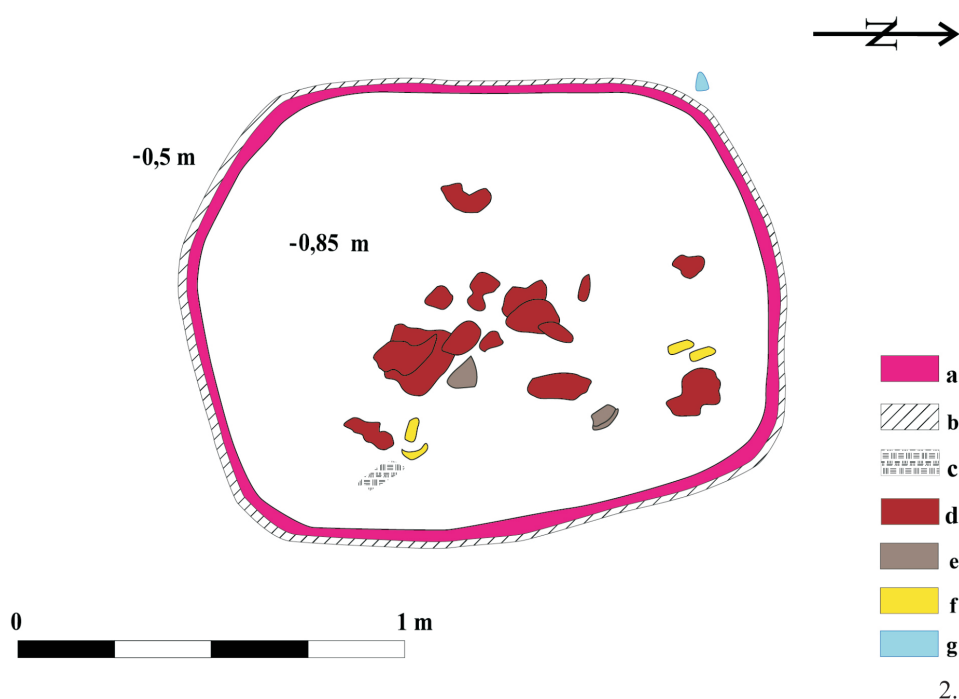

Fig. 13: Zguri de forjă descoperite în complexul 139 (152 gr. cea din stânga) și complexul 001 (428 gr. cea din dreapta). Fotografii ce arată partea de sus (1) și de jos (2) a zgurilor.

1.

2.

Fig. 14: Fotografie din timpul cercetării complexului 139 (1) și desen (2).
 Legenda: a- perete lutuit și ars; b- pământ ars (în exteriorul gropii); c- lemn carbonizat;
 d- material metalurgic; e-fragmente ceramice; f- oase arse; g- silex.

1.

2.

Fig. 15: Fragmente de lut puternic vitrificate descoperite în complexele 142, 107.88 gr. (1) și 127.52 gr. (2).

Fig. 16: Denar de la Antoninus Pius pentru Faustina I.

Fig. 17: Sesterț având pe avers reprezentată pe Iulia Mamaea, mama împăratului Severus Alexander.

Un denar roman descoperit la Dămăcușeni, județul Maramureș

RAUL CARDOȘ

Cuvinte cheie: descoperire întâmplătoare, monedă, denarius, epocă romană, Barbaricum, monetăria Roma, Hadrianus, jud. Maramureș.

Keywords: random find, coin, denarius, Roman Age, Barbaricum, Rome mint, Hadrianus, Maramureș County.

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș a primit în custodie în data de 22 mai 2020, de la Direcția Județeană pentru Cultură Maramureș, o monedă din argint din perioada romană¹. Aceasta a fost descoperită cu ajutorul detectorului de metale în 19 mai 2020, în zona satului Dămăcușeni, oraș Târgu Lăpuș, de către domnul Molnar Andrei Bandi. După realizarea descoperirii, autorul acesteia, a predat moneda conform legislației în vigoare Primăriei din orașul Târgu Lăpuș², iar Primăria mai departe Direcției Județene pentru Cultură Maramureș³.

În ziua de 26 mai 2020, o echipă de specialiști ai muzeului⁴ s-a deplasat împreună cu domnul Molnar Andrei Bandi pentru a identifica cu exactitate locul descoperirii. Astfel, s-a constatat că locul de descoperire al monedei se află pe teritoriul satului Dămăcușeni (orașul Târgu Lăpuș), în punctul numit *Pe față*, punct situat pe malul drept al râului Lăpuș, la circa 350 m nord-vest de confluența acestuia cu râul Suciș și la circa 850 m nord-vest de centrul satului, la o altitudine de 370 m. Cercetările de suprafață întreprinse cu această ocazie în locul indicat de autorul descoperirii, nu au dus la descoperirea altor monede sau vestigii arheologice.

Din punct de vedere al poziției geografice, localitatea Dămăcușeni este situată în Depresiunea Lăpușului, în partea de sud a județului Maramureș, la o distanță de 3,5 km est de orașul Târgu Lăpuș. Depresiunea Lăpușului reprezintă marginea de nord a Depresiunii Colinare a Transilvaniei, fiind amplasată la limita dintre lanțul vulcanic și Podișul Someșan, pe cursul superior și mijlociu al râului Lăpuș. Ea este delimitată la nord și nord-est de Munții Țibleș și Munții Văratice, la sud de Culmea Breaza, la est de Curmătura Larga, iar la vest de Masivul Preluca, Dealul Pietriș și Muntele Șatra⁵. Împreună cu limitele sale montane și deluroase, Depresiunea Lăpușului formează regiunea istorică și etnografică Țara Lăpușului.

Referitor la nominalul monedei, în urma analizării acesteia, s-a constatat că este un denar roman imperial emis în timpul domniei împăratului Hadrian, descrierea sa fiind următoarea:

Nominal: denarius

D: 17,4 mm; G: 1,93 g; Axa: 7

Monetăria: Roma

Datare: 125 - 128 sau 128 - 132 p. Chr.

Av: HADRIANVS - [AVGVSTVS] sau HADRIANVS - [AVGVSTVS P P]

Cap laureat, dreapta.

Rv: COS - [III]

Roma, drapată, sezând spre dreapta pe o cuirasă și un scut, ține lancea cu mâna dreaptă, iar cu mâna stângă un parazonium.

Referință: RIC II, 162 sau 332 (în funcție de faptul dacă în legenda de pe aversul monedei apare menționat sau nu P P la final)

Starea de conservare: slabă, fragmentară

În ceea ce privește descoperirile arheologice de pe teritoriul localității Dămăcușeni, acestea sunt destul de puține, în afară de acest denar de la Hadrian, care reprezintă prima descoperire de epocă

¹ Moneda a fost predată în custodie muzeului în baza procesului verbal de predare-primire înregistrat la Direcția Județeană pentru Cultură Maramureș cu numărul 745/21.05.2020 și la Muzeul Județean de Istorie și Arheologie cu numărul 628/22.05.2020.

² Proces verbal nr. 6271/20.05.2020, înregistrat la Primăria orașului Târgu Lăpuș.

³ Proces verbal înregistrat la Primăria orașului Târgu Lăpuș cu numărul 6287/21.05.2020 și la Direcția Județeană pentru Cultură Maramureș cu numărul 744/21.05.2020.

⁴ Echipa a fost compusă din Marius Ardeleanu și Raul Cardoș, arheologi în cadrul muzeului.

⁵ Dezső 2006, p. 66-67.

romană efectuată pe teritoriul satului, mai fiind cunoscute câteva puncte cu vestigii arheologice aparținând epocii bronzului și epocii hallstattiene⁶.

Situația se schimbă atunci când vorbim de întreaga zonă aflată în această parte sudică a județului Maramureș ce aparține de Țara Lăpușului. Din această zonă ne sunt cunoscute numeroase descoperiri arheologice aparținând diferitelor epoci preistorice, remarcându-se în primul rând multitudinea celor ce se datează în epoca bronzului târziu. Astfel de puncte cu descoperiri apar pe teritoriul localităților Boiereni, Coroieni, Dămăcușeni, Groșii Țibleșului, Larga, Lăpuș, Libotin, Peteritea, Rogoz, Rohia, Sălănița, Suciu de Jos, Suciu de Sus, Târgu Lăpuș, Ungureni, Vima Mare, Vima Mică⁷.

Am enumerat toate aceste localități cu descoperiri preistorice, pentru a face o paralelă cu punctele din Țara Lăpușului în care au fost descoperite vestigii arheologice databile în epoca romană în Barbaricum. Cu totul altfel se prezintă lucrurile când ne referim la acestea din urmă, ele fiind într-un număr mult redus față de cel al descoperirilor din epocile anterioare/epoca târzie a bronzului.

În afara denarului de la Dămăcușeni, singura descoperire monetară de epocă romană cunoscută din zona Țării Lăpușului este un sesterț emis de Filip Arabul (244-249 p. Chr.), descoperit întâmplător la Coroieni⁸.

În localitatea Lăpuș au fost descoperite în două puncte distincte, un mormânt de incinerare și o statueta din bronz, ambele fiind încadrate cronologic în epocă romană. Primul obiectiv, mormântul de incinerare puternic răvășit în urma lucrărilor agricole, a fost descoperit în punctul *Gruia Târgului*, în urma executării aici a unui sondaj de verificare în anul 1969⁹. Au fost recuperate partea inferioară a urnei, lucrată cu mâna, pastă grosieră, amestecată cu cioburi pisate, culoare roșcată și fragmente dintr-un castron modelat la roată, pastă fină, cenușie, posibil utilizat ca și capac. În cel de-al doilea punct, *Podanc*, a fost descoperită întâmplător, în anul 1977, o statueta din bronz turnat plin ce o reprezintă pe zeița Minerva¹⁰. Atât locul de descoperire, cât și autenticitatea piesei sunt puse sub semnul întrebării, nefiind exclusă posibilitatea ca statueta să fi fost găsită la o dată relativ recentă pe teritoriul fostei provincii Dacia Porolissensis și să fi ajuns ulterior în zona Lăpușului.

Alte vestigii de epocă romană constând în fragmente ceramice cenușii lucrate la roată, ce au fost încadrate cronologic în secolele III-IV p. Chr., au fost identificate în punctul *Poderei* situat în partea nord-estică a localității Rohia, cu ocazia efectuării în anul 2002 a unor cercetări de suprafață¹¹. În anul 2008, cu ocazia unei alte periegeze desfășurate în acest punct, au fost identificate de asemenea fragmente ceramice de aceeași factură, inclusiv un fragment tipic dintr-un fund de vas de culoare cenușie, lucrat la roată¹².

La Vima Mare, pe *Măgura/Dealul Vimii*, I. Ferenczi presupune existența unui turn de veghe și semnalizare roman construit din lemn, el efectuând și un mic sondaj în care nu a găsit decât bucăți mărunte de cărbune de lemn¹³. În cadrul proiectului de cercetare demarat de Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș în anul 2014, care are ca scop investigarea prin cercetări de suprafață și sondaje a graniței sudice a județului Maramureș, în luna iunie a anului 2018 a fost cercetată prin periegeze și Măgura Vimii, fără a fi însă observate vestigii arheologice¹⁴.

Posibile urme romane, respectiv un turn de pază și semnalizare și un burgus înconjurat de val și șanț, au fost semnalate de I. Ferenczi pe *Dealul Curmătura* și pe *Dealul Arțăriș*, ambele puncte de pe Culmea Brezei fiind amplasate greșit ca fiind pe teritoriul satului Măgoaja, comuna Chiuiești din județul Cluj¹⁵. În cadrul proiectului de cercetare menționat mai sus, în urma stabilirii coordonatelor acestora cu ajutorul GPS-ului și corelarea lor cu hărțile cadastrale existente, a reieșit faptul că aceste două puncte se află situate pe teritoriul satului Boiereni, oraș Târgu Lăpuș, din județul Maramureș¹⁶.

⁶ Kacsó 2015, p. 567.

⁷ Kacsó 2015, passim, cu toată bibliografia mai veche; Ardeleanu, Conțiu, Pop 2019, p. 5, 7 pentru Sălănița.

⁸ Chirilă, Lucăcel 1979, p. 137, nr. 12; Sășianu 1980, p. 189, nr. 159/II; Stanciu 1992, p. 174, nr. 10/B; Stanciu 1995, p. 142, nr. 11; Matei, Stanciu 2000, p. 41-42, nr. 49/(83); Iuga 2003, p. 232; Cardoso 2012, p. 134, nr. (18), Kacsó 2015, p. 341.

⁹ Kacsó 1994, p. 13, pl. V/1-2; Matei, Stanciu 2000, p. 61, nr. 80/(149); Kacsó 2015, p. 399.

¹⁰ Matei, Stanciu 2000, p. 61-62, nr. 80/(150), pl. 345; Kacsó 2015, p. 404.

¹¹ Kacsó 2003, p. 116, menționează „fragmente ceramic din mai multe epoci”; Kacsó 2015, p. 569.

¹² La cercetările de suprafață desfășurate în 2 septembrie 2008, au participat Dan Pop, Raul Cardoso, Bogdan Bobină, Zamfir Șomcutean (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș).

¹³ Ferenczi 1976, p. 115; Ferenczi 1991, p. 135-136; Kacsó 2015, p. 595-596.

¹⁴ Echipa proiectului de cercetare este compusă din Marius Ardeleanu, Raul Cardoso, Dorian Ghiman și Zamfir Șomcutean.

¹⁵ Ferenczi 1976, p. 115-116, fig. 16/a-b; Ferenczi 1991, p. 136, nota 23.

¹⁶ Ardeleanu, Cardoso 2015, p. 165.

În perioada martie-aprilie 2014, cele două puncte menționate de I. Ferenczi au fost investigate în cadrul proiectului de cercetare al muzeului, ele fiind într-o primă fază, identificate pe teren prin cercetări de suprafață, iar ulterior, sondajele arheologice efectuate au indicat lipsa vestigiilor arheologice de epocă romană în cele două puncte¹⁷.

După cum putem observa din rândurile de mai sus, zona Țării Lăpușului este deosebit de săracă în descoperiri arheologice de epocă romană, numărul acestora fiind redus la cinci puncte, dintre acestea trei fiind fie descoperiri monetare întâmplătoare (Dămăcușeni – *Pe Față*, Coroieni), fie puse sub semnul întrebării (Lăpuș – *Podanc*). Celelalte două puncte identificate prin cercetări de suprafață (Rohia – *Poderei*) și prin sondaj arheologic (Lăpuș – *Gruicul Târgului*) sunt foarte puține dacă ne raportăm la întinderea Țării Lăpușului, dar mai ales la vestigiile arheologice mult mai numeroase din epocile anterioare, referindu-ne aici în mod special la cele aparținând epocii bronzului. Numărul mare de vestigii de epoca bronzului din zona Țării Lăpușului fac plauzibilă părerea că resursele de minereuri aurifere și cuprifere din perimetrul localității Băiuț erau cunoscute și exploatate în epocă¹⁸, pe când în epocă romană este posibil ca exploatarea acestor resurse să nu mai fi fost așa de intensă sau chiar ca acestea să nu mai fie exploatate deloc, astfel rezultând și un număr mult mai redus de descoperiri.

¹⁷ Ardeleanu, Cardoș 2015, p. 164-168.

¹⁸ Kacsó 2015, p. 232-233.

Literatura

- Ardeleanu, Cardos 2015 M. Ardeleanu, R. Cardos, *Raport privind cercetările de suprafață și sondajele efectuate pe Culmea Breaza – județul Maramureș (I)*, Marmatia 12, 2015, p. 163-188.
- Ardeleanu, Conțiu, Pop 2019 M. Ardeleanu, D. Conțiu, D. Pop, *Noi descoperiri arheologice în Țara Chioarului. Cercetările din anul 2019 de la Sălănița – Custura Cetățele, Vatra Chioareană 13, anul XIV*, 2019, p. 5-12.
- Cardos 2012 R. Cardos, *Descoperiri monetare romane în Barbaricum-ul din zona de nord-vest a României (sec. II-IV p. Chr.)*, Marmatia 10/1, 2012, p. 131-163.
- Chirilă, Lucăcel 1979 E. Chirilă, V. Lucăcel, *Descoperiri monetare antice în Transilvania (XIV)*, ActaMP III, 1979, p. 137-138.
- Dezsi 2006 Șt. Dezsi, *Țara Lăpușului. Studiu de geografie regională*, Cluj-Napoca, 2006.
- Ferenczi 1976 I. Ferenczi, *Contribuții la cunoașterea limes-ului roman de la nordul Someșului Mare (Studiu preliminar), (Partea a II-a)*, FileIst 4, 1976, p. 107-133.
- Ferenczi 1991 I. Ferenczi, *Limes-ul Daciei. Sectorul de pe Someșul (unit). Elemente de apărare pe subsectorul Cășei-Ileanda*, ActaMP XIV-XV, 1991, p. 127-151.
- Iuga 2003 G. M. Iuga, *Monede din tezaurul de denari romani imperiali descoperit la Teceu*, Marmatia 7/1, 2003, p. 229-247.
- Kacsó 1994 C. Kacsó, *Contribuții la cunoașterea Bronzului târziu din nordul Transilvaniei. Cercetările de la Lăpuș - „Gruul târgului”*, Crisia XXIV, 1994, p. 9-21
- Kacsó 2003 C. Kacsó, *Noi descoperiri Suciu de Sus și Lăpuș în nordul Transilvaniei*, Marmatia 7/1, 2003, p. 105-181.
- Kacsó 2015 C. Kacsó, *Repertoriul arheologic al județului Maramureș, Baia Mare, 2015, ediția a II-a, vol. I – II*.
- Matei, Stanciu 2000 Al. Matei, I. Stanciu, *Vestigii din epoca romană (sec. II-IV p. Chr.) în spațiul nord-vestic al României, Zalău – Cluj-Napoca*, 2000.
- RIC *The Roman Imperial Coinage*, Londra, 1926-1985.
- Sășianu 1980 Al. Sășianu, *Moneda antică în vestul și nord-vestul României*, Oradea, 1980.
- Stanciu 1992 I. Stanciu, *Descoperiri din a doua jumătate a mileniului I î. H. și mileniul I d. H. în județul Maramureș*, EphemNap II, 1992, p. 169-191.
- Stanciu 1995 I. Stanciu, *Contribuții la cunoașterea epocii romane în bazinul mijlociu și inferior al râului Someș*, EphemNap V, 1995, p. 139-226.

A Roman denarius discovered at Dămăcușeni, Maramureș County

(Abstract)

The coin in discussion in this article is a denarius discovered in Dămăcușeni, Maramureș County. The denarius was found with the help of metal detector on May 19th 2020 by Molnar Andrei Bandi in *Pe Față* point, located on the right bank of the Lăpuș River, about 350 m from its confluence with the Suciș River and about 850 m northwest of the center of the village, at an altitude of 370 m. Subsequent surface researches in the place indicated by the author of the discovery, did not lead to the discovery of other coins or archaeological remains.

Dămăcușeni is a village located in the Lăpuș Basin, in the southern part of Maramureș County, at a distance of 3.5 km east from the town of Târgu Lăpuș. The Lăpuș Basin represents the northern edge of the Transylvanian Basin, being located on the border between the volcanic chain and the Someș Plateau, on the upper and middle courses of the Lăpuș River. Together with its mountainous and hilly borders, the Lăpuș Basin forms the historical and ethnographic region the Land of Lăpuș.

The coin is a Imperial denarius issued by the Rome mint between 125-128 or 128-132 AD, during the reign of emperor Hadrian. The obverse shows the laureate head of Hadrian to the right and the legend HADRIANVS - [AVGVSTVS] or HADRIANVS - [AVGVSTVS P P]. The reverse depicts the goddess Roma, draped, seated right on cuirass and shield, holding spear and parazonium and the legend is COS - [III].

From the Land of Lăpuș area, numerous archaeological discoveries belonging to different prehistoric eras are known, the multitude of those dating back to the Late Bronze Age being noted first of all. Such points with discoveries appear on the territory of Boiereni, Coroieni, Dămăcușeni, Groșii Țibleșului, Larga, Lăpuș, Libotin, Peteritea, Rogoz, Rohia, Sălănița, Suciș de Jos, Suciș de Sus, Târgu Lăpuș, Ungureni, Vima Mare, Vima Mică. In comparison with these, the Roman Age archaeological discoveries are much less. The only other Roman coin found in the Land of Lăpuș area is a sestertius from Philip the Arab, discovered in Coroieni village. Other archaeological remains from the Roman Age are a statuette depicting the goddess Minerva discovered in Lăpuș - *Podanc*, a cremation grave discovered in Lăpuș - *Gruicul Târgului* and a possible settlement (pottery fragments were found) discovered at Rohia - *Poderei*. Three other points, Vima Mare - *Măgura Vimii*, Boiereni - *Curmătura Hill* and *Arțăriș Hill*, where possible traces of Roman watchtowers have been reported by previous surface researches, were disproved by the archaeological researches carried out by the the County Museum of History and Archeology Maramureș.

The Land of Lăpuș area is particularly poor in archaeological finds from the Roman Age, their number being reduced to five points, three of which are either random monetary finds (Dămăcușeni - *Pe Față*, Coroieni), or questioned (Lăpuș - *Podanc*). The other two points identified by surface researches (Rohia - *Poderei*) and by archaeological survey (Lăpuș - *Gruicul Târgului*) are very few if we refer to the extent of the Land of Lăpuș, but especially to the much more numerous archaeological remains from previous eras, referring here specifically to those belonging to the Bronze Age. The large number of Bronze Age discoveries makes it plausible to believe that the resources of gold and copper ores in the perimeter of the Băiuș village were known and exploited in that era, while in the Roman era it is possible that the exploitation of these resources was no longer so intensive or even that they are no longer exploited at all, thus resulting in a much reduced number of discoveries.

Raul CARDOS

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș

Baia Mare

crdsraul@yahoo.com

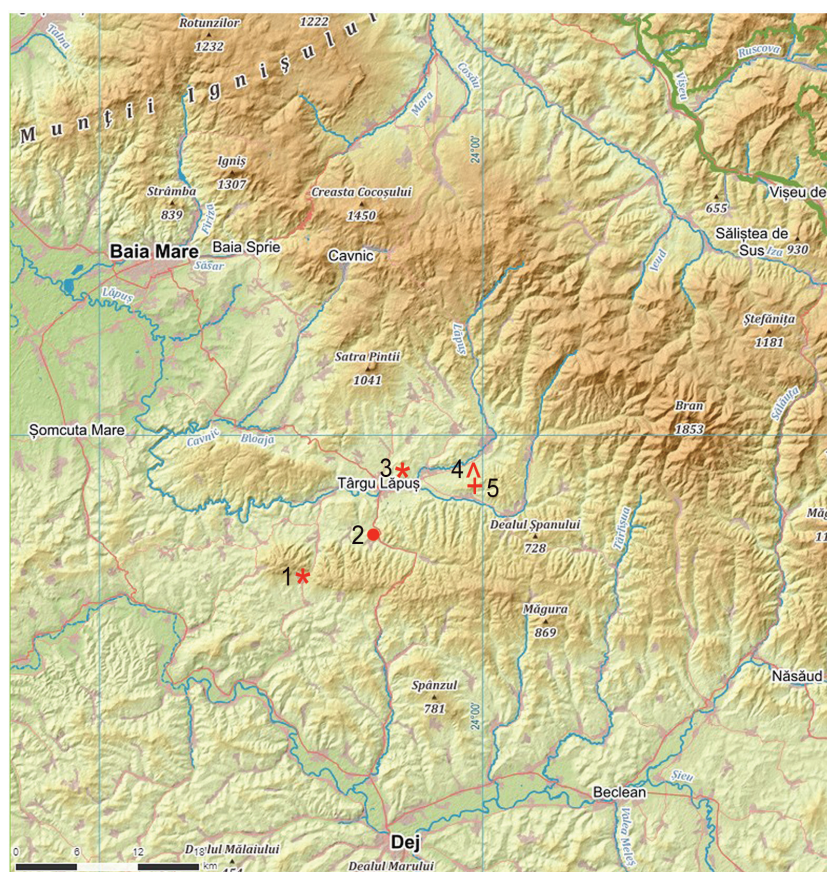

Fig. 1. Descoperiri de epocă romană în Țara Lăpușului: 1. Coroieni; 2. Rohia - Poderei; 3. Dămăcușeni - Pe Față; 4. Lăpuș - Podanc; 5. Lăpuș - Gruia Târgului. Legenda: ● așezare; * monedă; ▲ statueta; + mormânt de incinerare.

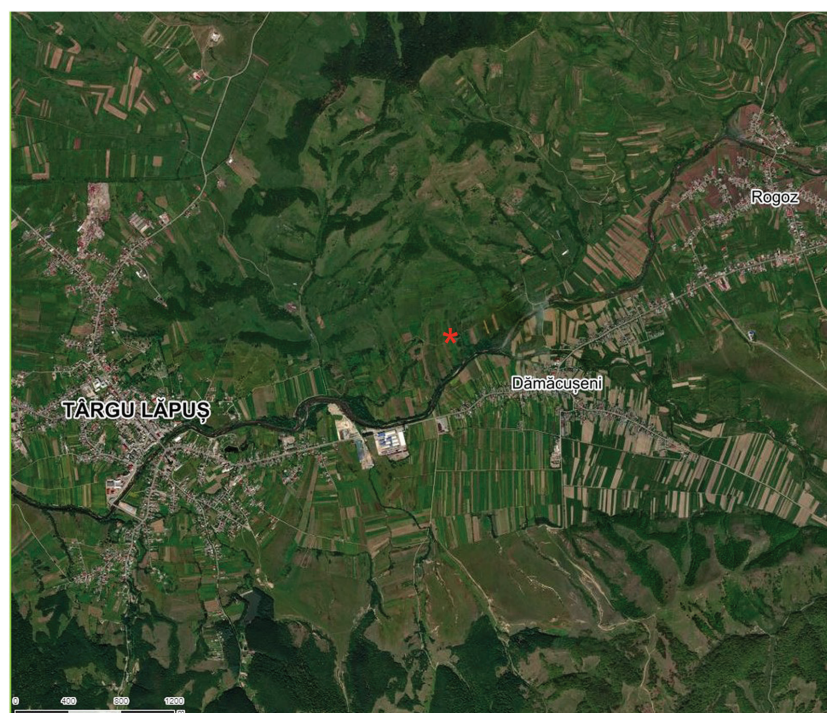

Fig. 2. Locul exact al descoperirii denarului de la Dămăcușeni - Pe Față.

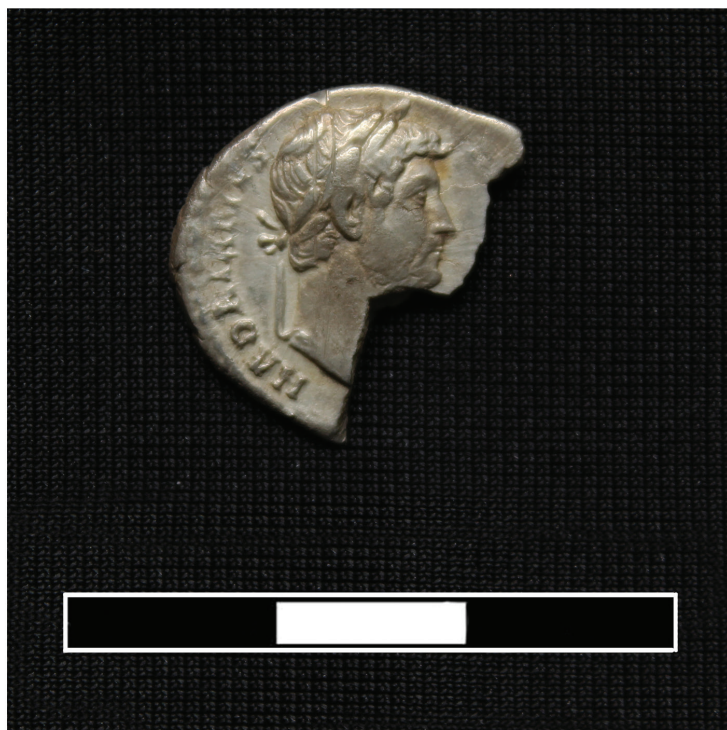

Fig. 3. Denar emis de împăratul Hadrian, descoperit la Dămăcușeni - *Pe Față* (foto Zamfir Șomcutean).

O monedă postaureliană și Depresiunea Maramureșului în secolul IV d. Hr.

TEOFIL IVANCIUC, MARIUS VOINAGHI

Cuvinte cheie: monedă romană, Maramureș, Magnentius, secolul IV, Barbaricum

Key words: Roman coin, Maramures, Magnentius, IV century, Barbaricum

Istoria Maramureșului în antichitate este insuficient cunoscută, pentru această regiune lipsind cu desăvârșire izvoarele scrise, iar cercetările arheologice sistematice ori descoperirile întâmplătoare fiind foarte reduse ca număr. Din acest motiv, fiecare indiciu descoperit în acest teritoriu are o importanță deosebită.

Prezentăm o monedă descoperită întâmplător în anul 2016 în hotarul sudic al municipiului Sighetul Marmăției, în punctul "Piatra Tisei", identificată într-o colecție privată. Piesa reprezintă o maiorină de bronz, aflată în stare bună de conservare.

Pe aversul acesteia este înfățișat împăratul Magnențius¹, cu capul gol, spre dreapta, cu bustul drapat și cu platoșă. Legenda de pe avers este [DN] [MA]GNEN - [TI]VS PF AVG (fig. 1), iar pe revers nu poate fi citită integral datorită stării de păstrare, însă probabil că aceasta trebuie să fi fost [SALVS DD NN AVG ET CAES] (fig. 2). În centrul acestuia este prezent Chi -rho flancat de [A] și ω, iar în exergă T[RP]?. Greutate: 6 g, diametru 24x25,5 mm, axa 6. Așadar, este vorba de o monedă de bronz, bătută la Treveri (azi Trier Germania), în anul 352 în timpul împăratului Magnențiu (350 - 353)².

Piesa se încadrează în perioada 294 - 364, perioadă care marchează trecerea de la Imperiul păgân la Imperiul creștin³. Acțiunile militare și politice ale Imperiului Roman la Dunărea de mijloc și de jos sunt reflectate în circulația monetară. După retragerea aureliană și până la mișcările goților și intervenția hunilor romanii au stăpânit mai multe capete de pod la Dunărea inferioară⁴.

Magnentius Flavius (Magnus Magnentius) a fost un împărat uzurpator (350 - 353) în timpul lui Constantinus II. De origine „barbară”, s-a născut în anul 303 în Gallia, din tată britan și mamă francă, a fost educat în spiritul culturii latine. *Protector*, apoi *rei militaris* urzește conspirația împotriva lui Constant și se proclamă *Augustus* la 18 ianuarie 350. Este învins de către Constanțiu al II-lea în bătăliile de la Mursa (351) și Mons Seleuci (353), care restabilește astfel unitatea Imperiului Roman. Magnențiu se sinucide la 11 august 353 la Lugdunum (Lyon) la vârsta de 50 de ani⁵.

Ideologia imperială este reflectată pe aversul monedei prin faptul că împăratul este cu capul gol, renunțând la diademă pentru a indica opoziția sa față de regimul autocratic al împăratului Constantius II, a cărui emblemă era diadema. În fapt, începând cu anul 348, aceasta devenise singura coroană purtată de către auguști, înlocuind cununa de lauri⁶.

Însă, atributul imperial care surprinde cel mai fidel schimbările aduse de veacul al IV-lea este reprezentat de monograma lui Hristos (XP) de pe revers. Chrismonul apare pentru prima dată pe cunoscutul multiplu de doi argentei, emis în 315 la Ticinum, pentru *decennalia* împăratului Constantin cel Mare, dar și pe câțiva solidi emiși de Nepotian la Roma în numele său și al împăratului Constantius II. Analiza frecvenței pe ateliere în perioada 294 - 364, realizată de către Delia Gatea, indică utilizarea acestui simbol cu preponderență în părțile occidentale, pe primul loc situându-se Treveri⁷.

În privința locului aproximativ al descoperirii monedei în discuție (nu avem date mai precise), unul complet neobișnuit, situat la munte, la altitudinea de 7-800 m, într-un loc care nu era propice locuirii și nici nu conținea zăcămintele minerale sau de altă natură, lansăm o supoziție inedită.

¹ Izvoarele II, 1970, 585.

² Kent 1981, 163, nr. 318.

³ Istoria II, 2001, 578.

⁴ Suciu 2000, 205.

⁵ Enciclopedia 1982, 459; Bordet 1998, 352-354.

⁶ Gatea 1996, 77.

⁷ Gatea 1996, 81 - 82, fig. 10.

Pe sub "Piatra Tisei" trecea în evul mediu o variantă a Drumului Sării, cel care lega salinele de la Ocna Șugătag și Coștiui cu Oașul, Sătmarul și Ungaria de nord-est, lipsite de sare. Acel drum, atestat documentar începând din anul 1355⁸, apare pe hărțile Primei Ridicări Iosefine ca având o variantă ce urca pe Platoul Vulcanic dinspre Giulești și o altă ramură ce suia de la Vad pe valea Șugău, pe sub Piatra Tisei, ramuri care, unindu-se pe Platou, urmau creasta dintre bazinele Săpânței și Marei, ajungând sub vârful Rotundu și apoi, pe la locul numit sugestiv Sălătruc, să coboare în Oaș, la Certeze.

Nimic nu ne împiedică să acceptăm ideea că aceste vechi căi de comunicație, folosite poate încă începând din epoca bronzului pentru transportul materiilor prime, în primul rând a sării, au fost reutilizate și în epocile care au urmat, ceea ce ar putea explica prezența acelei monede imperiale pe traseul unuia din vechile drumuri ale sării.

Maramureșul în secolele II-III d. Hr.

Situată pe valea Cosăului, așezarea de la *Călinești - Rogoaze* a fost locuită în secolele II-III d.Hr. În acest punct, primul strat de cultură aparține epocii bronzului, iar cel de-al doilea, așezării antice. Aici au fost identificate urmele a două locuințe cu plan rectangular, prevăzute cu vetre de foc, având laturile de 6×4,8 metri, respectiv 6×4,2 metri, care au fost construită din bârne mari, unele cioplite, acoperite cu strat gros de lut amestecat cu paie. Inventarul descoperit cuprinde cinci pietre de rășniță – toate dintr-o singură locuință, cute și șlefuitoare de vârfuri din piatră, fusaiole de lut ars. Un sfert din totalul fragmentelor ceramice găsite au fost lucrate la roată. Se remarcă o ceașcă dacică lucrată cu mâna, și fragmente ale unei fructiere din pastă brună, bine arsă, lucrată cu roata olarului.

După R. Popa și C. Kacsó, începuturile așezării sunt legate de deplasarea costobocilor la sud de Dunăre, în expediția din anul 170 și de atacul declanșat de vandali în aceeași ani, asupra tribului costoboc. Conform acestor arheologi, așezarea de aici începe să fie locuită la finele secolului II și se încheie în mod organizat, undeva în secolul IV⁹. Așezarea conține două din cele trei tipuri de specii ceramice de la Sarasău (*v. mai jos*): tipul fin cenușiu săpunos și un vas de tip "Krausengefass", doar că la Călinești pare să se fi locuit înainte de Sarasău¹⁰.

Din secolul III datează și așezarea de la *Săliștea de Sus-Coasta Bolovanului*¹¹.

O altă posibilă așezare din acea perioadă pare a fi la *Câmpulung la Tisa - Nyiresalja*, la ieșirea din localitate spre Săpânța în dreapta DN19, pe ambele laturi ale văii Köntös, pe terasa Tisei. De acolo au fost prelevate fragmente ceramice atipice „ce nu au putut încadra cultural așezarea”¹², dar tipul pastei unor fragmente ceramice văzute de noi acolo pare să fie cel utilizat în regiune prin secolele II-IV.

În anul 2019 au început cercetările la castrul roman de marș la *Coștiui-Epreș*¹³ din Depresiunea Maramureșului, cel mai nordic castru semnalat până acum în nordul Transilvaniei, datând probabil din sec. II, care a fost fortificat cu un val de pământ și șanț ce închideau o suprafață rectangulară cu suprafața de aproximativ 3,6 ha. Sistemul de construcție al valului și șanțului identificat arheologic, forma și dimensiunile fortului precum și două *clavii caligari* descoperite acolo, certifică apartenența culturală la lumea romană a respectivei fortificații. Alte posibile fortificații romane (turnuri de pază), au fost semnalate în literatura veche la granița sudică a județului, la Mesteacăn și pe Culmea Breaza, acestea nemaifiind confirmate ulterior¹⁴.

Toate aceste urme au aparținut de *Limes Porolissensis*, organizat în secolul II pentru apărarea graniței nord-vestice a Daciei Romane.

Până acum, în fostul comitat Maramureș s-au descoperit peste 2300 de monede imperiale romane din secolele II – IV, fie în cele patru tezaure monetare cunoscute, fie în cele minim 12 descoperiri izolate (inclusiv cea din articolul de față).

⁸ Mihalyi de Apșa 1900, 34, apoi în 1389 (*idem*, 92), în 1456 ca „via Southa” (*ibidem*, 378) dar și în 1450 („semitam Soout”, Petrovay 1909, 361).

⁹ Popa, Kacsó 1974, 561-578 și Nemoianu 1979, 133-134. Unii autori susțin încheierea locuirii în secolul III.

¹⁰ Popa, Harhoiu 1989, 255-256.

¹¹ Cod RAN: 108909.03. Dan Pop, *Studiu pentru definirea, instituirea și delimitarea zonelor protejate care cuprind patrimoniul arheologic și regulament local de urbanism pentru orașul Săliștea de Sus*, jud. Maramureș, 2018 (Fișă de sit)

¹² Kacsó 2015, 323-324.

¹³ Ardeleanu, Dăbal, Cociș 2021, 69-102.

¹⁴ Ardeleanu, Cardoș 2015, 163-188.

Cel mai mare depozit numismatic din regiune este cel cunoscut sub numele de *Teceu*¹⁵, acesta fiind descoperit de fapt la Teceul Mare (azi Teacevo, Ucraina, pe malul drept al Tisei și nu în Teceul Mic aflat peste apă, în România¹⁶), cu un conținut de peste 1100 de denari, înșiruiți cronologic de la Vitellius și până la Septimius Severus.

Al doilea tezaur, descoperit tot pe malul drept al Tisei, în satul *Nankovo*, cuprindea 1000 de denari de argint, în greutate totală de 2,8 kg, emiși cronologic începând de la Domitianus până la Septimius Severus¹⁷.

La *Sarasău* - În *hotarul localității*, a fost descoperit pe unul din vechile domenii familiale Mihalyi, un tezaur monetar cu denari imperiali din secolul al II-lea. Pentru determinare a fost prezentat doar un denar de la Faustina II (tipul IVNO REGINAE), datat probabil în anul 175¹⁸.

Cel de-al patrulea tezaur monetar a fost descoperit în anul 1878 în *Sighetul Marmației - La Tean*, la capătul vechiului pod peste Tisa (azi Podul Istoric „Acad. Mihai Pop”), din acesta recuperându-se șase denari emiși în timpul lui Marcus Aurelius¹⁹. Fiind un depozit uniform, compus doar din denari cu perioadă de acumulare scurtă, a fost catalogat drept tezaur întâmplător (pierderi de „buzunar”) ²⁰.

O pondere importantă a descoperirilor monetare imperiale romane în Depresiunea Maramureșului o constituie descoperirile întâmplătoare. În această categorie intră în primul rând descoperirile izolate de secol XIX din fostul *comitat Maramureș*, mai concret cele peste 200 de monede romane republicane și imperiale din colecția Mihalyi²¹, expuse în anul 1876 la Sighet, cele de secol II-III fiind emise de către: Galba, Rufus, trimvirul Antonius, Vitelius, Vespasian, Titus, Domițian, Traian, Hadrianus, Faustina senior, Marcus Aurelius și soția sa Crispina, Septimius Severus, Iulia ..., Sept. Geta, Gordianus, Philippus ș.a. Din colecția de 12 monede a dr. Mór Komáromi de la Hust expusă tot cu acea ocazie, au fost nominalizate piese emise de Claudius Drusus, Aurelius Verus, Gordianus etc., alte trei monede de bronz romane din vremea împăraților Antoninus, Philippus și Volusianus, care au aparținut colecției Liceului reformat din Sighetu Marmației, fiind prezentate tot atunci²². O altă veche colecție numismatică pierdută, cea a dr. Tiberiu Kiss din Sighet, conținea în anul 1939, printre altele, o monedă de bronz de la Traian²³.

Despre monedele de la expoziția din 1876 care au fost emise în secolul IV, vezi infra.

În afara pieselor menționate mai sus, într-o serie de puncte nominalizate efectiv s-au descoperit monede imperiale de secol II - III. Astfel, trei piese provin de la împăratul Traian (98 - 117): *leud* - *Fața Trunchiului* și *În hotarul localității*, respectiv *Petrova - Grădina lui Ioan Gyenge*²⁴. O monedă de la împăratul Hadrian (117 - 138), găsită în *Sighetul Marmației - Strada Traian*. O monedă de la Antoninus Pius (138 - 161) la *Călinești - În hotarul localității*. Altă piesă de la Antoninus Pius sau Marcus Aurelius (161 - 180): descoperită undeva la *Sighetul Marmației - În hotarul localității*. Două piese sunt emise de împăratul Commodus: una descoperită la *Giulești - În hotarul localității* și o alta, descoperită recent, la *Sighetul Marmației - Teplița*²⁵; În fine, o monedă de argint, care pare a fi un hibrid emis curând după anul 211 de Septimius Severus (193 - 211) sau Caracalla (211 - 217) a fost găsită în satul *Tisa - În grădina preotului greco-catolic din localitate*²⁶.

Din analiza emisiunilor monetare imperiale romane descoperite în Depresiunea Maramureșului, se observă că, în marea lor majoritate, piesele cu locul de descoperire cunoscut acoperă secolul al II-lea (8 monede și două tezaure), la care se adaugă o monedă de la începutul secolului al III-lea. Din acest grup, majoritari sunt denarii de argint, într-un singur caz fiind vorba despre bronz: piesa descoperită la Petrova. În ceea ce privește aria de răspândire a punctelor de descoperire cunoscute ale monedelor imperiale, jumătate dintre acestea sunt concentrate pe valea Tisei, pe raza localității Sighetul Marmației, două din imediata apropiere a orașului (*Sarasău* și *Tisa*), două de pe Valea Izei, iar câte una, de pe văile râurilor *Cosău*, *Mara* și *Vișeu*.

¹⁵ Mihalyi de Apșa 1900, 619.

¹⁶ „la 330 pași de linia căii ferate”, *Ibidem*, p. 618, nota 2, Iuga 2003, 229.

¹⁷ Kotigorsko 1995, 132-133.

¹⁸ Cardoso 2012, 137.

¹⁹ Lazin 1969, nr. 17, 113; Sășianu 1980, nr. 119, 161.

²⁰ Cardoso 2012, 142.

²¹ Vizauer 2003, 221.

²² Lehoczky 1876, 294-295.

²³ Ilea 1939, 59. Nu ar fi exclus ca aceasta să fie chiar moneda de la Petrova.

²⁴ Lehoczky 1876, 295; Kacsó 2015, 363; Mihalyi de Apșa 1900, 32, nota 1.

²⁵ Kacsó 2015, 523 cu bibliografia aferentă; Chirilă, Lucăcel 1979, 137 nr. 7; Mihalyi de Apșa 1900, 618, nota 2.

²⁶ Mihalyi de Apșa 1900, 267. Legenda este SEVERUS AUG PROVID DEORUM.

În nordul fostului comitat Maramureș, în Ucraina de azi, mai sunt semnalate descoperiri monetare la: *Hust* (de sec. II-III), *Lypets'ka Polyana* (sec. II-IV) și *Ruske Pole* (sec. I-III)²⁷.

Dacă extindem aria geografică și ne raportăm la suprafața integrală a actualului județ Maramureș, situația s-ar prezenta astfel: într-un număr de 12 puncte (descoperiri întâmplătoare dar și cercetări sistematice) s-au descoperit un număr de peste 300 de monede imperiale romane: *Baia Mare - str. Olarilor, Dl. Florilor* și în alte două locuri din hotarul localității, *Bozânta Mică - Grind, Coroieni - În hotarul localității, Mesteacăn - La Parhon, Oarța de Sus - Măgura*, tezaurul de la *Ulmeni - În hotarul localității* din care se cunosc două piese, tezaurul republican-imperial de 306 monede de la *Oarța de Sus - Ogrăzi*, tezaurul imperial de secol II de la *Băsești - În hotarul localității* din care se cunosc două monede, trei monede de secol III descoperite la *Vad* (Copalnic Mănăstur) și trei denari imperiali de la *Tămaia*²⁸ (în ultimele două cazuri nu se știe cert dacă este sau nu vorba despre tezaure, ori de descoperiri izolate succesive).

Precum în Maramureșul istoric, majoritatea covârșitoare a acelor descoperiri numismatice o reprezintă monedele de secol II, urmate ca pondere de către monedele de secol III. În zona respectivă, monedele de secol IV sunt foarte rare (concret, nu știm decât despre o singură descoperire (*v. infra*)).

Numeroase descoperiri de monede imperiale (în total fiind vorba de cca 1200 de piese) din secolele II-III au fost semnalate în județul Satu Mare, în localitățile: *Amați, Apa, Bercu, Berea, Berveni, Carei, Dindești, Halmeu, Homorodul de Sus, Medieșu Aurit, Pir, Sanislău, Satu Mare, Săcășeni* sau *Urziceni* (descoperiri izolate), fără a se uita de tezaurele romane de la *Ghirișa* (două la număr), *Pir* și *Satu Mare*²⁹.

Maramureșul în secolul IV

Locuirea efectivă a Țării Maramureșului în această perioadă nu a fost atestată arheologic până acum cu certitudine decât într-un singur punct³⁰:

O locuință de suprafață din situl de la *Sarasău - Zăpodie*, locuit în mai multe perioade întinse între Hallstatt și evul mediu timpuriu, a fost datată cca 380-420. De acolo au fost recuperate fragmente ceramice lucrate la roata rapidă și modelate cu mâna, două mărgel de sticlă și două cute de piatră. Autorii³¹ atribuie cu rezerve această locuire fie unei posibile faze târzii a culturii Przeworsk - grupul cultural Dobrodzien, localizat în Polonia, fie culturii tumulilor carpatici, cu centrul de greutate pe Nistrul superior, fie orizontului ilustrat prin descoperirile de la *Medieșu Aurit* (nord-vestul României).

Reanalizând însă materialul, Ioan Stanciu observă că ceramica de aici este regăsită în alte părți doar până către mijlocul secolului IV³².

Piese numismatice din secolul IV cunoscute până acum de pe teritoriul vechiului Maramureș sunt cel puțin 11 (la care se adaugă moneda de la *Sighetul Marmăției - Piatra Tisei*)³³:

-Monedă de bronz de la Constantin cel Mare găsită la *Borșa - Poiană*, care s-a aflat în colecția Ștefan Grad din Moisei fiind apoi cedată unui alt colecționar³⁴.

-Monedă (care pare mai degrabă de bronz decât de argint, cum s-a zis inițial), descoperită întâmplător la *Sighetul Marmăției - În hotarul localității*³⁵, aflată cândva în colecția Lehoczky iar azi dispărută. Legenda propusă (CONSTANTINVS AVG PROVIDENTIA CAES SMKB) pare greșită cel puțin pe avers, aceasta putând fi de fapt CONSTANTINS IVN NOB C... PROVIDENTIAE CAESS, ceea ce ar însemna că piesa a fost emisă de Constantin cel Mare la Cyzicus Officina B, undeva între anii 324-330³⁶.

²⁷ Ardeleanu 2019, 308.

²⁸ Kacsó 2015, 114, 240, 340, 341, 353, 440, 448-449, 578 și 582, cu bibliografia.

²⁹ Matei, Stanciu 2000, 27-106, cu bibliografia.

³⁰ Nu discutăm aici despre locuirile de la cumpăna celor două ere (sec. I î.Cr.-sec. I d. Cr.) de la Oncești-Cetate, ori de la nord de Tisa - în Ucraina de azi, din locurile Slatina - Cetate, Malaja Kopanja etc.

³¹ Popa, Harhoiu 1989, 255-256.

³² Stanciu 2011, 36.

³³ Aceasta în cazul, imposibil de precizat, că în colecțiile Mihalyi și Komáromi fiecare împărat era prezent cu o singură emisiune.

³⁴ Kacsó 2015, 303.

³⁵ Stanciu 1992, 180, nr.27 E; Victor V. Vizauer nu exclude posibilitatea să fie cea menționată de către Ioan Mihalyi de Apșa în punctul Dobăieș.

³⁶ Stanciu, *op.cit.*, 80. 2011 ?

-La expoziția arheologică organizată la Sighet în anul 1876, Ioan Mihalyi de Apșa a expus din colecția proprie peste 200 de monede romane descoperite în comitatul Maramureș, printre ele aflându-se cel puțin 6 piese de secol IV³⁷. Piese respective au fost emise de către împărații Constantius (fie I-ul, care a domnit între anii 305-306, fie al II-lea, 337-361), Elena II (soția împăratului Julian, care a domnit între anii 360-363), Valentinianus II (375-392), Valens (364-378), Theodosius (probabil I-ul, 379-395) și M. Arcadius (383-408).

Tot atunci și acolo au fost expuse 3 monede de secol IV din colecția Dr. Mór Komáromi de la Hust, emise de către împărații Licinius (308-324), Constantin cel Mare (306-337) și M. Constantinus II (337-340)³⁸.

-În sudul actualului județ Maramureș, pe raza localității Mesteacă - La Parhon, într-o locuință rectangulară de suprafață s-a descoperit o monedă de secol IV, emisă probabil de împăratul Constantius II³⁹.

-Pe malul nordic al Tisei, în Transcarpatia, este menționată descoperirea unei monede de secol IV emisă de împăratul Valens undeva între anii 364-372⁴⁰.

-În județul învecinat, Satu Mare, monede de secol IV de la Constantius II au fost semnalate la Arduș, Bătarci și Hodod, alte descoperiri provenind de la Carei (piese de la Maximinus Gaza și Constantius II) și din orașul Satu Mare (monede de la Maximianus, Constantin I, Constantius II și Valentinian I)⁴¹.

Cronologic, urmează un „ban al lui Marcianus” găsit la Slatina pe malul nordic al Tisei, în Ucraina de azi⁴², emis în jurul anului 450, iar din partea sudică a județului Maramureș, se cunoaște o monedă de aur de la împăratul Theodosius II (408-450) descoperită la Baia Mare⁴³, o imitație barbarizată după un solidus de la același împărat (emisă probabil în a doua jumătate a veacului respectiv) descoperită la Copalnic Mănăstur, un al treilea solidus sau medalion de la același emitent fiind descoperit probabil undeva prin zona Chioar⁴⁴.

Din județul Satu Mare nu cunoaștem decât o singură monedă de secol V, un solidus de la Valentinianus III descoperit la Cig (orașul Tășnad)⁴⁵.

În sudul actualului județ Maramureș, locuiri sau ceramică care datează și din secolul IV au fost identificate la Arduș - Sub Pădure (sec. III-IV), Bicăz - Corbuțu (sec. II-IV), Bozânta Mică-Grind (sec. III-IV), Mesteacă - La Parhon (sec. III-IV), Oarța de Sus - Pustă (sec. II-IV), Recea - Ciurgău (sec. I-IV), Săsar - Dâmbul Morii (sec. IV), Seini - Berenaș (sec. IV) etc.⁴⁶, apoi Bicăz - Oarță Față și Oarță Dos (epocă romană), Mogoșești - Pe Lab (epocă romană) sau Remecioara - Bârlog (posibilă epocă romană)⁴⁷.

Dacă în Maramureșul aflat în România, lucrurile stau cum am văzut mai sus, la nord de linia Tisei, pe malul drept al râului, în Ucraina de azi, cel mai cunoscut sit antic din perioada de care ne ocupăm rămân (în afara mai vechii mari dave de la Mala Kopanya, de sec. I a. Hr. - I d. Hr., centru militar, sacral, meșteșugăresc și necropolă)⁴⁸, necropola tumulară din satul Iza (sec. III, cu cca 80 de tumuli)⁴⁹, apoi Novo Barovo⁵⁰, Nankovo⁵¹ (sec. II-IV), două necropole la Ruske Pole⁵² (sec. II-IV) etc.

În județul vecin, Satu Mare, marea așezare de la Medieșu Aurit a fost locuită în secolele I-IV d.Hr, fiind un puternic centru de producere a ceramicii (acolo au fost descoperite peste 200 de cuptoare pentru ars vasele de lut, constituind cel mai mare centru de olărit descoperit până acum

³⁷ Deși majoritatea arheologilor care au citat în mod repetat textul lui Lehoczky Tivadar vorbesc doar despre monede imperiale de secol III, piesele din colecția Mihalyi se întind de fapt până în secolul al X-lea.

³⁸ Lehoczky 1876, 294-295.

³⁹ Stanciu 1995, 153; 168; *Idem* 2008, 148.

⁴⁰ Kotigorsko 1995, 132.

⁴¹ Matei, Stanciu 2000, 27-106.

⁴² Mihalyi de Apșa 1900, 618-619.

⁴³ Stanciu 2001, 479.

⁴⁴ Chirilă, Socolan 1971, 72; Lehoczky 1876, 295.

⁴⁵ Stanciu 2011, 329.

⁴⁶ Kacsó 2015, 102, 256, 448, 545, 441, 452, 455 și 506. Aceștia li se adaugă alte două puncte semnalate la Baia Mare pe Dl. Dura, respectiv Dl. Florilor (Ivanciuc 2017, 15-16).

⁴⁷ Pop 2015, 5-58.

⁴⁸ Kotigorsko 2015

⁴⁹ Котигороско 1980, 229-247.

⁵⁰ Ardeleanu 2019, 308.

⁵¹ Kotigorsko 1995, 330.

⁵² Ardeleanu 2019, 308.

în Barbaricum), care a ajuns apoi prin schimburi comerciale în mai multe dintre așezările din Maramureș (cum ar fi cea de la Călinești-Rogoaze).

În alte puncte ale județului respectiv, descoperiri din aceeași perioadă au fost semnalate la: *Apa*, *Bervenii* (sec. I-IV), *Boinești*, *Culciu Mic* (sec. II-IV), *Lazuri* (sec. I a.Hr.- IV d.Hr., mare așezare și centru de ceramică), *Pișcolț* (sec. III a.Hr.- IV d.Hr.), *Satu Mare* (cupatoare de ceramică din sec. II-IV)⁵³ și în alte locuri⁵⁴.

Cam acesta este tabloul din Maramureș (**Fig. 3**) și de pe Tisa superioară care poate fi deslușit pe baza informațiilor pe care le avem azi.

Nu intrăm în subiectul apartenenței etnice a celor care locuiau în Maramureșul acelor vremuri: s-ar putea ca locuitorii de atunci ai aceluia spațiu fi fost daci ori un amestec de daci cu o populație germanică, la fel de bine cum puteau să aparțină unui alt grup etnic⁵⁵.

În contextul prezentat mai sus, maiorina de la Magnențius descoperită recent lângă Sighetul Marmăției, reprezintă o dovadă în plus că Maramureșul secolului IV era locuit într-o măsură care va putea fi însă cuantificată numai prin viitoare cercetări sistematice.

⁵³ Matei, Stanciu 2000, 27-106.

⁵⁴ Gindele 2005 și Gindele 2010.

⁵⁵ Despre etnii și apartenențe culturale v. Ardeleanu 2009a, 2009b, 2011 și Gindele 2005.

Literatura

- Ardeleanu 2009a Marius Ardeleanu, *Istoria timpurie a vandalilor. Surse literare antice și realități arheologice*, *Marmatia* 9/1, 2009, 147-170.
- Ardeleanu 2009b Marius Ardeleanu, *Pintenii germanici din Barbaricum (sec. II-III p. Chr)*, *Crisia XXXIX*, 2009, 55-74.
- Ardeleanu 2011 Marius Ardeleanu, *Schimbări politice și interferențe etnoculturale în bazinul superior al Tisei (sec. III a. Chr.-sec. III p. Chr.)*, *Analele Universității Spiru Haret. Seria Istorie* 14, 2011, 111-128.
- Ardeleanu 2019 Marius Ardeleanu, *Locuirea dacică în Depresiunea Maramureș. Analiză statistică și interpretări istorice*, în: In honorem Sabin Adrian Luca. Interdisciplinaritate în arheologie, Szeged, 2019, 297-313.
- Ardeleanu, Cardoso 2015 Marius Ardeleanu, Raul Cardoso, *Raport privind cercetările de suprafață și sondajele efectuate pe Culmea Breaza, județul Maramureș (I) / Report on field surveys and trial excavations on the Culmea Breaza - Maramures County (I)*, *Marmatia* 12, 2015, 163-188.
- Ardeleanu, Dăbal, Cociș 2021 Marius Ardeleanu, Daria Dobrochna Dăbal, Horațiu Cociș, *The discovery of Roman marching camp in Coștiui, Maramureș county, Romania. Identification and archaeological excavations 2019*, *ActaMN* 58/I, 2021, 69-102.
- Bordet 1998 Marcel Bordet, *Istoria Romei Antice*, București, 1998.
- Cardoș 2012 Raul Cardoso, *Descoperiri monetare romane în „Barbaricum”-ul din zona de nord – vest a României (sec. II – IV p. Chr)*, *Marmatia* 10/1, 2012, 131-163.
- Chirilă, Lucăcel 1979 Eugen Chirilă, Vasile Lucăcel, *Descoperiri monetare antice în Transilvania (XIV)*, *ActaMP* III, 1979, 137-139
- Chirilă, Socolan 1971 Eugen Chirilă, Aurel Socolan, *Tezaure și descoperiri monetare din colecția Muzeului județean Maramureș, Baia Mare*, 1971.
- Enciclopedia 1982 Dumitru Tudor (coord.), *Enciclopedia Civilizației Romane*, București, 1982.
- Gatea 1996 Delia Gatea, *Considerații statistice asupra utilizării unor simboluri și teme monetare în Imperiul Roman Târziu, Cercetări Numismatice VII*, 1996, 75-84.
- Gindele 2005 Robert Gindele, *Stadiul cercetărilor din epoca romană și prima epocă a migrațiilor din Bazinul Tisei Superioare*, *StComSatuMare XXII/I*, 2008, 117-148.
- Gindele 2010 Robert Gindele, *Die Entwicklung der kaiserzeitlichen Siedlung im Barbaricum im nordwestlichen Gebiet Rumäniens*, Satu Mare, 2010.
- Ilea 1939 Vasile Ilea, *Orașul Sighet*, *Sociologia Românească* IV, 1-3, 1939.
- Istoria II 2001 Dumitru Protase, Alexandru Suceveanu (coord.), *Istoria românilor. Daco-romani, romanici, alogeni*, vol. II, București, 2001.
- Iuga 2003 Georgeta Maria Iuga, *Monede din tezaurul de denari romani imperiali descoperit la Teceu*, *Marmatia* 7/1, 2003, 229-247.
- Ivanciuc 2017 Teofil Ivanciuc, *Completări la Repertoriul Arheologic al județului Maramureș*, *Marmatia* 14, 2017, 16-30.
- Izvoarele II 1970 Radu Hîncu, Vladimir Iliescu, Virgil Popescu (ed.), *Izvoare privind Istoria României, II. De la anul 300 până la anul 1000*, București, 1970.
- Kacsó 2015 Carol Kacsó, *Repertoriul arheologic al județului Maramureș*, ed. II, vol 1, Baia Mare, 2015.
- Kent 1981 J. P. C. Kent, *The Roman Imperial Coinage. A. D. 337 – 364*, London, 1981.
- Kotigorsko 1995 Vjaceslav Kotigorsko, *Ținuturile Tisei superioare în veacurile III i.e.n.-IV e.n. (Perioadele La Tène și romană)*, *Bibliotheca Thracologica* XI, București, 1995.
- Kotigorsko 2015 Vjaceslav Kotigorsko, *Centrul sacral al Tisei superioare în epoca La Tene-ului târziu*, Ujgorod, 2015.
- Lazin 1969 Gheorghe Lazin, *Circulația monetară în Nord – Vestul României*, *StComSatuMare* 1, 1969, 111-119.
- Lehoczky 1876 Lehoczky Tivadar, *A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók XIX...*, *ArchÉrt* 10, Budapest, 1876, 294-295.

- Matei, Stanciu 2000 Alexandru V. Matei, Ioan Stanciu, *Vestigii din epoca romană (sec. II-IV p.Chr.) în teritoriul nord-vestic al României, Zalău/Cluj-Napoca*, 2000.
- Mihalyi de Apșa 1900. Ioan Mihalyi de Apșa, *Diplome maramureșene din secolul XIV și XV, Maramureș – Sighet*, 1900.
- Nemoianu 1979 Larisa Nemoianu, *Sondajul arheologic de la Călinești, jud. Maramureș, Materiale* 13, 1979, 133-134.
- Petrovay 1909 Petrovay György, *Oklevelek Máramaros vármegye történetéhez, Történelmi Tár* 1909, 358-376.
- Pop 2015 Dan Pop, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Maramureș, Marmatia* 12, 2015, 5-58.
- Popa, Harhoiu 1989 Radu Popa, Radu Harhoiu, *Mărturii arheologice din Maramureș aparținând mileniului I e.n., SCIVA* 40-3, 1989, 249-272.
- Popa, Kacsó 1974 Radu Popa, Carol Kacsó, *Cercetări arheologice la Călinești-Maramureș, SCIVA* 25, 1974, 561-578.
- Sășianu 1980 Alexandru Sășianu, *Moneda antică în vestul și nord – vestul României, Oradea*, 1980.
- Stanciu 1992 Ioan Stanciu, *Descoperiri din a doua jumătate a mileniului I î.H. și mileniul I d.H. în județul Maramureș, EphemNap* II, 1992, 169-191.
- Stanciu 1995 Ioan Stanciu, *Contribuții la cunoașterea epocii romane în bazinul mijlociu și inferior al râului Someș, EphemNap* V, 1995, 139-226.
- Stanciu 2001 Ioan Stanciu, *Cercetarea arheologică a epocii migrațiilor și perioadei de început a epocii medievale timpurii (sec. V-IX p.Chr.) în teritoriul nord-vestic al României, în: C. Cosma, D. Tamba, A. Rustoiu (ed.), „Omagiu Profesorului Nicolae Gudea la 60 de ani”, Zalău*, 2001, 479-498.
- Stanciu 2008 Ioan Stanciu, *Etapa finală a epocii romane imperiale și începutul epocii migrațiilor în „barbaricum”-ul din nord – vestul României, EphemNap* XVIII/2008, 147-169.
- Stanciu 2011 Ioan Stanciu, *Locuirea teritoriului nord-vestic al României între antichitatea târzie și perioada de început a epocii medievale timpurii (mijlocul sec. V - sec. VII timpuriu), Cluj-Napoca*, 2011.
- Suciu 2000 Viorica Suciu, *Tezaure monetare din Dacia romană și postromană, Cluj – Napoca*, 2000.
- Vizauer 2003 Victor Vizauer, *Un denar roman de la Sighetu Marmăției, Marmatia* 7/1, 2003, 219-228.
- Котигорошко 1979 В. Г. Котигорошко, *Курган первой половины III в. н. э. у с. Братово - A barrow of the first half of the third century A. D. near village Bratovo, Советская Археология* 2, 1979, 153-163.
- Котигорошко 1980 В. Г. Котигорошко, *Итоги изучения могильника Иза 1 в Закарпатье - Results of investigations of the cemetery Iza I in the Trans-Karpathian region, Советская археология* 1, 1980, 229 – 247.

A post-aurelian Roman coin and the Maramureș Depression in the IV Century AD

(Abstract)

On the mountains near Sighetu-Marmației, the place called Piatra Tisei, a bronze coin issued by Roman emperor Magnentius was discovered in the year 2016. The coin was struck at Treveri (today Trier, in Germany) in the year 352, and is held in a private collection. The coin is a rare find on Upper Tisa Valley, especially in Maramureș, where so far are known only 12 such coin discoveries related for IV century (but just for two of them we know the name of the finding place) and a sole human habitation: Sarasău - Zăpodie. In the southern part of Maramureș county, a single IV century coin was found, but the number of known inhabited settlements is far larger. Our paper enumerates also the settlements and coin discoveries from II-IV centuries from the Southern and Northern Maramureș.

Teofil IVANCIUC

Societatea Academică „Gheorghe I. Brătianu”, filiala Sighetu-Marmației
teofilivanciuc@yahoo.com.

Marius VOINAGHI

Colegiul Național „Dragoș Vodă” Sighetu-Marmației
alsaridon@yahoo.com.

Fig. 1. Aversul monedei de bronz de la Magnențius

Fig. 2. Reversul monedei de bronz de la Magnențius

Fig. 3. Harta descoperirilor arheologice din Țara Maramureșului (sec. II-IV)

Considerații privind sigiliile de breaslă din Baia Mare publicate în anii 1966-1971

SORANA MIȘCA

Cuvinte cheie: sigiliu, bresle din Baia Mare, lăcătuși, tâmplari, fierari, armurieri, croitori.

Key words: seal, guilds from Baia Mare, locksmiths, carpenters, blacksmiths, gunsmiths, tailors.

În anul 1966 Magdalena Bunta publica un articol despre sigilii de breaslă din colecția Muzeului de Istorie Cluj¹, iar în 1971 Mircea Zdroba scria despre șapte sigilii de bresle din Baia Mare și menționa alte două din Baia Sprie². Importanța istorică a pieselor publicate atunci face necesară reluarea acestora și republicarea lor cu câteva retușuri. O calitate mai bună a planșelor, detalii care trebuie revăzute și câteva piese inedite legate de subiectul sigiliilor de bresle m-au motivat să reiau publicarea acestora. Le voi descrie pe cât posibil în ordine cronologică și grupate pe tipuri de bresle.

Sigiliul breslei croitorilor din Baia Mare datat în anul 1544 a fost publicat prima dată de Magdalena Bunta în 1966. Conform aceluși articol tiparul de sigiliu ar fi aparținut atunci Muzeului de Istorie Cluj. Doar că, cercetând subiectul am aflat că atât Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj - Napoca, cât și Muzeul Județean de Istorie și Arheologie din Baia Mare au în colecția lor doar amprente în rășină și ceară, plus o copie din metal, iar piesa originală ar trebui să fie în colecția protopopiatului reformat din Baia Mare³. Această situație este întâlnită și în cazul altor două sigilii ce urmează să le descriu și care au fost publicate tot de Magdalena Bunta în același articol, mai precis, sigiliul breslei blănarilor din Baia Mare datat în 1577 și sigiliul breslei cizmarilor din Baia Mare din anul 1619⁴.

Așadar, tiparul de sigiliu al breslei croitorilor publicat în 1966 este o piesă din aramă argintată, cu o pecete circulară, cu diametrul de 20 mm. Pe un disc de circa 2 mm grosime este montat mânerul tot din aramă argintată și ornamentat bogat⁵. Colecția de Ev Mediu a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie din Baia Mare are amprente ale sigiliului în ceară roșie⁶, în ghips alb⁷ și o copie în metal⁸. Argumentul ce susține afirmația că una dintre piese reprezintă copia în metal a sigiliului, este demonstrată de faptul că piesa nu este incizată, ci are modelul în relief, pe când un sigiliu original are modelul incizat (PI.I/1). Astfel că, orice amprentă în ceară făcută cu tiparul de sigiliu original trebuie să fie cu modelul în relief. În Colecția Medievală și Premodernă a Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei regăsim o amprentă a sigiliului imprimată în rășină de culoare maro⁹ (PI.I/2). Sigiliul prezintă un cerc simplu exterior și unul dublu interior, iar între acestea se află legenda scrisă cu majuscule în limba latină:

SIGILLWM CEHE SARTORIS RIWLIENSIS

Traducerea textului este: Sigiliul breslei croitorilor din orașul de pe Râu, aici referindu-se la denumirea latină Rivulus Dominarum a orașului Baia Mare. Între cuvintele legendei se află flori stilizate cu patru petale. Câmpul sigiliului are în mijloc un scut polilobat, sus și jos în formă de acoladă. Acesta seamănă foarte bine cu o piele întreagă de bovină întinsă după prelucrare. Acest scut este împărțit de un metru de croitor în două registre, fiecare registru având reprezentate câte două foarfeci: o foarfecă pentru croitorie și alta pentru tuns postavul. Poziția foarfecilor din registrul

¹ Bunta 1966, 213-228.

² Zdroba 1971, 121-127.

³ Bunta 1966, 220, în Fig. 11 este amprenta în rășină inventariată cu nr. inv. F 186 în Colecția Medievală și Premodernă a Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei, iar Fig. 24 prezintă sigiliul original care ar trebui să fie în colecția protopopiatului reformat din Baia Mare conform informației din registrul de inventar din Cluj.

⁴ Pe această cale doresc să mulțumesc conducerii Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei – manager dr. Marcu Felix pentru accesul la amprente sigiliilor și la informațiile din registru și acordului de a le publica. Mulțumesc și kolegei muzeograf dr. Varga Geanina-Diana care mi-a facilitat accesul la piesele și informațiile colecției de la Cluj.

⁵ Bunta 1966, 220.

⁶ Ampretele în ceară sunt inventariate cu nr. de inv. IF 880, IF 881, IF 882, IF 886, IF 919 (nr. vechi de inv. II.212.).

⁷ Inventariată cu nr. inv. IF 1038 (nr. vechi de inv. II.197.).

⁸ Nr. de inv. IF 858.

⁹ Piesa este inventariată cu nr. de inv. F 186.

stâng este inversată în registrul drept. Metrul de croitor are trasate pe el cinci linii orizontale, cu siguranță marcasele pentru măsurat. În partea superioară a scutului se observă anul 1545, iar înainte și după fiecare cifră s-a pus câte un punct. În stânga și dreapta acestui scut sunt reprezentate două flori cu câte cinci petale, iar sub scut motive vegetale.

Sigiliul breslei blănarilor sau a cojocarilor din Baia Mare datat în 1577 a fost descris tot în articolul Magdalenei Bunta¹⁰. Conform acestei descrieri tiparul sigiliului este din argint, de formă rotundă cu diametrul de 28 mm. Discul sigiliului are o grosime de circa 2 mm, fiind sudat de un cilindru de argint, în care era fixat mânerul de lemn sau metal. Doar că, piesa originală ar trebui să se afle în colecția protopopiatului reformat din Baia Mare, după informațiile din registrul de inventar al Colecției Medievale și Premoderne a Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei. În colecția muzeală clujeană se află o amprentă a sigiliului în rășină de culoare maro¹¹ (PI.I/3), iar Colecția de Ev Mediu din Baia Mare are doar amprente în ceară roșie și o amprentă în ghips alb a acestui sigiliu¹² (PI.I/4). Sigiliul are un triplu cerc liniar care încadrează legenda scrisă cu majuscule în limba latină. Textul:

SIGILLUM • CEHAE • MAGIST(RORUM) • PELIO(NUM) • RY(VVULI) • DO(MINARUM) •

se traduce: Sigiliul breslei meșterilor pielari din Rivulus Dominarum 1577. Din limba latină cuvântul *pellis* se traduce piele, iar aici este utilizat cu sensul de meșteri pielari, blănari sau cojocari. Imaginea din câmpul sigiliului este încadrată de o fereastră sau de o poartă maramureșană în cadrul căreia este reprezentat un meșter în timpul lucrului. Acesta este așezat pe o bancă de lucru probabil în timp ce piaptănă un caier de lână, descrierea făcută de Magdalena Bunta în care afirmă că meșterul ține în mână a frunză de palmier este eronată. Un smoc de lână în timpul pieptănării lui ar putea fi explicația mai potrivită și în concordanță cu activitățile meșterilor cojocari, care cu siguranță aveau cunoștințe de prelucrare a lânii și a pielii pentru a le transforma în diverse cojoace, gube sau alte produse din lână specifice. În stânga și dreapta acestei imagini sunt reprezentate două vrejuri cu frunze de viță de vie, iar sub cadrul porții este incizat anul 1577.

Sigiliul breslei olarilor datat în anul 1715 se păstrează în cadrul colecției muzeale doar sub forma amprente sale în ceară roșie¹³ (PI.II/1). Mircea Zdroba îl amintește și îi face o descriere scurtă, dând trimitere la un document aflat în colecția Serviciului Județean Maramureș al Arhivelor Naționale, dar nu publică și imaginea acestuia¹⁴. Această amprentă sigilară are un diametru circular de 32 mm. Un cerc în formă de spic încadrează textul sigiliului scris cu majuscule în limba maghiară. Legenda este încadrată de alte două cercuri liniare, unul în exterior și altul în interior. Textul legendei:

NAGY • BANYAI • FAZAKAS • CEHE • 1715 •

se traduce: Breasla olarilor din Baia Mare 1715. În centrul sigiliului sunt reprezentate un ulcior specific de Baia Mare cu o singură toartă și un pieptene de olar, imagini încadrate într-un scut heraldic în jurul căruia sunt redată motive vegetale.

Breasla olarilor a mai avut încă un sigiliu al cărui tipar se păstrează în colecția muzeului băimărean și este datat în anul 1846¹⁵ (PI.II/2). Tiparul este confecționat din fier, are forma circulară, măsoară în diametru 31 mm și are grosimea discului de 7 mm. Mânerul tot din fier este corp comun cu pecetea și e polifațetat având 8 laturi. Înălțimea totală a piesei este de 5,5 cm, iar greutatea de 62,22 grame. Câmpul sigiliului este descris foarte corect de Mircea Zdroba, cu mențiunea faptului că lipsesc câteva date despre descrierea piesei, la modul general. Pe marginea pecetei este inscripționat

¹⁰ Bunta 1966, 220.

¹¹ Amprenta în rășină de culoare maro este inventariată cu nr. de inv. F 187.

¹² Ampretele în ceară roșie sunt inventariate cu nr. de inv. IF 896, IF 897, IF 898 (nr. de inv. vechi II.207.), iar amprenta în ghips cu nr. de inv. IF 1039 (nr. de inv. vechi II.196.).

¹³ Sunt două amprente în ceară roșie, una cu nr. de inv. IF 889, care este în stare bună de conservare (număr vechi de înregistrare II.214. din registrul de inventar al Muzeului Regional Maramureș – fond documentar nr. inv. 9304) și este prezentată în Planșa II. 1., iar alta cu nr. de inv. IF 891 este foarte deteriorată. Acestea se află în Colecția de Ev Mediu – Colecția veche a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie din Baia Mare.

¹⁴ Zdroba 1971, 122 și nota 10 – "Arhivele Statului Baia Mare, fondul Primăriei orașului, pachetul achiziționat de la Muzeul Județean Maramureș, dosarul referitor la bresle, II, 931".

¹⁵ Zdroba 1971, 122 cu nota 9: nr. inv. vechi II.150. și Fig. 1; numărul din registrul nou de inventar al Muzeului Județean de Istorie și Arheologie din Baia Mare este IF 2394.

un plus pentru marcarea poziției corecte de stampilare. Câmpul sigilar cuprinde un cerc în formă de spic ce încadrează legenda scrisă cu majuscule în limba maghiară. Textul:

NAGY • BANYAI • FAZAKAS • CEHI • 1846 •

se traduce: Breasla olarilor din Baia Mare 1846. După fiecare cuvânt este câte un punct situat la baza cuvintelor, iar între anul 1846 și Nagy Banyai este inscripționată o floare cu șase petale. Un alt cerc perlat încadrează imaginea sigilară care are în centru un ulcior cu o singură toartă și cu corp bombat, iar deasupra o coroană heraldică ce prezintă cinci raze și care simbolizează statutul de oraș liber regal a Băii Mari. Coroana și ulciorul sunt încadrate de elemente vegetale stilizate.

O altă breaslă al cărui sigiliu se păstrează este breasla curelarilor și șelarilor, care de-a lungul timpului a cunoscut perioade de unificare, dar și perioade în care cele două meșteșuguri erau organizate separat. Dintr-un statut al acesteia de la 1750 reiese faptul că un candidat la intrarea în breaslă trebuia să prezinte ca lucrare de meșter un harnașament complet din piele roșie căptușită cu stofă, pentru un cal de fugă, un dârlog din inele de piele, căptușit și acesta cu stofă, o pereche de hățuri și încă alte câteva lucrări similare¹⁶.

Tiparul de sigiliu care s-a păstrat în colecția muzeală este datat în anul 1651¹⁷ (Pl.III/1). Sigiliul este confecționat din aramă și gravat, are formă circulară cu diametrul de 34 mm și grosimea discului de 5 mm. Mănerul confecționat din lemn este înmănușat într-un manșon de aramă al sigiliului. Are o formă asemănătoare unui pion de șah și este prins cu două nituri. Pe marginea pecetei este incizată o linie, iar spre mâner pe partea metalică un punct pentru a marca poziția corectă de stampilare. Înălțimea piesei este de 9,2 cm, iar greutatea de 65,69 grame. Sigiliul are în reprezentarea sa un cerc din spice care încadrează legenda, apoi unul liniar ce încercuiește imaginea centrală. Textul legendei este scris cu majuscule în limba maghiară:

SZ(ABAD) • K(IRÁLY) • B(ANYA) • N(AGY) • B(ANYA) • S(Z)IJJ • ÉS • NYREGJARTO B • CZÉH

Textul se traduce: Breasla curelarilor și șelarilor din Baia Mare oraș minier și liber regal. Imaginea din câmpul sigilar are în centru o șa de călărie din piele foarte elegant și simplu gravată, din trei linii, iar deasupra avem inscripționat anul 1651 și o coroană heraldică imperială cu cinci vârfuri și cu calotă cu cruce în vârf.

Breasla pantofarilor, a cizmarilor este una dintre breslele importante din Baia Mare care are trei sigilii cunoscute și publicate. Acestea sunt datate în anii 1619, 1757 și 1833 urmând să le descriu pe rând în ordine cronologică.

Sigiliul din 1619 a fost publicat de Magdalena Bunta în 1966¹⁸, cu mențiunea că în figura 16 din respectivul articol este de fapt, o amprentă în rășină de culoare maro care este inventariată în Colecția Medievală și Premodernă a Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei cu numărul F 188 (Pl.III/2), iar figura 26 prezintă sigiliul original văzut din lateral. Registrul de inventar din Cluj are la observații precizarea că piesa originală se păstrează la protopopiatul reformat din Baia Mare, iar mulajul este intrat în inventarul muzeului în 15 mai 1966. În colecția de Ev Mediu de la Muzeul Județean de Istorie și Arheologie din Baia Mare se păstrează doar un mulaj din ghips alb¹⁹, piesa originală posibil să fie la protopopiatul reformat din Baia Mare, care în anii 1960-1970 avea o colecție de piese prezentate în câteva vitrine²⁰. Sigiliul original ar fi din argint, de formă rotundă, cu diametrul de 35 mm și prins prin sudură de un mâner octogonal din fier și care se îngustează în partea de jos, după descrierea făcută de Magdalena Bunta. Datorită faptului că nu am avut acces la piesa originală, nu am date despre înălțimea și greutatea piesei. Sigiliul are în reprezentarea sa un cerc în formă de spic despărțit în patru, sus și jos are un model vegetal, iar în laterale câte o perlă rotundă. Legenda este scrisă pe o panglică cu majuscule în limba maghiară:

¹⁶ Căpălnean et alii 1974, 135.

¹⁷ Zdroba 1971, 123 și Fig. 2. În colecția muzeului băimărean, numărul de inventar actual este IF 2393 (nr. inv. vechi II.153.). Se mai păstrează în colecție și o amprentă în ceară roșie a acestui sigiliu cu nr. inv. IF 887 (nr. inv. vechi II.217.).

¹⁸ Bunta 1966, 222, nr. 16 și Fig. 16.

¹⁹ Mulajul din ghips alb este inventariat cu nr. inv. IF 1037, număr vechi II.198., precizez că registrul cu numerele vechi este scris între anii 1951 și 1968.

²⁰ Rusu, Pop 2021, 126.

N(AGY) • B(ÁNYAI) • CIZMADIAK • C(E)HE • PECETI • 1619

Textul se traduce: Pecetea breslei cizmarilor din Baia Mare 1619. Cuvintele sunt despărțite de puncte. Câmpul sigiliului are în centrul său un scut cu ornamente marginale în stilul Renașterii, cu laturi drepte și partea de jos rotunjită. Pe scut sunt gravate trei simboluri ale breslei, o cizmă reprezentată din profil și două cuțite cu lame diferite speciale pentru tăiatul pielii. Deasupra scutului este reprezentat un înger cu aripile desfăcute, element al influenței renaștentiste.

Sigiliul din 1757 a fost publicat de Mircea Zdroba în 1971²¹ și se află în colecția de Ev Mediu a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie din Baia Mare²² (PI.IV/1). Există și o amprentă în ceară roșie a acestui sigiliu tot în aceeași colecție²³. Tiparul este confecționat din fier masiv are o formă circulară, cu diametrul de 33 mm și grosimea discului de 5 mm. Mănerul este octogonal cu laturi de dimensiuni variabile, având incizate două linii, una în partea de sus a mânerului, alta pe marginea sigiliului pentru a marca poziționarea corectă a ștampilării. Înălțimea piesei este de 11 cm, iar greutatea de 254 grame. Imaginea sigiliului este înconjurată de un cerc în formă de spic, iar legenda este scrisă cu majuscule în limba germană:

K(ÖNIGLICH) • K(AYSERLICH) PRIVILEGIERTES SCHUMACHER SI(E)G(EL).

Câmpul sigiliului este împărțit de o linie orizontală aflată în jumătatea de jos, iar sub ea este inscripționată denumirea Băii Mari: NAGYBANIA, fără spațiu între cele două cuvinte, iar anul scris sub. Traducerea întregului text: Sigiliul breslei pantofarilor din Baia Mare dat prin decret regal și imperial în anul 1757. După primele două cifre ale anului este gravat simbolul orașului minier, două ciocane încrucișate. În partea de sus a câmpului sigilar este reprezentată o cizmă cu carâmb înalt străjuită de doi lei afrontați. Deasupra acestora se află o coroană heraldică cu 5 vârfuri.

Cel de-al treilea sigiliu al acestei bresle este datat în anul 1833²⁴ (PI.IV/2) și a fost publicat de Mircea Zdroba²⁵. Este confecționat din aramă, are o formă ovală, cu dimensiuni de 28 x 24 mm. Înălțimea piesei este de 2,1 cm, iar greutatea de 30,06 grame. Grosimea pecetei este de 2 mm la bază, ca mai apoi să se contureze în formă trapezoidală având și un spin pentru prinderea mânerului cu o secțiune pătrată. Cel mai probabil a avut un mâner din lemn care s-a desprins de partea metalică. Piesa are o creștătură pe marginea de sus a sigiliului ce marca poziția corectă pentru aplicarea acestuia în ceară. Un cerc perlat și apoi unul liniar încadrează câmpul sigiliului. Legenda este scrisă cu majuscule în limba maghiară:

N(AGY) B(ÁNYA) • CSIZMADIAK • C(E)HE. PETSETJE • 1833

Traducerea textului este: Pecetea breslei cizmarilor din Baia Mare 1833. Imaginea din câmpul sigiliului este un scut simplu ascuțit, în partea inferioară sunt incizate elemente vegetale, este înconjurat în laterale de un motiv perlat, iar în partea superioară este redat într-o manieră schematică un înger cu aripile desfăcute. Reprezentările de sfinți și îngeri sunt cunoscute în domeniul sigilografiei, breslele având patroni protectori, aceștia simbolizând ocrotirea divină. În centrul scutului sunt redată simbolurile breslei: o cizmă redată din profil și două cuțite cu lamă diferită, unul cu lamă în formă de semilună și altul tot curbat speciale pentru prelucrarea și croirea pielii.

În preajma anilor 1800 se observă un fenomen de stagnare, poate chiar regres a importanței anumitor bresle. Unele dintre acestea pentru a păstra forma de organizare și a se menține eficiente se unesc formând uniuni de bresle. Astfel, breasla tâmplarilor și a lăcătușilor este un bun exemplu. Există două tipare de sigilii datate 1807 și unul datat 1861, care atestă uniunile acestor bresle.

Tiparul de sigiliu al breslei tâmplarilor și lăcătușilor din Baia Mare de la 1807²⁶ (PI.V/1) se află în colecția muzeală băimăreană și a fost publicat de Mircea Zdroba²⁷. Există în aceeași colecție

²¹ Zdroba 1971, 123-124 și Fig. 3.

²² Este inventariat cu nr. inv. IF 2684 (nr. vechi de inv. II.152.).

²³ Amprenta este inventariată cu nr. inv. IF 914.

²⁴ Sigiliul este inventariat în colecția de Ev Mediu a Muzeului de Istorie și Arheologie din Baia Mare cu nr. inv. IF 2397 (nr. vechi de inv. II.154.). Există și două amprente în ceară roșie în aceeași colecție: IF 928 și IF 932 (nr. vechi de inv. II.206.).

²⁵ Zdroba 1971, 124 și Fig. 4.

²⁶ Sigiliul este inventariat în colecția de Ev Mediu a Muzeului de Istorie și Arheologie din Baia Mare cu nr. inv. IF 857 (nr. vechi de inv. II.151.).

²⁷ A fost publicat de Zdroba 1971, 124-125 (Fig. 5).

și o amprentă în ceară roșie²⁸. Discul tiparului este confecționat din argint, are o formă circulară cu diametrul de 33 mm și grosimea de 3 mm. De acesta este prins un mâner din aramă cu opt fețe egale. Înălțimea piesei este de 6,6 cm, iar greutatea de 144 grame. Pe marginea discului sigiliului este incizată o linie care marchează poziția corectă de ștampilare. Legenda sigiliului, încadrată de un cerc în spic și unul linear este scrisă cu majuscule în limba maghiară:

N(AGY) • BÁNY(AI) • ASZTA(LOS) • ÉS • LAKA(TOS) • CZÉ(HE) • PETSÉ(TYE) • AV(NO) 1807

Traducerea textului este: Pecetea breslei tâmplarilor și lăcătușilor din Baia Mare anul 1807. În câmpul sigiliului avem reprezentate două scuturi ovale cu însemnele breslelor, unul al tâmplarilor cu un compas, un colțar de tâmplărie și o rindea, iar al doilea al lăcătușilor cu două chei încrucișate întretăiate la mijloc de un ciocan. Aceste două scuturi sunt încadrate de elemente vegetale stilizate în stil baroc, iar deasupra avem reprezentată o coroană cu cinci vârfuri.

Cel de-al doilea tipar de sigiliu aparținând acestei bresle din Baia Mare este datat tot în anul 1807, iar de data aceasta cuprinde o uniune mai numeroasă de bresle²⁹ (Pl.V/2). Tiparul are discul de formă circulară, din argint, iar diametrul este de 50 mm. Acest disc cu grosimea de 2 mm este prins de un mâner din aramă polifațetat cu 8 laturi. Înălțimea piesei este de 91 mm și cântărește 476 grame. Marcajele care semnalează poziția de ștampilare sunt un plus pe capătul mânerului și o linie incizată pe marginea de sus a discului. Legenda gravată cu majuscule în limba germană este încadrată de două cercuri lineare, iar cuvintele sunt despărțite prin două puncte:

TISCHL(ER) : S(CH)LOSS(ER) : GLASS(ER) : BICOSM(?) : N(AGY) : BANYER : ZUNFT : IN :
SI(E)G(E)L

Textul legendei se traduce: Sigiliul breslelor tâmplarilor, lăcătușilor, sticlărilor, armurierilor, dogarilor din Baia Mare 1807. Prescurtarea BICOSM presupun că ar trebui să se refere la armurieri, aceștia fiind a patra breaslă reprezentată în câmpul sigiliului. Este interesant faptul că breasla dogarilor nu apare în legendă, iar în câmpul sigiliului simbolurile sunt înghesuite jos. Presupunem astfel că aceștia s-au alăturat ceva mai târziu uniunii de bresle, probabil după comandarea sigiliului. Legenda este marcată la început cu un asterix, iar după cuvântul sigiliu au fost incizate motive vegetale. Câmpul sigiliului are în centru un scut de tip baroc, cu elementele stemei regatului maghiar. Deasupra acestuia este reprezentat un înger stilizat și o coroană heraldică ce are cinci raze, intercalată de anul 1807. Zona centrală este flancată de patru scuturi ovale cu însemnele a patru bresle meșteșugărești: tâmplarii, cu compasul, colțarul și rindeaua; lăcătușii, cu cele două chei încrucișate întretăiate de un ciocan; sticlarii, cu o lopată, un ciocan și alte două unelte de suflat și modelat sticla; apoi armurierii, cu cele două pistoale încrucișate. Simbolurile breslei dogarilor se află în partea inferioară a scutului central. Acestea nu sunt reprezentate pe un scut oval, ci incizate cam înghesuit, astfel încât să încapă: un compas, un butoi și o rindea. În colecția muzeală există și o amprentă în ceară roșie a acestui sigiliu³⁰.

Cel de-al treilea tipar de sigiliu este datat 1861 și reprezintă breslele tâmplarilor, lăcătușilor, dogarilor sau tinichigiiilor, armurierilor și morarilor³¹ (Pl.VI). Tiparul este confecționat din aramă, are o formă circulară cu diametrul de 35 mm. Discul cu grosimea de 4 mm se prelungește până la 3,3 cm cu un manșon tot din aramă pentru prinderea mânerului de lemn. Piesa întreagă are o înălțime de 10,9 cm și cântărește 98,75 grame. Marcajul pentru poziționarea corectă a ștampilei este un x deasupra discului, incizat în partea de aramă. Mânerul din lemn este simplu sub forma unui buton de mobilier. Legenda este gravată cu majuscule în limba maghiară:

AZ N.(AGY) BANYAI EGYESÜLT ASZTALOS LAKATOS BÁLTAGOS
PUSKAMÜVÉS ÉS MOLNÁR CZE(H) PECSETJE.1861

²⁸ Amprenta este inventariată cu nr. de inv. IF 1047.

²⁹ Sigiliul este inventariat în colecția de Istorie Modernă a Muzeului de Istorie și Arheologie din Baia Mare cu nr. inv. IM 762 (număr vechi de inv. II.156.). A fost publicat de Zdroba 1971, 125-126 (Fig. 6).

³⁰ Amprenta este înregistrată cu nr. de inv. IF 922 (nr. vechi de inv. II. 210.).

³¹ Tiparul este inventariat în colecția de Ev Mediu a Muzeului de Istorie și Arheologie din Baia Mare cu nr. inv. IF 2398 (nr. vechi de inv. II.157.). A fost publicat în Zdroba 1971, 126, Fig. 7.

Textul inscripției este aranjat pe două rânduri și se poate traduce: Pecetea breslelor unite a tâmplarilor, lăcătușilor, dogarilor (sau tinichigiilor), armurierilor și morarilor din Baia Mare 1861. În legendă apare cuvântul "báltagos" care înseamnă dogari, iar însemnul de pe scut este cel specific tinichigiilor, o cană de tablă, iar denumirea în maghiară ar fi "bádogos". Reprezentarea din câmpul sigiliului este un scut heraldic simplu în care sunt grupate însemnele celor cinci bresle. Trei sunt înșirate sus pe scut: lăcătuși cu simbolul celor două chei încrucișate, tinichigii sau dogari, cu o cană de tablă cu mâner și cioc, ori o cană din lemn și tâmplarii cu compasul și rindeaua. Urmează alte două bresle, armurierii cu cele două pistoale încrucișate și morarii cu o roată cu palete. În partea superioară a scutului este redată o coroană heraldică ce are cinci raze, iar anul 1861 intercalează scutul.

Sigiliile descrise în acest articol, au fost preluate și de alți autori. Spre exemplu, Augustin Mureșan le amintește în lucrarea sa vastă despre sigilii, apărută în 2006³², dar preia greșelile de publicare din anii 1966 – 1971, fără a verifica anumite detalii. Sigiliile sunt amintite și mai ales figurează la planșe în albumul de popularizare "Baia Mare oraș liber regal. Vestigii și mărturii istorice medievale" publicat în Seria "Colecții muzeale" IV³³. Importanța acestor piese aflate în colecțiile muzeale m-a determinat să reiau subiectul încercând să aduc un plus de informație și să le readuc la lumină într-un mod mai potrivit standardelor actuale.³⁴

³² Mureșan 2006, 168-175.

³³ Rusu *et alii* 2013, planșe: XXXIX 8., XLIII 3 și 9, XLIX 1, 2, 3, LIX 9, LXII 1.

³⁴ Trebuie să menționez faptul că, prin această cale îi mulțumesc colegului Zamfir Șomcutean, conservator pentru răbdarea și priceperea cu care a realizat planșele.

Literatura

Bunta 1966	Magdalena Bunta, <i>Sigilii de breaslă în colecția Muzeului de Istorie Cluj</i> , ActaMN III, 1966, 213-228.
Căpâlnian et alii 1974	V. Căpâlnian, I. Sabău, C. Oszóczy, A. Balogh, V. Schrek, <i>Îndrumător în Arhivele Statului Județul Maramureș</i> , București, 1974.
Mureșan 2006	Augustin Mureșan, <i>Sigilii de bresle din vestul și nord-vestul României (secolele XVI-XIX)</i> , Editura Mega, Cluj-Napoca, 2006.
Rusu, Pop 2021	Viorel Rusu, Lucia Pop, <i>Clădiri, edificii, monumente și statui cu poveste. O altfel de istorie a orașului Baia Mare</i> , Baia Mare, Eurotip, 2021, Seria "Muzeul Viu" 8.
Rusu et alii 2013	Viorel Rusu, Lucia Pop, Ioan Botiș, <i>Baia Mare oraș liber regal. Vestigii și mărturii istorice medievale</i> , Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, Seria "Colecții Muzeale" IV, Editura Eurotip, Baia Mare, 2013.
Zdroba 1971	Mircea Zdroba, <i>Sigilii ale breslelor din Baia Mare păstrate în colecțiile Muzeului Județean Maramureș</i> , Marmatia II, 1971, 121-127.

Considerations regarding the guild seals from Baia Mare published in the years 1966-1971

(Abstract)

In 1966 Magdalena Bunta published an article about guild seals from the Cluj History Museum collection, and in 1971 Mircea Zdroba wrote about seven guild seals from Baia Mare and mentioned two others from Baia Sprie. The historical importance of the pieces published at that time make it necessary to resume them and republish them with a few retouches. Better quality of the plates, details that need to be revisited, and some unpublished pieces related to the subject of guild seals motivated me to resume publishing them.

I have described them as far as possible in chronological order and grouped by guild types. The guilds whose seals are described in this article are: tailors, furriers, potters, harnessmakers' and saddlersmaker' guilds, cobblers or shoemakers. Around the 1800s we see the organization of guilds in guild unions to maintain the efficiency of their activity. Thus we have the following guilds united: locksmiths, carpenters, glassmakers, gunsmiths, coopers, millwrights, blacksmiths and knifemakers. The importance of these pieces in museum collections led me to take up the subject again, trying to bring more information and bring them back to light in a way more suitable to current standards.

Sorana MIȘCA

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș

Baia Mare

soranamisca@gmail.com

Planșa I:

1. Sigiliul breslei croitorilor din Baia Mare 1545 - copie în metal
2. Sigiliul breslei croitorilor din Baia Mare 1545 - amprentă în rășină
3. Sigiliul breslei blănarilor din Baia Mare 1577 - amprentă în rășină
4. Sigiliul breslei blănarilor din Baia Mare 1577 - amprentă în ceară

1

2

Planșa II:

1. Sigiliul breslei olarilor 1715 - amprentă în ceară
2. Sigiliul breaslei olarilor din Baia Mare 1846 - tipar din metal

Planșa III:

1. Sigiliul breaslei curelarilor și șelarilor din Baia Mare 1651 – tipar din aramă
2. Sigiliul breaslei cizmarilor din Baia Mare 1619 - amprentă în rășină

Planșa IV:

1. Sigiliul breslei pantofarilor din Baia Mare 1757 – tipar din fier
2. Sigiliul breslei cizmarilor din Baia Mare 1833 – tipar din aramă

Planșa V:

1. Sigiliul breslei tâmplarilor și lăcătușilor din Baia Mare 1807 – tipar din argint
2. Sigiliul breslelor tâmplarilor, lăcătușilor, sticlarilor, armurierilor, dogarilor din Baia Mare 1807 - tipar din argint

Planșa VI:
Sigiliul breslelor unite a tâmplarilor, lăcătușilor, dogarilor (sau tinichigiilor),
armurierilor și morarilor din Baia Mare 1861 - tipar din aramă

Familia lui Teodor Lengyel (1838-1909), un preot greco-catolic devotat slujirii în parohia Stremț

DANIEL-VICTOR SĂBĂCEAG
VIOREL CÂMPEAN

Cuvinte cheie: Stremț, greco-catolic, preot Teodor Lengyel, preot Ioan Lengyel, Mihai Bohățiel, memorandist.

Keywords: Stremț, Greek-Catholic, Fr. Teodor Lengyel, Fr. Ioan Lengyel, Mihai Bohățiel, memorandist.

Articolul nostru dorește să scoată în evidență momente din biografia preotului greco-catolic Teodor Lengyel, cu o îndelungă și fidelă slujire în parohia Stremț. De asemenea, vom înfățișa și scurte portrete ale unor membri ai familiei întemeiate de acest preot. Localitatea Stremț aparține acum de județul Maramureș, dar istoric, și în perioada slujirii lui Teodor Lengyel, s-a aflat în Sălajul istoric.

Teodor Lengyel s-a născut în anul 1838 la Remetea Chioarului (azi în jud. Maramureș). Nu știm numele părinților săi, cunoaștem doar că în 1909, la moartea sa, îi mai trăiau fratele George și sora Iuliana. Toate cele patru clase liceale le-a urmat la Liceul Catolic Regesc din Satu Mare, absolvind în 1858. În anul absolvirii i-a avut colegi, printre alții, pe viitorii preoți greco-catolici: Daniel Palfy, Teodor Nyeki, Mihai Butean și Ambroziu Pop¹.

Teologia a absolvit-o la Gherla în anul 1862 și a fost hirotonit în anul 1863². La 22 iunie 1863, la Babța s-a căsătorit cu Carolina Pop, fiica preotului local Ștefan Pop de Mireșu Mare³. Notăm că nași la logodnă au fost preoții Petru Pop, paroh în Mireșu Mare și Ioan Dale, administrator parohial în Remetea, iar la cununie Ștefan Füleș, vicecăpitan în Chioar cu soția Eleonora. Cununia a fost oficiată de vicarul foraneu al Silvaniei, Demetriu Coroianu⁴.

A slujit de la începutul preoției până la repausare doar în parohia Stremț și filia Săliște. În 1867 parohia Stremț număra 478 de credincioși greco-catolici, iar în Săliște trăiau 284 de credincioși⁵. Către anii repausării parohului Lengyel, în 1906, în parohie observăm o creștere a numărului credincioșilor, 598, pe când în Săliște trăiau cam același număr de enoriași ca în 1867, 274.

Pronunciamentul de la Blaj a avut un ecou deosebit în rândul fruntașilor politici și a clerului greco-catolic din zona Codrului Sălăjan. În 2 august 1868 în cadrul unei consfătuiri care a avut loc la Bârsău de Jos, s-a prezentat și subscris „Pronunciamentul de la Blaj”, manifest național antidualist, redactat la 15 mai 1868. Astfel, printre cei prezenți la întrunire și care au subscris acest manifest național, îi întâlnim pe: Alexandru Buda, avocat, Grigore Pop, arhidiaconul Băseștilor, Alexandru Pop, Nicefor Ossian, vice-protopopul Nireșului, Daniel Vultur, vice-protopop surogat al Băseștilor, Alexiu Varna, Andrei Cosma, Ioan Vasvari, Ioan Papiu, Leon Maior, Teodor Lengyel, Vasile Cudan, Ioan Simon, Ioan Pop, Laurențiu Caba, Ștefan Bogdan, Alexandru Costea, Ioan Bran, Simeon Thoma, Ioan Pop Vitez, Ignațiu Campeanu, Ioan Barbul, Ștefan Marchiș, Demetriu Cupșa, Ștefan Szabo, Gavril Barbul, George Pop, Mihai Pop, Petru Pop⁶.

¹ A Szatmári katolikus nagy-gymnasium nyilvántartása 1854/5 tanévre, Szatmár, 1855, p. 17; A Szatmári katolikus nagy-gymnasium nyilvántartása 1855/6 tanévre, Pest, 1856, p. 29; A Szatmári katolikus nagy-gymnasium nyilvántartása 1856/7 tanévre, Pest, 1857, p. 24; A Szatmári katolikus nagy-gymnasium nyilvántartása 1857/8 tanévre, Pest, 1858, p. 24.

² Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosújvárensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1900, Gherla, 1900, pp. 190, 313.

³ Ștefan Pop de Mireșu Mare (1822-1898). S-a născut, probabil la Mireșu Mare. Originar dintr-o familie înrudită cu cea a lui George Pop de Băsești. S-a căsătorit cu Terezia Bencze (1823-1861). A fost hirotonit în 1844. Și-a început misiunea preoțească prin administrarea parohiei Ghirolt, unde a slujit din 1845 până în 1850. Acolo s-au născut fetele Ana Carolina (1846, c. cu pr. Teodor Lengyel) și Terezia (1849, soția preotului profesor emerit Teodor Indre). Și-a legat apoi misiunea sacerdotală de parohia Babța, districtul Șamșud, unde a slujit din 1850 până la repausare. A avut de suferit de pe urma atitudinii din primăvara anului 1848, când se pare că a fost întemnițat alături de un alt slujitor al altarului, Moise Sora Noac. Căsătoria i-a fost binecuvântată cu venirea pe lume a celorlalți copii: Petru (n. 1856, viitor paroh la Babța), Grigore (n. 1859, viitor preot), Maria. Din 1861 a trebuit să poarte crucea grea a văduviei. Spiritul lui patriotic este vădit și de dărnicia dovedită față de soldații români răniți în Războiul de Independență. A fost membru al Astreii. În 1892 a fost prezent la Viena, între delegații care au prezentat „Memorandumul”.

⁴ Biroul Județean al Arhivelor Naționale Satu Mare, Colecția registrelor parohiale de stare civilă, Registrul nr. 114/1858-1881, ff. 6v.-7r.

⁵ Schematismul Venerabilului Cleru a nou înființatei diecese a Gherlei pre anulu dela Christosu 1867, Gherla, 1867, p. 163.

⁶ „Federațiunea”, Pesta, nr. 133, 10/22 septembrie 1868, p. 523.

Numele preotului din Stremț, Teodor Lengyel, îl găsim pe lista persoanelor care au contribuit cu sume de bani la colecta organizată de Elena Pop din Băsești pentru ajutorarea soldaților români răniți în războiul pentru cucerirea Independenței, acesta dăruind nobilului scop 5 florini⁷.

Un document arhivistic intitulat *Protocolul visitatiunii protopopesci a Parohielor și Filiilor din Protopopiatul Basescilor, Diecesa gr. cat. a Gherlei, pre anului 1879*, întocmit de către arhidiaconul Grigore Pop de Băsești la 31 decembrie 1879 în urma vizitei protopopești desfășurată la parohia Stremț în data de 31 mai 1879, oferă câteva informații despre comunitatea parohială din Stremț. Potrivit documentului, biserica era din lemn și era în stare „ruinabilă”, avea toate obiectele pentru „servirile sacre”, iar starea de curățenie a acestora era bună. Biserica din Stremț nu avea avere „nemiscătoria”, capitalul industrial reprezentând sume de bani fiind alocat pe „interușiu” (n.n. dobândă), venitul bisericesc într-un an era de 200 fl. v.a., parohia nu avea datorii, iar averea bisericii era bine administrată. Casa parohială și supraedificatele se aflau în stare bună, însă gardurile erau stricate, casă cantorală nu exista, iar în privința terenurilor existau 13 iugăre cadastrale „paminte preotiesci” și 675 „orgii pătrate”, „paminte cantorale”, care erau bine cultivate. Protofoalele, rațiunile bisericești și actele oficioase erau scrise regulat, fiind revăzute și subscrise de protopop, exista inventarul despre biserică și averea bisericii, despre casele, supraedificatele, pământurile intra și extravilane preoțești și cantorale, autentificat de protopop. Atitudinea enoriașilor față de biserică și religie era bună, poporul ținea duminicile, sărbătorile și ajunurile, frecventa biserica, se mărturiseau și se cuminecau la Sf. Paști. În privința abuzurilor și a imoralității din popor, și la Stremț existau „înjurători” și bețivi, însă, în opinia arhidiaconului Grigore Pop de Băsești, „preotul se nizuiește a stârpi abuzurile adeseori cu succes bun”⁸.

Cei 46 de ani de slujire au fost încununați cu ridicarea bisericii de zid cu hramul „Sf. Apostoli Petru și Pavel”, construcția datând din anul 1890. Potrivit documentelor de arhivă primele demersuri pentru construirea unui nou lăcaș de rugăciune în localitatea Stremț datează din anul 1883. La 24 octombrie 1883, Teodor Lengyel înainta prin intermediul arhidiaconului Grigore Pop episcopului greco-catolic de Gherla, dr. Ioan Szabo și Consistoriului diecezan, pentru aprobare și întărire, planul, preliminarul speselor și contractul încheiat cu arhitectul Ioan Delbacs din Șomcuta Mare pentru edificarea bisericii de piatră⁹. Conform planului, noua biserică urma să fie lungă de 8 metri și de 4 și jumătate lățime. Înălțimea pereților era de 3 metri, iar a turnului de 6 metri, acoperișul turnului trebuia să fie „computat”, adică turnul trebuia să fie așa de înalt cât de lungă era biserica. Proiectul a fost vizat de către canonicul Mihail Șerban la 9 noiembrie 1883¹⁰. În 17 noiembrie 1883 de la Consistoriu i se răspunde protopopului Grigore Pop că proiectul nu poate fi aprobat, întrucât se părea că biserica este prea mică, din toate punctele de vedere¹¹. În anul viitor, la 17 februarie, după ce s-a consultat cu poporenii, parohul Teodor Lengyel îi scrie episcopului Szabo că aceștia afirmă că nu vor putea „nici când” ridica o biserică mai mare, starea lor materială fiind „debilă și mizeră”. Biserica avea un capital de doar 2.000 de florini, cealaltă sumă credincioșii obligându-se să o asigure din zeciuiala din grâu, seară și ovăz, vreme de trei ani¹². În 4 mai 1884 de la Episcopie i se dă o aprobare de construcție protopopului Grigore Pop, cu alte dimensiuni ale lăcașului, pentru a fi proporționată: 10 metri lungime, 4 lățime; dacă credincioșii nu erau de acord cu aceste dimensiuni, li se recomanda să mai aștepte câțiva ani, până când vor avea bani pentru construirea unei biserici „proporționate”¹³.

Realizarea construcției a durat câțiva ani. Astfel dintr-o altă sursă documentară aflăm că biserica din Stremț a fost construită în anul 1889, din cărămidă și a costat 7.000 florini, sumă adunată de la credincioșii parohiei, din zeciuială (într-adevăr, deci) și pământul sătesc lucrat, iar meșter constructor a fost Delbaci din Șomcuta Mare¹⁴. Dintr-un alt înscris redactat în anul 1967 aflăm câteva informații sumare despre construirea bisericii din Stremț: „Biserica parohială Ort. Rom. Stremț este zidită în anul 1889, cu cheltuiala credincioșilor sub îndrumarea preotului paroh al vremii: pr. I. Lenghel, al

⁷ „Telegraful Român”, Sibiu, anul XXV, nr. 68, 28 august/9 septembrie 1877, p. 274.

⁸ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Cluj (în continuare S.J.A.N. Cluj), *fond Episcopia greco-catolică Cluj-Gherla*, dosar 365/1879, f. 13.

⁹ *Ibidem*, dosar 1786/1883-1884, f. 3.

¹⁰ *Ibidem*, f. 7.

¹¹ *Ibidem*, f. 8.

¹² *Ibidem*, f. 9.

¹³ *Ibidem*, f. 11.

¹⁴ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj (în continuare S.J.A.N. Sălaj), *fond Protopopiatul greco-catolic Cehu-Băsești*, dosar 5/1918-1942, f. 3.

cărui mormânt se află sub spatele altarului. Clădirea este în formă de corabie, zidită din cărămidă în stil apusean, cu un turn înalt de 20 m. acoperit cu tablă. Restul acoperișului este cu eternit. În anul 1934 i s-a făcut o reparație capitală cu care ocazie, s-a refăcut acoperișul și s-a revizuit mormintele ctitorilor, care prin golul boltelor interioare, periclitau temelia clădirii”¹⁵.

Biserica din Stremț – ctitoria preotului Teodor Lengyel

În anul 1902, preotul Lengyel, a reușit împreună cu obștea din filia Săliște, ridicarea unui nou lăcaș de rugăciune din lemn, cu hramul „Sf. Nicolae”, înlocuind biserica cea veche, care avusese același hram¹⁶. Noua biserică din filia Săliște a costat 2.500 coroane și a fost construită de meșterul Păștean Gligore din Cozla¹⁷. Într-un document întocmit la mijlocul deceniului șapte al secolului al XX-lea se menționează că „Biserica filială Săliște, pendinte de parohia Ort. Rom. Stremț, a fost zidită în anul 1887 cu cheltuiala credincioșilor satului, ajutați în mare măsură de către familia Marinca. Biserica este de lemn, în formă de corabie acoperită cu eternită”¹⁸.

Teodor Lengyel s-a numărat printre oamenii bogați ai Sălajului. Dintr-o statistică efectuată de statul maghiar pentru anul 1897, aflăm că Teodor Lengyel, preot greco-catolic în Stremț avea în proprietate următoarele suprafețe de teren exprimate în iugăre cadastrale: 173 pământ arător, 29 grădină, 20 rături, 39 pășuni, 84 pădure, iar 13 nu erau supuse impozitului pe teren, în total 361 iugăre. Terenul aparținea la două comune (localități). Gospodăria mai deținea: o mașină de treierat, 4 pluguri, 1 tocător, 3 grape, 4 care de lucru, iar ca animale: 19 bovine, 4 cai, 82 porci și 60 de oi¹⁹.

O lungă perioadă de timp, a fost membru virilist al congregației comitatense din Sălaj. Numele preotului Teodor Lengyel îl regăsim pe lista din anul 1906, când viriliști erau următorii români sălăjeni: Florian Cocian adv., George Pop de Băsești, dr. George Pop adv., Andrei Cosma, Mihail Bohățel, Vasiliu Mica, Petru Pop preot, Alexandru Pop jude pens., Dr. Vasiliu Gyurkó adv., Ioan D. Kesely preot, Teodor Lengyel preot, Mihail Pop preot, Vasile Pop preot, dr. Mihai Pop adv., George Filip propr., dr. Iuliu Pop notar comit., Ioan Lengyel preot, Vasile Pop notar cerc., Grațian Flonta preot, Laurențiu Bran preot, Alexandru Sima preot, Augustin Vicaș protopop²⁰.

Dar Teodor Lengyel era virilist cu mulți ani înainte, în 1904 plătind o taxă de 1.000 de coroane²¹. În anul 1906, numărul membrilor români ai comitetului comitatului Sălaj era de 68 de persoane,

¹⁵ Arhiva Parohiei ortodoxe Cehu Silvaniei, dosar *Scurt istoric al bisericilor din Raion*, f. 17.

¹⁶ *Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosújváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1906*, Gherla, 1906, pp. 169-170.

¹⁷ S.J.A.N. Sălaj, *fond Protopopiatul greco-catolic Cehu-Băsești*, dosar 5/1918-1942, f. 3.

¹⁸ Arhiva Parohiei ortodoxe Cehu Silvaniei, dosar *Scurt istoric al bisericilor din Raion*, f. 16.

¹⁹ *A Magyar Korona Országainak Mezőgazdasági Statisztikája. Második kötet. Gazdacimtár*, Budapest, 1897, pp. 404-405.

²⁰ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, an 69, nr. 12, 17 ianuarie 1906, p. 3.

²¹ *Ibidem*, an 67, nr. 43, 25 februarie 1904, p. 2.

din care 43 erau aleși și 25 viriliști. Printre cei aleși figura și Ioan Ilieș, preot greco-catolic în Bocșa Română, ginerele lui Teodor Lengyel, iar pe lista membrilor viriliști se regăseau: Mihai Bohățiel, un alt ginere a lui Teodor Lengyel, proprietar, care a achitat suma de 1.087 coroane și 26 fileri, Teodor Lengyel, preot cu 486 coroane și fiul său, Ioan Lengyel, preot cu 396 coroane²².

A donat de-a lungul anilor sume de bani pentru colecte și oferte benevole organizate în diferite scopuri. În anul 1871 a oferit 1 florin pentru publicația „Federațiunea” și pentru dl. Ioan Poruțiu²³, în 1872 a contribuit cu 1 florin, pe lista arhidiaconului Grigore Pop, paroh în Băsești alături de alți preoți din district, pentru întemeierea fondului școlii normale din Lăpușul unguresc²⁴. În anul 1881 a dăruit 1 florin pentru Liceul din Beiuș²⁵. În 1883 îl găsim printre cei care au răspuns favorabil apelului făcut de pr. prof. Gavril Szabo pentru înființarea unei biblioteci pentru elevii de la Liceul din Baia Mare, contribuind cu 2 florini²⁶.

Preotul Teodor Lengyel s-a implicat în mișcarea națională a românilor din părțile Sălajului și a Chioarului, participând la întrunirile și campaniile electorale, fiind unul dintre cei mai activi susținători ai lui George Pop de Băsești. La alegerile din martie 1892 a respectat apelul la pasivitate făcut de P.N.R.²⁷. În iunie 1892, din comuna Stremț era trimisă o scrisoare de aderență la *Tribuna*, care a fost subscrisă de: Alexandru Coste, protopop; Teodor Lengyel, preot; Ioan Lengyel, preot; Constantin Berariu, învățător și Ioan Bran, învățător, în care exprimă următoarele: „aprobăm din inimă întru toate cele cuprinse în Memorand, precum și ducerea acestuia la Maiestate. Reprobăm și cu dispreț condamnăm bîrfelile *Telegrafului Român* și vandalismul sălbaticilor din Turda”²⁸.

În anii 1905-1906 a fost alături de George Pop de Băsești în alegerile dietale, badea George amintindu-l și pe Teodor Lengyel într-un articol dintr-o „foaie” transilvăneană, printre românii sălăjeni care „au fost la înălțimea chemării și datorinței naționale”²⁹.

În perioada în care a păstorit comunitatea din parohia Stremț și filia Săliște a fost preocupat și s-a îngrijit de buna funcționare a școlii confesionale. La 17 octombrie 1869 a prezidat adunarea generală a comunelor Stremț și Săliște în care a fost prezentat cuprinsul Legii instrucțiunii publice XXXVIII din 1868 și au fost întrebați „voiesc sau ba a susține” școala confesională, la care sătenii s-au pronunțat în unanimitate că vor susține în continuare școala confesională și se vor „năsui să corespundă”³⁰.

La 8 mai 1884, Teodor Lengyel a prezidat în calitate de președinte delegat adunarea Reuniunii filiale a învățătorilor români din cercul Băsești, care s-a ținut în localitatea Săliște³¹. A participat în 6 iulie 1891 la adunarea generală a Reuniunii Învățătorilor Români Sălăjeni ținută în localitatea Oarța de Sus, unde au fost prezenți Alimpiu Barbuloviciu, vicarul Silvaniei, în calitate de președinte, Andrei Cosma, directorul băncii „Silvania”, în calitate de vicepreședinte interimar, în locul profesorului Gavril Trifu, care s-a pensionat între timp, Ioan Hendea, secretar principal, Ioan Oiegar, casier și Vasile Olteanu, controlorul reuniunii. În total, au participat 5 „oficiali”, 14 oaspeți, 52 de membri ai reuniunii și un numeros public local din satele învecinate. O decizie importantă luată de adunarea generală viza înființarea bibliotecilor cercuale învățătoresci, iar la propunerea învățătorului Ioan Chira din Băsești, s-a decis ca 20 % din taxele de membri ai reuniunii să fie utilizate pentru procurarea de cărți. Cu acea ocazie Andrei Cosma s-a înscris ca membru fondator al reuniunii, cu o taxă anuală de 20 florini, iar ca membri noi îi regăsim pe: Teodor Indre, protopop în Sălsig, Teodor Lengyel, preot în Stremț și Ioan Pop, preot în Someș-Uileac, Petru Herțe, profesor în Beiuș, toți cu câte 1 florin/an, ca membri ajutători³².

În anul 1899 la Stremț, prin strădania credincioșilor greco-catolici și a preotului Teodor Lengyel se construiește un nou local de școală. Edificiul școlar de lemn a fost ridicat pe o fundație

²² Ioan Tomole, *Lupta românilor din „Țara Silvaniei” pentru drepturi politice și făurirea statului național unitar român*, Cluj-Napoca, 1985, pp. 30-31.

²³ „Federațiunea”, Pesta, anul 4, nr. 123 (591), 5/17 decembrie 1871, p. 492.

²⁴ *Ibidem*, anul 5, nr. 91 (691), 31 august / 12 septembrie 1872, p. 359.

²⁵ „Familia”, Oradea, an 17, nr. 39, 21 mai 1881, p. 247.

²⁶ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, an 46, nr. 129, 4 noiembrie 1883, p. 4.

²⁷ „Tribuna”, Sibiu, an 9, nr. 21, ianuarie 1892, p. 82.

²⁸ „Tribuna”, Sibiu, an 9, nr. 139, 20 iunie (2 iulie) 1892, p.1.

²⁹ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, an 69, nr. 102, 9 mai 1906, p. 2.

³⁰ Simion Retegan, *Parohii, biserici și preoți greco-catolici din Transilvania la mijlocul secolului al XIX-lea. Mărturii documentare*, Cluj-Napoca, 2006, p. 403.

³¹ S.J.A.N. Sălaj, *fond Reuniunea Învățătorilor Români Sălăjeni*, dosar 15/1884-1910, ff. 5-6.

³² *Ibidem*, dosar 4/1881-1913, ff. 60-64.

de piatră, era acoperit cu șindrilă și cuprindea „trei chilii, coridor și culină”. Sala de învățământ era prevăzută cu șase ferestre și cuptor de fier, iar două încăperi, mai mici erau destinate pentru locuința învățătorului. Școala avea cinci uși bune, prevăzute cu încuietori de fier, iar inventarul școlii întocmit la 2 martie 1903, era alcătuit din: 12 scaune și bănci, 2 table de lemn, una pentru Comput (n.n. Aritmetică), una pentru Desen, mapa (hartă, n.n.) Ungariei, mapa comitatului Sălaj, 18 tabele de perete, o masă pentru învățător și un dulap pentru biblioteca școlară³³. Teodor Lengyel, în calitate de preot greco-catolic și de președinte al Senatului școlar, s-a preocupat de înființarea unei biblioteci pentru școala confesională din localitatea Stremț, cât și pentru cea din filia Săliște. Cărțile au fost procurate din fondurile bănești adunate din pedepsele absențelor și din donații făcute de prietenii școlii. În anul 1903, biblioteca școlii confesionale din Stremț consta într-un „stelagiu și unu sicrieșiu” în care se păstrau: 30 tăblițe, 22 Abecedare de B. Petri, 9 Legendare, Istorii biblice, 5 Testamentul vechi, 5 Testamentul nou, 6 Catechisme mici, 5 Catechisme de mijloc și 5 exemplare din Istoria Ungariei³⁴.

A fost membru ordinar al *Asociațiunii* încă din 1868-1869 și membru pe viață al Despărțământului Șimleu din anul 1908³⁵. Cu ocazia participării la triplul eveniment care a avut loc în 4 august 1907, la Băsești, respectiv adunarea generală a despărțământului sălăjan al Astrei, adunarea R.F.R.S. și aniversarea a 72 de ani de viață ai marelui fruntaș național, George Pop de Băsești, preotul Teodor Lengyel din Stremț a plătit ca membru fondator al Astrei suma de 200 coroane, iar alți 30 de membri ordinari câte 10 coroane³⁶.

Încă de la înființare a fost membru al Institutului de credit și economii „Codreana” din Băsești³⁷.

Teodor Lengyel a trecut la cele veșnice după o lungă suferință în ziua de 9 decembrie 1909, la vârsta de 72 de ani și 46 ani de preoție, cauza morții, consemnată în protocolul preoților decedați ai Diecezei Gherla fiind „cangrenă din lăuntru”³⁸. Vestea morții lui Teodor Lengyel a fost semnalată și în presa vremii arătându-se că: „...după un morb îndelungat, suferit cu resignațiune creștinească, provăzută fiind cu ss. sacraminte ale muribunzilor și-a dat nobilul său suflet în mâinile Creatorului. Biserica a pierdut în repausatul un preot zelos, poporul român un fiu devotat și societatea o inimă iubitoare”³⁹.

Ceremonia funerară a fost oficiată de către protopopul Alexiu Varna și preoții tractuali Antoniu Băliban, Vasile Gavriș, Ioan Pop, George Maior, Andrei Centea, Ioan Coste și Ioan Bruchental. A fost înmormântat lângă biserica din Stremț. A rămas în urma sa o avere de 10.000 de florini și copiii așezați: Ioan, preot în Oarța de Sus, Rozalia, preoteasă în Bocșa Română și Regina, directoare de bancă la „Codreana”⁴⁰.

Probabil că, după decesul lui Teodor Lengyel, văduva Ana Carolina Lengyel a locuit împreună cu fiica ei Rozalia și cu ginerele Ioan Ilieșiu în Stremț, apoi din anul 1913 s-a mutat împreună cu aceștia la Șomcuta Mare. Aici și-a dat obștescul sfârșit în ziua de 1 februarie 1918, la vârsta de 75 de ani și a fost înmormântată în 6 februarie 1918 alături de soțul ei Teodor Lengyel, lângă biserica din Stremț. Ceremonia funerară a fost oficiată de Vasile Pop, protopop al districtului Oarța, Alexandru Achim, preot în Băsești și Petru Caba, preot în Stremț⁴¹.

Cazul înmormântării preotesei Ana Lengyel la Stremț a ajuns să fie menționat între capetele de acuzare din reclamația datată la 25 iunie 1918, adresată Consistoriului Diecezan din Gherla, de câțiva locuitori ai comunei Stremț împotriva preotului local Petru Caba: „... a răposatu D. Preuteasa bătrână în Șomcuta Mare și o au înmormântatu la noi în Stremț în grădina bisericii, cu aceie condițiune ca rămășițele răposatei să solvească în sama bisericii noastre 2.000 cor. și rămășița răposatei fiind pe drumul de la Șomcuta către Stremț au încredințat pe D. preot Caba ori nu le-a fost togmeala destulă că domnul preot Petru Caba au promis înaintea mai multor oameni că dânsul a plăti suma

³³ S.J.A.N. Sălaj, fond *Protopopiatul greco-catolic Cehu-Băsești*, dosar 7/1878-1935, f. 7.

³⁴ *Ibidem*, f. 8.

³⁵ Ioan Musca, *Membrii sălăjeni ai Astrei. 1861-1918*, în *A.M.P.*, XVI, Zalău, 1992, pp. 510-525; „Transilvania” – *Analele*”, Sibiu, nr. 1, 1908, p. 7.

³⁶ Ioan Tomole, *op. cit.*, p. 143.

³⁷ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, an 69, nr. 3, p. 3.

³⁸ S.J.A.N. Cluj, fond *Episcopia greco-catolică de Gherla - Protocolul preoților repausați ai Diecezei Gherla/1856-1948*, ff. 116v.-117r.

³⁹ „Tribuna”, Arad, an 13, 13 decembrie 1909, p. 8.

⁴⁰ S.J.A.N. Cluj, fond *Episcopia greco-catolică de Gherla - Protocolul preoților repausați ai Diecezei Gherla/1856-1948*, ff. 116v.-117r.

⁴¹ S.J.A.N. Maramureș, *Colecția Matricole Confesionale*, Registrul nr. 678/1907-1935, ff. 18v.-19r.

de 2.000 cor. la corator îndată după înmormântare și nici până azi nu au împlinitu ba așteaptă să fie improcesuatu, întâmplarea a fostu 1918 februarie 6"⁴².

Într-un alt document intitulat *Adeverință* întocmit la Stremț în 28 august 1918 și subscris de curatorii bisericii din localitate se adeverește că: „On. Preot Petru Caba de 5 ani de când e preot la noi, cât sau putut de bine și-a îndeplinit slujba preotească, cu toată acuratețea și nu putem avea în contra purtării Dsale nici o căință”⁴³. În privința înmormântării preotesei Ana Lengyel se precizează: „Când sau îngropat la biserică văd. preoteasă Ana Lengyel curatorii au poftit că pentru ce să îngroapă la biserică să plătească 2.000 coroane, deoarece s-a îngropat acolo preotul Lengyel și o nepoată a lui Lengyel, pentru aceea a poftit curatorii să plătească acum pentru toți trei morții îngropați la biserică 2.000 C. Fiindcă nici pentru unul nu au fost plătit nimică curatorii nu au voit să se îngroapeze la biserică văd. Lengyel, până când nu au stat bun preotul Petru Caba, că de n-or plăti rămășițele, atunci va plăti dânsul cele 2.000 C.”⁴⁴. În cele din urmă, după o intensă corespondență cu centrul episcopal de la Gherla, declarații și investigații realizate de-a lungul anilor de protopopii Alexiu Varna, Gavril Cherebețiu și Alexandru Achim în cauza conflictului iscat între preotul Petru Caba și credincioșii din Stremț, în august 1924, la cererea proprie, preotul Petru Caba a fost transferat în parohia Nadișul Român.

Acum dorim să vorbim despre descendenții lui Teodor Lengyel.

Fiul **Ioan Lengyel** s-a născut la 10 iunie 1866, a fost botezat la 20 iunie 1866, având ca naș pe Petru Pop Senior din Băsești, iar ca preot botezător pe bunicul său Ștefan Pop, preot în Babța⁴⁵. A urmat liceul la Baia Mare (1885), apoi Teologia la Gherla (1889). În plan personal, s-a căsătorit cu Eugenia Tulbure, fiica preotului George Tulbure din Fildu de Sus. Cununia a fost oficiată la Fildu de Sus în 5 martie 1891⁴⁶, de către preotul Ioan Popu, iar ca naș l-au avut pe Florian Cocian, avocat și proprietar din Domnin. Căsătoria le-a fost binecuvântată cu patru copii: 1) **Teodor Octavian** s-a născut la Corni în 30 mai 1897 și a fost botezat la 1 decembrie 1897 de către Grigore Pop, preot în Unimăt, iar ca nași i-a avut pe Florian Cocian, avocat cu soția Eliza Pop⁴⁷. 2) **Ioan Cornel** s-a născut la Corni în 29 aprilie 1900 și a fost botezat la 13 mai de către Grigore Pop, preot în Unimăt, iar ca nași i-a avut pe Florian Cocian, avocat, cu soția Eliza Pop⁴⁸. Dintr-o sursă arhivistică aflăm că Lengyel Udrea Corneliu Ioan s-a căsătorit în anul 1928 în America⁴⁹. 3) **Olivia** s-a născut la Oarța de Mijloc (n.n. Orțița) în 22 martie 1903⁵⁰. Despre ea știm că a fost căsătorită cu Augustin Popan, de care a divorțat, prin sentința Tribunalului Satu Mare din 14 ianuarie 1932. Se recăsătorește cu Forschmidt Illisei,

⁴² S.J.A.N. Sălaj, fond *Protopopiatul greco-catolic Cehu-Băsești*, dosar 2/1854-1948, f. 132.

⁴³ *Ibidem*, f. 133r.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 133v.

⁴⁵ S.J.A.N. Maramureș, *Colecția Matricole Confesionale*, Registrul nr. 673/1863-1872, ff. 9v.-10r.

⁴⁶ S.J.A.N. Sălaj, *Colecția registrelor parohiale de stare civilă*, Registrul nr. 495/1869-1905, ff. 59v.-60r.

⁴⁷ S.J.A.N. Maramureș, *Colecția Matricole Confesionale*, Registrul nr. 694/1897-1919, ff. 1v.-2r.

⁴⁸ *Ibidem*, Registrul nr. 694/1897-1919, ff. 3v.-4r.

⁴⁹ Idem, *Colecția Registre de Stare Civilă de Stat*, Registrul nr. 275, f. 114v.

⁵⁰ *Ibidem*, Registrul nr. 271/1902-1906, f. 121r.

de care se desparte prin cartea de judecată nr. 330 din 27 mai 1950 a Judecătoriei Mixte Sibiu, iar în anul 1952 revine la primul soț, Popan Augustin, și încheie o nouă căsătorie la Oficiul de Stare Civilă a orașului Baia Mare, prin actul nr. 125 din 12 iunie 1952. A decedat la 23 iunie 1958⁵¹. 4) **Aurora** (Hajnalka), mezină familiei, s-a născut în Oarța de Sus la 23 februarie 1905⁵².

Ioan Lengyel a fost hirotonit în 1891, din anul 1894 a slujit în parohia Corni⁵³, iar din 1903 până la sfârșitul vieții a păstorit comunitatea din Oarța de Sus.

Biserica din Oarța de Sus, zidită din piatră în anul 1894, avea 10 metri lungime, 10 lățime și 22 de metri înălțimea turnului. În interior, podeaua, băncile și bolta erau realizate din lemn, iar acoperișul era acoperit cu tablă⁵⁴. Biserica avea hramul Sf. Arhangheli, era binecuvântată și era pictată de Grünwald⁵⁵. Documente arhivistice din anii 1904 și 1907 atestă faptul că au fost executate lucrări de reparație la biserica din Oarța de Sus, datorită fisurilor apărute la pereții bisericii și ai turnului, fiind nevoie să fie înlocuit turnul din piatră cu unul din lemn⁵⁶.

A fost membru fondator al băncii „Codreana” din Băsești, înființată în 30 iunie 1905, alături de George Pop de Băsești, Andrei Cosma, Alexandru Pop, Mihai Pop, Antoniu Băliban, Vasile Pop și alți fruntași români⁵⁷.

Ioan Lengyel a fost membru ordinar al Astrei, Despărțământul Șimleu din anul 1905⁵⁸, apoi s-a remarcat ca membru fondator al Despărțământului Băsești al Asociațiunii, fiind prezent la adunarea de constituire din 2 martie 1913. La 26 august 1928, despărțământul Băsești al Astrei, aflat sub conducerea protopopului Alexandru Achim și-a ținut adunarea generală în comuna Oarța de Sus, prilej cu care a fost organizată o „serbare cu program artistic variat și bine compus”⁵⁹.

Aidoma tatălui său, preotul Ioan Lengyel s-a implicat în mișcarea națională a românilor din părțile Sălajului și a Chioarului, participând la manifestările cultural-naționale și politice, fiind printre cei care l-au susținut în alegeri pe candidatul George Pop de Băsești.

Ioan Lengyel a făcut parte din delegația celor 300 de patrioți români care au mers cu Memorandul la Viena în luna mai a anului 1892. Afirmția noastră e susținută de faptul că în lista celor 219 memorandiști publicată în revista „Tribuna” din acel an, la poziția 108 figurează cu numele de „Lenghel I., preot în Stremț”⁶⁰. După părerea noastră preotul Ioan Lengyel e cel care a făcut deplasarea la Viena, chiar dacă în anul 1894 figura pe lista preoților hirotoniți ce așteptau un beneficiu⁶¹, acesta cel mai probabil a slujit ca preot cooperador pe lângă tatăl său, Teodor Lengyel, paroh în Stremț. O dovadă în acest sens sunt registrele matricole ale parohiei Stremț din perioada respectivă în care semnează cu numele Ioan Lengyel. O altă sursă este articolul *Din istoria luptelor politice ale Ardealului - a 40-a aniversare a Memorandului* din anul 1932, care menționează că printre cei 300 de memorandiști mai trăiau 37, e amintit și Lengyel Ioan, protopop din Oarța de Sus, județul Sălaj⁶². Într-o altă listă a memorandiștilor din județul Sălaj din perioada interbelică, publicată de către Grațian Mărcuș în organul de presă al Astrei sălăjene, între cei 33 de delegați, e menționat la nr. 18 și „Lenghel Ioan”, preot din Stremțiu⁶³.

În data de 1 noiembrie 1908, are loc în curtea casei lui George Pop de Băsești, adunarea populară românească la care au participat aproximativ 500 de persoane, prin care se protestează împotriva proiectului de lege electorală, care introducea dreptul de vot plural, prin care neștiutorii de carte erau mult nedreptățiți, și totodată, se solicită introducerea dreptului de vot universal, secret și comunal. Printre cei prezenți la manifestare, avocați, protopopi, preoți, învățători și proprietari,

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*, f. 303r.

⁵³ *Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosújváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1900*, Gherla, 1900, pp. 202, 313.

⁵⁴ Traian Rus, Ștefan Batin, *O vatră românească de istorie la poalele Codrului – Oarța de Sus*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2001, p. 49.

⁵⁵ S.J.A.N. Sălaj, *fond Protopopiatul greco-catolic Cehu-Băsești*, dosar 33/1928-1947, f. 61.

⁵⁶ Traian Rus, Ștefan Batin, *op. cit.*, p. 53.

⁵⁷ S.J.A.N. Sălaj, *fond Tribunalul Sălaj – Seria Bănci*, dosar 611/1905, f. 1.

⁵⁸ Ioan Musca, *Membrii sălăjeni ai Astrei. 1861-1918*, în *A.M.P.*, XVI, Zalău, 1992, p. 521; „Analele Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”, Sibiu, nr. IV, iulie-august 1906, p. 108.

⁵⁹ „Transilvania”, Anul 59, nr. 12, decembrie 1928, p. 1072.

⁶⁰ „Tribuna”, Sibiu, anul 9, nr. 118, 27 mai/8 iunie 1892, p. 470.

⁶¹ *Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosújváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1894*, Gherla, 1894, p. 231.

⁶² „Viitorul”, București, anul XXIV, nr. 7304, 5 iunie 1932, p. 1.

⁶³ „Gazeta Sălajului”, Zalău, an VIII, nr. 50-51, 26 decembrie 1937, pp. 3-4.

au fost și Ioan Lengyel din Oarța de Sus și Mihai Bohățiel din Băsești⁶⁴.

În 29 august 1909, a luat parte la manifestările prilejuite de sfințirea bisericii greco-catolice din Oarța de Jos, care a fost urmată de o petrecere de vară organizată de „Tinerimea academică și inteligența română din Sălagiu și părțile marginase”, sub patronajul lui George Pop de Băsești. Din comitetul de organizare a făcut parte și preotul Ioan Lengyel, care a îndeplinit funcția de casier, iar cumnatul său, Mihail Bohățiel de Glod, directorul băncii „Codreana”, a avut calitatea de președinte⁶⁵.

În 1924, la solicitarea preotului Ioan Lengyel, se realizează o colectă pentru biserica din Oarța de Sus, în rândul unei comunități de români din Harbor, Indiana din S.U.A. Inițiatorul colectei a fost Tămășan Gavril din Oarța de Sus, care s-a ocupat de strângerea fondurilor și trimiterea lor în țară. În registrul cu sumele oferite, figurează alături de numele și semnătura donatorilor și numele unor localități ca Babța, Jurtelec, Stâna, Băsești, acestea fiind localitățile de unde au plecat. Probabil cu aceste sume, la care s-au adăugat și contribuțiile celor din sat, a fost cumpărat un clopot pe care este gravat următorul text: „Donat Bisericii din Oarța de Sus de credincioși. 1924”⁶⁶. Cert este că în 21 septembrie 1924, la Oarța de Sus, preotul Ioan Lengyel a sfințit noul clopot cumpărat de credincioși pentru biserica din sat, în locul celui rechiziționat de unguri în timpul războiului. La eveniment au luat parte doamna Elena Pop de Băsești, fiica fostului președinte al P.N.R., George Pop de Băsești, generalul Moșoiu, ministrul Lucrărilor Publice, Iulian Domșa, prefectul județului Sălaj, Emil Lobonțiu, deputat, Tănase Pușcă, directorul Federalei „Sălajul”, și un număr mare de săteni din satele din jur. Evenimentul semnalat în presa vremii a fost unul reușit, în opinia corespondentului, acest fapt s-a datorat „priceperii și râvnii depuse de preotul Lengyel din Oarța de Sus”, dar și prestației avute de Corul plugarilor din Băsești, care a executat mai multe cântece pe 4 și 5 voci, apreciate de cei prezenți⁶⁷.

Din păcate, în anul 1934 are loc un eveniment tragic în familia preotului Ioan Lengyel. În 6 septembrie 1934, soția sa, Eugenia, născută Tulbure, trece la cele veșnice, la vârsta de 59 de ani, cauza decesului fiind „diabetul”⁶⁸. La o săptămână după repausarea preotesei Eugenia a decedat și preotul Ioan Lengyel. Nefericitul eveniment s-a produs în ziua de 13 septembrie 1934, când Ioan Lengyel, paroh în Oarța de Sus, trecea la cele veșnice la vârsta de 69 de ani și după o carieră preoțească de 43 ani, cauza decesului, consemnată în matricola morților fiind „apoplexie”⁶⁹. Ceremonia funerară a fost oficiată de Ilie Călăuz, protopopul districtului Silvania și paroh în Cehu Silvaniei, Alexandru Achim, protopop onorar și paroh în Băsești și de preoții: Gheorghe Maior, Pompei Podină, Emil Marchiș,

dr. Vasile Câmpian, Gavril Nap și Grigore Ghiurco⁷⁰.

O altă sursă menționează că preotul Ioan Lengyel a decedat în 12 septembrie 1934 la Oarța de Sus⁷¹, iar pe placa de marmură a monumentului funerar este gravat anul 1935.

Preotul memorandist Ioan Lengyel a fost îngropat alături de soția lui, Eugenia, în curtea bisericii din Oarța de Sus, mormintele lor fiind încadrate între cele ale preotului Alexandru Costea de Ciolt (1838-1901), protopop al tractului Oarța și cel al ctitorului bisericii actuale, preot Mihalyi Ioan (1910-1975), protopop de Apșa.

⁶⁴ Ioan Tomole, *op. cit.*, p. 106.

⁶⁵ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, an LXXII, nr. 171, 9 (22) august 1909, p. 3.

⁶⁶ Traian Rus, Ștefan Batin, *op. cit.*, pp. 50-51.

⁶⁷ „Universul”, București, anul XLII, nr. 226, 4 octombrie 1924, p. 2.

⁶⁸ S.J.A.N. Maramureș, *fond Episcopia Greco-Catolică Maramureș – Duplicat de stare civilă*, Registrul 190, ff. 61v.-62r.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ *Șematismul Venerabilului Cler al eparhiei greco-catolice române a Maramureșului pe anul 1932*, Baia Mare, Tip. „Dacia”, 1936, p. 162.

Fiica **Rozalia Lengyel** s-a născut la 1 aprilie 1868, a fost botezată în 7 iunie 1868 și l-a avut ca naș pe Petru Pop Senior, notar din Băsești, iar ca preot botezător pe bunicul său Ștefan Pop, preot în Babța⁷².

La 19 septembrie 1886, Rozalia s-a căsătorit cu teologul Ioan Ilieșiu, avându-i ca nași la logodnă pe Ioan Ilieșiu și Ștefan Pop, iar la cununie pe Ioan Ilieșiu de Lemény, vice-arhidiacon al districtului Ciocmani. Cununia a fost oficiată de către Grigore Pop, arhidiacon în Băsești⁷³.

Căsnicia le-a fost binecuvântată cu patru băieți și o fată: 1) **Teodor Traian Ilieșiu** s-a născut la Crasna în 12 septembrie 1887, a fost botezat la 13 noiembrie și i-a avut ca nași pe Vasile Pop, preot greco-catolic cu soția Cornelia Indre, slujba botezului fiind oficiată de George Costea, preot în Peceiu⁷⁴. 2) **Ioan Iuliu Ilieșiu** s-a născut la Crasna în 1 iulie 1889, a fost botezat de bunicul său, Teodor Lengyel, iar nași au fost Vasile Pop cu Cornelia Indre⁷⁵. A decedat la 24 august 1890 la vârsta de un an și două luni⁷⁶. 3) **Petru Valeriu Ilieșiu** s-a născut la Crasna în 3 noiembrie 1891, i-a avut ca nași pe Ioan Pop, preot greco-catolic în Cătelul Unguresc cu soția Emilia Pop, iar preot botezător a fost Laurențiu Sima, preot în Marin⁷⁷. 4) **Coriolan Ilieșiu** s-a născut la Bocșa Română în 28 august 1894, a fost botezat la 27 august de către Augustin Ossian, preot în Supuru de Sus, iar ca nași i-a avut pe Mihai Bohățiel cu soția Regina Lengyel, posesori în Supurul de Sus⁷⁸. O știre apărută la rubrica *Informațiuni* din „Gazeta de Duminecă” anunța decesul lui Coriolan Ilieșiu, inginer din Șomcuta, survenit la Viena, în 13 ianuarie 1931⁷⁹. Despre mezina familiei **Mărioara**, deocamdată, nu avem suport documentar.

Ioan Ilieșiu (Ilieș) s-a născut la data de 9 octombrie 1862 în familia cantorului Petru Ilieș și Maria din Lemniu⁸⁰. A urmat gimnaziul la Baia Mare (1882), apoi teologia la Gherla, absolvind în anul 1886. A fost hirotonit la data de 15 decembrie 1886 și a slujit mai întâi ca administrator în parohia Crasna din martie 1887 până în noiembrie 1893, apoi la Bocșa Română, din noiembrie 1893 până în anul 1910⁸¹, iar după decesul socrului său, Teodor Lengyel, a păstorit comunitatea din Stremț între anii 1910-1913. În anul 1913 e transferat la Șomcuta Mare, unde a fost numit paroh greco-catolic și administrator protopopesc al districtului Șomcuta Mare, iar la 13 august 1930 e numit arhidiacon onorar⁸². A fost membru al Astrei, Despărțământul Băsești, din anul 1913. Tot în anul 1913 îl găsim în comitetul de supraveghere al Băncii „Codreana” din Băsești, apoi membru în consiliul de administrație al Băncii „Chioreana” din Șomcuta Mare. S-a implicat în viața politică, culturală și socială a românilor din Chioar, fiind membru marcant al P.N.R.

În toamna anului 1918 s-a implicat în evenimentele din preajma Marii Uniri, jucând un rol important în organizarea evenimentelor pe plan local. Ioan Ilieșiu a fost membru fondator și președinte al Consiliului Național Român Cercual Șomcuta Mare, constituit la 5 noiembrie 1918.

Protopopul greco-catolic Ilieșiu Ioan a decedat în parohia Hrip în ziua de 30 iulie 1939 și a fost înmormântat în 2 august 1939, la Șomcuta Mare⁸³. Soția lui, Rozalia, și-a petrecut ultimele luni de viață la Sibiu, plecând în refugiu după izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, unde a și decedat în anul 1940⁸⁴.

Fiica **Regina Lengyel** a văzut lumina zilei la Stremț, în 18 aprilie 1873, botezul a fost săvârșit la 9 iunie 1873 de către preotul Ștefan Sabou și l-a avut ca naș pe Pop Petru din Băsești⁸⁵. În ziua de 14 septembrie 1890, Regina s-a căsătorit cu Mihai Bohățiel din Supuru de Sus. Cununia a fost oficiată la Stremț de către arhidiaconul Grigore Pop de Băsești, cei doi miri avându-i ca nași la logodnă pe

⁷² S.J.A.N. Maramureș, *Colecția Matricole Confesionale*, Registrul nr. 673/1863-1872, ff. 14v.-15r.

⁷³ *Ibidem*, Registrul nr. 676/1873-1834, ff. 11v.-12r.

⁷⁴ S.J.A.N. Sălaj, *Colecția registrelor parohiale de stare civilă*, Registrul nr. 347/1868-1913, ff. 27v.-28r.

⁷⁵ *Ibidem*, ff. 31v.-32r.

⁷⁶ *Ibidem*, ff. 93v.-94r.

⁷⁷ *Ibidem*, ff. 35v.-36r.

⁷⁸ S.J.A.N. Sălaj, *Colecția registrelor parohiale de stare civilă*, Registrul nr. 133/1890-1896, ff. 2v.-3r.

⁷⁹ „Gazeta de Duminecă”, Șimleu Silvaniei, an XII, nr. 3-4, 1 februarie 1931, p. 3.

⁸⁰ S.J.A.N. Sălaj, *Colecția registrelor parohiale de stare civilă*, Registrul nr. 681/1851-1873, ff. 22v.-23r.

⁸¹ *Ibidem*, Registrul nr. 132/1880-1938, ff. 23r.-38r.

⁸² „Curierul creștin”, Gherla, an XII, Ediție specială, 14 august 1930, p. 2.

⁸³ S.J.A.N. Sălaj, *Colecția registrelor parohiale de stare civilă*, Registrul nr. 681/1851-1873, f. 23r., informație menționată la rubrica Observații.

⁸⁴ Ioan Vasile Rogozsan, *Personalități chiorene și seinene ale Unirii*, în „Revista Arhivei Maramureșene”, Baia Mare, anul XI, nr. 11/2018, p. 382.

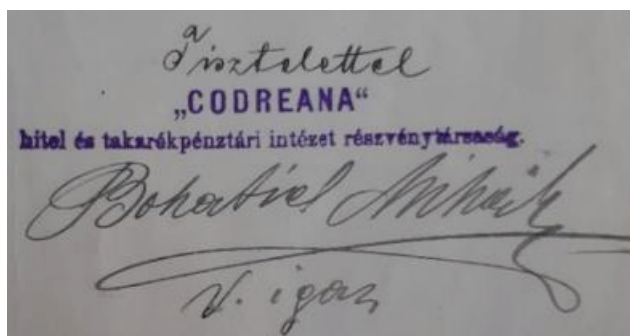
⁸⁵ S.J.A.N. Maramureș, *Colecția Matricole Confesionale*, Registrul nr. 674/1873-1901, ff. 1v.-2r.

George Filep și Augustin Ossian, iar la cununie pe Ioan Poruțiu⁸⁶. În familia lui Mihai și Regina Bohățiel s-au născut doi copii, fiica Constanța și fiul Alexandru.

Mihai Bohățiel de Glod s-a născut în anul 1864. Mama lui a fost Ana născută Poruțiu (1846-1916), a doua soție a lui Gheorghe Filep (1823-1895)⁸⁷, avocat în Tășnad. În testamentul său încheiat la Șimleu Silvaniei în 22 februarie 1888, Gheorghe Filip menționa la punctul 1 că: „... speșele înmormântării sale care trebuiau să fie modeste le suporta soția lui, Ana Poruțiu, iar lui Mihai Bohățiel, fiul soției sale, odată pentru totdeauna trebuia să i se solvească suma de 1.000 fl.”⁸⁸.

În calitate de mare proprietar în Supuru de Sus a fost membru virilist al congregației comitatense din Sălaj. În anul 1904, Mihai Bohățiel ocupa poziția șase cu o contribuție de 988 coroane, după George Pop de Băsești cu 1494 cor., Andrei Cosma, director de bancă Șimleu cu 1283 cor., Florian Cocian, avocat Cehu Silvaniei, 1174 cor., dr. George Pop, avocat Zalău cu 1032 cor. și socrul său, Teodor Lengyel, preot în Stremț cu 1000 cor.⁸⁹.

Mihail Bohățiel, a fost implicat în mișcarea de emancipare culturală, economică și națională a românilor din părțile Sălajului și a Chioarului. Din anul 1908 a ocupat funcția de director al băncii „Codreana” din Băsești.

În 15 iulie 1908 comunitatea greco-catolică din Supuru de Sus, prin pana lui Augustin Ossian, preot local adresa o „Mulțumită publică”, inserată în coloanele „Gazetei de Duminecă”, prin care își exprima recunoștința și aducea mulțumiri lui Mihail Bohățiel și soției sale, Regina Lengyel, foști proprietari în Supuru de Sus, pentru considerabila sumă de 1.000 coroane dăruită bisericii, cu scopul de a fi folosită la renovarea lăcașului de cult⁹⁰.

Cu ocazia adunării generale a Reuniunii Învățătorilor Români Sălăjeni ținută în Băsești la 2 august 1909, câțiva intelectuali din zonă s-au înscris ca membri fondatori: Elena Pop Hossu-Longin a plătit suma de 50 coroane, Vasile Pop, protopop al districtului Oarța, Mihai Bohățiel, directorul băncii „Codreana”, avocații dr. Mihai Pop și dr. Alexandru Pop, fiecare plătind 20 de coroane⁹¹.

Mihai Bohățiel a făcut parte din delegația celor 300 de români ce au prezentat Memorandul la curtea imperială din Viena în mai 1892⁹², iar la 1 decembrie 1918 a fost prezent la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia.

În anul 1918, numele lui Mihai Bohățiel îl găsim pe lista persoanelor care au oferit sume de bani ca *Jertfe de sărbători pentru fundațiunea ziaristilor*, alături de Alexandru Achim, paroh în Băsești și banca „Codreana”, fiecare contribuind cu 20 coroane⁹³.

⁸⁶ *Ibidem*, Registrul nr. 676/1873-1834, ff. 13v.-14r.

⁸⁷ Gheorghe Filep (n. 11 aprilie 1823 – d. 3 februarie 1895). S-a născut în comuna Căuaș, într-o familie originară din Maramureș ce avea diplomă nobiliară de la 1687 pentru servicii militare oferite în războaiele contra turcilor. A studiat la Carei, Arad și dreptul la Cașovia. A obținut cenzura de avocat la Pesta în 1848, apoi a intrat în tabăra lui Kossuth. A activat ca avocat la Tășnad, iar între 1861-1863 a ocupat funcția de protonotar comitatens. În anul 1861, împreună cu Ioan Maniu și Ioan Galu a făcut parte din delegația care a dus la Viena protestul contra anexării la Ungaria a comitatelor Crasna și Solnocul de Mijloc. A luat parte la toate mișcările de emancipare politică și economică a sălăjenilor. Vezi și Dionisie Stoica, Ioan P. Lazăr, *Schița monografică a Sălajului*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2016, pp. 130-138; Ioan Ardeleanu Senior, *Oameni din Sălaj. Momente din luptele naționale ale românilor sălăjeni*, Editura Caiete silvane, Zalău, 2018, p. 118.

⁸⁸ Dionisie Stoica, Ioan P. Lazăr, *Schița monografică a Sălajului*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2016, p. 131.

⁸⁹ „Tribuna”, Arad, an VIII, nr. 43, 28 februarie/12 martie 1904, p. 6.

⁹⁰ „Gazeta de Duminecă”, Șimleu Silvaniei, an V, nr. 29, 13 iulie 1908, p. 6.

⁹¹ Simion Oros, *Memorialul jubiliar al Reuniunii Învățătorilor Români Sălăjeni (1870-1910)*, Șimleu, 1911, p. 73.

⁹² „Gazeta Sălajului”, Zalău, an VIII, nr. 50-51, 26 decembrie 1937, pp. 3-4.

⁹³ „Telegraful Român”, Sibiu, anul LXVI, nr. 3, 11/24 ianuarie 1918, p. 11.

Dintr-un necrolog apărut la rubrica „Știri” din „Gazeta Transilvaniei” aflăm câteva informații despre membrii familiei lui Mihai Bohățiel. La 17 aprilie 1916, mama lui Mihai Bohățiel, văduva Ana Filep născută Poruțiu, se arată în anunțul mortuar, „după o viață exemplară, neobosită și laborioasă, împărtășită cu Sf. Sacramente a adormit în Domnul”, la vârsta de 70 ani. A fost înmormântată în cimitirul greco-catolic din Băsești, fiind condusă pe ultimul drum de: Ioan Poruțiu, secretar interpret la Consulatul României în retragere; Iuliu Poruțiu, director de bancă cu soția și familia, ca frați; de văd. Ioana Petran născută Poruțiu cu fiul și familia ca soră și nepot; Mihai Bohățiel de Glod, director de bancă ca fiu și soția Regina Bohățiel născută Lengyel ca noră și Constanța și Alexandru ca nepoți⁹⁴.

Drept mărturie a faptului că urmașii nu au uitat-o și îi cinstesc cum se cuvine memoria sunt cele două monumente funerare (placa veche de marmură fisurată și noul monument funerar) aflate în apropierea mormântului lui George Pop de Băsești, din cimitirul vechi al comunei Băsești.

Și despre sfârșitul vieții fiului ei am aflat tot din presa vremii. Din necrologul apărut în ziarul „Patria” aflăm că Mihail Bohățiel de Glod, „proprietar, agronom, fost șef de Regiune Domenială, fost director de Bancă etc.”, a decedat la Satu Mare în 10 septembrie 1930, la vârsta de 66 ani și își doarme somnul de veci în Cimitirul român unit din Satu Mare⁹⁵.

Materialul nostru are darul de a deschide noi căi de cercetare pentru tot ce a însemnat preotul Teodor Lengyel și familia sa în istoria Sălajului și a Chioarului. Noi considerăm că activitatea membrilor familiei întemeiate de către părintele Teodor Lengyel ar merita cercetată în continuare, ei aducându-și o contribuție importantă la lupta de emancipare națională și culturală a românilor din Sălaj și Chioar.

⁹⁴ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, anul LXXIX, nr. 80, 14 (27) aprilie 1916, p. 2.

⁹⁵ „Patria”, Cluj, anul XII, nr. 197, 18 septembrie 1930, p. 4.

The family of Teodor Lengyel (1838-1909), a Greek Catholic priest devoted to serve in Stremț parish

(Abstract)

Our approach wants to show some moments from the biography of a Greek-Catholic priest who served almost half a century only in Stremț parish, Teodor Lengyel. We have also highlighted some members of the family founded by him. All of them distinguished themselves as some of the most active Romanian patriots in Sălaj, in the service of the ideal of national emancipation.

DANIEL-VICTOR SĂBĂCEAG
Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj,
Zalău
sabaceag_daniel@yahoo.com

VIOREL CÂMPEAN
Biblioteca Județeană Satu Mare,
Satu Mare
viorel_campean@yahoo.com

Colecțiile speciale ale Bibliotecii Județene Satu Mare, prezentare și valorificare (I)

MARTA CORDEA

Cuvinte cheie: Carte veche, biblioteca Muzeului Județean Satu Mare, colecții special, incunabula, ediții princeps

Keywords: Old books, Satu Mare County Library, Special collections, incunabula, first editions.

Despre Fondul de carte veche al Bibliotecii Județene Satu Mare, cunoscut sub denumirea de „Colecții speciale și fond de patrimoniu”, am mai scris și cu alte prilejuri. Scopul materialului de față este acela de a prezenta cele mai importante exemplare ale colecțiilor bibliotecii sătmărene, și totodată de a scoate în evidență câteva dintre modalitățile prin care acest fond a fost valorificat până în acest moment.

Colecția, formată inițial prin comasarea altor fonduri anterior constituite¹ dar și prin achiziții proprii, se ridică din punct de vedere numeric, la peste 76.000 volume (carte tipărită, manuscrise, periodice), reprezentând: incunabule, carte veche străină (1500 - 1800), manuscrise (cel mai vechi fiind un *Liturghier slavon*², din 1585), carte românească veche (1508-1830). Fondul mai cuprinde carte străină și românească din secolul al XIX-lea și începutul secolului XX, periodice românești și străine. Din punct de vedere al conținutului, fondul este eterogen, domeniile predilecte care se regăsesc în acest fond, fiind religia, istoria, filosofia, medicina, științele naturii, geografia, matematica, dreptul, arta războiului și literatura beletristică.

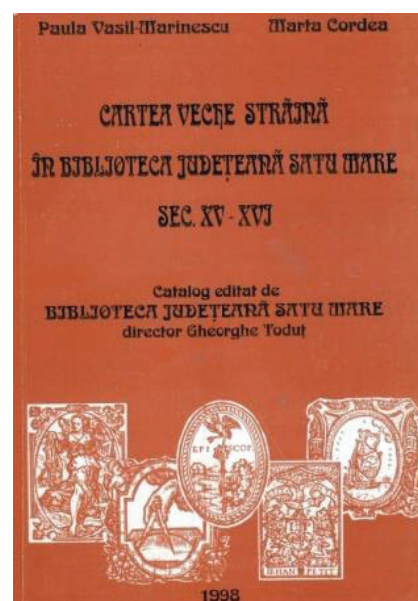
În colecția de carte străină din secolele al XV-lea și al XVI-lea, există volume de la case de editură și tipografii celebre, precum cea a lui Aldus Manutius, a Dinastiei Elzevirilor, a familiei Plantin, tipografia lui Iohannes Froben și Nicolaus Episcopius, cea a familiei de Tournes, cea a familiei Estienne, a lui Sebastian Gryphe, Sigismund Feyerabend, sau de la officine cunoscute mai ales în vremea lor: Brylingeriana din Basel, a lui Thoma Guarinus, Henric Petrina și Oporiniana din Basel, a lui Andreas Wechelus (editor comercial) din Frankfurt pe Main, a lui Ioannes Crispinus și Eustatius Vignon din Geneva, a lui Mattheus Harnisius din Neustadt an der Hardt, a lui Hieronymus de Marnef din Paris etc.

Predomină lucrările în limbile latină, germană și maghiară, dar nu lipsesc nici operele în limba greacă sau ebraică.

Se regăsesc în fond toate centrele tipografice valoroase ale secolelor XV-XVII: Amsterdam, Anvers, Augsburg, Basel, Bardejov, Berlin, Dillingen, Erfurt, Frankfurt am Main, Frankfurt am Oder, Geneva, Halle, Hanau, Heidelberg, Herborn, Ingolstadt, Insbruk, Jena, Köln, Lausanne, Leiden, Leipzig, Lich (Germania), Londra, Louvain, Lyon, Magdeburg, Marburg, Monbeliard, Neustadt an der Hardt, Nürnberg, Paris, Praga, Roma, Speyer, Strasbourg, Tübingen, Veneția, Viena, Wittenberg, Zerbst, Zürich.

Cele mai valoroase volume din fondul sătmărean le reprezintă cele cinci incunabule.

În ordine cronologică, și cel mai valoros dintre ele, *Decretum Gratiani*, a apărut la 1 sept. 1486, la Basel în tipografia lui Michael Wensler, cu comentarii aparținând lui Bartholomaeus Brixienensis. Este de format in-folio, tipar roșu cu negru, inițiale de mână realizate cu cerneală roșie, legătura din piele brun închis cu 5 chenare florale concentrice imprimate la rece, medalion reprezentând figuri umane, rozetă rombică, urme de încuietori, tranșa aurită. Filigranul reprezintă un cap de bou identic cu unul din filigranele hârtiei pe care s-a tipărit de către Gutenberg, *Biblia cu 42 de rânduri*.

¹ Ca de pildă, Liceul Reformat din Satu Mare, Liceul Reformat din Sighet, Școala Piaristă din Carei, Muzeul Raional Carei etc.

² Elena Bărnăuțiu, Marta Cordea, *Un manuscris din 1584 realizat la Mănăstirea Putna, StCom Satu Mare XI-XII, 1994-1995, Satu Mare, p. 289-299.*

Lucrarea este cunoscută sub numele de *Decretum* sau *Concordantia discordantium canonum*.

Monahul Gratianus (călugăr la mănăstirea San Felice din Bologna) a fost cel care a organizat dreptul canonic în secolul al XII-lea. A sistematizat în jurul anului 1145 tot ce se referea la dreptul canonic. *Decretum Gratiani* a stat la baza întocmirii *Corpus iuris canonici* elaborat în 1580, căpătând o nouă codificare în 1917 sub numele de *Codex iuris canonici*.

În această lucrare Gratianus stabilea concordanțe între comentariile biblice făcute de părinții bisericii. Lucrarea a circulat cu titlul „*Decretum*”³.

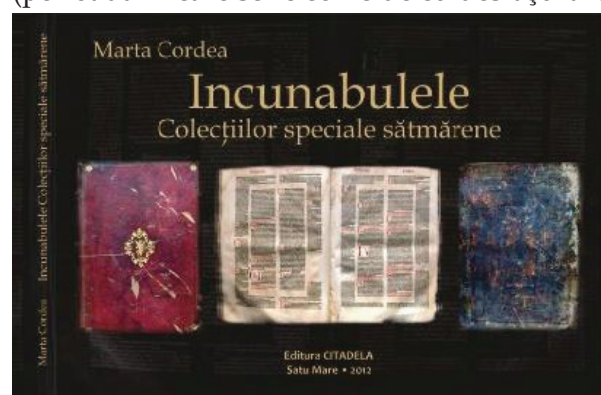
Este singurul exemplar din România (conform catalogului național de incunabule⁴), existând doar 11 exemplare în lume (potrivit „*Incunable Short Title Catalogue*” tipărit de British Library). Celelalte exemplare se găsesc în SUA, Olanda, Germania, Belgia, Polonia și Ungaria. Volumul a aparținut Liceului Reformat din Satu Mare.

Alte două incunabule, unul din 1495, altul din 1498 sunt colligate. Cel apărut în 1495 a fost tipărit la vestita imprimerie a lui Aldus Manutius⁵ la Veneția și cuprinde opere ale mai multor autori: Theocrit. *Idyllia*; Theognis. *Sententiae elegiacae*; Cato. *Disticha* (*vulgo disticha catonis*); *Sententiae septem sapientum*; *De invidia*; Hesiodus. *Opera et dies*. *Theogonia*. Cântecule (eidyllia, idyllia) scrise de poetul alexandrin elin Teocrit (c. 315 - c. 250 a Chr.), care pot fi considerate precursore ale elegiilor erotice latine, iar poemele figurative ale acestuia, prevestesc caligramele lui Apollinaire. *Theogonia* poetului grec Hesiod (a doua jumătate a sec. VIII a. Chr. – prima jumătate a sec. VII a. Chr.) este singura cosmogonie păstrată integral. Culegerea de texte a lui Cato a servit ca material didactic (manual de latină) în Evul Mediu.

Conform catalogului național al incunabilelor⁶ în România mai există doar alte două exemplare ale acestei ediții: la Biblioteca Națională a României, filiala Batthyaneum (SR Inc VI 41) și la B.A.R. (III 46062).

Incunabulul, colligat⁷ cu cel de mai sus, împlinește în anul 2023, 525 de ani. Este vorba despre un volum conținând nouă comedii ale lui Aristofan, *Comoediae novem*, apărute în primă ediție aldină (deci tot la vestita oficină a lui Aldus Manutius): *Plutos*, *Norii*, *Broaștele*, *Cavalerii*, *Acharnienii*, *Viespile*, *Păsările*, *Pacea*, *Adunarea femeilor*. În colofon apare următorul text: „Venetiis apud Aldum. MIID. Idibus Quintilis [15 iulie 1498]”. Tiparul negru este executat cu „aldina cursiva”, iar inițialele (gravuri pe lemn) și frontispiciile cu arabescuri liniare negru pe alb; textul este încadrat de comentarii; textul grecesc este cules cu două mărimi diferite; textele introductive, notele de subsol și marginalia sunt culese cu litere mai mici; colontitul și custodele tot cu litere mai mici. Legătura este realizată din piele brună pe lemn, cu un chenar liniar auriu, rozetă cu model floral auriu și central un Cupidon; urme de încuietori, tranșă aurită, hârtie cu filigran – cap de bou cu șarpe încolăcit pe cruce, suport de lumânare. Volumul a aparținut Liceului Reformat din Satu Mare. Graesse⁸ o consideră prima ediție, rară și frumoasă.

Pieseile lui Aristofan (c. 446 a Chr. – c. 386 p. Chr.), cel mai important autor de comedii satirice din Grecia antică, prezintă într-o oglindă deformată societatea ateniană, exponenții și moravurile ei (perioada în care scrie coincide cu desfășurarea războiului peloponeziac).

Conform catalogului național de incunabule⁹, în România mai există doar alte două exemplare ale acestei ediții: în posesia Bibliotecii Naționale a României, filiala Batthyaneum (aflat în prezent în custodie la Muzeul Național de Istorie a României, inv. C 1506) și la B.A.R. (III 43045). De altfel, este singurul incunabul din România care cuprinde opera lui Aristofan.

Alt colligat, cu două incunabule, conține lucrările lui Marcus Tullius Cicero. Unul tipărit în 1499, celălalt în 1500. *Commentarii questionum*

³ Elena - Maria Schatz, Robertina Stoica, *Catalogul colectiv al incunabilelor din România*, București, CIMEC – Institutul de Memorie Culturală, 2007, p. 234, G-41.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Aldus Manutius cel Bătrân 1449/50 – 1515, fondator al unei celebre tipografii.

⁶ Elena-Maria Schatz, Robertina Stoica, *op. cit.*, București, 2007, p. 357, T 12.

⁷ Sunt legate între aceleași coperti.

⁸ Johann Georg Theodor Graesse, *Tresor de livres rares et precieux*, vol. I, Milano-New York, 1950, p. 206.

⁹ Elena-Maria Schatz, Robertina Stoica, *op. cit.*, p. 146, A 105.

Tusculanarum a fost tipărit la Veneția la 17 iulie 1499. Editorul lucrării, Philippus Beroaldus (1453-1505), a fost profesor de retorică, erudit filolog și profesor de literatură latină la Ferrara¹⁰. Acest volum, provenind de la tipografia lui Bartholomeus de Zannis de Portesio a fost tipărit cu cerneală neagră, având inițiale ornate și marginalia. Filigranul hârtiei reprezintă un suport de lumânare. Este de format in-folio.

Tratatul *Tusculanae disputationes* a fost compus între iunie și august 45. Datorită faptului că știa de golul pe care-l reprezintă în literatura latină lipsa unor tratate în care filosofia să fie sistematic expusă, Cicero aduce o importantă contribuție la îmbogățirea culturii latine. Merite recunoscute are Cicero și prin contribuția esențială pe care a adus-o la îmbogățirea vocabularului filosofic.

În *Index rariorum Bibliothecae Universitatis Regiae Budensis* referitor la acest incunabul apare mențiunea: „editio rarior”¹¹. Conform catalogului național de incunabule¹² în România mai există doar încă un singur exemplar al acestei ediții, la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca (Inc. 69).

Cealaltă componentă a colligatului este un incunabul apărut în anul 1500 la Veneția și cuprinde lucrările lui Cicero, *De officiis*, precum și *Laelius de amicitia*, *Cato maior de senectute* și *Paradoxa stoicorum*. Volumul a aparținut Școlii Piariste din Carei (1797). Conform catalogului național de incunabule¹³ în România există doar două exemplare ale acestei ediții: la Biblioteca Județeană Satu Mare (IV 126) și la Biblioteca Județeană Timiș (IV 3)¹⁴.

Primul care a semnalat incunabulele de la biblioteca sătmăreană a fost bibliotecarul Iuliu Stier¹⁵. Despre cel mai vechi incunabul din colecție, *Decretum Gratiani*, a redactat un articol Paula Vasil-Marinescu¹⁶. Deși acesta prezenta caracteristicile unui incunabul, lipsindu-i colofonul, a putut fi identificat ca incunabul, doar pe baza exemplarelor similare aflate la British Library. Un alt moment în care aceste incunabule au fost valorificate a fost cel din 1998, când au apărut descrise într-unul din primele cataloage de carte străină aparținând bibliotecilor județene din țară, Paula Vasil-Marinescu, Marta Cordea, *Cartea străină veche în Biblioteca Județeană Satu Mare. Sec. XV-XVI: Catalog*, Satu Mare, 1998. Ulterior au apărut cataloagele referitoare la secolul al XVII-lea¹⁷. Au urmat articolul din revista „Biblioteca”¹⁸ și volumul *Incunabulele Colecțiilor speciale sătmărene*, Satu Mare, Editura Citadela, 2012, redactate de subsemnata.

O mare parte a cărților străine din secolele XVI-XVIII sunt realizate la case de editură celebre, există unicate și ediții prime, ca de exemplu ediția primă a versurilor lui Titus Vespasianus Strozzius, tatăl și Hercules Strozzius, fiul, apărută în tipografia aldină în 1513, ediția primă a lucrării *Schediasmata poetica* a lui Paulus Melissus Schede, publicată în anul 1575 la Frankfurt pe Main. Volumele *Harmonia ex tribus evangelistis composita*, Geneva, 1595 și *Institutionis christianae religionis a Ioanne Calvino conscriptae*, Londra, 1584 sunt unicate în Transilvania.

Pentru că în anul 2023 se împlinesc 510 de ani de la apariția ediției prime a versurilor lui Titus Vespasianus Strozzius, tatăl (Tito Vespasiano Strozzi) și Hercules Strozzius, fiul (Ercole), ne vom referi mai pe larg la el. Despre Titus Vespasianus Strozzius (1422 Ferrara-Stacano 1505) se știe că a scris satire, epigrame și poezii erotice. A susținut el însuși că a ajuns pe culmile demnității în locul unde s-a născut, adică la Ferrara¹⁹. Despre Hercule Strozzius (mort și el la data apariției volumului) se știe că a fost prieten cu Aldus Manutius²⁰. Volumul de poezii scris de cei doi Strozzius a apărut în

¹⁰ Albert Flocon, *Universul cărților*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 419.

¹¹ *Index rariorum librorum Bibliothecae Universitatis Regiae Budensis*, Pars I, Budae, 1780, p. 264-266.

¹² Elena-Maria Schatz, Robertina Stoica, *op. cit.*, p. 198, C – 58.

¹³ *Ibidem*, p. 195, C-45.

¹⁴ *Colecțiile speciale de la Biblioteca Județeană Satu Mare, „Biblioteca”*, București, An LXV, serie nouă, An XXII, Nr. 6, 2011, p. 178-182.

¹⁵ Iuliu Stier, *Identificarea unor incunabule venețiene în Biblioteca Județeană Satu Mare, „Biblioteca”*, București, an I, nr. 2, 1982.

¹⁶ Paula Vasil-Marinescu, *Cea mai veche carte tipărită aflată în colecțiile bibliotecii sătmărene (1486)*, în *Comunicări 1993-1994*, 1995, pp. 100-106.

¹⁷ Catalogul tipăriturilor străine din secolele XV-XVI existente în bibliotecă a apărut în 1998. Volumele apărute în 2005 oglindesc cartea străină veche din secolul al XVII-lea. Din cele 1333 de descrieri ale catalogului, 380 sunt cuprinse în primul volum, literele A-C, 324 de descrieri în cel de-al doilea, literele D-K. Volumul al treilea (finalizat în format electronic) cuprinde literele L-Z.

¹⁸ *Colecțiile speciale de la Biblioteca Județeană Satu Mare, „Biblioteca”*, București, An LXV, serie nouă, An XXII, Nr. 6, 2011, p. 178-182.

¹⁹ H. A. Pierer, *Universal-Lexikon*, Altenburg, vol. 30, 1845, p. 181.

²⁰ Ioan Domșa, *Din activitatea Casei de Editură și Tipografie a familiei Manuzio*, în „Studii și cercetări de bibliologie”, București, Serie nouă, XII, 1972, p. 149-168.

anul 1513 și poartă mențiunea editorială: colofon I „Venetiis in aedib. Aldi, et Andreae Soceri, Mense Ianuario M.D.XIII.”, colofon II „VENETIIS IN AEDIBUS ALDI ET ANDREAE ASULANI SOCERI. MDXIII” (Andrea Torresani di Asola - m. 1529). Volumul poartă celebra marcă tipografică „ancora cu delfinul” (tipul „ancora secca”, cea mai valoroasă dintre variante), cu deviza : „festina lente”.

Volumul conține îndeosebi versuri dedicate familiei Borgia, dar și epitaful lui Aldus Manutius, precum și poeziile erotice ale lui T. Vespasianus Strozius. Volumul este de format în 8° (15 cm). S-au folosit caracterele de literă aldine (acest caracter a fost realizat după modelul scrierii de mână folosite la curia papală, iar cel care a gravat acest caracter a fost vestitul Francesco Griffo din Bologna). Marca tipografică este imprimată pe prima și ultima pagină a textului. Legătura este din carton, iar ca însemn de proprietate apare ex libris-ul manuscris al bibliotecii Școlii Piariste din Carei: „Biblioth. M. Karoly. Schol. Piarum”²¹.

Printre edițiile prime ale colecției de secol XVI se numără și un volum semnat de Paulus Melissus, un poet nu foarte cunoscut în zilele noastre, dar foarte apreciat în vremea sa. Născut în anul 1539 (20 decembrie) la Melrichstadt (landul Bavaria), a devenit vestit datorită operei sale, *Meletemata* sau *Schediasmata poetica*. Datorită acestei lucrări, a fost „încoronat” poet de către Ferdinand I și Maximilian al II-lea în anul 1564. Volumul cuprinde *Schediasmata poetica*, lucrare publicată în anul 1574, *Schediasmata reliquiae*, lucrare publicată în anul 1575 și *Melissi Musae*, s.a. Primele două lucrări au fost tipărite la Frankfurt pe Main de către tipograful Georgius Corvinus și îl au ca editor comercial pe Matthaeus Harnisch.

Este interesant de menționat despre autorul Melissus, supranumit Schede, că începând cu anul 1586 a fost conducătorul Bibliotecii Palatina din Heidelberg²².

Tot la secolul XVI putem să amintim opt tipărituri plantiniene apărute între anii 1567-1583 la Anvers.

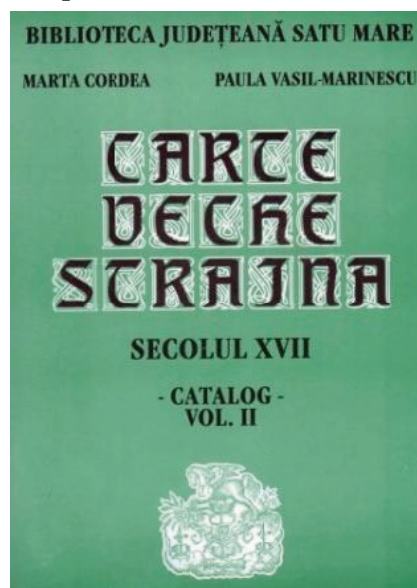
În 1583 (acum 440 de ani) apare la Anvers la officina lui Plantin, lucrarea omului de stat francez Philippe de Mornay (Morneus, Philippus; Mornay, Philippe de M.; Seigneur du Plessis-Marly, n. 5 noiembrie 1549 Buhy-Normandia – m. 11 noiembrie 1623 Laforet-sur-Sevre) *De veritate religionis christianae*. Este cea mai importantă lucrare a acestui autor, care, intrând în 1575 în slujba lui Henrik de Navarra, a activat și ca scriitor, și ca diplomat. Datorită înflăcăării sale religioase și datorită vastelor sale cunoștințe a fost denumit „Papă al hughenotilor”, căci împotriva dorinței tatălui său, care l-ar fi dorit preot catolic, acesta a trecut la religia hughenotă. A avut, de asemenea, o contribuție deosebită la editarea Edictului de la Nantes (1568).

Este prima traducere din limba franceză (Titlul original este: *De la vérité de la religion*

chrétienne și a apărut pentru prima dată la Anvers în 1581).

Mai amintim printre tipăriturile plantiniene din colecția bibliotecii noastre: *Arnobius. Disputationum adversus gentes*, 1582, Anvers: ex officina Christophori Plantini; format: în 8°; *Biblia sacra*, 1583, Anvers: Ex officina Christophori Plantini, architypographi regii, *Biblia. Testamentum Novum Graece*, 1583, Anvers: ex officina Christophori Plantini²³.

Cartea străină veche din secolul al XVII-lea este reprezentată prin volume aparținând următoarelor centre tipografice: Alba Iulia, Amsterdam, Anvers, Basel, Berlin, Debrețin, Edinburgh, Frankfurt

²¹Marta Cordea, *Tipărituri venețiene din secolul al XVI-lea în fondul de carte veche al Bibliotecii Județene Satu Mare*, „Libraria”, Târgu-Mureș, Anuar VI, 2007, p. 276 – 285.

²² Idem, *Edițiile prime ale poeziilor lui Paulus Melissus Schede*, „Mărturii culturale”, Satu Mare, An II, nr. 4 (8), octombrie-decembrie, 2017, p. 31-32.

²³ Idem, *Vechi tipărituri din Anvers în colecțiile Bibliotecii Județene Satu Mare*, „Citadela”, Satu Mare, Anul VII, Nr. 1-2-3, ianuarie-martie 2013, p. 5-7.

pe Main, Geneva, Hanau, Heidelberg, Jena, Leyda, Leipzig, Londra, Nürnberg, Oradea, Paris, Philadelphia, Sibiu, Strasbourg, Utrecht, Viena, Wittenberg, Wolfenbüttel. 27 de tipărituri provin de la vestita editură a Elzevirilor, ca de pildă: Ioannes Barclaius. *Argenis*, 1627, *Satyricon*, 1637, Ioannes Meursius, *Atticarum lectionum*, 1617, Publius Ovidius Naso, *Opera*, 1661, Titus Livius, *Ab Urbe condita*, 1664, ediții ale operei lui Daniel Heinsius etc.

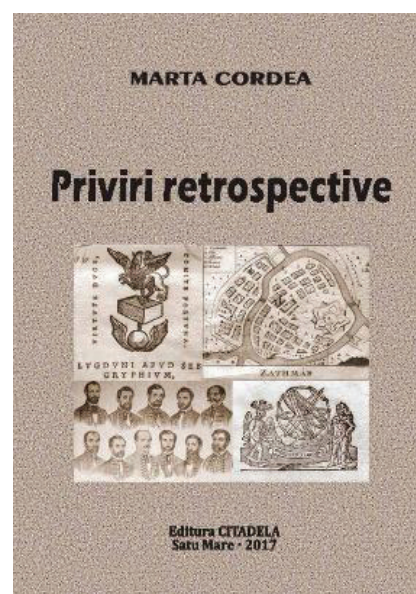
În fondul de secol XVII, de o importanță majoră este ediția primă a lucrării cronicarului bizantin Kinnamos (1143-1183/5?, de la a cărui naștere se împlinesc în anul 2023, 880 de ani) *De rebus gestis imperatores Constantinopolis Ioannis et Manuelis Comnenorum historiarum libri IV*, editată de Cornelius Tollius (Primus edit, vertit, castigavit) și tipărită la Traiectum ad Rhenum (Utrecht) de Theodorus ab Ackersdyck și Gisbert a Zyll în anul 1652. Cronica lui Kinnamos a fost editată pentru prima dată în patru cărți pe baza manuscrisului aflat la Biblioteca Vaticanului.

Exemplarul, considerat rar, aflat în colecțiile de carte veche ale Bibliotecii județene Satu Mare aparține acestei prime ediții realizate de editorul olandez Cornelius Tollius. Acesta s-a născut la Utrecht, a fost profesor de elocință și limbă greacă, a fost secretar la Academia de la Hardevirck, desfășurându-și activitatea între anii 1647-1652.

Lucrarea cronicarului bizantin Kinnamos aduce o contribuție importantă la cunoașterea istoriei Imperiului Bizantin în perioada 1118-1176, constituind o veritabilă sursă de informare pentru istorici. Marele istoric Nicolae Iorga în cunoscuta lucrare *Istoria vieții bizantine* face numeroase referiri la cronica lui Kinnamos și la părerile acestuia privind istoria împăraților comneni²⁴.

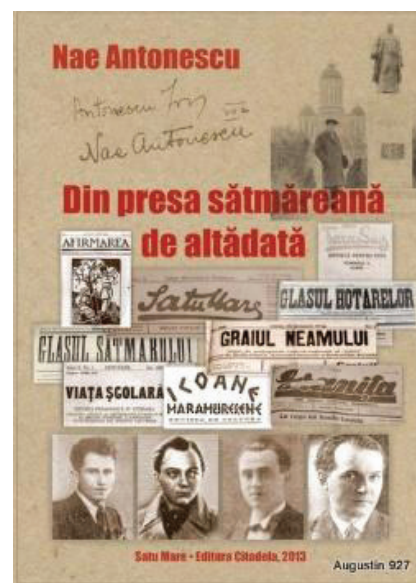
Colecția de carte veche mai conține și volume din secolele XVIII-XIX. Despre acestea și valorificarea lor, ne-am propus să ne referim cu un alt prilej.

În colecția de periodice un loc important îl ocupă presa locală veche, ca de exemplu publicațiile „Szamos”, „Szatmár”, „Szatmár és vidéke”, „Szatmári gazda” etc. Din secolul al XVIII-lea, cel mai valoros periodic îl reprezintă *Die Horen*, apărut la Tübingen în 1795 sub redacția lui Friedrich von Schiller.

Din anul 2011, tot în cadrul acestei secții, s-a amenajat și funcționează, prin achiziționarea bibliotecii regretatului cărturar Nae Antonescu un Atelier memorial, care cuprinde numeroase volume din domeniul istoriei și criticii literare, cărți vechi din perioada interbelică, rarități bibliofile, publicații periodice vechi, dar și o serie de manuscrise aparținând profesorului de la Terebești, dintre care unele inedite. De asemenea, în Atelierul Memorial „Nae Antonescu” se păstrează o colecție de portrete ale unor oameni de cultură români și străini, în mare parte mai puțin consacrate de literatura de specialitate.

Nae Antonescu (18 decembrie 1921, Terebești, jud. Satu Mare – 18 iunie 2008) istoric literar, publicist, profesor. A început studiile superioare la Școala Normală la Oradea (între 1936-1940), apoi, după Dictatul de la Viena și-a continuat aceste studii la Școala Normală din București, absolvind în 1943. În 1949 a absolvit Facultatea de Litere și Filosofie la Cluj. După instaurarea comunismului, pentru ideile sale politice (a fost un apropiat al național-țărăniștilor) a fost arestat. Și-a desfășurat activitatea ca profesor și director la Școala Generală din Terebești, dar a predat și la Școala tehnică de exploatare C.F.R. Satu Mare (1955-1960) și, pentru o perioadă a condus destinele Casei Corpului Didactic Satu Mare. Fiind preocupat de fenomenul revuistic a publicat următoarele volume: *Scriitori uitați*, (Cluj-Napoca, 1980), *Reviste literare conduse de Liviu Rebreanu* (București, 1985), *Jurnal literar: monografie* (Iași, 1999), *Reviste din Transilvania*, (Oradea, 2001), *Reviste literare interbelice* (Cluj-Napoca, 2001), *Scriitori și reviste literare*

²⁴ Idem, *Ediția primă a cronicii lui Kinnamos*, „Biblioteca”, București, An XIII, Nr. 4, 2003, p. 119-120.

din perioada interbelică (Iași, 2001), *Revista Fundațiilor Regale. Monografie*, (Satu Mare, 2006). De asemenea, a îngrijit apariția mai multor volume și a publicat articole în reviste de prestigiu, dintre care amintim: „Ardealul”, „Aurora”, „Convorbiri literare”, „Cultura creștină”, „Familia”, „Limba și literatură”, „Luceafărul” (Sibiu), „Revista de istorie și teorie literară”, „România literară”, „Steaua”, „Transilvania”, „Tribuna”, „Universul literar”, „Viața”, „Viața românească”. Postum i-au mai apărut volumele *Din presa sătmăreană de altădată*, Satu Mare, Editura Citadela, 2013, îngrijit de dr. Viorel Câmpean și Marta Cordea, *Scriitori uitați*, reeditat în 2011, *Reviste literare interbelice*, reeditat în 2012, ambele la Editura „Dacia” din Cluj-Napoca²⁵.

Instituțiile deținătoare ale unor valoroase fonduri de documente vechi (manuscrise, cărți vechi și rare, periodice etc.) au menirea de a face cunoscute aceste tezaure prin elaborarea și publicarea de cataloage, instrumente necesare oricărei cercetări, prin studii și articole de specialitate, prin volume dedicate volumelor din colecție.

Biblioteca Județeană Satu Mare, prin personalul specializat²⁶ al secției Fond de patrimoniu. Carte rară. Cercetare. Atelier Memorial „Nae Antonescu”, denumit pe scurt „Colecții speciale” muncește și în continuare la valorificarea acestui tezaur al instituției.

²⁵ Idem, *Fondul de carte veche al Bibliotecii Județene Satu Mare. Repere privind zona Tisei superioare*, în vol. *Relații româno-ucrainene. Istorie și contemporaneitate*. Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 2015, pp. 62-69.

²⁶ dr. Viorel Câmpean, dr. Marta Cordea.

An Exposition of the Satu Mare County Library's Special Collections and their Valorization Process (I)

(Abstract)

Our article presents the collections of old books and periodicals constituted in the "Special Collections" of the Satu Mare County Library, highlighting the most valuable volumes and making references to the methods by which their valorization was achieved. Some of the volumes we consider "anniversaries" and that's why we referred to them in more detail. Also, the description of the incunabula and some first editions was a priority. We believe that through this material, the treasures at our library will become better known to those who wish.

MARTA CORDEA
Biblioteca Județeană Satu Mare
Satu Mare
marticordea@yahoo.com

Ofițeri români din plasa Mănăștur în Primul Război Mondial

MARIUS CÂMPEANU

Cuvinte cheie: Solnoc Dăbâca, români, soldați, ofițer, Primul Război Mondial

Keywords: Solnoc Dăbâca, romanians, soldiers, officers, The First War

Introducere

Cercetările din ultima perioadă, desfășurate în colaborare cu istoricul sibian Alexandru Bucur, au dus la formarea unei imagini veridice privind contribuția românilor din fosta plasă administrativă Mănăștur în Primul Război Mondial. Rezultatele demersului istoriografic, valorificate prin intermediul a două cărți¹, se bazează în mare măsură pe fondul ASTRA, aflat la Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale, pe matricole confesionale și registre de stare civilă, păstrate la Serviciul Județean Maramureș al Arhivelor Naționale, pe cărți și studii din istoriografia românească, dedicată Marelui Război și, nu în ultimul rând, pe cercetare de teren, fapt care a permis interviuarea unor descendenți ai participanților la război și a unor persoane cu vârste cuprinse între 70 și 90 de ani, contemporane cu cei care s-au întors din război, deplin sănătoși, bolnavi sau invalizi.

Cu sediul de reședință la Copalnic-Mănăștur, plasa Mănăștur a făcut parte din comitatul Solnoc Dăbâca (Szolnok-Doboka vármegye) – metamorfozat în județ după Marea Unire de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. La începutul secolului al XX-lea, plasa Mănăștur era formată din 19 localități (aveau denumirea de comune): Berința, Bloaja, Brebeni, Cărbunari, Cărpiniș, Cernești, Ciocotiș, Copalnic, Copalnic-Mănăștur, Curtuișu Mic, Făurești, Fânațe, Lăschia, Măgureni, Plopiș, Preluca, Rușor, Trestia și Vad. În anul 1910, plasa Mănăștur se întindea pe o suprafață de 46.593 iugăre (268 km²), având o populație de 12.921 locuitori. În ceea ce privește structura demografică după limba maternă, 11.998 de locuitori erau vorbitori de limba română, 184 de limba maghiară, 602 de limba germană, unu de limba slovacă, iar 136 se încadrau la rubrica „alte limbi”². Având aceeași suprafață, în 1920, plasa Mănăștur avea o populație de 12.142 locuitori, din care 11.406 erau români, 63 maghiari, 7 germani, 624 evrei și 42 de alte naționalități³.

Ofițeri români din plasa Mănăștur în Primul Război Mondial

În Primul Război Mondial, românii din structura administrativă la care fac referire au fost mobilizați în două unități militare care își aveau competența teritorială în această zonă, anume, Regimentul de Infanterie 63 Bistrița și Regimentul de Honvezi 32 Dej. Cele două regimente, formate cu efective românești majoritare⁴, în toamna anului 1914 au fost trimise pe frontul estic din Galiția și, mai târziu, după intrarea Italiei în război împotriva Triplei Alianțe, la 24 mai 1915, în teatrul vestic european de operațiuni militare.

Până la declanșarea primei conflagrații mondiale, ofițerii români reprezentau maxim 1% din totalul ofițerilor monarhiei și aproximativ 5,7% din ofițerii născuți în Ungaria dualistă. O altă statistică oficială ne prezintă faptul că 3,7% erau ofițeri activi, iar 2,9% erau ofițeri de rezervă⁵. În ceea ce privește plasa Mănăștur, potrivit izvoarelor consultate a rezultat faptul că în Primul Război Mondial au participat 2.450 de români, din care 15 au fost ofițeri (zece locotenenți și cinci sublocotenenți). În studiul de față, aplicând criteriului alfabetic pe localități, sunt prezentate informații referitoare la ofițerii identificați, cu precizarea faptului că metoda de publicare a numelor este cea actuală (nume, prenume n.n.), necorespunzând metodei clasice folosite în documentele vremii.

¹ Exceptând localitățile Cărbunari și Plopiș, au fost analizate toate localitățile „plășii” Mănăștur. Datele au fost publicate în Alexandru Bucur, Marius Câmpăanu, *Participarea românilor din comuna Copalnic-Mănăștur la Primul Război Mondial (1914-1918)*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2021 și în Marius Câmpăanu, *Participarea românilor din comuna Cernești la Primul Război Mondial*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2022.

² Rotariu, Semenici, Mezei 1999, pp. 380-381, 384-385, 396-397. Pentru a beneficia de anumite drepturi și privilegii specifice perioadei, o parte a populației izraelite s-a declarat ca fiind vorbitoare de limba germană. În categoria „alte limbi” figurează populația rromă și cea izraelită.

³ Martinovici, Istrati 1921, p. 43.

⁴ Regimentul de Infanterie 63 Bistrița era format în proporție de 73% din români. Liviu Maior 2016, p. 193. Și alte unități din armata comună a imperiului (K.u.K.) aveau o prezență românească considerabilă, cum ar fi: Regimentul de Infanterie 43 Caransebeș (78% români), Regimentul de Infanterie 50 Alba Iulia (71% români), Regimentul de Infanterie 51 Cluj (65% români), Regimentul de Infanterie 64 Orăștie (86% români). Cârja, Rustoiu, Cătean, Marcov 2021, p. III.

⁵ Hegedűs, Horváth, Popovici 2020, p. 70.

Din Berința în prima conflagrație mondială au fost mobilizați 210 români. Din punctul de vedere al gradelor militare deținute, doi au fost ofițeri (locotenenți), unul subofițer (plutonier), iar 207 gradați și soldați. Cei doi ofițeri identificați sunt Gavril Cozma și Vasile Petrovan. Locotenentul Gavril Cozma a fost decorat cu două medalii pe întreaga desfășurare a războiului: Medalia de Merit Militar „Signum Laudis” (o decorație importantă pentru ofițerii din armata austro-ungară) și Medalia „Pentru Vitejie” de bronz⁶.

Locotenentul Vasile Petrovan s-a născut în anul 1893, în familia notarului Ioan Petrovan din Copalnic-Mănăstur. A urmat studiile juridice la Budapesta și Viena. Datorită actelor de bărbăție și curaj, arătate în timpul războiului, a fost decorat cu cinci distincții militare: Medalia de Merit Militar „Signum Laudis”, Medalia „Crucea de Merit Militar” - clasa a III-a, Medalia „Pentru Vitejie” de argint - clasa I, Medalia „Pentru Vitejie” de argint - clasa a II-a și Medalia „Pentru Vitejie” de bronz. În preajma și după înfăptuirea Marii Uniri, în calitate sa de comandant al Gărzii Naționale din Copalnic-Mănăstur, a jucat un rol important în asigurarea ordinii publice atât în centrul de reședință al „plășii”, cât și în localitățile Berința, Brebeni, Cărbunari, Copalnic, Curtuiuşu Mic, Măgureni, Preluca Veche și Rușor. În plan profesional, după război a îndeplinit funcțiile de notar cercual la Berința și la Negrești-Oaș. Între anii 1926 și 1948 a fost proprietar al Băilor Cărbunari. A decedat în anul 1969, fiind înmormântat în grădina casei deținute la Cărbunari⁷.

Cumulând informațiile găsite în fondurile de arhivă și în sursele bibliografice a reieșit faptul că din Brebeni au fost mobilizați în război 58 de persoane. Din numărul total de participanți, unul a fost ofițer (sublocotenent), iar ceilalți 57 s-au încadrat în categoria „gradați și soldați”. Sublocotenentul Cornel Bota s-a născut la Brebeni în 18 ianuarie 1888. Tatăl său, Ioan Bota, a fost un mare proprietar de pământ. Mama sa, Terezia Pop, a fost născută în Copalnic-Mănăstur. Nași spirituali la Sfânta Taină a Botezului, oficiată de Ioan Medan – preot paroh în Parohia Greco-Catolică Măgureni cu filia Brebeni – i-au fost avocatul Andrei Medan cu soția sa, Linca Pop (din Șomcuta Mare). Cornel Bota a terminat gimnaziul la Baia Mare în 1907, iar între 1908 și 1913 a urmat cursurile Facultății de Medicină din cadrul Universității „Ferencz Jozsef” din Cluj. A obținut doctoratul în medicină, la Cluj, în 3 aprilie 1920. La 2 martie 1924 s-a căsătorit cu Livia Pop (născută în 2 septembrie 1890), fiica lui Mihai Pop de Oarța (preot greco-catolic la Cuceu, lângă Jibou; frate cu Gheorghe Pop – primul prefect român al Sălajului după Marea Unire) și Maria Gheție. După căsătorie, Cornel Bota și Livia Pop nu au avut copii. Până la momentul decesului, survenit în 14 februarie 1939, a fost medic de plasă la Copalnic-Mănăstur. Își doarme somnul de veci în cimitirul familial din Brebeni⁸.

Din Ciocotiș au fost mobilizați în Marele Război un număr de 204 bărbați. Dintre aceștia, unu a fost ofițer (sublocotenent), patru subofițeri (plutonieri), iar 199 gradați și soldați. Singurul ofițer, originar din Ciocotiș, identificat în literatura de specialitate este Ioan Bărbos, născut la 19 august 1898, în familia lui Grigore și Tecla Bărbos. În Primul Război Mondial a fost stegar în Regimentul de Honvezi 32 Dej (la 12 octombrie 1917) și, mai târziu, sublocotenent în cadrul Regimentului de Infanterie 31 Sibiu (la 15 iunie 1918)⁹. În luna iulie a anului 1919 a fost integrat în rândul ofițerilor de rezervă a armatei române, cu gradul de sublocotenent. Potrivit documentului intitulat *Registrul control nominal ofițeri activi ardeleni și bucovineni*, în august 1920, a fost trecut în rândul ofițerilor activi, avansând succesiv în gradele de locotenent (ianuarie 1921), căpitan (octombrie 1927) și maior (februarie 1939). A luat parte la confruntările celui de-al Doilea Război Mondial, ca ofițer superior (maior) în cadrul mai multor regimente de infanterie a armatei române. În aprilie 1945, a fost transferat la Inspectoratul General al Infanteriei, fiind avansat la gradul de locotenent-colonel, iar doi ani mai târziu, în august 1947, a fost trecut în rezervă. Ioan Bărbos a fost căsătorit cu Klasman Adolfine (căsătoria a avut loc la Dej în data de 6 iunie 1928). Cei doi au avut o fiică, Livia Aurelia (născută în 31 martie 1928)¹⁰.

206 români din Copalnic-Mănăstur au luat parte la acțiunile militare ale Primului Război Mondial. Dintre aceștia, șapte au fost ofițeri (cinci locotenenți și doi sublocotenenți), șapte subofițeri (un plutonier major și șase plutonieri), iar 192 gradați și soldați. Cei cinci locotenenți identificați

⁶ ANSb, FA, XIX, TNB, nr. crt. 94; Bucur, Câmpeanu 2021, p. 28.

⁷ ANSb, FA, XIX, TNB, nr. crt. 183; Bucur, Câmpeanu 2021, p. 22, 28; Popa, Toma, Toma 2019, p. 215-223. O parte din datele folosite, mi-au fost puse la dispoziție de către Marius Codirlă (nepot) din Cluj-Napoca și de Rodica Sofonea Dragomir (nepoată) din Copalnic-Mănăstur.

⁸ Câmpeanu 2022, p. 23.

⁹ Țucă, Batin 2018, p. 143; Câmpeanu 2022, p. 53.

¹⁰ Țucă, Batin 2018, p. 143.

sunt: Augustin Cârlig, Octavian Medan, George (Gheorghe) Rus, Valer Șovre și Teodor Bota, iar sublocotenenți: Adrian Avram și Ioan Buda¹¹. Din *Tabloul nominal Copalnic-Mănăștur*, document păstrat la arhivele sibiene în Fondul ASTRA, găsim câteva date referitoare la ofițerii născuți și/sau domiciliați în Copalnic-Mănăștur. Un fapt extrem de interesant este acela că trei din cei cinci ofițeri – mai exact este vorba despre Augustin Cârlig, Valer Șovre¹² și Teodor Bota – au fost absolvenți de medicină, în timpul războiului activând ca medici militari. Consider că locotenentul Teodor Bota nu a supraviețuit conflagrației, numele acestuia fiind pe „lista” celor decedați sau dispăruți în Primul Război Mondial, aflată pe Monumentului Eroilor din cele două războaie mondiale, ridicat în 2006, în curtea Bisericii Ortodoxe „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din localitate.

Locotenentul Octavian Medan a fost funcționar public (oficiant – în documentul Astrei) în cadrul administrației locale din Copalnic-Mănăștur. În timpul războiului, din care s-a întors rănit, a primit Medalia „Pentru Vitejie” de argint - clasa I¹³. Locotenentul George (Gheorghe) Rus a fost învățător. În anul 1914, apare menționat în șematismul eparhial de Gherla, în calitate de învățător la Școala confesională greco-catolică din Copalnic-Mănăștur, învățându-i să citească și să socotească pe cei 65 de copii care frecventau școala primară și pe alți 32 de copii, care luau parte la orele școlii „de repetiție”¹⁴.

Sublocotenentul Adrian Avram a fost funcționar public (oficiant) în administrația de plasă. Pe parcursul războiului, din care s-a întors deplin sănătos, a fost decorat cu Medalia „Pentru Vitejie” de argint - clasa II¹⁵. Celălalt sublocotenent, Ioan Buda, a fost farmacist. Din Marele Război s-a întors deplin sănătos¹⁶.

Numărul participanților la război din Fânațe a fost de 169. Dintre aceștia, trei au fost ofițeri (locotenenți), doi subofițeri (un plutonier și un sergent major), iar 164 au fost gradați și soldați. Cei trei fânațeni care au deținut gradul de locotenent în armata austro-ungară au fost: Alexandru Filip, Ioan Filip și Valer Șovrea¹⁷.

Locotenentul Alexandru Filip s-a născut la 28 octombrie 1885, în familia notarului Ioan Filip și a soției acestuia Terezia Berciu (originară din Săcălășeni). La încreștinarea lui Alexandru, Taina Sfântului Botez a fost oficiată de preotul paroh Teodor Șovrea¹⁸. Din discuțiile avute cu Vasile Rus (85 ani) și Vasile Sabou (89 ani) - ambii din Fânațe - a reieșit faptul că Alexandru (Sandor, cum îi spuneau oamenii din sat) nu a fost căsătorit și nu a avut urmași. Locotenentul Ioan Filip, după cum s-a menționat, a fost notar de profesie și tată al locotenentului Alexandru Filip. A fost căsătorit cu Terezia Berciu, având împreună nouă copii¹⁹. Din război, conform documentului Astrei s-a întors rănit²⁰. La finele anului 1918 și la începutul celui următor, Ioan Filip a organizat și a condus Garda Națională din Fânațe²¹.

Locotenentul Valer Șovrea, născut în mai 1883, a fost primul fiu al preotului Teodor Șovrea din Fânațe. Din informațiile găsite a rezultat că a studiat științele juridice, fiind avocat de profesie. În ultima perioadă a vieții, din câte se pare, a locuit și a profesat la Cluj-Napoca. A trecut în eternitate în data de 2 mai 1941²². În anul 1935, a înzestrat Capela Eroilor (monument ridicat în 1935 pe „dealul Fânațelor”, între Făurești, Trestia și Fânațe) cu un clopot turnat la Timișoara, de fiul celebrului maestru clopotar Antoniu Novotny. Clopotul, de dimensiuni relativ reduse, are următorul text: „ÎN MEMORIA CELOR CĂZUȚI ÎN RĂZBOIUL PENTRU ÎNTREGIREA NEAMULUI. LOCOTENENT VOLUNTAR DR. VALERIU ȘOVREA. 1935. TURNAT DE FIUL LUI ANTONIU NOVOTNY S.P.A. TIMIȘOARA N. 5844”.

Ultimul ofițer la care fac referire în studiul de față este Cornel Medan, născut în Măgureni, localitate din care au fost trimiși pe câmpurile de luptă ale primei conflagrații mondiale 76 de bărbați.

¹¹ Bucur, Câmpeanu 2021, p. 63.

¹² În document, „ Dr. Cârlig August[in]” și „Dr. Șovre Valer”. ANSb, FA, XIX, TNC-M, nr. crt. 179, 180; Bucur, Câmpeanu 2021, p. 63, 66.

¹³ ANSb, FA, XIX, TNC-M, nr. crt. 167; Bucur, Câmpeanu 2021, p. 66, 67, 69.

¹⁴ Șematism 1914, p. 154.

¹⁵ ANSb, FA, XIX, TNC-M, nr. crt. 89; Bucur, Câmpeanu 2021, p. 66, 69.

¹⁶ ANSb, FA, XIX, TNC-M, nr. crt. 189; Bucur, Câmpeanu 2021, p. 66.

¹⁷ ANSb, FA, XIX, TNF, nr. crt. 1, 2, 50.

¹⁸ ANMm, FOPOF, dos. 1/1880-1940, f. 1-2.

¹⁹ ANMm, FOPOF, dos. 1/1880-1940, f. 1-2.

²⁰ ANSb, FA, XIX, TNF, nr. crt. 2. În război, potrivit celor relatate de Vasile Rus, locotenentul Ioan Filip a fost rănit la un ochi.

²¹ Popa, Toma, Toma 2019, p. 220.

²² ANMm, FOPOF, dos. 1/1880-1940, f. 149-150.

În privința gradelor militare deținute de participanții în război, unu a fost ofițer (sublocotenent), trei subofițeri (plutonieri), iar 72 gradați și soldați. Cornel Medan s-a născut în Măgureni, la 26 noiembrie 1893. Într-o primă etapă a Marelui Război a fost stegar (la 1 octombrie 1916) și, ulterior, sublocotenent (la 1 august 1917) în Regimentul de Infanterie 63 Bistrița²³. După război, în iulie 1919, a fost primit în corpul ofițerilor de rezervă ai armatei române. În data de 20 mai 1920 s-a căsătorit, la Dej, cu Veturia V. Filip, cu care a avut o fiică, Elena, născută pe 16 februarie 1921. Din perspectiva carierei militare, în august 1920 a fost primit în rândul ofițerilor activi, fiind promovat în anul următor, la gradul de locotenent, iar în iulie 1927, la gradul de căpitan. A activat în cadrul Regimentului 81 Infanterie și a Regimentului 39 „Petru Rareș”. S-a pensionat din armată în luna februarie a anului 1941, în urma unor probleme de sănătate²⁴.

Raportat la cei 2.450 de bărbați din plasa Mănăstur, mobilizați în Primul Război Mondial, procentul ofițerilor este unul simbolic (0,61%). Exceptându-i pe sublocotenenții Ioan Bărbos din Ciocotiș și Cornel Medan din Măgureni, care și-au continuat cariera militară și în perioada interbelică în structurile armatei române, ceilalți ofițeri după anul 1919 au revenit, în plan profesional, la profesiile practicate înainte de război (de medic, notar, avocat, învățător). Recrutarea celor 15 s-a făcut datorită necesităților militare ale vremii, rangul de ofițer fiind acordat pe baza pregătirii superioare și a statutului de intelectual. Anterior declanșării războiului, niciunul dintre ofițerii nominalizați nu a făcut parte din rândul ofițerilor de carieră sau a ofițerilor în rezervă, decizia celor doi sublocotenenți menționați (Ioan Bărbos și Cornel Medan) de a rămâne activi în cadrul armatei, după opinia mea a fost luată după încheierea conflagrației. Din totalul de 15 ofițeri, 14 au supraviețuit, iar unul (dr. Teodor Bota) a decedat sau a dispărut în timpul războiului.

La final, subliniez faptul că tema studiului de față prezintă un potențial major de cercetare. Biografiile ofițerilor pot fi îmbunătățite și completate, acest fapt putându-se concretiza în funcție de sursele primare arhivistice, periodicele oficiale militare și literatura de specialitate (românească și străină), pe care le vom avea la dispoziție în următoarele etape ale cercetării pe problematica Primului Război Mondial.

²³ Țucă, Batin 2018, p. 397.

²⁴ *Ibidem*.

Literatura

- ANMm, FOPOF Arhivele Naționale Maramureș, *Fond Oficiul Parohial Ortodox Fânațe*.
- ANSb, FA, XIX, TNB Arhivele Naționale Sibiu, *Fondul ASTRA*, titlul XIX. Județul Solnoc-Dobâca, *Tablou nominal Berința*.
- ANSb, FA, XIX, TNC-M Arhivele Naționale Sibiu, *Fondul ASTRA*, titlul XIX. Județul Solnoc-Dobâca, *Tablou nominal Copalnic-Mănăștur*.
- ANSb, FA, XIX, TNF Arhivele Naționale Sibiu, *Fondul ASTRA*, titlul XIX. Județul Solnoc-Dobâca, *Tablou nominal Fânațe*.
- Bucur, Câmpeanu 2021 Alexandru Bucur, Marius Câmpeanu, *Participarea românilor din comuna Copalnic-Mănăștur la Primul Război Mondial (1914-1918)*, Cluj-Napoca, 2021.
- Câmpeanu 2022 Marius Câmpeanu, *Participarea românilor din comuna Cernești la Primul Război Mondial*, Cluj-Napoca, 2022.
- Cârja, Rustoiu, Cutean, Marcov 2021 Ion Cârja, Ioana Rustoiu, Smaranda Cutean, Zoran Marcov, *Proiecte și destine în amurg de imperii: Legiunea Română din Italia (documente vizuale) = Progetti e destini romeni al tramonto degli imperi: la Legione Romana d'Italia (documenti visuali)*, Cluj-Napoca, 2021.
- Hegedűs, Horváth, Popovici 2020 Nicoleta Hegedűs, Csaba Horváth, Vlad Popovici, *Portrete de ofițeri din Armata de honvezi (1868-1918)*, Cluj-Napoca, 2020.
- Maior 2016 Liviu Maior, *Doi ani mai devreme. Ardeleni, bucovineni și basarabeni în război 1914-1916*, Cluj-Napoca, 2016.
- Martinovici, Istrati 1921 Constantin Martinovici, Nicolae Istrati, *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite*, Cluj, 1921.
- Popa, Toma, Toma 2019 Ioan Popa, Laurențiu Toma, Tetiana Toma, *Românii din comitatele Sălaj, Sibiu și Solnoc-Dăbâca în Primul Război Mondial. „Rapoartele” Astrei*, Cluj-Napoca, 2019.
- Rotariu, Semeniuc, Mezei 1999 Traian Rotariu (coord.), Maria Semeniuc, Mezei Elemer, *Recensământul din 1910 Transilvania*, București, 1999.
- Șematism 1914 Șematismul veneratului cler al Diecezei greco-catolice române de Gherla pe anul 1914, Gherla, 1914.
- Țucă, Batin 2018 Cornel Țucă, Laurențiu Batin, *Ofițeri ardeleni și bucovineni din fosta armată austro-ungară*, Baia Mare, 2018.

Romanians officers from Mănăştur in the First World War

(Abstract)

Recent research, carried out in collaboration with the historian Alexandru Bucur from Sibiu, has led to the formation of a truthful image regarding the contribution of Romanians from the former administrative network of Mănăştur in the First World War. With its headquarters in Copalnic-Mănăştur, the Mănăştur net was part of Solnoc Dăbâca county (Szolnok-Doboka vármegye) - transformed into a county after the Great Union from Alba Iulia on December 1, 1918.

2.450 Romanians participated in the First World War from the administrative network of Mănăştur, from which 15 were officers (ten lieutenants and five sub-lieutenants). In the present study informations are presented regarding the identified officers. Out of a total of 15 officers, 14 survived, and one (Dr. Teodor Bota) died or disappeared during the war.

Marius CÂMPEANU

Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Maramureş

Baia Mare

mariuscampeanu2005@gmail.com

Fig. 1 - Locotenentul Vasile Petrovan (1893-1969)
Fotografie realizată în Primul Război Mondial
(sursa: Colecția personală Marius Codîrlă, nepot,
Cluj-Napoca).

Lieutenant Vasile Petrovan (1893-1969). Photo
taken during the First World War (source: the
personal collection of Marius Codîrlă, grandson,
Cluj-Napoca).

Fig. 2 - Locotenentul Ioan Filip (însemnat cu X),
alături de alți ofițeri din armata austro-ungară.
Fotografie realizată pe frontul italian, în Primul
Război Mondial (sursa: Colecția personală
Gheorghe Latiș, nepot).
Lieutenant Ioan Filip (marked with X) along with
other officers from the Austro-Hungarian army.
Photo taken on the Italian front, during First
World War (source: the personal collection of
Gheorghe Latiș, grandson).

Fig. 3 – Clopot donat Capelei Eroilor în 1935, de locotenentul Teodor Șovrea (prelucrare foto: Zamfir Șomcutean).

- Bell donated to the Chapel of Heros in 1935, by lieutenant Teodor Șovrea (photo processing: Zamfir Șomcutean).

Fig. 4 – Locotenentul Vasile Petrovan (însemnat cu X), în mijlocul camarazilor de arme (sursa: Colecția personală Rodica Sofonea Dragomir, nepoată, Copalnic-Mănăștur).

Lieutenant Vasile Petrovan (marked with X), in the midst of comrades in arms (source: the personal collection of Rodica Sofonea Dragomir, granddaughter, Copalnic-Mănăștur)

Lumea internațională în ziarul *Pentru Socialism*. De la revoluția din Ungaria la instaurarea comunismului în Cuba (1956-1959) I

IOAN BOTIȘ

Cuvinte cheie: război rece, comunism, spionaj, „vânătoare de vrăjitoare”, ordine mondială, presa comunistă, lumea internațională.

Keywords: cold war, communism, espionage, „witch-hunt”, world order, communist press, international world.

Presa din România comunistă a fost o copie fidelă a presei din Uniunea Sovietică, discursul acesteia preluând din publicațiile sovietice obsesiile privitoare la lupta împotriva forțelor imperialiste.¹ Era un „discurs obedient, anti-insurgent și obsedat de unanimități.”² Utilizate în procesul de reformă a gândirii și a tehnicilor de spălare a creierului, publicațiile au servit punerii în practică a ideologiei comuniste, mascând în același timp uriașa prăpastie care se săpase între ideologia comunistă și realitatea cotidiană.³

Pentru că nu exista televiziune și internetul încă nu apăruse, informațiile de care beneficia populația erau transmise exclusiv prin intermediul ziarelor, revistelor sau prin radio. Ca urmare, presa scrisă reprezenta un puternic instrument de propagandă pus în slujba ideologiei și partidului comunist.

Ziarul *Pentru Socialism* a reprezentat, pe plan local, un instrument important al manipulării mediatic, întreaga presă din România comunistă fiind controlată în întregime de aparatul de stat, „mandatul său încetând să mai fie unul de informare autentică.”⁴ Doar afirmată, liberatea de exprimare la nivelul presei exista doar teoretic, toate publicațiile trecând prin filtrul cenzurii instituită de sovietici.⁵ „În comunism viața cotidiană și implicit presa se desfășurau după un scenariu care comanda ce să gândim, ce să facem, ce să simțim. Controlul total asupra individului însemna control total asupra modului de gândire, asupra comportamentului său și asupra sentimentelor sale.”⁶

Cu toate acestea, *Pentru Socialism*, afirma, într-un articol apărut de „Ziua presei comuniste”, că „Slujirea adevărului este legea de bază a presei comuniste, izvorul prestigiului ei. Redacțiile ziarelor au datoria să păstreze și să întărească neconținut acest prestigiu, să ridice spiritul de răspundere al activiștilor din presă pentru fiecare cuvânt scris. În același timp trebuie dusă o luptă permanentă împotriva șablonului, a caracterului cenușiu al materialelor, împotriva monotoniei și lipsei de operativitate.”⁷ Un an mai târziu, tot de „Ziua presei comuniste”, *Pentru Socialism* afirma că este un ziar care luptă pentru a-și îndeplini rolul de propagandist, agitator și organizator colectiv al maselor, antrenându-le la traducerea în viață a hotărârilor partidului și guvernului, urmând în acest scop bogata experiență a ziarelor *Pravda* și *Scînteia*.⁸

Normele jurnalistice nu erau respectate de nici o publicație a României din acea vreme. Prin intermediul ziarelor, și *Pentru Socialism* nu făcea excepție de la această regulă, se manifesta „voința puterii de a controla gândirea prin intermediul limbajului și de a avea un popor capabil să vorbească doar prin cuvintele și lozincile impuse de sus”, după cum afirma François Furet.⁹ Într-o țară comunistă, exprimarea liberă a opiniilor se afla în dezacord cu însăși natura puterii.¹⁰

Sovieticii au depus mari eforturi de-a lungul timpului pentru a forma, în opinia publică internațională, o aversiune față de „alianța imperialiștilor” și pentru a crea breșe și divergențe între

¹ Carmen Ungur-Brehoi, *Cenzura presei și a publicațiilor în România comunistă: activitatea Direcției Tipărire Presei Centrale din cadrul DGPT (1965-1977)*, Academia Română Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2015, p.39.

² Marian Petcu, *Putere și cultură: o istorie a cenzurii*, Editura Polirom, Iași, 1999, p.89.

³ Carmen Ungur-Brehoi, *op.cit.*, p.39.

⁴ Marian Petcu, *Tipologia presei românești*, Institutul European, Iași, 2000, p.47.

⁵ Mihaela Teodor, *Anatomia cenzurii, Comunizarea presei din România 1944-1947*, 2012.

⁶ Carmen Ungur-Brehoi, *op.cit.*, p.39.

⁷ „Ziua presei comuniste”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr. 1035, Duminică 5 mai 1957, p.1.

⁸ „Ziua presei comuniste”, în *Pentru Socialism*, Anul IX, Nr.1342, Duminică, 4 mai 1958, p.4.

⁹ François Furet, *Trecutul unei iluzii. Eșeu despre ideea comunistă în secolul XX*, Editura Humanitas, București, 1996, p.506.

¹⁰ Courtois, Stéphane; Werth, Nicolas, Panné, Jean-Louis; Paczkowski, Andrej; Karel Bartosek; Margolin, Jean Louis, *Cartea neagră a comunismului*, Editura Humanitas/Editura Fundația Academia Civică, București, 1998, p.244.

statele occidentale.¹¹ Desfășurând o campanie de defăimare a NATO, presa sovietică a început „să tune și să fulgere” împotriva „ațățătorilor la război” și să proslăvească „dragostea de pace” a țărilor din lagărul comunist.¹² După multă vreme s-a aflat că, de fapt, Uniunea Sovietică și-a anunțat, printr-o declarație trimisă guvernelor Marii Britanii, Franței și S.U.A., disponibilitatea de a adera la NATO, dacă acesta renunța la „caracterul agresiv”, dar propunerea sovietică a fost refuzată de occidentali.¹³

Agresiunea împotriva Egiptului

Pentru Socialism susținea, preluând informații din publicația franceză *Liberation*, că politica de forță dusă de Franța îi aduce acesteia mari prejudicii.¹⁴ Astfel, o clică de colonialiști francezi își doreau să creeze în Africa de Nord o situație de forță, care să permită să se pună sub semnul întrebării independența Tunisiei și a Marocului. „Elemente extremiste de dreapta au susținut din răspuțeri expediția absurdă în Suez, în speranța că agresiunea împotriva Egiptului va provoca în rândurile populației musulmane din Tunisia și Maroc o izbucnire de mânie împotriva Franței, al cărei rezultat ar putea avea consecințe ireparabile”, susținea *Pentru Socialism*.¹⁵ Acest lucru ar putea servi drept pretext pentru o intervenție armată cu caracter de cucerire.

Agresorii anglo-francezi au supus unor crâncene bombardamente din aer și de pe mare cartiere întregi cu o populație foarte deasă ale Port-Saidului, transformându-le în ruine, informa *Pentru Socialism*.¹⁶ Ca urmare a acestor acțiuni, numeroși cetățeni pașnici, îndeosebi femei și copii, au căzut victime acestor barbarii săvârșite de agresori. Mizeria și distrugerea au fost aduse de avioanele inamice pentru mii de cetățeni civili egipteni în orașele egiptene lipsite de apărare.¹⁷

La Port Said ar fi murit peste 3.000 de locuitori pașnici, în cea mai mare parte femei și copii.¹⁸ Avioane inamice zburând la mică înălțime au mitraliat populația; patru străzi au fost transformate în grămezi de moloz și cenușă; intervenționiștii englezi au violat fiica unui cunoscut comerciant din oraș și i-au ucis pe egiptenii care au refuzat să lucreze pentru ei.¹⁹ Invazia de la Port Said, declanșată la 5 noiembrie 1956, ar fi fost precedată de nu mai puțin de 500 de raiduri aeriene ale aviației inamice. Femei și copii au murit sub dărâmurile caselor și spitalele s-au prăbușit, ceea ce dovedea că au fost călcate în picioare toate drepturile omului și principiile umanității.²⁰

Ca urmare a acestei agresiuni, aproape toți supraviețuitorii Port Saidului au fugit din oraș. Refugiații n-au scăpat de furia invadatorilor. Soldații englezi au deschis focul asupra bărcilor cu care locuitorii Port Saidului au încercat să treacă lacul Manzala, iar trupele israeliene i-au izgonit din regiunea Gaza pe reprezentanții O.N.U. pentru supravegherea armistițiului și au deschis focul asupra refugiaților.²¹

În ediția sa din 21 noiembrie 1956, *Pentru Socialism* publica o declarație a ministrului plenipotențiar și trimis extraordinar al Republicii Egipt la București, Hussein Chanki, care acuza Franța și Anglia că au intervenit militar în Egipt pretextând că, de fapt, au încercat să împiedice un atac al Israelului împotriva statului egiptean.²² „Documentele găsite în avionul doborât al unui colonel israelian arată însă fără putință de tăgadă că planul celor trei țări agresive a fost premeditat și elaborat dinainte la Paris, unde conducătorii celor trei state și șefii lor de stat major s-au întrunit și

¹¹ „Alexandru Purcăruș, „Cum a încercat Rusia să anihileze NATO de la Stalin la Putin”, în *Historia*, An XXII, Nr.243, Aprilie 2022, p.14.

¹² *Loc.cit.*

¹³ *Loc.cit.*

¹⁴ „Politica de pe poziții de forță aduce Franței mari prejudicii”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.891, Vineri, 15 noiembrie 1956, p.4.

¹⁵ *Loc.cit.*

¹⁶ „Atrocitățile comise de agresorii anglo-francezi asupra populației pașnice din Egipt”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.894, Marți, 20 noiembrie 1956, p.4.

¹⁷ „Cauza justă a Egiptului este cauza păcii și libertății popoarelor”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.895, Miercuri, 21 noiembrie 1956, p.4.

¹⁸ „Ororile comise de trupele engleze la Port Said”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.896, Joi, 22 noiembrie 1956, p.4.

¹⁹ *Loc.cit.*

²⁰ „Egiptul dezvăluie în fața întregii lumi crimele barbare comise de agresori”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, Vineri, 23 noiembrie 1956, p.4.

²¹ *Loc.cit.*

²² „Cauza justă a Egiptului este cauza păcii și libertății popoarelor”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.895, Miercuri, 21 noiembrie 1956, p.4.

au pregătit în mod amănunțit planul acestei trădătoare și josnice agresiuni”, se arăta în declarație.²³ În acest act criminal Israelul ar fi jucat josnicul rol de instrument și provocator, reușind să sporească disprețul pe care-l resimte față de el întreaga lume.

Potrivit ziarului *Pentru Socialism*, după ocuparea Port Saidului, agresorii anglo-francezi s-au dedat la acte de cruzime împotriva populației orașului.²⁴ Comandamentul anglo-francez a introdus starea de asediu, toate emisiunile de radio egiptene au fost bruiate, toate aparatele de radio au fost confiscate și trupele anglo-franceze au împiedicat pătrunderea în oraș a delegației Semilunei Roșii, precum și a Societății de Cruce Roșie.²⁵

Printre distrugerile barbare săvârșite de cotropitorii israelieni în Peninsula Sinai, *Pentru Socialism* enumera următoarele: distrugerea a aproape 250 km de șosele asfaltate, aruncarea în aer a tuturor clădirilor, scoaterea stâlpilor liniilor de telegraf și telefon, jefuirea mănăstirii Sf.Ecaterina, de unde au fost prădate valori și cărți de istorie rare.²⁶ Trupele israeliene au luat cu ele din Peninsula Sinai utilaj pentru foraje aparținând unor societăți petrolifere egiptene și străine, au aruncat în aer terasamente de cale ferată, au demontat și au luat cu ele traverse de cale ferată și material rulant.²⁷

La sfârșitul lui februarie 1957, teroarea agresorilor israelieni împotriva populației arabe din regiunea Gaza nu luase încă sfârșit. *Pentru Socialism* scria că autoritățile israeliene au arestat în Han Iunis 300 de tineri pe care i-au împușcat în afara orașului.²⁸

Pentru Socialism făcea o legătură, inexistentă de altfel, între atacul armat împotriva Egiptului și ceea ce numea încercarea de a săvârși un putch fascist în Ungaria, considerând că nu întâmplător aceste evenimente s-au produs concomitent.²⁹ În plus, amintind distrugerile mari provocate de agresiune în Ismailia, Alexandria și Firdan (așezări care au fost bombardate cu toate că erau localități pașnice în care nu puteau exista nici un fel de obiective militare), atribuia agresiunii împotriva Egiptului caracterul unui crunt război colonial.³⁰

Din această poveste nu putea lipsi Uniunea Sovietică care, ne spune *Pentru Socialism*, a sprijinit cererea Egiptului cu privire la cercetarea atrocităților comise de trupele invadatoare față de poporul egiptean, cu privire la cercetarea distrugerilor și crimelor săvârșite de trupele anglo-francezilor la Port Said și trupele israeliene la Gaza, Rapah și El-Aris.³¹ Nu lipsea din paginile ziarului *Pentru Socialism* un avertisment: atacul asupra Egiptului a dus la apariția primejdiei reale ca omenirea să fie atrasă într-un nou război mondial.³²

Totul se reducea, de fapt, la dorința imperialiștilor de a controla Canalul Suez. „Situația creată subminează pozițiile monopolurilor engleze, franceze și ale celorlalte monopoluri vest-europene față de ofensiva capitalului monopolist american, care, profitând de situația actuală, stoarce intens din țările Europei occidentale rezervele de aur și de dolari, livrându-le petrol la prețuri ridicate din emisfera occidentală. Nu întâmplător în convoiul trupelor anglo-franceze care au debarcat pe teritoriul Egiptului se află funcționari ai fostei companii a Canalului de Suez aduși pentru a pune din nou mâna pe conducerea canalului”, susținea *Pentru Socialism*.³³

În martie 1957, citând ziarul sirian *Ar Rai Al Amm*, potrivit căruia cercurile politice arabe au fost informate că guvernul francez continuă să instige Israelul la aventuri militare împotriva Egiptului, *Pentru Socialism* arăta că, în cadrul tratativelor secrete care au avut loc la Paris între reprezentanții israelieni și cei francezi, Franța a promis să acorde Israelului tot ajutorul posibil în înfăptuirea

²³ Loc.cit.

²⁴ „Agresorii anglo-francezi continuă actele de cruzime împotriva populației din Port Said”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.898, Sîmbătă, 24 noiembrie 1956, p.4.

²⁵ Loc.cit.

²⁶ „Distrugerile barbare săvârșite de cotropitorii israelieni în peninsula Sinai”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, nr.914, Miercuri, 12 decembrie 1956, p.4.

²⁷ Loc.cit.

²⁸ „Teroarea agresorilor israelieni împotriva populației arabe din regiunea Gaza”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.978, Marți, 26 februarie 1957, p.4.

²⁹ „Atacul armat împotriva Egiptului este o parte componentă a complotului colonialist împotriva popoarelor Orientului arab”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.899, Duminică, 25 noiembrie 1956, p.4.

³⁰ „Agresiunea împotriva Egiptului a avut caracterul unui crunt război colonial”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.899, Duminică, 25 noiembrie 1956, p.4.

³¹ Loc.cit.

³² I. Ostrovitianov, „Monopolurile – dușmani ai dezarmării”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.906, Marți, 4 decembrie 1956, p.4.

³³ Loc.cit.

agresiunii împotriva Egiptului.³⁴ Mai mult decât atât, Israelul ar fi fost sprijinit de Statele Unite ale Americii în detrimentul intereselor teritoriale și al suveranității țărilor arabe, permițând acestei țări să ocupe regiunea Gaza, aflată sub jurisdicția Egiptului.³⁵

Problema egipteană era departe de a fi rezolvată în martie 1957, cu atât mai mult cu cât Ben Gurion afirmase, potrivit ziarului *Pentru Socialism*, că Israelul își rezerva libertatea de acțiune în ceea ce privește fișia Gaza.³⁶ Încălcând hotărârile Adunării Generale a O.N.U. cu privire la retragerea imediată a tuturor trupelor care au invadat teritoriul egiptean, Israelul tergiversa evacuarea trupelor din peninsula Sinai.³⁷ „Israelul, încurajat de sprijinirea planurilor sale agresive față de teritoriul egiptean, nu intenționează deloc să-și retragă complet trupele de pe peninsula Sinai. Trupele israeliene se stabilesc la Gaza, unde intenționează să rămână mult timp. Mai mult, S.U.A. intenționau să se stabilească în zona Canalului de Suez, folosind în acest scop așa-numitele «forțe polițienesti» ale O.N.U.”, arăta *Pentru Socialism*.³⁸ Anumite cercuri din S.U.A. urzeau planuri agresive pentru Egipt, în vreme ce o serie de organe ale presei americane prezentau planuri de rupere a peninsulei Sinai de Egipt, propunând ca această regiune să fie predată Israelului sau, în caz extrem, asupra ei să fie stabilită tutela O.N.U.³⁹

În cadrul ședinței din 1 martie 1957 a Adunării Generale a O.N.U., Atanase Joja, reprezentantul permanent al R.P.R. la O.N.U., a ținut o cuvântare în legătură cu situația creată în Orientul mijlociu în urma refuzului Israelului de a-și retrage trupele din Egipt. Pornind de la discursul rostit de Ben Gurion, premierul israelian, în parlamentul de la Ierusalim, potrivit căruia Israelul își afirma intenția de a păstra roadele ilegale ale intervenției sale militare în Egipt și de a transforma o situație de fapt într-o situație de drept, Atanase Joja susținea că Israelul a încălcat regulile moralei internaționale și ale Cartei O.N.U.⁴⁰ „Este de neconceput ca un mic stat ca Israelul să poată nesocoti rezoluțiile votate de către 74 de națiuni. Originea rezistenței sale față de voința O.N.U. nu rezidă în propria sa forță politică, militară și economică ci în altă parte. Se poate căuta cauza încăpățânării Israelului în atitudinea de încurajare a autorităților americane”, afirmase Atanase Joja, citat de *Pentru Socialism*.⁴¹

Agresivitatea imperialismului capitalist

În anumite cercuri expansioniste din S.U.A., afirma *Pentru Socialism*, se zămisleau noi proiecte coloniale, care periclita în mod serios interesele vitale ale popoarelor arabe și cauza păcii.⁴² Printre aceste proiecte coloniale se numărau următoarele: americanii urmau să dea Irakului tot teritoriul Iordaniei, regiunea Gaza urma să fie internaționalizată, împreună cu insulele Tiran și Sanafir din Golful Akaba acaparate de Israel, și să rămână sub controlul O.N.U., Egiptul urma să fie obligat să accepte planurile unui control internațional asupra Canalului Suez, iar Statele Unite ale Americii urmau să intre în Pactul de la Bagdad, ceea ce ar fi legalizat amestecul americanilor în treburile Orientului Apropiat și Mijlociu.⁴³ Interesant este faptul că intrarea americanilor în Pactul de la Bagdad era un motiv de îngrijorare, cu toate că ziarul egiptean *Al Ahram*, din care și-a luat *Pentru Socialism* informația, afirma că „pactul de la Bagdad este mort și nimic nu-l va putea învia.”⁴⁴ Cert era faptul că Statele Unite ale Americii își asumaseră rolul de „jandarm în Orientul Mijlociu.”⁴⁵

³⁴ „Guvernul francez instigă Israelul la aventuri militare împotriva Egiptului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.998, Joi, 21 martie 1957, p.4.

³⁵ „«Planul Eisenhower» este condamnat de sirieni”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.933, Simbătă, 5 ianuarie, 1957, p.4.

³⁶ „Dezvăluirea unor noi intenții belicoase ale cercurilor guvernamentale israeliene”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.994, Simbătă, 16 martie 1957, p.4.

³⁷ „Israelul încalcă hotărârile Adunării Generale a O.N.U.”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.939, Simbătă, 12 ianuarie 1957, p.4.

³⁸ „Planuri agresive americane față de Egipt”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.944, Vineri, 18 ianuarie 1957, p.4.

³⁹ *Loc.cit.*

⁴⁰ „Cuvântarea reprezentantului permanent al R.P.R. la O.N.U. în legătură cu situația din Orientul mijlociu”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.983, Duminică, 3 martie 1957, p.4.

⁴¹ *Loc.cit.*

⁴² „Guvernul francez instigă Israelul la aventuri militare împotriva Egiptului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.998, Joi, 21 martie 1957, p.4.

⁴³ *Loc.cit.*

⁴⁴ „Presa egipteană condamnă hotărârea S.U.A. de a participa la pactul militar de la Bagdad”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1002, Marți, 26 martie 1957, p.4.

⁴⁵ „Din viața internațională”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1143, Marți, 10 septembrie 1957, p.4.

Un complot era pus la care de imperialiștii occidentali și împotriva Siriei. Motivul era acela că, la vremea respectivă, Siria se afla, potrivit ziarului *Pentru Socialism*, în fruntea mișcării de eliberare națională de sub jugul colonial, în fruntea luptei pentru lichidarea urmărilor colonialismului și pentru întărirea independenței naționale.⁴⁶ Faptul că Siria ducea o politică externă de pace și de coexistență pașnică, îndreptată spre întărirea unității țărilor arabe, împotriva imperialismului și colonialismului nu era pe placul imperialiștilor.⁴⁷ „De aceea de mai mult timp Siria a devenit ținta atacurilor imperialismului american care urmărește să impună acestei țări doctrina Eisenhower și s-o silească să devină membră a pactului de la Bagdad. În acest scop S.U.A. desfășoară o campanie deșănțată de presiuni și amenințări împotriva Siriei”, scria în *Pentru Socialism*.⁴⁸

Autoritățile siriene au descoperit un mare transport de arme, introdus în Siria prin contrabandă, dintr-o țară învecinată, cu scopul de a răsturna guvernul din Damasc, care își manifestase solidaritatea cu Egiptul.⁴⁹ Potrivit ziarului *Pentru Socialism*, Turcia și Anglia, legate prin Pactul de la Bagdad, înclinau spre teoria că, în curând, ar putea fi necesar un război preventiv al Irakului împotriva Siriei, americanii intensificându-și și ei pregătirile militare în vederea viitorului conflict.⁵⁰ În plus, americanii ar fi livrat Iordaniei arme, intenționând să creeze astfel un „pod aerian”, acțiune îndreptată împotriva Siriei sprijinită de Anglia și Franța.⁵¹ Se discuta despre sporirea de către Anglia și Franța a livrărilor de armament, iar flota a 6-a americană era gata de acțiune, afându-se deja în apropierea coastelor Siriei.⁵²

Preluând o informație din *Pravda*, în octombrie 1957, *Pentru Socialism* avertiza că, la frontiera cu Siria, comandamentul turc a concentrat trupe din numeroase zone ale Turciei. În porturile turcești soseau nave militare cu încărcături militare, începând pregătirile pentru un atac armat împotriva Siriei. Se știa că elaborarea planurilor operațiunilor militare a fost făcută sub conducerea directă a ambasadorului american la Ankara, Warren, a atașatului militar, Halford, a generalilor americani Mean, Reed și Ballock și că, după Siria, americanii își vor impune dominația colonială asupra Egiptului independent și a altor țări din Asia și Africa.⁵³

Turcii erau agresivi și în Cipru, astfel că Grecia a juns să ceară intervenția O.N.U. pentru a rezolva problema cipriotă.⁵⁴ Grupuri de turci din Cipru au organizat acțiuni provocatoare și atacuri împotriva populației grecești a insulei, în vreme ce bande de provocatori s-au organizat pentru a acționa sub protecția britanicilor, informa *Pentru Socialism*, care ținea să menționeze că insula a fost folosită de agresorii anglo-francezi în operațiunile militare împotriva Egiptului.⁵⁵

Problema cipriotă a apărut pe arena vieții internaționale ca urmare a încălcării dreptului la autodeterminare a poporului cipriot de către imperialiștii englezi, susținea *Pentru Socialism*, Ciprul devenind colonie britanică, în mod oficial, din anul 1925.⁵⁶ Refuzând să recunoască dreptul la autodeterminare a Ciprului, Anglia săvârșea o încălcare flagrantă a dreptului internațional și a Cartei O.N.U., atitudine determinată de faptul că insula avea o importanță strategică pentru planurile de dominație ale imperialiștilor englezi în Orientul apropiat și mijlociu.⁵⁷ Totodată imperialiștii englezi se cramponau de Cipru deoarece aveau nevoie de ea în lupta lor împotriva concurenților americani, care pătrundeau tot mai mult în această parte a lumii.⁵⁸

Pentru a-și menține dominația în Cipru, englezii au construit importante baze militare în scopuri agresive împotriva Orientului Apropiat și Mijlociu, precum și împotriva țărilor din lagărul

⁴⁶ Gheorghe Botoș, „Siria”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1163, Vineri, 4 octombrie 1957, p.4.

⁴⁷ *Loc.cit.*

⁴⁸ *Loc.cit.*

⁴⁹ „Împotriva Siriei se pregătește un complot imperialist”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.900, Marți, 27 noiembrie 1956, p.4.

⁵⁰ „Complotul imperialist împotriva țărilor arabe”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.907, Miercuri, 5 decembrie 1956, p.4.

⁵¹ „Din viața internațională”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1143, Marți, 10 septembrie 1957, p.4.

⁵² „Planurile agresorilor trebuie să fie zădărnice”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1180, Joi, 24 octombrie 1957, p.4; „Din viața internațională”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1143, Marți, 10 septembrie 1957, p.4.

⁵³ *Loc.cit.*

⁵⁴ „Grecia cere intervenția O.N.U. pentru rezolvarea problemei Ciprului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.949, Joi, 24 ianuarie 1957, p.4.

⁵⁵ *Loc.cit.*; M. Niciu, „În fața hărții. Cipru - vulcan al anticolonialismului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1009, Miercuri, 3 aprilie 1957, p.4.

⁵⁶ M. Niciu, „În fața hărții. Cipru - vulcan al anticolonialismului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1009, Miercuri, 3 aprilie 1957, p.4.

⁵⁷ *Loc.cit.*

⁵⁸ *Loc.cit.*

socialist, baze în care staționau 15.000 de soldați britanici.⁵⁹ „Pierderea acestei insule va constitui sfârșitul oricărei posibilități pentru imperialiștii englezi de a mai exercita vreo dominație în această parte a lumii importantă pentru resursele ei de petrol și căile maritime importante care trec pe aici spre Asia (Canalul de Suez)”, scria *Pentru Socialism*.⁶⁰

Pentru a reprima mișcarea de eliberare a poporului cipriot, imperialiștii englezi foloseau metode variate, de la metodele barbare ale operațiunilor militare cu caracter de represalii, lagăre de concentrare asemănătoare celor hitleriste, arestări și întemnițări masive, tratamente inumane aplicate cicprioților arestați. Chiar promisiuni demagogice cu privire la autodeterminarea Ciprului.⁶¹ Zeci de patrioți ciprioți ar fi fost executați de către colonialiștii englezi iar partidul comunist a fost interzis.⁶²

Nu lipsit de importanță era faptul că ministrul Apărării din Anglia, Sandys, urma să viziteze Ciprul. „Se presupune în mod firesc”, susținea *Pentru Socialism*, că ministrul britanic intenționa să ia cunoștință personal de planurile de transformare a Ciprului într-o bază pentru bombe cu hidrogen, după ce a fost anunțată apropiata dislocare în Cipru a unor escadrile de bombardament care să fie înzestrate cu arma nucleară.⁶³

Imperialiștii englezi au atacat orașe și sate din Oman în care nu existau trupe sau obiective militare, bombardând în mod barbar localități pașnice și provocând moartea sau rănirea bătrânilor, femeilor și copiilor.⁶⁴ Britanicii au distrus, ne spune *Pentru Socialism*, orașul Arid și un sat din apropierea acestuia folosind rachete și bombe incendiare.⁶⁵

Planul Eisenhower era considerat de *Pentru Socialism* un amestec grosolan al Statelor Unite ale Americii în treburile interne ale altor țări, o primejdie serioasă pentru independența, pacea și securitatea popoarelor Orientului, „unealta înrobirii coloniale a popoarelor din Orientul Apropiat și Mijlociu.”⁶⁶

Adevărul este, fapt confirmat de Henry Kissinger, că majoritatea națiunilor din Orientul Mijlociu nu împărtășea vederile strategice ale Americii.⁶⁷ „America a fost antrenată în Orientul Mijlociu de teoria îngrădirii, care presupunea împotrivirea față de expansionismul sovietic din orice regiune și de doctrina securității colective, care încuraja crearea unor organizații similare cu N.A.T.O, pentru a face posibilă rezistența în fața amenințărilor militare efective sau potențiale”, afirmă Kissinger.⁶⁸ Important era și faptul că anumiți lideri populiști, așa cum a fost egipteanul Nasser, nu vedeau nici un viitor în a fi identificați cu Occidentul.⁶⁹

Căutând să restabilească dominația puterilor occidentale în această parte a lumii, noul plan american era în contradicție cu principiile O.N.U., deoarece americanii intenționau să folosească forțele lor armate pentru un amestec în treburile interne ale țărilor Orientului Mijlociu.⁷⁰ *Pentru Socialism* prelua un text din ziarul sirian *At Tarbia*, în care doctrina Eisenhower era considerată cel mai mare pericol pentru popoarele arabe.⁷¹ „Înțelegem că S.U.A. caută să-și asigure dominația imperialistă asupra economiei noastre și asupra punctelor noastre strategice. Respingem cu hotărâre aceste încercări și declarăm că nu vom permite niciodată să ni se pună un nou jug imperialist”, ar fi

⁵⁹ Loc.cit.

⁶⁰ Loc.cit.

⁶¹ „Mărturie despre situația din Cipru”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1017, Vineri, 12 aprilie 1957, p.4.; M.Niciu, „În fața hărții. Cipru - vulcan al anticolonialismului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1009, Miercuri, 3 aprilie 1957, p.4.

⁶² Loc.cit.

⁶³ „Ministrul Apărării al Angliei va vizita Ciprul”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1014, Marți, 9 aprilie 1957, p.4.

⁶⁴ „Situația din Oman”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1120, Marți, 13 august 1957, p.4.

⁶⁵ Loc.cit.

⁶⁶ „Destrămarea sistemului colonial”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1191, Miercuri, 6 noiembrie 1957, p.4.; „«Doctrina Eisenhower» - o primejdie pentru independența și securitatea popoarelor Orientului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.937, Joi, 10 ianuarie 1957, p.4.

⁶⁷ Henry Kissinger, *Diplomația*, Editura BICC ALL, București, 2003, p.458.

⁶⁸ Loc.cit.

⁶⁹ Ibidem, p.463.

⁷⁰ „«Doctrina Eisenhower» - o primejdie pentru independența și securitatea popoarelor Orientului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.937, Joi, 10 ianuarie 1957, p.4.

⁷¹ „Cel mai mare pericol pentru popoarele arabe îl constituie doctrina Eisenhower» - scrie ziarul sirian *At Tarbia*”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1002, Marți, 26 martie 1957, p.4.

scris *At Tarbia*.⁷²

Planul Eisenhower era considerat, în caz particular, o amenințare directă la adresa Siriei, deoarece el ar fi prevăzut o eventuală intervenție a forțelor armate americane în Orientul Mijlociu.⁷³ În același timp, această doctrină era considerată inacceptabilă chiar și de către aliații anglo-francezi ai americanilor, afirma *Pentru Socialism*, care într-o sesiune a adunării consultative a Consiliului european au acuzat Statele Unite că au încercat să se folosească de reprezentanții anumitor state pentru a-și sprijini pozițiile în dauna Angliei și Franței.⁷⁴ „Americani urmăresc slăbirea pozițiilor Angliei și Franței în Orientul Apropiat pentru a se putea infiltra în vidul de putere astfel creat”, mai scria *Pentru Socialism*.⁷⁵

Israelul a fost văzut de *Pentru Socialism*, în toată această perioadă, ca un stat agresor. Astfel, la 19-20 martie 1957, unități de frontieră israeliene au deschis de câteva ori focul în direcția Siriei.⁷⁶ *Pentru Socialism*, preluând informații din presa siriană, avertiza că Israelul are intenția de a săvârși o nouă agresiune împotriva țărilor arabe cu ajutorul militar al Franței.⁷⁷ Astfel, în Israel ar fi sosit un important lot de avioane cu reacție franceze și ar fi fost creat un comandament comun franco-israelian al cărui stat major își avea sediul în apropiere de Tel Aviv.⁷⁸ „Principalul pericol care amenință astăzi atât țările arabe cât și securitatea și pacea în Orientul mijlociu, este alianța dintre Franța și Israel”, ar fi declarat ministrul Afacerilor Externe al Siriei, Salah El Bitar, pentru ziarul sirian *Al Baas*,⁷⁹ ziar care susținea că francezii trimiteau spre Israel nu doar avioane și diferite echipamente militare, ci și tehnicieni militari.⁸⁰

Situația era chiar mai complicată, deoarece *Pentru Socialism* a aflat despre un acord „secret” între Anglia și S.U.A. cu privire la înarmarea Israelului. În cadrul tratativelor dintre Eisenhower și MacMillan, desfășurate în insulele Bermude, s-ar fi discutat problema aprovizionării Israelului cu armament, cele două părți căzând de acord asupra „necesității de a menține Israelul puternic”, ca factor important în înfăptuirea politicii occidentale în Orientul mijlociu.⁸¹

Chiar dacă Israelul primea sprijin francez, englez și american pentru a se înarma, cheltuielile sale militare erau în continuă creștere. Astfel, în anul 1957 au fost alocate 182 de milioane de lire pentru înarmare, în anul financiar precedent fiind alocate doar 61 de milioane de lire, alte sume importante destinate înarmării apărând la capitolele bugetare „speciale” și „secrete”.⁸² Potrivit ziarului *Pentru Socialism*, un deputat israelian, Sneh, a avertizat că Israelul va fi antrenat în planurile de pregătire a unui război atomic împotriva Uniunii Sovietice și că se va intensifica dependența Israelului față de S.U.A., în condițiile aderării Israelului la doctrina Eisenhower.⁸³

Pe teritoriul Libiei, avertiza *Pentru Socialism*, pregătirile militare ale Angliei se intensificau.⁸⁴ Pe baza tratatului anglo-libian din 1953, Anglia menținea în Libia trupe și dispunea de o bază militară aeriană. Cu toate că guvernul libian a declarat că nu va permite folosirea forțelor armate străine aflate pe teritoriul Libiei pentru atacarea vreunui stat arab, englezii au început să repare în grabă șoselele care duc din Libia spre Egipt, iar în porturile libiene au continuat să sosească transporturi cu armament pentru unitățile militare engleze (tractoare cu șenile, tunuri, mortiere, tot felul de echipamente și pontoane, cu toate că în Libia nu există nici un fel de râuri).⁸⁵ Mai menționa *Pentru Socialism* că englezii au folosit aerodromurile lor din Libia pentru atacurile aeriene împotriva Egiptului.⁸⁶

⁷² *Loc.cit.*

⁷³ „«Planul Eisenhower» este condamnat de sirieni”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.933, Simbătă, 5 ianuarie, 1957, p.4.

⁷⁴ „«Doctrina Eisenhower» considerată inacceptabilă de către «aliații» anglo-francezi”, în *Pentru Socialism*, Nr.939, Simbătă, 12 ianuarie 1957, p.4.

⁷⁵ *Loc.cit.*

⁷⁶ „Incidente la frontiera dintre Israel și Iordania”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1000, Simbătă, 23 martie 1957, p.4.

⁷⁷ „Pregătiri agresive ale Israelului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1005, Vineri, 29 martie 1957, p.4.

⁷⁸ *Loc.cit.*

⁷⁹ „Declarația ministrului de externe al Siriei cu privire la situația politică din Orientul mijlociu”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1007, Duminică, 31 martie 1957, p.4.

⁸⁰ *Loc.cit.*

⁸¹ „Acord «secret» între Anglia și S.U.A. cu privire la înarmarea Israelului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1016, Joi, 11 aprilie 1957, p.4.

⁸² „Sporirea cheltuielilor militare ale Israelului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1020, Marți, 16 aprilie 1957, p.4.

⁸³ *Loc.cit.*

⁸⁴ „Pregătirile militare ale Angliei pe teritoriul Libiei”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.903, Vineri, 30 noiembrie 1956, p.4.

⁸⁵ *Loc.cit.*

⁸⁶ *Loc.cit.*

Agresivitatea Marii Britanii era demonstrată și de faptul că, la începutul anului 1957, numeroase trupe britanice erau masate la frontierele Yemenului cu scopul evident de a întreprinde noi agresiuni, acțiune împotriva căreia Liga țărilor arabe a protestat.⁸⁷ În martie 1957, trupele britanice i-au atacat pe locuitorii din localitățile situate în apropiere de frontiera cu colonia Aden folosind tunuri, mitraliere și puști automate.⁸⁸

Guvernului Yemenului protesta împotriva agresiunii engleze, informa *Pentru Socialism*, refuzând să recunoască existența legală a protectoratului britanic Aden.⁸⁹ În acest timp, autoritățile engleze construiau drumuri strategice în apropierea Yemenului, evident în scopuri agresive, și organizau provocări împotriva musulmanilor din Yemen.⁹⁰

În aprilie 1957, englezii au continuat să atace populația pașnică din statele yemenite distrugând case, ucigând oameni și provocând pagube materiale, folosind împotriva orașelor artileria grea.⁹¹ Încălcând orice norme de drept internațional, soldații englezi, ne spune *Pentru Socialism*, au atacat o delegație a țărilor arabe sosită în Yemen, ucigând două persoane și rănind alte câteva.⁹² În august 1957, avioane engleze au bombardat crâncen regiunea Sukeir, aruncând bombe incendiare, precum și bombe cu gaze asfixiante, provocând un mare număr de victime.⁹³

Pe de altă parte, imperialismul britanic era contestat multe regiuni ale lumii. Astfel, Spania își reafirma pretențiile asupra Gibraltarului, unul dintre punctele strategice cele mai importante ale imperiului colonial britanic.⁹⁴ În Irlanda se manifestau tendințele de reunificare, Robert Briscoe, primarul orașului Dublin, aflat în Statele Unite ale Americii, declarând în cadrul unei emisiuni televizate că împărțirea Irlandei este rezultatul unui act de agresiune din partea Marii Britanii și că O.N.U ar trebui să intervină pentru a-i pune capăt.⁹⁵ De-a lungul timpului, luptele dintre irlandezii care se împotriveau regimului represiv impus de colonialiștii și militarii englezi au provocat pagube materiale de milioane de dolari.⁹⁶ „De aproape un mileniu Anglia înrobește și ține sub dependența sa politică și economică poporul irlandez. Imperialiștii englezi au instituit un adevărat regim militar”, afirma *Pentru Socialism*.⁹⁷

Statele Unite ale Americii își manifestau agresivitatea amestecându-se în treburile interne ale multor state europene. Astfel, americanii au exercitat presiuni asupra Italiei pentru a o sili să renunțe la orice fel de încercări de a duce o politică externă cât de cât independentă.⁹⁸ În plus, *Pentru Socialism* aprecia că guvernul Italiei își asuma obligații extrem de periculoase și că reprezentanții Italiei au acceptat cu slugărnicie amplasarea în țară a bazelor pentru rachetele americane.⁹⁹

Problema menținerii sferelor de influență ale marilor puteri genera conflicte între principalii parteneri atlantici. Astfel, delegația franceză la conferința parlamentarilor N.A.T.O. a hotărât să nu mai participe la lucrările conferinței, gest provocat de hotărârea Statelor Unite ale Americii și Angliei de a livra armament Tunisiei, în ciuda opoziției energice a Franței.¹⁰⁰ În cercurile politice

⁸⁷ „Liga țărilor arabe cere încetarea agresiunii engleze împotriva Yemenului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.933, Sîmbătă, 5 ianuarie, 1957, p.4.

⁸⁸ „Anglia continuă acțiunile agresive împotriva Yemenului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1000, Sîmbătă, 23 martie 1957, p.4.

⁸⁹ „Guvernul Yemenului protestează din nou împotriva agresiunii engleze”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1004, Joi, 28 martie 1957, p.4; „Să înceteze agresiunea engleză împotriva Yemenului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1015, Miercuri, 10 aprilie 1957, p.4.

⁹⁰ „Guvernul Yemenului protestează din nou împotriva agresiunii engleze”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1004, Joi, 28 martie 1957, p.4.

⁹¹ „Să înceteze agresiunea engleză împotriva Yemenului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1015, Miercuri, 10 aprilie 1957, p.4.

⁹² „Soldații englezi au atacat delegația țărilor arabe sosită în Yemen”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1017, Vineri, 12 aprilie 1957, p.4.

⁹³ „Noi acțiuni agresive ale Angliei împotriva Yemenului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1122, Joi, 15 august 1957, p.4.

⁹⁴ „Spania își reafirmă pretențiile asupra Gibraltarului”, în *Pentru socialism*, Anul VIII, Nr.944, Vineri, 18 ianuarie 1957, p.4.

⁹⁵ „Pentru reunificarea Irlandei”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1003, Miercuri, 27 martie 1957, p.4.

⁹⁶ „Situația din Irlanda”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr. 1014, Marți, 9 aprilie 1957, p.4.

⁹⁷ „Despre evenimentele din Irlanda”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1022, Vineri, 19 aprilie 1957, p.4.

⁹⁸ Din viața internațională”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1143, Marți, 10 septembrie 1957, p.4.

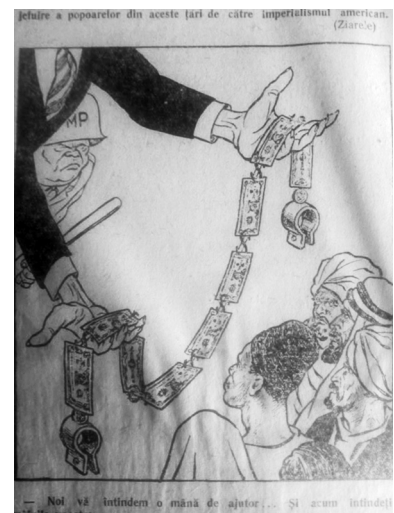
⁹⁹ „Guvernul Italiei își asumă obligații extrem de periculoase”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1235, Vineri, 27 decembrie 1957, p.4.

¹⁰⁰ „Conflict diplomatic între principalii parteneri atlantici”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1201, Marți, 19 noiembrie 1957, p.4.

franceze acțiunea anglo-americană era considerată o încercare vădită de înlăturare a Franței din această regiune a lumii, iar livrarea de armament pentru tuniesieni era catalogată de francezi ca un „gest neprietenesc al aliaților noștri.”¹⁰¹

Planurile războinice ale imperialiștilor americani aveau în vedere și continentul african. Potrivit ziarului *Pentru Socialism*, Statele Unite ale Americii intenționau să înconjoare Africa cu mari baze aeriene și maritime, pentru început preconizând deschiderea unor baze militare în Nigeria și Coasta de Fildeș.¹⁰² Deșertul Sahara intrase și el în atenția imperialiștilor, în special după ce geologi francezi au descoperit acolo mari zăcămintele de minerale și în special de petrol.¹⁰³ Dincolo de acest interes economic, americanii intenționau să construiască în Sahara un poligon atomic pentru a experimenta arma atomică, motiv pentru care trupele americane ar fi putut staționa în zonă.¹⁰⁴

Dincolo de Atlantic, americanii manifestau aceeași agresivitate. La fel ca în alte regiuni ale lumii, în țările Americii Latine guvernul Statelor Unite ale Americii ducea o activitate de subminare orchestrând lovituri de stat în Guatemala și în alte țări.¹⁰⁵ Sub pretextul unor manevre militare, Statele Unite ale Americii se pregăteau să trimită 10.000 de soldați în zona Canalului Panama, cauza reală fiind teama americanilor că președintele statului Panama, Ernesto Do Nguardia, ar putea naționaliza Canalul Panama, așa cum făcuse Nasser în Egipt cu Canalul Suez, președintele panamez realizând câteva sondaje privitoare la această posibilitate.¹⁰⁶ Un motiv de îngrijorare pentru toate țările latino-americane, potrivit ziarului *Pentru Socialism*, era acordul militar americano-brazilian, un acord privitor la stabilirea unei baze pentru proiectile teleghidate în insula Fernando Da Noronha.¹⁰⁷

America de Sud era ca un cazan care clocotea și erau tot mai dese revoltele maselor împotriva politicii de teroare și exploatare semicolonială impusă de Statele Unite, afirma *Pentru Socialism*.¹⁰⁸ Nicaragua, Honduras, Paraguay, Columbia, Salvador și Republica Dominicană se aflau sub conducerea unor dictatori, dar era evident că toate aceste regimuri treceau printr-un proces de descompunere care urma să ducă, inevitabil, la prăbușirea lor.¹⁰⁹ Pentru un control și mai mare asupra țărilor Americii Latine, americanii plănuiau unificarea organizației statelor americane (O.S.A.) cu blocul militar agresiv N.A.T.O.¹¹⁰

Pentru Socialism a publicat un interviu acordat de Ciu En-lai postului Columbia Broadcasting, interviu în care liderul chinez afirma că Taiwanul este parte integrantă a Chinei, că „puterile imperialiste și-au dezvăluit chipul lor de fiară în problema Egiptului,” ele depunând în același timp toate eforturile pentru a-și intensifica activitatea subversivă împotriva țărilor socialiste.¹¹¹

Ciu En-lai lămuria în acest interviu și relațiile, evident tensionate pentru toată lumea, dintre China și Uniunea Sovietică, susținând că aceste relații sunt frățeste și că „este îngăduit principiul criticii reciproce binevoitoare”, o astfel de critică neputând decât să contribuie la progresul comun al celor două țări.¹¹²

¹⁰¹ Loc.cit.

¹⁰² „Descoperirea Africii”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.914, Miercuri, 11 decembrie 1956, p.4.

¹⁰³ „S.U.A. intenționează să construiască un poligon atomic în Sahara”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1003, Miercuri, 27 martie 1957, p.4.

¹⁰⁴ Loc.cit.

¹⁰⁵ „Interviul acordat de Ciu En-lai unui reprezentant al companiei americane de radiodifuziune «Columbia Broadcasting»”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.934, Duminică, 6 ianuarie 1957, p.4.

¹⁰⁶ „Statele Unite vor trimite 10.000 de soldați în zona Canalului Panama”, în *Pentru Socialism*, Nr.988, Sâmbătă, 9 martie 1957, p.4.

¹⁰⁷ „Acordul militar americano-brazilian îngrijorează toate țările latino-americane”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr. 1020, Marți, 16 aprilie 1957, p.4.

¹⁰⁸ „Ce se întâmplă în America Latină?”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1052, Sâmbătă, 25 mai 1957, p.4.

¹⁰⁹ Loc.cit.

¹¹⁰ Împotriva încercărilor de atragere a țărilor Americii de sud în planurile militare ale S.U.A.”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1235, Vineri, 27 decembrie 1957, p.4.

¹¹¹ „Interviul acordat de Ciu En-lai unui reprezentant al companiei americane de radiodifuziune «Columbia Broadcasting»”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.934, Duminică, 6 ianuarie 1957, p.4.

¹¹² Loc.cit.

Occidentalii desfășurau o intensă activitate menită să sporească rândurile Legiunii străine franceze. Astfel, numeroși agenți din Germania occidentală au invadat lagărele în care au fost internați cetățeni unguri care au trecut granița cu Austria în cursul recentelor evenimente încercând să-i convingă să se înroleze ca mercenari în Legiunea străină franceză.¹¹³ Nu toți ungurii refugiați în Austria aveau calitățile fizice necesare pentru a face parte din Legiune. Pentru aceștia imperialiștii au pregătit altceva. Printr-un pod aerian special care lega Viena de Londra, format din zece avioane de pasageri cu patru motoare care efectuau curse zi și noapte, refugiații unguri erau trimiși în Anglia pentru a deveni sursă de muncă ieftină pentru minele din bazinul Yorkshire.¹¹⁴

În același timp, tineri refugiați unguri din Italia erau recrutați în armata Statelor Unite ale Americii, o misiune militară americană ocupându-se cu recrutarea unguilor cu vârste cuprinse între 18 și 30 de ani, agenții de recrutare folosind pentru a-și atinge scopurile toate mijloacele de influență (promisiuni materiale, intimidare și șantaj).¹¹⁵ „Mulți tineri unguri, în special tineri în vârstă de 13-18 ani, ard de dorința de a se reîntoarce în patrie, dar se tem să spună aceasta pe față deoarece riscă să fie supuși represiunilor din partea autorităților lagărelor. În toată această treabă autoritățile italiene au un rol josnic care ajută agenții americani să recruteze carne de tun pentru scopurile lor josnice”, concluziona *Pentru Socialism*.¹¹⁶

La 11 decembrie 1956 s-a deschis la Paris conferința bianuală a Consiliului ministerial al N.A.T.O. la care au participat miniștrii de externe, de finanțe și ai apărării ai țărilor membre ale pactului atlantic. *Pentru Socialism* scria că întrunirea s-a desfășurat într-o atmosferă de suspiciuni reciproce, generată în principal de politica așa-zisei „libertăți de acțiune” a americanilor în Orient, care nu era altceva decât libertatea de a submina pozițiile Angliei și Franței pentru a le lua locul în sferele lor de influență din acea parte a lumii.¹¹⁷

Conservatorii englezi acuzau Statele Unite ale Americii de un gigantic complot al cărui scop era acela de a înlocui influența engleză în lume cu cea americană, în vreme ce francezii se temeau ca nu cumva americanii să se folosească de situația lor grea în Africa de Nord.¹¹⁸ Supărați erau și vest-germanii, care nu mai voiau să suporte cheltuielile pentru întreținerea trupelor de ocupație ale Angliei, Franței și Statelor Unite ale Americii pe teritoriul R.F.G.¹¹⁹

În acest timp, *Pentru Socialism* constata că situația francezilor în Algeria se înrăutățește în condițiile în care continuau să aibe loc ciocniri între trupele franceze și detașamentele armatei algeriene de eliberare națională.¹²⁰ Armata franceză din Algeria număra peste o jumătate de milion de oameni și beneficia de tancuri, avioane și elicoptere de luptă.¹²¹ Războiul din Algeria era considerat de *Pentru Socialism* „un război de distrugere, din zi în zi mai violent și mai sîngeros, pe care trupele franceze îl duc pentru exterminarea întregului popor algerian.”¹²² Francezii se făceau vinovați și de intensificarea represiunilor împotriva participanților la mișcarea algeriană de eliberare națională.¹²³ Pentru liderii Franței, situația din Algeria era extrem de complicată, acest departament al Franței metropolitane cuprinzând un milion de francezi.¹²⁴

Colonialiștii francezi săvârșeau atrocități împotriva algerienilor: execuțiile sumare erau foarte numeroase și mulți algerieni erau torturați cu bestialitate.¹²⁵ „Soldații francezi sunt trimiși să moară în Algeria pentru a apăra fermele marilor proprietari funciari francezi, care exploatează la sînge

¹¹³ „O soartă de neînviat”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.903, Vineri, 30 noiembrie 1953, p.4.

¹¹⁴ „Presa engleză despre soarta refugiaților unguri”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.914, Miercuri, 12 decembrie 1956, p.4.

¹¹⁵ „Tineri refugiați unguri din Italia sînt recrutați în armata S.U.A.”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1002, Marți, 26 martie 1957, p.4.

¹¹⁶ *Loc.cit.*

¹¹⁷ „Conferința Consiliului N.A.T.O. de la Paris se deschide într-o atmosferă de încordare între S.U.A. și «aliații» lor anglo-francezi”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.914, Miercuri, 11 decembrie 1956, p.4.

¹¹⁸ „N.A.T.O. – creatură a politicii americane de pe poziții de forță, bolnavă de mult de «anemie pernicioasă»”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.916, Vineri, 14 decembrie 1956, p.4.

¹¹⁹ *Loc.cit.*

¹²⁰ „Situația din Algeria”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.919, Marți, 18 decembrie 1956, p.4.

¹²¹ „Continuă luptele între trupele franceze și răsculații algerieni”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.953, Marți, 29 ianuarie 1957, p.4.

¹²² Ion Gureanu, „Războiul din Algeria – o rușine pentru guvernul francez”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1018, Simbătă, 13 aprilie 1957, p.4.

¹²³ „Operațiunile militare din Algeria”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1120, Marți, 13 august 1957, p.4.

¹²⁴ Henry Kissinger, *Diplomația*, Editura BICC ALL, București, 2003, p.463.

¹²⁵ „Mărturii zguduitoare asupra atrocităților săvârșite de colonialiștii francezi în Algeria”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.991, Miercuri, 13 martie 1957, p.4.

populația arabă”, afirma *Pentru Socialism*.¹²⁶ Represiunile sângeroase la care au trecut colonialiștii francezi au făcut ca, în ultimii doi de zile, să fie uciși 300.000 de alegerieni și alți 125.000 să fie aruncați în închisori și lagăre de concentrare.¹²⁷

Autoritățile franceze din Algeria continuau represiunile împotriva participanților la mișcarea de eliberare națională. În timp ce se desfășurau lupte înverșunate între trupele franceze și detașamentele armatei populare de eliberare din Algeria, aveau loc condamnări la muncă silnică și „operațiuni de curățire” în masă într-o serie de regiuni ale țării, printre care orașele Blida, Maison Carrea și Constantine.¹²⁸ „Tortura a devenit o armă legitimă menită să înspăimânte populația algeriană. Franța practică metodele lui Hitler. Misiunea soldatului nu mai constă în alupta pe câmpul de bătaie, ci a acționa ca polițist pentru a înspăimânta, a intimidă, a smulge declarații celor arestați”, rezuma *Pentru Socialism* acțiunile imperialiștilor francezi în Algeria.¹²⁹ Ziarul dădea exemplul unui arestat algerian care a fost interogată 57 de ore, timp în care i s-au aplicat șocuri electrice la degete și urechi, a fost băgat în apă rece și a fost biciuit la tâlpi.¹³⁰

Sub semnătura lui Ion Gureanu, într-un articol din 13 aprilie 1957, apăreau câteva declarații ale unor oficiali francezi care condamnau războiul din Algeria. Regimul colonialist francez din Algeria este fondat pe zeci de mii de cadavre, înprospătate periodic. Menținerea dominației franceze a cerut, cere și va cere torturi din ce în ce mai groaznice, distrugeri din ce în ce mai înspăimântătoare, asasinate din ce în ce mai nediferențiate.

În ultimii ani, consemna *Pentru Socialism*, trupele franceze au masacrat peste 700.000 de oameni, ocupanții transformând Algeria într-un imens lagăr de concentrare, închisori și locuri de execuție.¹³¹ „Patrioților care cad în mâinile cotropitorilor li se smulg dinții cu cleștele, li se zdrobesc mâinile și picioarele cu prese de fier; ei sunt ținuți în apă înghețată, chinuți cu ajutorul curentului electric, bătuți până la moarte etc.”¹³²

„Armata franceză face războiul algerian fără a înțelege pentru ce”, ar fi declarat Robert Bonnaud, iar Bernard Voyenne, în *Le Monde*, ar fi spus că guvernul Mollet ar putea ajunge până acolo încât „să transforme Algeria într-un deșert material și moral, numai și numai pentru a vedea fluturând deasupra-i drapelul francez.”¹³³ În octombrie 1957, *Pentru Socialism* anunța că armata națională algeriană, care număra 134.000 de ostași, controla două treimi din teritoriul Algeriei.¹³⁴ După aproape un an, ziarul consemna că luptele continuă, armata de eliberare algeriană dând grele lovituri trupelor franceze, scoțând numeroși soldați francezi din luptă, capturând un mare număr de arme și distrugând avioane și elicoptere de luptă franceze.¹³⁵

Interesant este faptul că ziarul *Pentru Socialism* a omis să trateze rechemarea la putere a lui Charles de Gaulle, tocmai ca urmare a crizei algeriene, rechemare care s-a produs după o revoltă a francezilor stabiliți în Algeria împotriva acțiunilor guvernului francez de a negocia cu naționaliștii algerieni.¹³⁶ Oarecum ciudată această lipsă de informație, dacă ținem cont de faptul că de Gaulle a fost investit cu puteri extraordinare pe timp de șase luni și a conceput o nouă constituție, care a pus capăt celei de A Patra Republici și a întemeiat A Cincea Republică, în cadrul căreia președintele beneficia

¹²⁶ Loc.cit.

¹²⁷ „În fața hărții. Algeria”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.982, Simbătă, 2 martie 1957, p.4.

¹²⁸ „Situția din Algeria”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1002, Marți, 26 martie 1957, p.4.

¹²⁹ „Comportarea colonialiștilor francezi în Algeria”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1017, Vineri, 12 aprilie 1957, p.4.

¹³⁰ Loc.cit.

¹³¹ Ion Gureanu, „Adevărata față a colonialismului. Algeria”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1161, Miercuri, 2 octombrie, 1957, p.4.

¹³² Loc.cit.

¹³³ Ion Gureanu, „Războiul din Algeria – o rușine pentru guvernul francez”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1018, Simbătă, 13 aprilie 1957, p.4.

¹³⁴ Ion Gureanu, „Adevărata față a colonialismului. Algeria”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1161, Miercuri, 2 octombrie, 1957, p.4.

¹³⁵ „Armata de eliberare națională algeriană dă grele lovituri trupelor franceze”, în *Pentru Socialism*, Anul IX, Nr.1445, Miercuri, 3 septembrie 1958, p.4.

¹³⁶ *Istoria ilustrată a secolului al XX-lea*, Editura Aquila, Oradea, 2007, p.355.

de puteri mult sporite.¹³⁷ În decembrie 1958, Charles de Gaulle a devenit președinte al Franței și a promis începerea discuțiilor cu rebelii algerieni, fapt omis de asemenea de *Pentru Socialism*, cu toate că aducerea la putere a lui Charles de Gaulle a fost un eveniment important, astfel evitându-se izbucnirea unui război, dar și sfârșitul republicii parlamentare franceze.¹³⁸

Potrivit ziarului *Pentru Socialism* reacțiunea internațională nu a renunțat la pregătirea unui nou război mondial, dovadă stând faptul că generalul Kammhuber, comandantul forțelor militare aeriene vest-germane, milita pentru un „război fulger”, pentru un marș spre răsărit.¹³⁹

Statele Unite ale Americii au creat regimurile ultrareacționare din Coreea de Sud, Vietnamul de Sud și din Taiwan, monopolurile americane jefuind multe țări ale Americii Centrale și de Sud.¹⁴⁰ În Vietnamul de Sud, Statele Unite ale Americii continuau să introducă mari cantități de arme și muniții, mii de tone de materiale de război, tunuri și piese pentru tancuri, acțiune considerată de *Pentru Socialism* ilegală.¹⁴¹ În Coreea de Sud, al cărui popor era asuprit de către imperialiștii americani, se pregătea un nou război, afirma *Pentru Socialism*, care își informa cititorii că nouă militari din Coreea de Sud au trecut în R.P.D.Coreeană și s-au pronunțat împotriva politicii agresive a Statelor Unite și a autorităților lisinmaniste.¹⁴² Ziarul avertiza că americanii încercau să transforme Coreea de Sud într-o bază atomică americană pentru dezlănțuirea unui război agresiv și că, după staționarea în Taiwan a unităților americane înarmate cu proiectilele teleghidate, Statele Unite ale Americii intenționau să ducă în Coreea de Sud noi tipuri de arme încălcând astfel acordul de armistițiu.¹⁴³

Pentru Socialism susținea că imperialiștii americani se pregăteau pentru o intervenție militară în Irak, după ce la 13/14 iulie 1958, regimul monarhic irakian a fost înlăturat în urma unei lovituri de stat și a fost proclamată republica.¹⁴⁴ Regele Faisal a fost arestat la Bagdad, fostul prim-ministru, Nuri Said, a fost ucis de mulțime și noul guvern, condus de generalul Abdel Karim Kasem, a proclamat starea excepțională.¹⁴⁵ Ziarul *Pentru Socialism* omitea să-și informeze cititorii că regele Faisal avea o atitudine pro-occidentală și că au existat două acțiuni militare, una americană și una britanică: trupele americane au aterizat în Liban și trupele britanice în Iordania, pentru a sprijini guvernele țărilor respective împotriva unor posibile lovituri de stat.¹⁴⁶

Americanii se amestecau fățiș și în treburile interne ale Tailandei, agenți secreți americani ticluind un complot menit să răstoarne guvernul thailandez.¹⁴⁷ Mai mult decât atât, înainte de alegeri, ambasada americană la Bangkok a pus la dispoziția diferitelor partide politice mari sume de bani pentru campania electorală.¹⁴⁸ Folosind diferite forme de presiune pentru a-și atinge scopurile, americanii urmăreau ca în noul cabinet, format de premierul Pibul Songram, să fie numite persoane cu orientare proamericană, pentru a înlătura orice eposibilitate de modificare a politicii externe tailandeze.¹⁴⁹

Rezolvarea problemei Kașmirului a devenit una dintre problemele spinoase ale politicii internaționale din această perioadă. Situat în mijlocul munților Himalaya și având un teritoriu de 218.000 km pătrați, Kașmirul a făcut parte integrantă din teritoriul Indiei până în anul 1947, când India s-a împărțit în două state: India

¹³⁷ Loc.cit.

¹³⁸ Jacques Madaule, *Istoria Franței*, Editura Politică, București, vol.3, 1993, p.297.

¹³⁹ „Eșecurile planurilor agresive ale reacțiunii internaționale”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.936, Miercuri, 9 ianuarie 1957, p.2.

¹⁴⁰ „Destrămarea sistemului colonial”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1191, Miercuri, 6 noiembrie 1957, p.4.

¹⁴¹ „S.U.A. continuă să introducă în Vietnamul de Sud arme și muniții”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.926, Joi, 27 decembrie 1956, p.4.

¹⁴² „Militari sud-coreeni trec în R.P.D.Coreeană”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1014, Marți, 9 aprilie 1957, p.4.

¹⁴³ „S.U.A. Transformă Coreea de sud într-o bază atomică”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1047, Duminică, 19 mai 1957, p.4.

¹⁴⁴ „Proclamarea Republicii Irak”, în *Pentru Socialism*, Anul IX, Nr.1404, Miercuri, 16 iulie 1958, p.4.

¹⁴⁵ Loc.cit.

¹⁴⁶ *Istoria ilustrată a secolului al XX-lea*, Editura Aquila, Oradea, 2007, p.355.

¹⁴⁷ „Amestecul fățiș al S.U.A. în treburile interne ale Tailandei”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1020, Marți, 16 aprilie 1957, p.4.

¹⁴⁸ Loc.cit.

¹⁴⁹ „S.U.A. se amestecă în treburile interne ale Tailandei”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1007, Duminică, 31 martie 1957, p.4.

și Pakistan.¹⁵⁰ Până atunci, „sub binevoitoarele priviri ale clicii parazitare de feudali autohtoni, imperialiștii britanici jefuiau Kașmirul de prețioasele sale bogății minerale: petrol, minereu de fier, nichel, bauxită, aur etc”, astfel încât nefastele consecințe ale stăpânirii britanice mai erau vizibile în perioada de care ne ocupăm: din totalul de 4 milioane de locuitori ai Kașmirului 96% erau țărani săraci, care duceau o existență mizeră, imensa majoritate a populației era analfabetă și, în întreg Kașmirul, nu existau decât două spitale.¹⁵¹

Statele Unite ale Americii și Anglia s-ar fi luptat din răzputeri pentru a împiedica rezolvarea problemei Kașmirului, urmărind un dublu scop: întâi, Kașmirul trebuia să rămână un măr al discordiei între India și Pakistan, ceea ce urma să le permită imperialiștilor să-și asume rolul de arbitri ai conflictului și, în al doilea rând, dată fiind poziția sa strategică (această regiune se găsește la punctul de întâlnire al frontierelor R.P.Chineze, Indiei, Pakistanului, Afganistanului și Uniunii Sovietice), cercurile agresive imperialiste urmăreau s-o folosească mai departe ca un avantpost al agresiunii împotriva Uniunii Sovietice și Chinei, ca un focar de spionaj și acte diversioniste, susținea *Pentru Socialism*.¹⁵² O altă concluzie care se impunea era că, profitând de conflictul dintre India și Pakistan și camuflându-se sub masca O.N.U., agenții departamentului de stat ai S.U.A. au invadat Kașmirul transformându-l într-o bază militară.¹⁵³

Pentru Socialism a relatat despre lucrările sesiunii Consiliului S.E.A.T.O., desfășurată la Manila, care își propunea lărgirea sferei sale de influență în Indonezia prin sprijinirea activităților subversive și prin intimidare.¹⁵⁴ Folosit de americani pentru a se amesteca în treburile interne ale altor țări, pactul acorda rebelilor indonezieni ajutor direct în arme și bani.¹⁵⁵

O altă problemă rămasă nerezolvată după cel de-al doilea război mondial era statutul insulei Okinawa. *Pentru Socialism* își informa cititorii că insula Okinawa se mai afla încă sub ocupația trupelor americane și că primul ministru japonez, Nabusuku Kisi regretă acest fapt și cere ca insula să fie administrată de Japonia.¹⁵⁶

Pentru Socialism considera că strategia N.A.T.O. se bazează pe faptul că S.U.A. și aliații lor au creat un inel de baze militare în jurul Uniunii Sovietice și a întregului lagăr socialist, scontând să atace U.R.S.S. de pe aceste baze, deoarece aceste baze se găsesc în imediata apropiere a Uniunii Sovietice și, chipurile, acest fapt le-ar permite occidentalilor să atace fulgerător U.R.S.S. și să obțină o victorie militară.¹⁵⁷

În august 1957, sovieticii au testat cu succes o rachetă balistică intercontinentală (ICBM).¹⁵⁸ Printr-un articol semnat de Ion Cătoi, ziarul *Pentru Socialism* lansa un avertisment care trebuia să le dea de gândit imperialiștilor agresivi. „Uniunea Sovietică posedă ceea ce nu au puterile occidentale, racheta balistică intercontinentală cu o foarte mare rază de acțiune care poate transporta urgent arma cu hidrogen în orice colț al pământului. Faptul că știința și tehnica sovietică au creat această armă modernă schimbă radical raportul de forțe pe arena mondială și reduce la zero importanța bazelor militare create de S.U.A. în jurul lagărului socialist. U.R.S.S. are tot ce-i trebuie din punct de vedere militar pentru a zdrobi orice agresor”, scria Ion Cătoi.¹⁵⁹ În realitate, în pofida unui echilibru numeric al forțelor, Statele Unite ale Americii dețineau în continuare supremația ca putere militară globală.¹⁶⁰

Cert era faptul că sistemul colonial urma să se destrame în viitorul apropiat, *Pentru Socialism* considerând că dovada cea mai clară în sprijinul acestei afirmații o reprezintă victoria poporului chinez revoluționar care a proclamat Republica Populară Chineză, eliberând de sub jugul colonial peste 1.300.000.000 de oameni, adică jumătate din populația globului pământesc.¹⁶¹ Cu toate că

¹⁵⁰ „Cine împiedică rezolvarea justă a problemei Kașmirului?”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.946, Duminică, 20 ianuarie 1957, p.4.

¹⁵¹ *Loc.cit.*

¹⁵² *Loc.cit.*

¹⁵³ *Loc.cit.*

¹⁵⁴ „Pactul S.E.A.T.O. – o amenințare pentru țările Asiei”, în *Pentru Socialism*, Anul IX, Nr.1300, Vineri, 14 martie 1958, p.4.

¹⁵⁵ *Loc.cit.*

¹⁵⁶ „Primul ministru japonez cere ca insula Okinawa să fie administrată de Japonia”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1022, Joi, 18 aprilie 1957, p.4.

¹⁵⁷ „Un avertisment care trebuie să dea de gândit imperialiștilor agresivi”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1146, Simbătă, 14 septembrie 1957, p.4.

¹⁵⁸ John R.Barber, *Istoria Europei moderne*, Editura Lider, București, 1993, p.486.

¹⁵⁹ „Un avertisment care trebuie să dea de gândit imperialiștilor agresivi”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1146, Simbătă, 14 septembrie 1957, p.4.

¹⁶⁰ John R. Barber, *op. cit.*, p. 485.

¹⁶¹ „Destrămarea sistemului colonial”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1191, Miercuri, 6 noiembrie 1957, p.4.

Anglia, Franța, Belgia și Portugalia mai aveau posesiuni coloniale, în ultimii ani își câștigaseră independența peste douăzeci de noi state.¹⁶²

Arme, arme, tot mai multe arme...

Pentru *Socialism* s-a străduit constant să contabilizeze cheltuielile militare realizate de occidentali, constatând că aceste cheltuieli, în special în principalele țări capitaliste, au atins cifre astronomice. Astfel, în S.U.A., s-au cheltuit în scopuri militare 41,8 miliarde de dolari în 1955-1956, față de doar un miliard în anul bugetar 1937-1938, totalul sumei cheltuite de americani în scopuri militare după cel de-al doilea război mondial cifrându-se la peste 380 de miliarde de dolari.¹⁶³

Cheltuielile militare au ajuns în Anglia în 1956 la 1.537 milioane lire sterline, în Franța la 1.086 miliarde de franci, în vreme ce N.A.T.O. a cheltuit pentru armament 312 miliarde de dolari.¹⁶⁴ Potrivit liderului radical socialist Mendes France, dacă politica de intervenții armate franceze nu era stopată, foarte curând operațiunile militare din Algeria urmau să ajungă la mai mult de un miliard și jumătate de franci zilnic.¹⁶⁵ Oricum, anunța *Pentru Socialism*, politica franceză de aventuri militare înghițea deja peste 1.500 miliarde de franci anual.¹⁶⁶

În urma tratatelor militare americano-engleze de la Washington, cursa înarmărilor în Anglia urma să fie intensificată, iar pe teritoriul Franței fuseseră deja create stocuri de proiectile atomice, ele aflându-se la dispoziția forțelor armate americane, specialiști americani instruind unități speciale ale forțelor armate din N.A.T.O. să mânuiască aceste proiectile.¹⁶⁷

Pentru *Socialism* avertiza că armata britanică a terminat lucrările de instalații de pe insula Christmas din Pacific în vederea primei experimentări a bombei britanice cu hidrogen, „în ciuda notei oficiale de protest a guvernului japonez și a numeroase organizații din Japonia care și-au exprimat teama că această experiență va avea efecte dăunătoare asupra vieții și bunurilor populației japoneze.”¹⁶⁸

Problema reînarmării Germaniei a rămas o preocupare constantă a ziarului *Pentru Socialism*, acesta avertizând că numeroși ofițeri hitleriști au fost primiți în bundeshwehr (armata vest-germană), dovadă fiind declarația ministrului apărării din Republica Democrată Germană, Strauss, care susținea că au fost reprimiți în armata vest-germană 31 de generali, 100 de colonei și 84 de locotenenți-colonei care au servit înainte în cartierul general al armatei hitleriste.¹⁶⁹ Pe de altă parte, existau mulți tineri vest-germani, își asigura *Pentru Socialism* cititorii, care refuzau să se înroleze în noul wehrmacht și fugeau în Republica Democrată Germană pentru a scăpa de serviciul militar.¹⁷⁰ Și pentru ca să nu se creadă că era vorba doar de câteva cazuri izolate, nerelevante numeric, *Pentru Socialism* dădea și numărul tinerilor vest germani, cu vârste cuprinse între 15 și 20 de ani, care au trecut în Germania socialistă doar în luna ianuarie a anului 1957: exact 3.152 de tineri.¹⁷¹

După părerea lui I.Cătoi, care a semnat mai multe articole în această perioadă în paginile ziarului *Pentru Socialism*, Statele Unite ale Americii acordau o atenție tot mai mare reînarmării cât mai grabnice a Germaniei de Vest și punerii pe picioare a noii armate

¹⁶² Loc.cit.

¹⁶³ I Ostrovitianov, „Monopolurile – dușmani ai dezarmării”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.906, Marți, 4 decembrie 1956, p.4.

¹⁶⁴ Loc.cit.

¹⁶⁵ „Politica economică a guvernului Mollet viu criticată”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.999, Vineri, 22 martie 1957, p.4.

¹⁶⁶ Loc.cit.

¹⁶⁷ „În Anglia va fi intensificată cursa înarmărilor”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.964, Sâmbătă, 9 februarie 1957, p.4; „Pe teritoriul Franței au fost create stocuri de proiectile atomice”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.973, Miercuri, 20 februarie 1957, p.4.

¹⁶⁸ „Anglia va experimenta arma termionucleară în Pacific”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.983, Duminică, 3 martie 1957, p.4.

¹⁶⁹ „Numeroși ofițeri hitleriști au fost primiți în bundeshwehr (armata vest-germană)”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.914, Miercuri, 12 decembrie 1956, p.4.

¹⁷⁰ „Tot mai mulți tineri vest-germani trec în R.D.Germană”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.974, Joi, 21 februarie 1957, p.4.

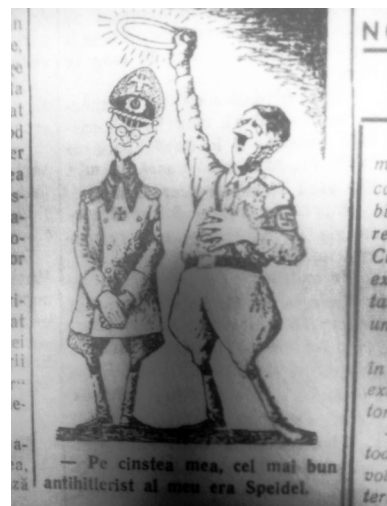
¹⁷¹ Loc.cit.

vest-germane în frunte cu ofițerii hitleriști, recrutați din rândurile criminalilor de război scoși din închisori și puși în libertate de guvernul lui Adenauer.¹⁷² „S.U.A. pornesc de la premiza că în schimbul dolarilor cheltuiți de ele pentru înarmarea N.A.T.O. trebuie să li se acorde din partea celorlalți participanți la alianța nord-atlantică o supremație politică și militară.”¹⁷³ I.Cătoi mai afirma că N.A.T.O., organizație de creație americană, bloc militar agresiv al puterilor occidentale, se baza tot mai mult pe militariștii vest-germani și existența lui punea în permanență în pericol pacea lumii.¹⁷⁴

Mai multe articole din *Pentru Socialism* erau dedicate numirii generalului Speidel la conducerea forțelor N.A.T.O. din Europa, numire care ar fi provocat proteste în Anglia, Franța și Olanda.¹⁷⁵ Speidel era considerat responsabil pentru exterminarea a sute de francezi participanți la mișcarea de rezistență în timpul celui de-al doilea război mondial și pentru distrugerea a sute de sate rusești, fapte pentru care generalul nazist a scăpat nepedepsit după război.¹⁷⁶ „Este de neconceput ca soldații olandezi care fac parte din unitățile N.A.T.O. să fie puși sub comanda acestui ofițer superior din armata lui Hitler”, se arăta într-o scrisoare de protest semnată de 49 de profesori universitari olandezi, trimisă primului ministru al Olandei, Draes.¹⁷⁷

În Franța, cercurile largi ale opiniei publice, în primul rând foștii luptători din Rezistență și fiii eroilor căzuți în luptele din cel de-al doilea război mondial, continuau să manifeste împotriva numirii lui Speidel într-un post din care putea să comande soldați francezi.¹⁷⁸

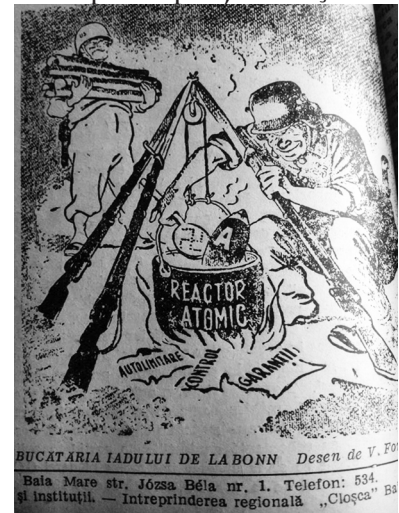
Pentru Socialism avertiza asupra faptului că un alt fost general nazist,

Hausinger, general cu patru stele, a fost numit șef al statului major al bundeswehrului, cel mai înalt grad din noua armată vest-germană din cadrul N.A.T.O.¹⁷⁹

De cea mai mare atenție s-a bucurat Hans Speidel, în paginile ziarului *Pentru socialism*, generalul fiind numit, la 3 aprilie 1957, comandant al forțelor terestre N.A.T.O. din Europa centrală. Numit de *Pentru Socialism* hitlerist, doctrinar al pământului pârjolit, asasin al prizonierilor și patrioților din mișcarea de rezistență și autor al proiectului actului de capitulare a Franței, Speidel și-a luat postul în primire la Fontainebleau, ceea ce, considera ziarul, reprezenta un „pericol pentru pacea lumii.”¹⁸⁰ Speidel ar fi asasinat și deportat mii de patrioți francezi, ar fi luat parte la războiul civil spaniol și ar fi distrus orașe și sate din Ucraina, exterminând populația civilă.¹⁸¹

Pentru Socialism avertiza că un alt criminal de război nazist urma să fie numit în conducerea armatei vest-germane, mai exact în funcția de consilier însărcinat cu organizarea noilor forțe aeriene ale Germaniei occidentale.¹⁸² Era vorba despre fostul feldmareșal al aerului, Erhard Milch, un prieten intim al lui Göring, cel care a condus intervenția aviației germane

¹⁷² I.Cătoi, „N.A.T.O. – bloc militar agresiv al puterilor occidentale”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, nr.920, Miercuri, 19 decembrie 1956, p.4.

¹⁷³ *Loc.cit.*

¹⁷⁴ *Loc.cit.*

¹⁷⁵ „Împotriva numirii generalului nazist Speidel în conducerea forțelor N.A.T.O.”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.985, Miercuri, 6 martie 1957, p.4; „Proteste împotriva numirii lui Speidel în comandamentul N.A.T.O.”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.987, Vineri, 8 martie 1957, p.4; „Proteste împotriva lui Speidel”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.991, Miercuri, 13 martie 1957, p.4.

¹⁷⁶ „Proteste împotriva numirii lui Speidel în comandamentul N.A.T.O.”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.987, Vineri, 8 martie 1957, p.4.

¹⁷⁷ „Proteste împotriva lui Speidel”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.991, Miercuri, 13 martie 1957, p.4.

¹⁷⁸ „Împotriva numirii lui Speidel în conducerea N.A.T.O.”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1004, Joi, 28 martie 1957, p.4.

¹⁷⁹ „Fostul general nazist Hausinger a fost numit șeful statului major al bundeswehrului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1001, Duminică, 24 martie 1957, p.4.

¹⁸⁰ „Speidel à la porte” - «Afară cu Speidel», în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1012, Simbătă, 6 aprilie 1957, p.4.

¹⁸¹ *Loc.cit.*

¹⁸² „Un alt criminal de război nazist va fi numit în conducerea armatei vest-germane”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1076, Simbătă, 22 iunie 1957, p.4.

în războiul civil din Spania și a fost condamnat de tribunalul de la Nürnberg pentru crime de război.¹⁸³

Nu în ultimul rând, *Pentru Socialism* avertiza că Doenitz, „criminalul de război, fost mare amiral hitlerist, eliberat curând din închisoare, participă intens la activitatea diferitelor organizații militare vest germane”, că recent a fost ales membru de onoare al „Uniunii maritime militare germane”, că se află în corespondență permanentă cu unii amirali ai forțelor maritime militare ale Angliei și S.U.A și că este vizitat uneori chiar de ofițeri superiori ai flotei maritime a S.U.A.¹⁸⁴

O mare problemă o constituia această dorință a americanilor de a reînvia grabnic militarismul german și, bineînțeles, de a înzestra noua armată vest-germană cu arme nucleare. *Pentru Socialism* considera că nașterea Euratomului va da posibilitatea Germaniei occidentale de a trece ea însăși la fabricarea acestei arme. *Pentru Socialism* mai anunța că Adenauer intenționa să plaseze producția și utilizarea energiei atomice trusturilor vest-germane.¹⁸⁵ În legătură cu această presupusă înarmare a Germaniei occidentale cu armament nuclear, ziarul considera că o amenințare voalată nu strică niciodată și afirma că înarmarea Germaniei „nu poate însă să nu comporte urmări serioase pentru populația R.F.Germane care poate deveni obiectivul unei contralovituri atomice.”¹⁸⁶

Cert era faptul, susținea *Pentru Socialism*, că militariștii vest-germani își refăceau forțele militare aeriene, cu ajutorul americanilor. Potrivit unui program pe cinci ani, armata vest-germană trebuia să dispună de 3.200 de avioane, la vremea respectivă germanii dispunând de doar 1.000 de avioane, dintre care doar 550 cu reacție.¹⁸⁷ O mare parte din avioane erau livrate R.F.Germane de către S.U.A., dar industria vest-germană începuse să producă avioane de construcție proprie, printre acestea numărându-se „D.O.27”, fabricat de uzina de avioane a firmei „Dornier”.¹⁸⁸ 1.140 de avioane urmau să fie livrate noilor forțe aeriene vest-germane de cunoscutele fabrici de avioane Messerschmitt, Heinkel, Fokke Wulf și Donnik, care au pornit producția.¹⁸⁹ Parașutiștii germani urmau să fie instruiți de ofițerii și personalul militar de la școala militară din Schongau (Bavaria), care au făcut un stagiu de pregătire pe lângă divizia a 11-a de parașutiști americani din Augsburg.¹⁹⁰ „Militariștii și revanșarzii din Germania occidentală pregătesc cu înfrigurare noua armată vest-germană ce urmează să joace rolul de forță de șoc a blocului agresiv al Atlanticului de Nord”, afirma *Pentru Socialism*.¹⁹¹

Cheltuielile militare ale Germaniei occidentale erau uriașe. Numai pentru construirea de cazărmi și terenuri de instrucție au fost alocate 2,5 miliarde de mărci, pentru renovarea bazelor navale de la Kiel și Flensburg 300 de milioane de mărci și pentru construirea de vase de război alte 400 de milioane de mărci.¹⁹² La sfârșitul anului 1956, peste un miliard de mărci au fost plasate în comenzi pentru armament și au fost încheiate contracte de livrări de echipament militar cu firme engleze și cu grupul francez Schneider Creuzot.¹⁹³

Din moment ce baza materială a reînarmării Germaniei occidentale era asigurată, era nevoie și de oameni care să folosească această bază. Ca urmare, susținea *Pentru Socialism*, mii și mii de tineri germani urmau să treacă pragul cazărnilor care se construiau „în fuga mare” în Republica Federală

¹⁸³ Loc.cit.

¹⁸⁴ „Doenitz din nou la lucru”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1105, Vineri, 26 iulie 1957, p.5.

¹⁸⁵ „Adenauer intenționează să plaseze producția și utilizarea energiei atomice trusturilor vest-germane”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.978, Marți, 26 februarie 1957, p.4.

¹⁸⁶ „Pentru o adevărată colaborare economică între țările europene”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.997, Miercuri, 20 martie 1957, p.4.

¹⁸⁷ „Cu ajutorul american, militariștii vest-germani refac forțele militare aeriene”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.949, Joi, 24 ianuarie 1957, p.4.

¹⁸⁸ Loc.cit.

¹⁸⁹ „Militariștii vest-germani pregătesc refacerea Wehrmachtului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.983, Duminică, 3 martie 1957, p.4.

¹⁹⁰ Loc.cit.

¹⁹¹ „«Speidel la la porte» - «Afară cu Speidel»”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1012, Sâmbătă, 6 aprilie 1957, p.4; „Militariștii de la Bonn pregătesc carne de tun”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1021, Miercuri, 17 aprilie 1957, p.4.

¹⁹² „Uriașele cheltuieli militare ale Germaniei occidentale - o primejdie pentru economia vest-germană”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.973, Miercuri, 20 februarie 1957, p.4.

¹⁹³ I. Catoi, „Militariștii vest-germani pregătesc refacerea Wehrmachtului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.983, Duminică, 3 martie 1957, p.4.

Germană, în urma unei zgomotoase campanii de recrutare în rândurile tineretului, „fără precedent în ceea ce privește amploarea și cinismul cu care se desfășoară.”¹⁹⁴

Marea Britanie și R.F.Germană ar fi elaborat, potrivit ziarului *Pentru Socialism*, un secret de producție în comun a armelor teleghidate de la distanță, a rachetelor cu rază mare de acțiune și a altor tipuri moderne de arme, germanii având un plan similar și cu Franța.¹⁹⁵ De remarcat faptul că planul era secret, dar nu și *Pentru Socialism*, ziar vigilant, căruia nu putea să-i scape nici o uneltire imperialistă și care știa că aceste planuri au fost pregătite la Paris și la Londra de către Strauss, ministrul apărării din Germania occidentală, și de colaboratorii acestuia.¹⁹⁶ *Pentru Socialism* susținea și că oamenii de știință germani participau la fabricarea bombelor atomice franceze, pe un poligon francez, pentru a înarma rachetele destinate războiului din Algeria.¹⁹⁷

Pentru Socialism considera că era mai mult decât evident că imperialiștii pregăteau un război atomic, cu atât mai mult cu cât, în privința dezarmării, americanii nu puneau accentul pe interzicerea armelor nucleare și pe reducerea substanțială a forțelor armate și armamentelor, ci pe instituirea controlului asupra producției de materiale nucleare.¹⁹⁸

Toate țările occidentale, mai mari sau mai mici, se pregăteau de război. Belgia își intensifica pregătirile militare, armata belgiană trecea printr-un proces de modernizare și se preconiza ca, în anul 1958, armată belgiană să fie înzestrată cu proiectile teleghidate Spinox.¹⁹⁹

Militariștii americani transformau Portugalia într-o bază militară și Pentagonul intenționa să transforme Italia într-un cap de pod al războiului atomic.²⁰⁰ La întâlnirea de la Washington, la care au participat cei 15 șefi de state majore din țările membre N.A.T.O., s-a hotărât instalarea unor baze atomice în regiunea Veneția, în mod special la Verona și Vicenza.²⁰¹ Un prim detașament mobil atomic american urma să fie dotat cu proiectile teleghidate cu focus atomic și cu tunuri atomice, informa *Pentru Socialism*.²⁰²

Cheltuielile militare ale Greciei erau și ele uriașe. Din totalul veniturilor din surse grecești ale bugetului public, ne spune *Pentru Socialism*, 75% erau destinate cheltuielilor politice și militare, doar 25% reprezentând cheltuielile pentru scopuri sociale (protecție socială, agricultură, lucrări publice etc.)²⁰³

Cel mai mare pericol era, în continuare, reprezentat de armele nucleare deținute de americani, arme ce urmau să ajungă în număr mare și în Europa. Astfel, afirma *Pentru Socialism*, generalul Lauris Norstad, ar fi afirmat, în cadrul unei conferințe de presă ținută la Bonn, că trupele pactului atlantic de sub comanda sa urmau să fie înarmate cu arme nucleare și că, dacă va considera necesar, va putea dispune de folosirea acestor arme „fără a aștepta îndeplinirea nici unui proces legislativ”, cum ar fi discutarea în Congresul american sau în parlamentele altor țări occidentale.²⁰⁴

Folosirea armelor bacteriologice de către imperialiști nu a încetat după războiul din Coreea, *Pentru Socialism* susținând că, în Oman, englezii utilizau „bombe cu microbi” care fac mii de victime

¹⁹⁴ Loc.cit.

¹⁹⁵ „Anglia și R.F.Germană au elaborat un plan secret de producție în comun a armelor teleghidate”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1108, Marți, 30 iulie 1957, p.4.

¹⁹⁶ „Anglia și R.F.Germană au elaborat un plan secret de producție în comun a armelor teleghidate”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.11,08, Marți, 30 iulie 1957, p.4.

¹⁹⁷ „R.F.Germană participă la fabricarea de rachete și arme atomice”, în *Pentru Socialism*, Anul IX, Nr. 1248, Luni, 13 ianuarie 1958, p.4.

¹⁹⁸ „Din nou despre dezarmare”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.995, Duminică, 17 martie 1957, p.4.

¹⁹⁹ „Belgia intensifică pregătirile militare”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.995, Duminică, 17 martie 1957, p.4.

²⁰⁰ „Nivelul de trai din Portugalia – unul dintre cele mai scăzute din Europa”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.969, Vineri, 15 februarie 1957, p.4; „Pentagonul intenționează să transforme Italia într-un cap de pod al războiului atomic”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.991, Miercuri, 13 martie 1957, p.4.

²⁰¹ „Populația Italiei se opune creării de baze militare atomice”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1019, Duminică, 14 aprilie 1957, p.4.

²⁰² Loc.cit.

²⁰³ „Cheltuielile militare ale Greciei”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.979, Miercuri, 27 februarie 1957, p.4.

²⁰⁴ „Generalul Norstad declară că trupele Pactului Atlantic vor fi înarmate cu arme nucleare”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.999, Vineri, 22 martie 1957, p.4.

în rândurile populației.²⁰⁵

Imperialiștii americani se făceau vinovați și pentru faptul că au livrat Arabiei Saudite o escadrilă de avioane cu reacție, ofițeri americani sosiți în Arabia Saudită instruindu-i pe piloții saudiți să piloteze respectivele avioane cu reacție.²⁰⁶

Armata sovietică – apărătoare de nădejde a păcii și libertății popoarelor

Pentru Socialism a criticat agresivitatea imperialiștilor capitaliști, în special pe cea a americanilor, dar, cu aceeași „imparțialitate”, a remarcat că Uniunea Sovietică și Armata sovietică erau marile apărătoare ale păcii și libertății popoarelor. Astfel, *Pentru Socialism* afirma că Armatei sovietice îi sunt străine războaiele de jaf și cotropire a altor popoare și că, de-a lungul întregii sale existențe, a purtat numai războaie drepte, de apărare a Țării Sovietice, împotriva cotropitorilor imperialiști, de eliberare a popoarelor și națiunilor asuprite.²⁰⁷ „Pe drept cuvânt oamenii muncii din toate țările consideră armata sovietică ca o armată eliberatoare, care apără pacea, securitatea și libertatea popoarelor.”²⁰⁸

Intervenția brutală a tancurilor sovietice în Ungaria era considerată de *Pentru Socialism* un „act măreț” prin care armata sovietică a adus un aport deosebit de prețios la cauza întăririi coeziunii și unității lagărului socialismului și democrației, a făcut să eșueze planurile criminale ale reacțiunii internaționale de a smulge Ungaria din familia popoarelor țărilor socialiste, a preîntâmpinat crearea în centrul Europei a unui periculos focar de război.²⁰⁹

O dovadă că Uniunea Sovietică își dorea pacea planetară și nimic altceva o consituia faptul că, așa cum arăta *Pentru Socialism*, la 17 noiembrie 1956, U.R.S.S. a propus la O.N.U. o serie de măsuri privitoare la dezarmare. Preconizate pe doi ani, aceste măsuri vizau interzicerea armelor nucleare, reducerea substanțială a forțelor armate și armamentelor, lichidarea bazelor militare de pe teritorii străine și micșorarea cheltuielilor militare.²¹⁰ „U.R.S.S. a propus să se pună capăt imediat experiențelor cu arma atomică și cu hidrogen și, ca prim pas, să se reducă în decurs de un an forțele armate ale U.R.S.S., S.U.A. și Chinei la câte 2.500.000 de oameni, iar forțele armate ale Angliei și Franței la câte 750.000 de oameni pentru fiecare dintre aceste state urmând ca ulterior forțele armate ale S.U.A., U.R.S.S. și Chinei să fie reduse la câte 1.000.000 – 1.500.00 de oameni, iar ale Angliei și Franței la câte 650.000 de oameni, pentru fiecare dintre aceste state.”²¹¹

Dovadă a faptului că sovieticii erau cei mai mari iubitori de pace din lume, susținea *Pentru Socialism*, era înfăptuirea de mai multă vreme de către guvernul sovietic a unor reduceri substanțiale ale forțelor sale armate și armamentelor.²¹² În plus, sovieticii susțineau că erau dispuși să încheie un acord cu privire la suspendarea experiențelor cu arma atomică și arma cu hidrogen, după părerea guvernului sovietic problema încetării experiențelor legate de arma atomică și arma cu hidrogen trebuind separată de problema generală a dezarmării și rezolvată în mod de sine stătător.²¹³

Pentru Socialism informa că Uniunea Sovietică a prezentat o propunere cu privire la încetarea imediată a experiențelor cu arma atomică și cu hidrogen, în sesiunea Adunării Generale a O.N.U., dar această propunere a fost respinsă de reprezentanții puterilor occidentale.²¹⁴ Ce puteau face sovieticii iubitori de pace în această situație? Ne spune tot *Pentru Socialism*: „Acest refuz obligă Uniunea Sovietică – în interesul întăririi securității țării sale – să desfășoare lucrări de perfecționare a tehnicii militare, inclusiv a armei atomice și cu hidrogen”, cu precizarea menită să liniștească opinia publică internațională că „la desfășurarea experiențelor cu această armă în Uniunea Sovietică se iau

²⁰⁵ „Bombe cu microbi folosite de englezi în Oman”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1168, Joi, 10 octombrie 1957, p.4.

²⁰⁶ „Militariștii americani ațîță isteria războiului atomic”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1043, Miercuri, 15 mai 1957, p.4.

²⁰⁷ „Armata sovietică – apărătoare de nădejde a păcii și libertății popoarelor”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.976, Simbătă, 23 februarie 1957, p.4.

²⁰⁸ *Loc.cit.*

²⁰⁹ *Loc.cit.*

²¹⁰ „Din nou despre dezarmare”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.995, Duminică, 17 martie 1957, p.4.

²¹¹ *Loc.cit.*

²¹² „Armata sovietică – apărătoare de nădejde a păcii și libertății popoarelor”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.976, Simbătă, 23 februarie 1957, p.1.

²¹³ „Uniunea Sovietică este gata să încheie un acord cu privire la suspendarea experiențelor cu arma atomică și cu hidrogen”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1004, Joi, 28 martie 1957, p.4.

²¹⁴ *Loc.cit.*

toate măsurile necesare de precauție.”²¹⁵

Oamenii puteau să doarmă mult mai liniștiți știind că sovieticii produc bombe atomice. E adevărat că nu chiar toți, deoarece N.A.Bulganin, într-un mesaj adresat primului ministru norvegian, Gerdhardsen, avertiza că Uniunea Sovietică nu poate rămâne indiferentă în fața încercărilor de a pune în primejdie pacea generală și că, drept răspuns la acțiuni agresive împotriva U.R.S.S., sovieticii vor lua cele mai energice măsuri pentru a da o lovitură nimicitoare agresorului.²¹⁶ „Întreaga forță distructivă se va abate asupra țărilor cărora li s-a rezervat rolul de neînviat de cap de pod înaintat în agresiunea împotriva U.R.S.S. și a celorlalte țări iubitoare de pace”, avertiza Bulganin.²¹⁷

Acest discurs amenințător era promovat nu doar de oamenii politici sovietici, ci și de militarii cu grade înalte din armata sovietică. În aprilie 1957, o delegație guvernamentală sovietică a sosit în vizită de lucru în România. În timpul recepției oferite de Chivu Stoica, președintele Consiliului de Miniștri ai Republicii Populare Române, în onoarea oaspeților sovietici, mareșalul Jukov a ținut o cuvântare în care a afirmat că mulți oameni politici și militari, în special din Statele Unite ale Americii, au pierdut simțul realității, bazându-se pe superioritatea lor imaginară în domeniul armei atomice și aviației strategice, și se lasă prea mult antrenați de politica de intimidare și amenințări, subapreciind posibilitățile Uniunii Sovietice și ale întregului lagăr socialist.²¹⁸ În același timp, mareșalul Jukov lansa un avertisment: „vom întări capacitatea de luptă a forțelor noastre armate, care fac parte din forțele unite ale Tratatului de la Varșovia, pînă cînd își vor înceta existența blocurile militare organizate împotriva lagărului socialist.”²¹⁹

Dacă prezența trupelor americane în orice țară a lumii era considerată de *Pentru Socialism* un act de agresiune împotriva țării respective, nu așa stăteau lucrurile în cazul trupelor sovietice de ocupație. Astfel, prezența trupelor sovietice în Polonia era considerat un element esențial de întărire a securității Poloniei. „Având în vedere situația internațională, primejdia militarismului german și securitatea regiunilor apusene, trupele sovietice trebuie să rămână pe teritoriul Poloniei. Staționarea lor nu poate desigur să încalce cu nimic drepturile suverane ale Poloniei”, afirma *Pentru Socialism*.²²⁰

Presa poloneză considera tratatul sovieto-polonez cu privire la statutul juridic al trupelor sovietice care staționau vremelnic pe teritoriul Poloniei o traducere consecventă în viață a declarației comune polono-sovietice semnată la Moscova, opinia publică poloneză manifestându-și satisfacția cu privire la acest tratat.²²¹ Tratatul semnat la Varșovia, mai consemna *Pentru Socialism*, constituia o dovadă practică a colaborării țărilor socialiste, colaborare bazată pe principiile egalității în drepturi.²²²

Aceleași justificări erau găsite și pentru prezența trupelor sovietice pe teritoriul Ungariei. Această prezență era considerată de *Pentru Socialism* factorul hotărâtor care apără țara de planurile agresive ale imperialiștilor.²²³ „Staționarea temporară a trupelor sovietice în Ungaria în conformitate cu Tratatul de la Varșovia este impusă de situația internațională creată, când există blocul agresiv al Atlanticului de Nord, când Germania occidentală se remilitarizează, când N.A.T.O. are numeroase trupe și baze în apropierea frontierelor țărilor socialiste”, justifica *Pentru Socialism* ocupația militară sovietică a Ungariei.²²⁴ În același timp, ziarul *Pentru Socialism* condamna propaganda contrarevoluționară „care încerca să folosească staționarea trupelor sovietice pe teritoriul Ungariei pentru ațâțarea unei stări de spirit naționaliste în Ungaria, pentru a sădi în rândurile elementelor mic burgheze și ale părții celei mai înapoiate a oamenilor muncii ungari vrajba împotriva Uniunii Sovietice.”²²⁵

Aflat la București, mareșalul Jukov a susținea și el varianta oficială sovietică, potrivit căreia „staționarea trupelor sovietice pe teritoriul României, R.D.G., Ungariei și Poloniei decurge din

²¹⁵ Loc.cit.

²¹⁶ „Mesajul adresat de N.A. Bulganin primului ministru al Norvegiei, Gerhardsen”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1005, Vineri, 29 martie 1957, p.4.

²¹⁷ Loc.cit.

²¹⁸ „Recepția oferită de tovarășul Chivu Stoica președintele Consiliului de Miniștri ai R.P.R. în cinstea delegației guvernamentale sovietice”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1021, Miercuri, 17 aprilie 1957, p.4.

²¹⁹ Loc.cit.

²²⁰ „Opinia publică poloneză a primit cu satisfacția tratatul sovieto-polonez cu privire la statutul juridic al trupelor sovietice care staționează vremelnic în Polonia”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.922, Vineri, 21 decembrie 1956, p.4.

²²¹ Loc.cit.

²²² Loc.cit.

²²³ „Declarația guvernelor Uniunii Sovietice și Republicii Populare Ungare”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1007, Duminică, 31 martie 1957, p.4.

²²⁴ Loc.cit.

²²⁵ Loc.cit.

Tratatul de la Varșovia și este determinată de necesitatea asigurării securității întregului nostru lagăr socialist.”²²⁶ Pentru *Socialism* făcea observația că, spre diferență de N.A.T.O., organizație deschisă numai țărilor capitaliste, Tratatul de la Varșovia, constituit la 14 mai 1955, era o organizație deschisă la care putea participa orice stat, reprezentând un mijloc de apărare și consolidare a păcii.²²⁷

Raportul de forțe pe arena internațională se schimbase și înclina tot mai mult în favoarea lagărului socialist, considera ziarul *Pentru Socialism*. Cu toate că Uniunea Sovietică și celelalte state socialiste dispuneau de o uriașă forță din punct de vedere economic, politic și militar, ele nu amenințau pe nimeni, întreaga lor forță fiind pusă în slujba păcii, securității și intereselor popoarelor.²²⁸ Trebuie spus că americanii dețineau superioritatea militară la acea vreme, în anul 1958 americanii producând rachetele Redstone, care puteau lansa focoașe nucleare de 1-2 megatone.²²⁹

Spioni, complotiști și diversioniști

Pentru Socialism susținea că activitatea subversivă împotriva țărilor socialiste este ridicată de Statele Unite ale Americii la rang de politică de stat.²³⁰ Cu milioanele americane se creează unități militare din emigranți fasciști, se recrutează, se instruiesc și se trimit în țările socialiste spioni, diversioniști și instigatori.²³¹ Ca urmare, la începutul lunii martie 1957, delegația sovietică a propus la O.N.U. o rezoluție care condamna imixtiunea Statelor Unite ale Americii în treburile interne ale statelor socialiste și a cerut guvernului american să înceteze activitatea subversivă împotriva acestor state.²³²

De parcă nu ar fi fost de ajuns că persoane oficiale americane făceau declarații dușmănoase la adresa acestor state, încă din anul 1951 Congresul Statelor Unite a adoptat legea cu privire la așa-zisa asigurare a „securității mutuale”, prin care erau alocate anual câte 100 de milioane de dolari pentru activități subversive împotriva U.R.S.S. și țărilor de democrație populară, din anul 1956 această sumă crescând, oficial, la 125 milioane de dolari, în realitate suma fiind mult mai mare.²³³ Pentru *Socialism* demasca faptul că, în anul 1955, americanii au elaborat un program amănunțit denumit „programul ofensivei politice împotriva comunismului mondial”, care prevedea în mod direct organizarea, sprijinirea și aprovizionarea unor bande contrarevoluționare.²³⁴

În Republica Democrată Germană, organele securității de stat au arestat în districtul Rostock un grup de agenți ai spionajului englez, asupra spionilor găsindu-se aparate radiofonice de fabricație engleză.²³⁵ Agenții arestați au fost special instruiți în Berlinul occidental de către organele spionajului englez.²³⁶ Activitatea de spionaj era, se pare, atât de intensă în R.D.Germană încât, în mai 1957, Ministerul securității statului a organizat o expoziție despre spionajul imperialist, dovadă clară a activității subversive desfășurate de organizațiile de spionaj împotriva R.D.G.²³⁷ Au fost expuse dovezi materiale descoperite asupra spionilor prinși: posturi de radio portative americane, explozive, arme, fiole cu otravă, documente false, baloane cu ajutorul cărora erau lansate manifeste, un balon american folosit pentru fotografiieri aeriene automate în scopuri de spionaj etc.²³⁸

Trei spioni englezi, Tadeus Babulski, Eduard Modeski și Maria Bauer, au fost condamnați în Polonia de către Tribunalul militar din Varșovia, pentru spionaj economic la 12, 6, respectiv 5 ani de

²²⁶ „Recepția oferită de tovarășul Chivu Stoica președintele Consiliului de Miniștri ai R.P.R. în cinstea delegației guvernamentale sovietice”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1021, Miercuri, 17 aprilie 1957, p.4.

²²⁷ „Tratatul de la Varșovia – mijloc de apărare și consolidare a păcii”, în *Pentru Socialism*, Anul IX, Nr.1350, Miercuri, 14 mai 1958, p.4.

²²⁸ „Un avertisment care trebuie să dea de gândit imperialiștilor agresivi”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1146, Sâmbătă, 14 septembrie 1957, p.4.

²²⁹ John Cornwell, *Oamenii de știință ai lui Hitler*, Editura Aquila, 93, Oradea, 2005, p.428.

²³⁰ „Eșecurile planurilor agresive ale reacțiunii internaționale”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.936, Miercuri, 9 ianuarie 1957, p.2.

²³¹ *Loc.cit.*

²³² „Să înceteze activitatea subversivă a S.U.A. împotriva țărilor socialiste”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.985, Miercuri, 6 martie 1957, p.4.

²³³ *Loc.cit.*

²³⁴ *Loc.cit.*

²³⁵ „Arestarea unor agenți ai spionajului englez în R.D.Germană”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.904, Sâmbătă, 1 decembrie 1956, p.4.

²³⁶ *Loc.cit.*

²³⁷ „O expoziție despre spionajul imperialist”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1050, Joi, 23 mai 1957, p.4.

²³⁸ *Loc.cit.*

închisoare.²³⁹

Un alt grup de spioni englezi a fost arestat în Cehoslovacia. Organele Ministerului Afacerilor Interne al Cehoslovaciei i-a arestat pe Vladimir Koberle, Vaclav Kutnohorski, Jiri Pesek și Frantisek Rousal, toți salariați ai societății de transporturi fluviale Elba-Oder.²⁴⁰ Se remarcă faptul că numele celor patru spioni, considerați englezi, nu sunt deloc englezești. Cei patru spioni erau echipați cu aparate de fotografiat atunci când au fost arestați și au mărturisit că au desfășurat pe teritoriul Cehoslovaciei activități de spionaj, îndeosebi în domeniul militar, după ce au fost recrutați la Hamburg de membri ai serviciului secret britanic cunoscuți prin numele conspirative de „Peter”, „Joseph” și „Charles”.²⁴¹

Un alt grup de spioni ce acționau pe teritoriul Cehoslovaciei potrivit instrucțiunilor serviciului de spionaj englez a fost condamnat de Tribunalul Suprem de la Praga.²⁴² Grupul de spioni, condus de Josef Potocek, fost director general al societății de asigurări din Praga, primea de la centrul englez de spionaj și informații instrucțiunile și materialele necesare spionajului și transmiteau acestui centru informațiile care îl interesau.²⁴³ Inculpații Potocek și Kwicera au fost condamnați la moarte cu confiscarea averii, pentru înaltă trădare și spionaj, ceilalți membri ai grupului primind pedepse cu închisoarea pe diferite termene.²⁴⁴

În octombrie 1957, în regiunea Praga, a fost descoperit un alt grup antistatal format din foste elemente capitaliste, cercetările arătând că grupul se pregătise intens, în înțelegere cu dușmanii de peste hotare ai Cehoslovaciei, pentru a desfășura activitatea antistatală și de spionaj.²⁴⁵ Pentru a transmite rapoarte de spionaj organizației „Europa liberă”, ei dispuneau de coduri secrete și un cifru.²⁴⁶

Un grup antistatal, ai cărui membrii au fost judecați într-un proces la Belgrad, a desfășurat o activitate dușmănoasă pe teritoriul R.P.F. Iugoslavia, cu scopul de a răsturna cu forța puterea legală a poporului muncitor din Iugoslavia și de a destrăma unitatea națională a popoarelor din Iugoslavia.²⁴⁷

Lucrurile nu se liniștiseră în Ungaria, chiar dacă luptele din Budapesta încetaseră, imperialiștii reuzând să accepte înfrângerea produsă de trupele sovietice „eliberatoare”. Pentru *Socialism* știa că „planurile contrarevoluționare din Ungaria au fost elaborate în S.U.A., detașamentele horthysto-fasciste au fost pregătite și instruite mai ales în Germania occidentală, horthystii și armamentul au fost trimise în Ungaria prin Austria.”²⁴⁸ În Ungaria și Polonia imperialiștii au aruncat 250.000.000 de materiale propagandistice.²⁴⁹

În decembrie 1956, unități ale regimentelor de pază ungare formate din ofițeri au arestat în împrejurimile orașului Budapesta o mare bandă de contrarevoluționari, membrii acestei bande formând, încă din ultimele zile ale lunii octombrie, grupuri armate care au săvârșit asasinate, au jefuit, au delapidat avutul statului, au săvârșit acte de diversiune și au încercat să arunce în aer un tren cu muncitori.²⁵⁰ În locuințele arestaților, al căror conducător era Bela Nihmond, a fost găsită o mare cantitate de arme și muniții.²⁵¹

La o lună distanță, pe teritoriul Ungariei au fost arestați patru cetățeni englezi asupra cărora au fost găsite acte false și scrisori ale emigranților unguri. Cei patru spioni urmau să strângă informații despre armatele ungară și sovietică, precum și despre situația politică și economică din Ungaria.²⁵² Important era și faptul că serviciul de spionaj american recruta spioni din rândurile refugiaților

²³⁹ „Condamnarea unor spioni englezi în Polonia”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.934, Duminică, 6 ianuarie 1957, p.4.

²⁴⁰ „Arestarea unor spioni englezi în Cehoslovacia”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.910, Sîmbătă, 8 decembrie 1956, p.4.

²⁴¹ *Loc.cit.*

²⁴² „Spioni condamnați la Praga”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.945, Sîmbătă, 19 ianuarie 1957, p.4.

²⁴³ *Loc.cit.*

²⁴⁴ *Loc.cit.*

²⁴⁵ „În R. Cehoslovacă a fost descoperit un grup antistatal”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1184, Marți, 29 octombrie 1957, p.4.

²⁴⁶ *Loc.cit.*

²⁴⁷ „La Belgrad a început procesul unui grup antistatal”, în *Pentru Socialism*, Anul IX, Nr.1266, Luni, 3 februarie 1958, p.4.

²⁴⁸ „Eșecurile planurilor agresive ale reacțiunii internaționale”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.936, Miercuri, 9 ianuarie 1957, p.2.

²⁴⁹ *Loc.cit.*

²⁵⁰ „Arestarea unei bande de contrarevoluționari în Ungaria”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.929, Duminică, 30 decembrie 1956, p.4.

²⁵¹ *Loc.cit.*

²⁵² „Arestarea unor spioni englezi în R.P.Ungară”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.953, Marți, 29 ianuarie 1957, p.4.

unguri din Austria, folosindu-se în acest scop de serviciile societății catolice de binefacere „Caritas”.²⁵³

După o lună și jumătate de proces, în aprilie 1957, tribunalul orășenesc din Budapesta a condamnat un alt grup de contrarevoluționari, format din 11 persoane, care s-au făcut vinovate de instigare împotriva regimului democrat-popular, de deținere ilegală de arme și de asasinat.²⁵⁴ „Toth Ilona, internă a unui spital de urgență, a ucis, împreună cu complicitii ei, cu o injecție cu benzină, apoi cu lovituri de cuțit în inimă pe muncitorul Kollar. Toth Ilona, Miklos Gyongosi și Ferencz Gonczi au fost condamnați la moarte, ceilalți la închisoare pe diferite termene”, scria *Pentru Socialism*.²⁵⁵

În ediția sa din 18 iunie 1958, *Pentru Socialism* anunța deznodământul final cu privire la procesul lui Nagy Imre și al complicilor săi, cei care organizaseră complotul care urmărea răsturnarea orânduirii de stat democrat-populare din Ungaria și predarea în mod trădător a țării în mâinile imperialiștilor. Imre și acoliții lui au făcut posibilă, în câteva zile de contrarevoluție, înființarea a 70 de partide și organizații diferite, inclusiv a unor faimoase partide burgheze fasciste.²⁵⁶ Complotiștii au adunat criminali de război și dușmani ai poporului, deținuți eliberați din închisori, tot felul de dușmani ai democrației populare, cu care au dezlănțuit teroarea albă, detașamentele teroriste ucigând în mod bestial 234 de cetățeni lipsiți de apărare și aruncând în închisoare 3.000 de cetățeni progresiști.²⁵⁷ În plus, au fost pregătite liste pe care figurau peste 10.000 de oameni ce urmau să fie uciși în masă.

Pentru toate aceste fapte, Colegiul Tribunalului Popular de pe lângă Tribunalul Suprem al R.P.Ungare i-a condamnat la moarte pe Nagy Imre, Miklos Gimes, Pál Maléter și dr.József Filaghi și alți complici ai acestora la diferite pedepse cu închisoare cuprinse între 5 și 12 ani. Sentința era fără drept de apel și condamnările la moarte au fost deja executate, scria în *Pentru Socialism*.²⁵⁸

Început la 15 iunie 1958, procesul s-a desfășurat rapid și sentința a fost dată tot la 15 iunie 1958. A doua zi, Nagy Imre a fost executat.²⁵⁹ *Pentru Socialism* nu a făcut nici o referire la faptul că Imre Nagy a fost deportat în România înainte de deschiderea procesului la Budapesta și ținut în arest într-o vilă de la Snagov.²⁶⁰ Procesul lui Nagy a fost unul dintre ultimele mari procese politice din democrațiile populare, comuniștii renunțând la procesele-spectacol. Cel al lui Nagy s-a desfășurat cu ușile închise, în închisoarea centrală care era totodată centrul poliției politice din Budapesta, în interiorul unei săli special amenajate.²⁶¹

În anumite cazuri, bandiții imperialiști acționau la vedere. Astfel, în cursul nopții de 7 ianuarie 1957, un grup de bandiți sosiți cu automobile au spart cu pietre multe geamuri ale clădirii ambasadei Uniunii Sovietice din Republica Federală Germană și ale clubului care se afla situat alături de clădirea ambasadei.²⁶² Semnificativ este faptul că detașamentele de poliție au sosit la locul faptei după 40 de minute, insinuându-se o anumită complicitate a autorităților vest-germane cu atacatorii.²⁶³

Grupuri de spioni au fost instruiți și strecurați pe teritoriul R.S.S.Estone. Pe baza instrucțiunilor primite de la centrul de spionaj din Stockholm, toți spionii trecuți clandestin trebuiau să organizeze grupuri de bandiți, să culeagă informații cu caracter de spionaj, să creeze pe coasta Mării Baltice puncte de sprijin, servind ca ascunzișuri pentru alți spioni care urmau să fie trimiși în U.R.S.S.²⁶⁴ „După cum s-a stabilit la anchetă, în afară de culegerea de informații cu caracter de spionaj și transmiterea lor centrului de spionaj, spionii organizau bande înarmate care practicau tâlhăria, jefuiau bunurile colhozurilor, cooperativelor și bunurile personale ale cetățenilor sovietici și comiteau acte teroriste”,

²⁵³ „Serviciul de spionaj american recrutează spioni din rândurile refugiaților unguri”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.953, Marți, 29 ianuarie 1957, p.4.

²⁵⁴ „Sentința în procesul unor contrarevoluționari în Ungaria”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1015, Miercuri, 10 aprilie 1957, p.4.

²⁵⁵ *Loc.cit.*

²⁵⁶ „Comunicatul Ministerului de Justiție a R.P.Ungare cu privire la procesul lui Nagy Imre și al complicilor săi”, în *Pentru Socialism*, Anul IX, Nr.1380, Miercuri, 18 iunie 1958, p.4.

²⁵⁷ *Loc.cit.*

²⁵⁸ *Loc.cit.*

²⁵⁹ Alexandru Purcăruș, „În tandem cu Hrușciiov». Dej și revoluția maghiară din 1956”, în *Historia*, An XVI, Nr.179, Decembrie 2016, p.24.

²⁶⁰ *Loc.cit.*

²⁶¹ Courtois, Stéphane; Werth, Nicolas; Panné, Jean-Louis; Paczkowski, Andrej; Karel Bartosek; Margolin, Jean Louis, *Cartea neagră a comunismului*, Editura Humanitas/Editura Fundația Academia Civică, București, 1998, p.411.

²⁶² „Atac împotriva ambasadei sovietice din R.F.Germană”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.938, Vineri, 11 ianuarie 1957, p.4.

²⁶³ *Loc.cit.*

²⁶⁴ „Condamnarea unor spioni suedezi în U.R.S.S.”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.987, Vineri, 8 martie 1957, p.4.

relata *Pentru Socialism*.²⁶⁵ Așa cum se cuvenea, spionii suedezi au fost judecați și condamnați la pedepse pe diferite termene.

Pentru Socialism a redat cuvântarea reprezentantului Republicii Populare Române, Atanase Joja, în Comitetul Politic al O.N.U., cuvântare care a înfierat cu mânie proletară politica Statelor Unite ale Americii de intervenție în treburile interne ale statelor socialiste, incompatibilă cu principiile Cartei O.N.U.²⁶⁶

Americanii ar fi violat spațiul aerian românesc în scopuri de recunoaștere și parașutări, trimiterea de spioni, sabotori, finanțarea și organizarea activității de subversiune îndreptată împotriva regimului de stat, finanțarea și organizarea fugarilor, precum și aruncarea pe teritoriul românesc a unor manifeste cu caracter injurios și provocator.²⁶⁷ „Avioane americane au parașutat pe teritoriul român grupuri de spioni, sabotori și diversioniști, recrutați de către serviciile speciale americane din rândurile foștilor membri ai organizațiilor fasciste «garda de fier», mulți dintre ei fugiți odată cu armata germană în retragere în 1945. Asupra spionilor s-au găsit diferite arme, aparate de radio emisiune, coduri și cifruri, fiole de otravă, bani și documente false, cu care fuseseră înzestrați de către oficiile de spionaj americane”, declarase Atanase Joja.²⁶⁸ „Spionii prinși, aceste lepădături ale societății, recrutate din rămășițele fostei organizații naziste «garda de fier», au relatat cu lux de amănunte, în fața justiției, cum au fost recrutați, instruiți și echipați de către școlile americane de spionaj în scopul desfășurării unei activități criminale împotriva poporului nostru muncitor.”²⁶⁹

Pentru Socialism mai amintea că, în spațiul aerian al României, au fost lansate baloane americane cu aparate de spionaj și material propagandistic dușmănos.²⁷⁰ Concluzia era că aceste acțiuni constituie o violare grosolană a regulilor internaționale și a Cartei O.N.U.²⁷¹

În cadrul complotului imperialist împotriva țărilor arabe, *Pentru Socialism* a descoperit că firele complotului duc la Londra, Paris, Tel Aviv, Ankara și, inevitabil, la Washington.²⁷² În Siria erau infiltrați spioni și agenți americani pentru a complota împotriva guvernului.²⁷³ În Egipt a fost pus la cale și finanțat de britanici un complot imperialist care urmărea restabilirea moharhiei egiptene, „candidatul” desemnat de britanici fiind prințul Mohamed Abdel Moneim, vărul fostului rege Faruk, alungat de poporul egiptean.²⁷⁴ Complotiștii urmăreau să-l asasineze pe președintele Nasser și pe ceilalți conducători ai revoluției egiptene, dar complotul a eșuat și prințul Mohamed Abdel Moneim a fost arestat.²⁷⁵

În Indonezia, un grup de ofițeri a încercat să săvârșească o lovitură de stat, șeful complotiștilor fiind colonelul Lubis, iar firele complotului eșuat ducând dincolo de granițele Indoneziei.²⁷⁶ Nu întâmplător, afirma *Pentru Socialism*, cu puțin timp înainte de acest complot, Indonezia a fost vizitată de Allan Dulles, șeful serviciului de spionaj american.²⁷⁷

O lovitură de stat eșuată, condusă de colonelul Simbolon, care a fost arestat, a fost sprijinită de cercurile monopoliste olandeze și americane, interesate de marile plantații de cauciuc, tutun, ceai și nuci de cocos din Sumatra, aproape toate aparținând societății olandeze „Kaja Aru”, și de terenurile petrolifere ale trustului american „Coltek Oil Company”, situate în centrul Sumatrei.²⁷⁸ „Cercuri capitaliste străine subvenționează unele partide și organizații indoneziene cu scopul de a abate Indonezia de pe calea dezvoltării naționale independente și de a o atrage în blocul agresiv

²⁶⁵ *Loc.cit.*

²⁶⁶ „Politica S.U.A. de intervenție în treburile interne ale statelor socialiste este incompatibilă cu principiile Cartei O.N.U. Cuvântarea reprezentantului R.P.R., Atanase Joja, în Comitetul Politic al O.N.U.”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.961, Vineri, 1 martie 1957, p.4.

²⁶⁷ *Loc.cit.*

²⁶⁸ *Loc.cit.*

²⁶⁹ „Să înceteze activitatea subversivă a S.U.A. împotriva țărilor socialiste”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.985, Miercuri, 6 martie 1957, p.4.

²⁷⁰ *Loc.cit.*

²⁷¹ „Politica S.U.A. de intervenție în treburile interne ale statelor socialiste este incompatibilă cu principiile Cartei O.N.U. Cuvântarea reprezentantului R.P.R., Atanase Joja, în Comitetul Politic al O.N.U.”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.961, Vineri, 1 martie 1957, p.4.

²⁷² „Complotul imperialist împotriva țărilor arabe”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.907, Miercuri, 5 decembrie 1956, p.4.

²⁷³ Gheorghe Botoș, „Siria”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1163, Vineri 4 octombrie 1957, p.4.

²⁷⁴ „Descoperirea unui complot imperialist în Egipt”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1235, Vineri 25 decembrie 1957, p.4.

²⁷⁵ *Loc.cit.*

²⁷⁶ „Complot eșuat”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.906, Marți, 4 decembrie 1956, p.4.

²⁷⁷ *Loc.cit.*

²⁷⁸ „Evenimentele din Indonezia”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.928, Vineri, 29 decembrie 1956, p.4.

S.E.A.T.O.”²⁷⁹

Imperialiștii își doreau o Indonezie fărâmițată, pentru a se putea amesteca mai ușor în treburile interne indoneziene, pregătind transformarea Indoneziei într-un stat satelit al puterilor coloniale.²⁸⁰ Noul președinte, Sukarno, susținea *Pentru Socialism*, se bucura de sprijinul poporului și avea un program politic menit să întărească sistemul statal.²⁸¹ Împotriva acestuia acționau bande teroriste „Dar-ul-Islam”, sprijinite de englezi și americani, aprovizionate de colonialiștii olandezi cu armament, muniții și medicamente aruncate din avioane.²⁸²

Nici Cambodgia nu a scăpat de încercările unor țări occidentale de a se amesteca în treburile sale interne. Prințul Sianuk ar fi afirmat că anumite persoane au atentat la viața lui și că guvernele anumitor țări au încercat să mituiască anumiți politicieni pentru a conspira împotriva familiei regale și a se opune politicii de neutralitate a Cambodgiei.²⁸³

Nici R.P.D.Coreeană nu a fost lipsită de activitățile de spionaj și diversiune desfășurate de agenții spionajului imperialist. Astfel, în ianuarie 1957, au fost arestați peste 20 de spioni și diversioniști americani și lisînmaniști care au absolvit un curs special de instructaj în centrele de spionaj ale armatei americane, fiind ulterior parașutați în R.P.D.Coreeană pentru a desfășura o activitate de spionaj, pentru a comite acte de sabotaj și pentru a difuza zvonuri false și pentru a duce o propagandă subversivă împotriva puterii populare.²⁸⁴

În R.P.Chineză a fost judecat într-o ședință publică procesul intentat unui număr de trei spioni americani. Drept corpuri delictu au fost prezentate la proces pistoale, heliografe, aparate de radio, documente false și alte obiecte specifice activității de spionaj. Alți trei spioni au fost uciși în timpul operațiunilor de arestare.²⁸⁵ Spionii judecați au primit condamnări cuprinse între 1 și 7 ani de închisoare.²⁸⁶

Spionii străini au beneficiat uneori, așa cum s-a întâmplat în China, de sprijin din interiorul țării, elemente burgheze de dreapta. Astfel, informa *Pentru Socialism*, aceștia au căutat să atragă în mreaja lor în primul rând intelectualii și o serie de elemente burgheze, foști colaboratori ai Gomindanului, negustori și comercianți, stihia mic-burgheză cuprinzând oameni de artă și scriitori.²⁸⁷

Complotiștii au răspândit zvonuri și idei antisociale, au organizat provocări și acțiuni de intimidare, au acționat în cercurile lucrătorilor din domeniul culturii, literaturii și artei, al presei, științei și tehnicii, în rândurile juriștilor. Contând pe declanșarea unor tulburări studențești reacționarii sperau să se repete evenimentele din Ungaria, să restaureze capitalismul în China și să submineze prietenia sovieto-chineză prin calomnii referitoare la Uniunea Sovietică.²⁸⁸ „Muncitorii și țăranii, populația orășenească au dat o ripostă hotărâtă elementelor de dreapta, condamnând cu indignare acțiunile lor reacționare”, concluzionează *Pentru Socialism*.²⁸⁹

De o atenție deosebită în paginile ziarului *Pentru Socialism* s-au bucurat posturile de radio *Europa Liberă* și *Vocea Americii*, considerate unelte ale imperialismului american, sub paravanul acestor posturi de radio ascunzându-se un important stat major contrarevoluționar al imperialismului internațional.²⁹⁰ „Destinația acestui stat major este să desfășoare pe scară europeană nu numai o campanie de instigare împotriva Uniunii Sovietice și țărilor de democrație populară, ci și să organizeze diversiuni armate, să recruteze, să instruiască și să strecoare în aceste țări spioni și

²⁷⁹ *Loc.cit.*²⁸⁰ Ion Catoi, „Ce se petrece în Indonezia?”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr. 1016, Joi, 11 aprilie 1957, p.4.²⁸¹ *Loc.cit.*²⁸² *Loc.cit.*²⁸³ „Încercări ale unor țări occidentale de a se amesteca în treburile interne ale Cambodgiei”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.928, Vineri, 29 decembrie 1956, p.4.²⁸⁴ „Spioni americani și lisînmaniști arestați în R.P.D.Coreeană”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.976, Sîmbătă, 23 februarie 1957, p.4.²⁸⁵ „Condamnarea unor spioni americani în R.P.Chineză”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1105, Vineri, 26 iulie 1957, p.4.²⁸⁶ *Loc.cit.*²⁸⁷ „Lupta comuniștilor chinezi împotriva elementelor burgheze de dreapta”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1176, Sîmbătă, 19 octombrie 1956, p.4.²⁸⁸ *Loc.cit.*²⁸⁹ *Loc.cit.*²⁹⁰ „Cuibul de spioni și diversioniști din centrul Europei”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.914, Miercuri, 12 decembrie 1956, p.4.

asasini”, afirma *Pentru Socialism*.²⁹¹

Despre *Europa Liberă* ziarul scria că se află într-o strânsă colaborare cu o altă organizație bine cunoscută de spionaj din Occident condusă de fostul general hitlerist Gehlen, organizație atât de cunoscută încât *Pentru Socialism* nici nu-i dă numele. În jurul acestui post, „cea mai dezgustătoare unealtă a imperialismului internațional”, se grupau toate elementele josnice ale emigranților, oameni care și-au pierdut onoarea și conștiința.²⁹² *Pentru Socialism* susținea și că emisiunile calomnioase îndreptate împotriva țărilor de democrație populară sunt finanțate de C.I.A.²⁹³

Vocea Americii și *Europa Liberă* se făceau vinovate de lansarea în Ungaria a unui mare număr de baloane cu literatură subversivă, de spioni și diversioniști care au pregătit și dezlănțuit evenimentele din Ungaria.²⁹⁴ Emisiuni provocatoare și pline de minciuni au fost lansate de cele două posturi de radio finanțate de americani și împotriva României.²⁹⁵

²⁹¹ *Loc.cit.*

²⁹² *Loc.cit.*

²⁹³ „Cine finanțează așa-zisul «comitet al Europei libere?»”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1201, Marți, 19 noiembrie 1957, p.4.

²⁹⁴ „Eșecurile planurilor agresive ale reacțiunii internaționale”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.936, Miercuri, 9 ianuarie 1957, p.2.

²⁹⁵ *Loc.cit.*

Bibliografie

Lucrări generale

- Barber, John R.**, *Istoria Europei moderne*, Editura Lider, București, 1993.
- Cornwell, John**, *Oamenii de știință ai lui Hitler*, Editura Aquila '93, Oradea, 2005.
- Courtois, Stéphane; Werth, Nicolas, Panné, Jean-Louis; Paczkowski, Andrej; Karel Bartosek; Margolin, Jean Louis**, *Cartea neagră a comunismului*, Editura Humanitas/Editura Fundația Academia Civică, București, 1998.
- Furet, François**, *Trecutul unei iluzii. Eseu despre ideea comunistă în secolul XX*, Editura Aquila '93, Oradea, 1996.
- Istoria ilustrată a secolului al XX-lea*, Editura Aquila '93, Oradea, 2007.
- Kissinger, Henry**, *Diplomația*, Editura BIC ALL, București, 2003.
- Madaule, Jacques**, *Istoria Franței*, Editura Politică, București, vol.3, 1993.
- Matei, Horia C.**, *Statele lumii. Mică Enciclopedie de Istorie*, Editura Meronia, București, 2001.
- Petcu, Marian**, *Putere și cultură: o istorie a cenzurii*, Editura Polirom, Iași, 1999.
- Petcu Marian**, *Tipologia presei românești*, Institutul European, Iași, 2000.
- Teodor, Mihaela**, *Anatomia cenzurii. Comunizarea presei din România 1944-1947*, 2012.
- Ungur-Brehoi, Carmen**, *Cenzura presei și a publicațiilor în România comunistă: activitatea Direcției Tipărirea Presei Centrale din cadrul DGPT (1965-1977)*, Academia Română Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2015.

Studii și articole

- Purcăruș, Alexandru**, „Cum a încercat Rusia să anihileze NATO de la Stalin la Putin”, în *Historia*, An XXII, Nr.243, Aprilie 2022, pp.10-26.
- Purcăruș, Alexandru**, „«În tandem cu Hrușciiov». Dej și revoluția maghiară din 1956”, în *Historia*, An XVI, Nr.179, Decembrie 2016, pp.16-24.

Articole din ziarul *Pentru Socialism*

- „Acord «secret» între Anglia și S.U.A. cu privire la înarmarea Israelului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1016, Joi, 11 aprilie 1957, p.4.
- „Acordul militar american-brazilian îngrijorează toate țările latino-americane”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr. 1020, Marți, 16 aprilie 1957, p.4.
- „Adenauer intenționează să plaseze producția și utilizarea energiei atomice trusturilor vest-germane”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.978, Marți, 26 februarie 1957, p.4.
- „Agresiunea împotriva Egiptului a avut caracterul unui crunt război colonial”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.899, Duminică, 25 noiembrie 1956, p.4.
- „Agresorii anglo-francezi continuă actele de cruzime împotriva populației din Port Said”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.898, Sîmbătă, 24 noiembrie 1956, p.4.
- „Anglia continuă acțiunile agresive împotriva Yemenului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1000, Sîmbătă, 23 martie 1957, p.4.
- „Anglia și R.F.Germană au elaborat un plan secret de producție în comun a armelor teleghidate”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1108, Marți, 30 iulie 1957, p.4.
- „Anglia va experimenta arma termonucleară în Pacific”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.983, Duminică, 3 martie 1957, p.4.
- „Arestarea unei bande de contrarevoluționari în Ungaria”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.929, Duminică, 30 decembrie 1956, p.4.
- „Arestarea unor agenți ai spionajului englez în R.D.Germană”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.904, Sîmbătă, 1 decembrie 1956, p.4.
- „Arestarea unor spioni englezi în Cehoslovacia”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.910, Sîmbătă, 8 decembrie 1956, p.4.

„Arestarea unor spioni englezi în R.P.Ungară”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.953, Marți, 29 ianuarie 1957, p.4.

„Armata sovietică – apărătoare de nădejde a păcii și libertății popoarelor”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.976, Sîmbătă, 23 februarie 1957, p.4.

„Atac împotriva ambasadei sovietice din R.F.Germană”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.938, Vineri, 11 ianuarie 1957, p.4.

„Atacul armat împotriva Egiptului este o parte componentă a complotului colonialist împotriva popoarelor Orientului arab”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.899, Duminică, 25 noiembrie 1956, p.4.

„Atrocitățile comise de agresorii anglo-francezi asupra populației pașnice din Egipt”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.894, Marți, 20 noiembrie 1956, p.4.

„Belgia intensifică pregătirile militare”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.995, Duminică, 17 martie 1957, p.4.

„Bombe cu microbi folosite de englezi în Oman”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1168, Joi, 10 octombrie 1957, p.4.

Botoș, Gheorghe, „Siria”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1163, Vineri 4 octombrie 1957, p.4.

„Cauza justă a Egiptului este cauza păcii și libertății popoarelor”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.895, Miercuri, 21 noiembrie 1956, p.4.

Cătoi, Ion, „Ce se petrece în Indonezia?”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr. 1016, Joi, 11 aprilie 1957, p.4.

Cătoi, Ion, „Comportarea colonialiștilor francezi în Algeria”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1017, Vineri, 12 aprilie 1957, p.4.

Cătoi, Ion, „N.A.T.O. – bloc militar agresiv al puterilor occidentale”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, nr.920, Miercuri, 19 decembrie 1956, p.4.

„«Cel mai mare pericol pentru popoarele arabe îl constituie doctrina Eisenhower» - scrie ziarul sirian At Tarbia”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1002, Marți, 26 martie 1957, p.4.

„Ce se întâmplă în America Latină?”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1052, Sîmbătă, 25 mai 1957, p.4.

„Cheltuielile militare ale Greciei”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.979, Miercuri, 27 februarie 1957, p.4.

„Cine finanțează așa-zisul «comitet al Europei libere?»”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1201, Marți, 19 noiembrie 1957, p.4.

„Complot eșuat”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.906, Marți, 4 decembrie 1956, p.4.

„Complotul imperialist împotriva țărilor arabe”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.907, Miercuri, 5 decembrie 1956, p.4.

„Comunicatul Ministerului de Justiție a R.P.Ungare cu privire la procesul lui Nagy Imre și al complicilor săi”, în *Pentru Socialism*, Anul IX, Nr.1380, Miercuri, 18 iunie 1958, p.4.

„Condamnarea unor spioni americani în R.P.Chineză”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1105, Vineri, 26 iulie 1957, p.4.

„Condamnarea unor spioni englezi în Polonia”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.934, Duminică, 6 ianuarie 1957, p.4.

„Condamnarea unor spioni suedezi în U.R.S.S.”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.987, Vineri, 8 martie 1957, p.4.

„Conferința Consiliului N.A.T.O. de la Paris se deschide într-o atmosferă de încordare între S.U.A. și «aliații» lor anglo-francezi”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.914, Miercuri, 11 decembrie 1956, p.4.

„Conflict diplomatic între principalii parteneri atlantici”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1201, Marți, 19 noiembrie 1957, p.4.

„Continuă luptele între trupele franceze și răsculații algerieni”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.953, Marți, 29 ianuarie 1957, p.4.

„Cu ajutorul american, militariștii vest-germani refac forțele militare aeriene”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.949, Joi, 24 ianuarie 1957, p.4.

„Cuibul de spioni și diversioniști din centrul Europei”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.914, Miercuri, 12 decembrie 1956, p.4.

„Cuvântarea reprezentantului permanent al R.P.R. la O.N.U. în legătură cu situația din Orientul mijlociu”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.983, Duminică, 3 martie 1957, p.4.

„Declarația guvernelor Uniunii Sovietice și Republicii Populare Ungare”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1007, Duminică, 31 martie 1957, p.4.

„Declarația ministrului de externe al Siriei cu privire la situația politică din Orientul mijlociu”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1007, Duminică, 31 martie 1957, p.4.

- „Descoperirea Africii”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.914, Miercuri, 11 decembrie 1956, p.4.
- „Dezvăluirea unor noi intenții belicoase ale cercurilor guvernamentale israeliene”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.994, Sîmbătă, 16 martie 1957, p.4.
- „Descoperirea unui complot imperialist în Egipt”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1235, Vineri 25 decembrie 1957, p.4.
- „Despre evenimentele din Irlanda”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1022, Vineri, 19 aprilie 1957, p.4.
- „Destrămarea sistemului colonial”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1191, Miercuri, 6 noiembrie 1957, p.4.
- „Din nou despre dezarmare”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.995, Duminică, 17 martie 1957, p.4.
- Din viața internațională”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1143, Marți, 10 septembrie 1957, p.4.
- „Distrugerile barbare săvârșite de cotropitorii israelieni în peninsula Sinai”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, nr.914, Miercuri, 12 decembrie 1956, p.4.
- „«Doctrina Eisenhower» considerată inacceptabilă de către «aliații» anglo-francezi”, în *Pentru Socialism*, Nr.939, Sîmbătă, 12 ianuarie 1957, p.4.
- „Doenitz din nou la lucru”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1105, Vineri, 26 iulie 1957, p.5.
- „Egiptul dezvăluie în fața întregii lumi crimele barbare comise de agresori”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, Vineri, 23 noiembrie 1956, p.4.
- „Eșecurile planurilor agresive ale reacțiunii internaționale”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.936, Miercuri, 9 ianuarie 1957, p.2.
- „Evenimentele din Indonezia”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.928, Vineri, 29 decembrie 1956, p.4.
- „Fostul general nazist Hausinger a fost numit șeful statului major al bundeswehrului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1001, Duminică, 24 martie 1957, p.4.
- „Generalul Norstad declară că trupele Pactului Atlantic vor fi înarmate cu arme nucleare”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.999, Vineri, 22 martie 1957, p.4.
- „Grecia cere intervenția O.N.U. pentru rezolvarea problemei Ciprului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.949, Joi, 24 ianuarie 1957, p.4.
- Gureanu, Ion**, „Războiul din Algeria – o rușine pentru guvernul francez”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1018, Sîmbătă, 13 aprilie 1957, p.4.
- „Guvernul francez instigă Israelul la aventuri militare împotriva Egiptului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.998, Joi, 21 martie 1957, p.4.
- „Guvernul Italiei își asumă obligații extrem de periculoase”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1235, Vineri, 27 decembrie 1957, p.4.
- „Guvernul Yemenului protestează din nou împotriva agresiunii engleze”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1004, Joi, 28 martie 1957, p.4.
- „Incidente la frontiera dintre Israel și Iordania”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1000, Sîmbătă, 23 martie 1957, p.4.
- „Interviul acordat de Ciu En-lai unui reprezentant al companiei americane de radiodifuziune «Columbia Broadcasting»”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.934, Duminică, 6 ianuarie 1957, p.4.
- „Israelul încalcă hotărârile Adunării Generale a O.N.U.”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.939, Sîmbătă, 12 ianuarie 1957, p.4.
- „În Anglia va fi intensificată cursa înarmărilor”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.964, Sîmbătă, 9 februarie 1957, p.4.
- „Încercări ale unor țări occidentale de a se amesteca în treburile interne ale Cambodgiei”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.928, Vineri, 29 decembrie 1956, p.4.
- „În fața hărții. Algeria”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.982, Sîmbătă, 2 martie 1957, p.4.
- „În fața hărții. Cipru – vulcan al anticolonialismului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1009, Miercuri, 3 aprilie 1957, p.4.
- „Împotriva încercărilor de atragere a țărilor Americii de sud în planurile militare ale S.U.A.”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1235, Vineri, 27 decembrie 1957, p.4.
- „Împotriva numirii generalului nazist Speidel în conducerea forțelor N.A.T.O.”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.985, Miercuri, 6 martie 1957, p.4;
- „Împotriva numirii lui Speidel în conducerea N.A.T.O.”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1004, Joi, 28 martie 1957, p.4.
- „Împotriva Siriei se pregătește un complot imperialist”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.900, Marți, 27 noiembrie 1956, p.4.

- „În R.Cehoslovacă a fost descoperit un grup antistatal”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1184, Marți, 29 octombrie 1957, p.4.
- „La Belgrad a început procesul unui grup antistatal”, în *Pentru Socialism*, Anul IX, Nr.1266, Luni, 3 februarie 1958, p.4.
- „Liga țărilor arabe cere încetarea agresiunii engleze împotriva Yemenului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.933, Sîmbătă, 5 ianuarie, 1957, p.4.
- „Lupta comuniștilor chinezi împotriva elementelor burgheze de dreapta”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1176, Sîmbătă, 19 octombrie 1956, p.4.
- „Mărturii despre situația din Cipru”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1017, Vineri, 12 aprilie 1957, p.4.
- „Mărturii zguduitoare asupra atrocităților săvârșite de colonialiștii francezi în Algeria”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.991, Miercuri 13 martie 1957, p.4.
- „Mesajul adresat de N.A.Bulganin primului ministru al Norvegiei, Gerhardsen”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1005, Vineri, 29 martie 1957, p.4.
- „Militari sud-coreeni trec în R.P.D.Coreeană”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1014, Marți, 9 aprilie 1957, p.4.
- „Militariștii americani ațîță isteria războiului atomic”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1043, Miercuri, 15 mai 1957, p.4.
- „Militariștii de la Bonn pregătesc carne de tun”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1021, Miercuri, 17 aprilie 1957, p.4.
- „Militariștii vest-germani pregătesc refacerea Wehrmachtului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.983, Duminică, 3 martie 1957, p.4.
- „N.A.T.O. – creatură a politicii americane de pe poziții de forță, bolnavă de mult de «anemie pernicioasă»”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.916, Vineri, 14 decembrie 1956, p.4.
- Niciu, M.**, „În fața hărții. Cipru – vulcan al anticolonialismului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1009, Miercuri, 3 aprilie 1957, p.4.
- „Nivelul de trai din Portugalia – unul dintre cele mai scăzute din Europa”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.969, Vineri, 15 februarie 1957, p.4.
- „Noi acțiuni agresive ale Angliei împotriva Yemenului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1122, Joi, 15 august 1957, p.4.
- „Numeroși ofițeri hitleriști au fost primiți în bundeshwehr (armata vest-germană), în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.914, Miercuri, 12 decembrie 1956, p.4.
- „O expoziție despre spionajul imperialist”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1050, Joi, 23 mai 1957, p.4.
- „Operațiunile militare din Algeria”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1120, Marți, 13 august 1957, p.4.
- „Opinia publică poloneză a primit cu satisfacția tratatul sovieto-polonez cu privire la statutul juridic al trupelor sovietice care staționează vremelnice în Polonia”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.922, Vineri, 21 decembrie 1956, p.4.
- „Ororile comise de trupele engleze la Port Said”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.896, Joi, 22 noiembrie 1956, p.4.
- „O soartă de neînviat”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.903, Vineri, 30 noiembrie 1953, p.4.
- Ostrovitianov, I.**, „Monopolurile – dușmani ai dezarmării”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.906, Marți, 4 decembrie 1956, p.4.
- „Pactul S.E.A.T.O. – o amenințare pentru țările Asiei”, în *Pentru Socialism*, Anul IX, Nr.1300, Vineri, 14 martie 1958, p.4.
- „Pentagonul intenționează să transforme Italia într-un cap de epod al războiului atomic”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.991, Miercuri, 13 martie 1957, p.4.
- „Pentru o adevărată colaborare economică între țările europene”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.997, Miercuri, 20 martie 1957, p.4.
- „Pentru reunificarea Irlandei”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1003, Miercuri, 27 martie 1957, p.4.
- „Pe teritoriul Franței au fost create stocuri de proiectile atomice”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.973, Miercuri, 20 februarie 1957, p.4.
- „«Planul Eisenhower» este condamnat de sirieni”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.933, Sîmbătă, 5 ianuarie, 1957, p.4.
- „Planuri agresive americane față de Egipt”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.944, Vineri, 18 ianuarie 1957, p.4.

- „Planurile agresorilor trebuie să fie zădărnicate”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1180, Joi, 24 octombrie 1957, p.4.
- „Politica de pe poziții de forță aduce Franței mari prejudicii”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.891, Vineri, 15 noiembrie 1956, p.4.
- „Politica economică a guvernului Mollet viu criticată”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.999, Vineri, 22 martie 1957, p.4.
- „Politica S.U.A. de intervenție în treburile interne ale statelor socialiste este incompatibilă cu principiile Cartei O.N.U. Cuvântarea reprezentantului R.P.R., Atanase Joja, în Comitetul Politic al O.N.U.”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.961, Vineri, 1 martie 1957, p.4.
- „Populația Italiei se opune creării de baze militare atomice”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1019, Duminică, 14 aprilie 1957, p.4.
- „Pregătiri agresive ale Israelului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1005, Vineri, 29 martie 1957, p.4.
- „Pregătirile militare ale Angliei pe teritoriul Libiei”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.903, Vineri, 30 noiembrie 1956, p.4.
- „Presa engleză despre soarta refugiaților unguri”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.914, Miercuri, 12 decembrie 1956, p.4.
- „Presa egipteană condamnă hotărârea S.U.A. de a participa la pactul militar de la Bagdad”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1002, Marți, 26 martie 1957, p.4.
- „Primul ministru japonez cere ca insula Okinawa să fie administrată de Japonia”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1022, Joi, 18 aprilie 1957, p.4.
- „Proteste împotriva lui Speidel”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.991, Miercuri, 13 martie 1957, p.4.
- „Proteste împotriva numirii lui Speidel în comandamentul N.A.T.O.”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.987, Vineri, 8 martie 1957, p.4.
- „Recepția oferită de tovarășul Chivu Stoica președinte Consiliului de Miniștri ai R.P.R. în cinstea delegației guvernamentale sovietice”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1021, Miercuri, 17 aprilie 1957, p.4.
- „R.F.Germană participă la fabricarea de rachete și arme atomice”, în *Pentru Socialism*, Anul IX, Nr. 1248, Luni, 13 ianuarie 1958, p.4.
- „Să înceteze activitatea subversivă a S.U.A. împotriva țărilor socialiste”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.985, Miercuri, 6 martie 1957, p.4.
- „Să înceteze agresiunea engleză împotriva Yemenului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1015, Miercuri, 10 aprilie 1957, p.4.
- „Sentința în procesul unor contrarevoluționari în Ungaria”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1015, Miercuri, 10 aprilie 1957, p.4.
- „Serviciul de spionaj american recrutează spioni din rândurile refugiaților unguri”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.953, Marți, 29 ianuarie 1957, p.4.
- „Situația din Algeria”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.919, Marți, 18 decembrie 1956, p.4.
- „Situația din Algeria”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1002, Marți, 26 martie 1957, p.4.
- „Situația din Irlanda”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr. 1014, Marți, 9 aprilie 1957, p.4.
- „Soldații englezi au atacat delegația țărilor arabe sosită în Yemen”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1017, Vineri, 12 aprilie 1957, p.4.
- „Spania își reafirmă pretențiile asupra Gibraltarului”, în *Pentru socialism*, Anul VIII, Nr.944, Vineri, 18 ianuarie 1957, p.4.
- „«Speidel à la porte» - «Afară cu Speidel»”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1012, Sâmbătă, 6 aprilie 1957, p.4.
- „Spioni americani și lisînmaniști arestați în R.P.D.Coreeană”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.976, Sâmbătă, 23 februarie 1957, p.4.
- „Spioni condamnați la Praga”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.945, Sâmbătă, 19 ianuarie 1957, p.4.
- „Sporirea cheltuielilor militare ale Israelului”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1020, Marți, 16 aprilie 1957, p.4.
- „Statele Unite vor trimite 10.000 de soldați în zona Canalului Panama”, în *Pentru Socialism*, Nr.988, Sâmbătă, 9 martie 1957, p.4.
- „S.U.A. continuă să introducă în Vietnamul de Sud arme și muniții”, în *Pentru Socialism*, Anul VII, nr.926, Joi, 27 decembrie 1956, p.4.

„S.U.A. intenționează să construiască un poligon atomic în Sahara”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1003, Miercuri, 27 martie 1957, p.4.

„Teroarea agresorilor israelieni împotriva populației arabe din regiunea Gaza”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.978, Marți, 26 februarie 1957, p.4.

„Tineri refugiați unguri din Italia sînt recrutați în armata S.U.A.”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1002, Marți, 26 martie 1957, p.4.

„Tot mai mulți tineri vest-germani trec în R.D.Germană”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.974, Joi, 21 februarie 1957, p.4.

„Tratatul de la Varșovia – mijloc de apărare și consolidare a păcii”, în *Pentru Socialism*, Anul IX, Nr.1350, Miercuri, 14 mai 1958, p.4.

„Un alt criminal de război nazist va fi numit în conducerea armatei vest-germane”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1076, Sîmbătă, 22 iunie 1957, p.4.

„Un avertisment care trebuie să dea de gîndit imperialiștilor agresivi”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1146, Sîmbătă, 14 septembrie 1957, p.4.

„Uniunea Sovietică este gata să încheie un acord cu privire la suspendarea experiențelor cu arma atomică și cu hidrogen”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.1004, Joi, 28 martie 1957, p.4.

„Urișele cheltuieli militare ale Germaniei occidentale – o primejdie pentru economia vest-germană”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr.973, Miercuri, 20 februarie 1957, p.4.

„Ziua presei comuniste”, în *Pentru Socialism*, Anul VIII, Nr. 1035, Duminică 5 mai 1957, p.1.

„Ziua presei comuniste”, în *Pentru Socialism*, Anul IX, Nr.1342, Duminică, 4 mai 1958, p.4.

The International World in the Newspaper *Pentru Socialism*. From the Hungarian Revolution to the Establishment of Communism in Cuba (1956-1959) I

(Abstract)

At the end of the Second World War it was briefly believed that the two great powers were going to reach a common understanding concerning the new world order to be established. However, lacking a common adversary, the alliance between the Americans and the Soviets was swiftly breaking up. Moreover, the two superpowers, The U.S.A. and The U.S.S.R, started to clash in different places on the globe which led to a period of smouldering conflict marked by a few violent crises, a time span named by its contemporaries „The Cold War”.

In the period of time we are examining (1953-1956), the written press from România, just like the ones from the other socialist countries within the influence of the Soviet Union, was stuck in bitter dogmatism. The Propaganda and Confusion Department of the Central Committee was organising a vast system of messages meant to create a false reality. There was a newspaper in every county, which was nothing else than the broadcasting means of the County Party Committee and of the County Popular Council. In Maramureș, this was the newspaper *For Socialism*, a mere speaking trumpet of the unique Party.

After having obtained the political power, the communist leaders have aimed at the insertion of the Marxist-Leninist ideology deep in the social consciousness and the consolidation of dogma within people, the written press having a conclusive part in the accomplishment of this prerequisite. In order to ensure its absolute domination, the communist leaders used the written press in their endeavours to influence public opinion and have done this by using mostly a basic language, which did not address the intelligentsia but the wide, predominantly uneducated, masses.

A mixture of lies and partial truths, some quite believable, were what was called „official information”, information which the journalists had to publish and wherein reality was carefully filtered, certain events not mentioned and others altered with the help of a wooden language, so that anything that could have had a negative connotation would be attributed to the West. At the same time, the image of the multiple benefits of communism was strongly promoted.

Ioan BOTIȘ

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș

Baia Mare

botis.ioan@yahoo.com

Restaurarea, Conservarea și Desenarea bunurilor culturale mobile. Tezaurul dacic de podoabe din argint descoperite la Vărai, com. Valea Chioarului, jud. Maramureș

MONICA GHIMAN,
ZAMFIR ȘOMCUTEAN,
DORIAN GHIMAN

Cuvinte cheie: restaurare, conservare, desen, tezaur dacic, jud. Maramureș.

Key words: restoration, conservation, drawing, Dacian treasure, Maramureș county.

Ocrotirea, conservarea și restaurarea bunurilor culturale create de umanitate de-a lungul existenței sale sunt o prioritate pentru majoritatea statelor lumii, care fac eforturi susținute pentru salvarea acestor valori.

Interesul pentru protejarea patrimoniului cultural în România începe la jumătatea secolului al XIX-lea, concentrat asupra monumentele vechi, când Alexandru G. Golescu în calitate de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, în anul 1859 instituie o comisie „pentru cunoașterea și studierea monumentelor bisericesti ale țării”¹, comisie „care să facă cercetări istorice și arheologice la toate bisericile și mănăstirile din țară. [...] Această comisie și-a început activitatea în 1860”².

După Unirea Moldovei cu Țara Românească și alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor al Moldovei și al Țării Românești, au fost înființate la Iași, respectiv București câte un Minister al Cultelor.

Domnia Regelui Carol I s-a evidențiat prin interesul și eforturile depuse pentru dezvoltarea și protejarea patrimoniului cultural al națiunii române, cultura reprezentând un domeniu spre care Regele și-a îndreptat atenția în perioada 1866-1914, înființează instituții cultural-educative și sprijină publicațiile culturale. Muzeul Brăilei a fost înființat în 1881, prin decretul regelui Carol I. În semn de apreciere, după moartea sa, a fost ridicat un monument și creat un muzeu în memoria „Marelui Rege Carol I”. O mică așezare din Bulgaria, situată la 70 kilometri de Turnu Măgurele are o însemnătate aproape neștiută de majoritatea românilor. La Pordim, orașelul cu aproximativ 2.000 locuitori situat în nordul Bulgariei, există un muzeu dedicat regelui Carol I al României.

Înființarea primelor muzee, descoperirea unor tezaure, modalitățile de restaurare, conservare și valorificare muzeală a patrimoniului au obligat autoritățile să creeze un cadru legislativ.

Instituție cunoscută azi cu numele „Ministerul Culturii” de-a lungul istoriei a fost organizată și reorganizată, ne întorcem în anul 1862 când a fost înființat Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Monarhia, comunismul și perioada de tranziție, „schimbările vremii”, sunt reflectate în numele acestui minister. În anul 1865 instituția se găsește sub numele „Ministerul Justiției, Instrucțiunii și Cultelor”, 1866 revine la „Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice”, în 1920 „Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice”, 1930 „Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor”, 1932 „Ministerul Instrucțiunii Publice, Cultelor și Artelor”, 1934 „Ministerul Cultelor și Artelor”, 1940 „Ministerul Educației Naționale, Cultelor și Artelor”, 1941 „Ministerul Culturii Naționale și Artelor”, 1944 „Ministerul Culturii Naționale și Cultelor”, 1944 „Ministerul Cultelor și Artelor”, 1945 „Ministerul Artelor”, 1948 „Ministerul Artelor și Informațiilor”, 1949 „Ministerul Artelor”, 1950 „Comitetul pentru Artă”, 1953 „Ministerul Culturii”, 1957 „Ministerul Învățământului și Culturii”, 1965 „Comitetul de Stat Pentru Artă și Cultură”, 1971 „Consiliul Culturii și Educației Socialiste”, 1989 „Ministerul Culturii”, 2000 „Ministerul Culturii și Cultelor”, 2008 „Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național”, 2016 „Ministerul Culturii și Identității Naționale”, în prezent „Ministerul Culturii”, autoritate care asigură protejarea patrimoniului cultural, inclusiv patrimoniul imaterial, prin crearea cadrului legislativ specific și prin programe de evaluare, restaurare, conservare și punere în valoare.

Începuturile activităților de restaurare și conservare în România se conturează vizibil la sfârșitul celui de al doilea război mondial, când s-au constatat imensele pagube create de armatele străine aflate pe teritoriul nostru prin „jafuri și distrugerii sistematice”³. Începând cu aprilie 1944

¹ Coroamă, Tomescu 1999, p.107.

² Mihaela 1982, p.239.

³ Nițulescu 1999, p.289.

când „frontul a ajuns pe teritoriul românesc, nici unul dintre tratatele internaționale în vigoare (cum ar fi cazul Tratatului privind protecția bunurilor mobile de valoare istorică, semnat la Geneva, sub autoritatea Societății Națiunilor, în 1935 sau al Convenției pentru protejarea colecțiilor naționale, din 1939) nu se respectau. [...] Reorganizatul Minister al Artelor, aflat în acel moment - sub conducerea lui Octav Livezeanu, avea să promoveze un proiect de lege menit să înlocuiască Legea nr. 81/1932 pentru organizarea bibliotecilor și muzeelor publice, modificată prin Legea nr. 450/1939. În absența Parlamentului [...], proiectul este promulgat prin Decret - Lege, devenind Legea nr. 803/20 septembrie 1946 pentru organizarea muzeelor naționale”⁴.

Legea este considerată prima astfel de normativă în legislația noastră, rolul cel mai important al acestei legi a fost acela că statuează modalitatea de organizare a muzeelor naționale. „Legea devine esențială pentru că aduce diferite stipulări și prevederi, foarte interesante și care sunt demne de menționat pentru că arată inovație pentru acel moment în domeniul conservării. [...] la momentul 1946, a fi conservator de muzeu era un lucru de mare prestigiu”⁵. Tot în 1946 apare pentru prima dată menționată în cadrul slujbelor din muzeu și cea de restaurator și de desenator tehnic sau grafician.

O data cu apariția legii nr. 63/1974 privind ocrotirea patrimoniului cultural național al Republicii Socialiste România care „marchează un veritabil moment istoric în revoluția noastră culturală, prin aceea că pune la îndemâna unui aparat specializat un instrument eficient de cunoaștere și intervenție științifică asupra bunurilor de interes cultural național. [...] crearea laboratoarelor zonale de restaurare cu specialiști pe domenii constituie cuceriri de mare preț pentru idea fundamentală de conservare, restaurare și valorificare muzeală a bunurilor create de popor de-a lungul mileniilor”⁶.

Crearea laboratorului de restaurare a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș⁷ este menționată de către Valeriu Achim „Suntem pe cale să terminăm laboratorul de restaurare metal-ceramică”⁸ și foto, aflate la sediul principal al muzeului, în apropierea secției de istorie și a Oficiului P.C.N.⁹ [...] Tocmai de aceea, noi am conceput aceste două laboratoare în mod îndrăzneț, nu numai ca dotare ci și sub aspect ergonomic. O sală este rezervată pentru restaurare metal, alta pentru ceramică; dispunem de un depozit de substanțe chimice, de un birou de lucru, o sală cu bazin și truse pentru analize efectuate de conservatori, frigider, camera de vid, balanțe etc.”¹⁰.

Cu interes continuu pentru conservarea patrimoniului cultural mobil, laboratorul de restaurare își continua și astăzi cu măiestrie activitatea acordând sprijin de specialitate și altor instituții¹¹.

Tezaurul dacic de podoabe din argint a fost descoperit în data de 21 mai 2022 pe teritoriul comunei Valea Chioarului, în satul Vărai, jud. Maramureș, cu ajutorul detectoarelor de metale, de către Vlad Sarmași, Ovidiu Vasile Papuc, Lucian Onea și Laviniu Mureșan – membri ai Asociației Detecție Nord Maramureș. Acesta a fost predat în condițiile legii Primăriei Valea Chioarului, care, la rândul ei, l-a predat Direcției Județene de Cultură Maramureș, tezaurul a ajuns în custodie la Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș unde se păstrează și astăzi.

Tezaurul este compus din 35 de piese din care 19 sunt realizate din argint (cu o greutate totală de 1.032.6 grame), iar 16 din sticlă.

Cele 19 piese de argint sunt structurate astfel: șapte fibule, trei colane de gât (torques), două centuri de brâu, un lanț de gât cu pandantive și șase brățări. Anterior achiziționării tezaurului, cu acordul descoperitorilor, s-a intervenit asupra pieselor, acestea trecând printr-un proces de restaurare primară.

Ajuns în laboratorul de restaurare, tezaurul a fost examinat și s-a constatat că piesele nu prezintă urme de degradare vizibile doar că o parte dintre ele sunt fragmentare.

Primele intervenții asupra acestor podoabe au fost operațiile de spălare și degresare. Piesele au fost spălate în apă distilată în care s-a adăugat detergent neionic Romopal OF-10 concentrație 1%

⁴ *Ibidem*.

⁵ Bran 2020, p.153.

⁶ Achim 2003, p.251.

⁷ Pentru evoluția Muzeului din Baia Mare vezi Rusu, Pop, 2014.

⁸ Primul restaurator specializat care a lucrat în noul laborator înființat a fost Nicolae Reisfeld la începutul anilor '60, în prezent Dorian Ghiman (ceramică, metal) și Ligia Szendrei (ceramică) sunt restauratorii activi ai Secției de Arheologie. În decursul vremii și-au adus contribuția la restaurarea patrimoniului muzeal și următorii restauratori: Achim Doina, Bujor Aurica, Georgeta Micu, Reisfeld Ocsi și Pop Doina Cecilia.

⁹ Oficiul județean al patrimoniului cultural național în prezent Direcția Județeană pentru Cultură și Patrimoniul Național Maramureș

¹⁰ Achim 2003, p.251.

¹¹ Muzeul Maramureșului din Sighetul Marmatiei, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud.

fiind periate ușor cu o periuță fină. Pentru corectarea ph-ului s-au făcut perieri delicate cu bicarbonat de sodiu urmate de limpezire atentă cu apă distilată. Uscare s-a realizat cu acetonă după care au fost așezate pe hârtie de filtru. Ultima intervenție urmează a fi peliculizarea cu Paraloid B72.

În prima etapă obiectele au fost înscrise în „Registrul de evidență a bunurilor culturale mobile primite în custodie”, ulterior acestea au fost achiziționate de către Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș și au fost inventariate.

Bunurile culturale au fost depozitate pe perioada documentării în depozitul secției de arheologie a muzeului. Prevenirea ciocnirilor și a zgârieturilor a fost efectuată prin ambalarea obiectelor în plăci de stratocel¹², fiecărui obiect fiindu-i decupată forma (Fig.1).

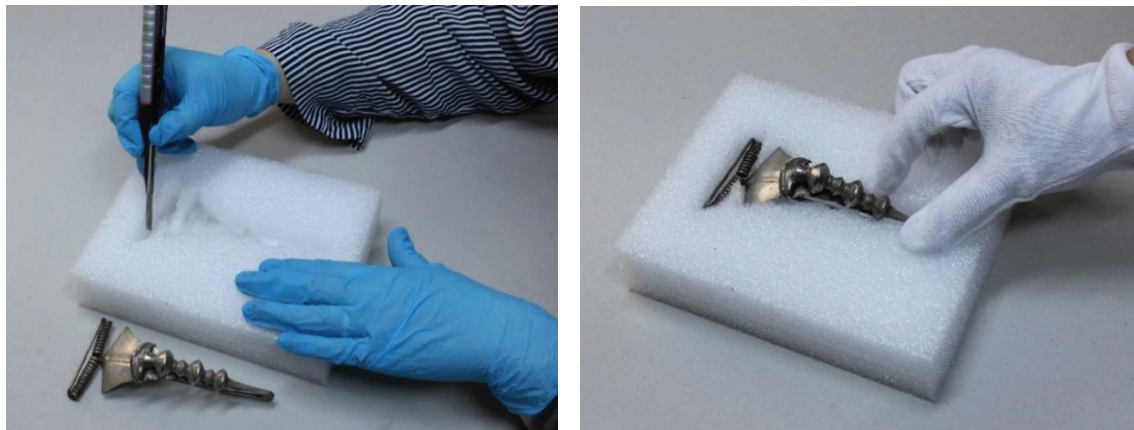

Fig. 1: Imagini cu tehnica realizării modului de depozitare a bunurilor culturale mobile - Pictures with the technique of making the way of storing the artifacts

Regăsirea obiectelor, datorită vizibilității lor în cutii este clară în comparație cu un alt mod de ambalare când fiecare obiect se înfășoară într-un material compatibil și apoi se așează în cutii. Pentru realizarea ambalajelor s-au folosit mănuși de unică folosință din latex, iar pentru manipularea obiectelor s-au folosit mănuși din bumbac. Obiectele au fost depuse în cutii cu capac din lemn și etichetate, locul de păstrare în depozit a fost sala 4, „Încăperea metalelor”.

Indicorii microclimatului monitorizați în acest spațiu, cu ajutorul termohigrometrului digital, sunt cei mai apropiați de valorile specificate în legislație privind depozitarea metalelor (Fig. 2).

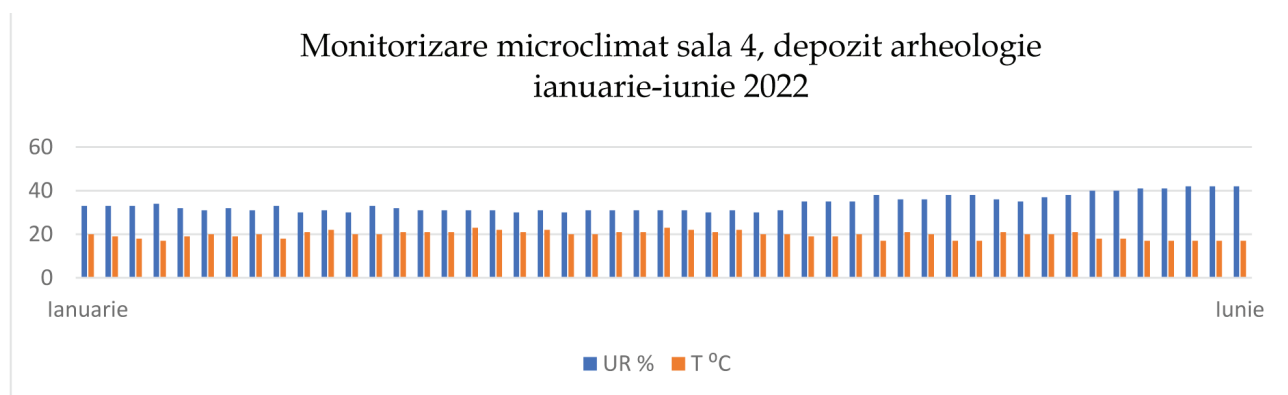

Fig. 2: Room 4 – Archeology deposit - January-June 2022 microclimate monitoring

După finalizarea documentării, bunurile culturale mobile, parte a tezaurului muzeal, au fost depuse într-un seif metalic în care valorile microclimatului sunt constante: UR=38% și T°=19°C. Pe viitor, în funcție de cum evoluează starea de conservare a bunurilor, vom introduce în cutii săculețe cu Silicagel microporos sau cărbune activ pentru stabilizarea umidității relative. Pentru expunerea

¹² Stratocell-ul este un material cu greutate redusă, clasă superioară de rezistență la foc, rezistent la apă, fum și praf, poate fi debitat în orice formă și dimensiune.

obiectele de argint în vitrine se recomandă folosirea „în scop preventiv acetatul de plumb care absoarbe hidrogenul sulfurat”¹³.

Toate piesele acestui tezaur au fost riguros desenate și fotografiate, astfel încât să fie redată cât mai posibil cu puțință detaliile pe care descrierea scrisă, oricât de complexă și profesionistă ar fi, cu greu poate să o dezvăluie cititorului.

Imaginea vizuală are, în științele arheologice un rol foarte important. Izvoarele nescrise existau cu mult timp înainte de cele scrise, astfel că informația dată de imagine o putem considera cel puțin la fel de importantă ca și informația dată de textele scrise.

La fel și desenul arheologic are un rol foarte important în lucrările și articolele de arheologie, atât în contextul descoperirilor din săpături cât și ca reprezentare de artefacte. În cazul de față ne vom referi doar la desen ca reprezentare de artefacte deoarece subiectul acestui text este tehnica de desen a pieselor ce compun tezaurul dacic de argint de la Vărai, județul Maramureș, în vederea publicării acestuia.

În condițiile date, multă lume s-ar întreba de ce este nevoie și de desen, atâta timp cât tehnica fotografierii a devenit atât de performantă în ultimii ani încât ar putea înlocui „cu succes” desenul, care la prima vedere pare desuet și depășit. Ei bine, realitatea este alta. Aparatul de fotografiat, oricât de evoluat și profesionist ar fi el, nu poate să redea cu toată fidelitatea ceea ce un artefact poate să prezinte pe suprafața sa. Este vorba de ornamente fine, abia vizibile (incizii, excizii, caneluri, șampilări, alveolări etc.) aflate în zona de racursi sau în unele zone slab iluminate, diverse detalii care nu se observă decât din anumite perspective și sub diferite unghiuri ale luminii și, ce este mai important, reprezentarea prin desen a secțiunilor din zonele cele mai importante ale respectivului artefact. Camera foto poate să dea o imagine frumoasă a unui obiect însă nu poate întotdeauna să dea o imagine corectă așa cum o face desenul care are o valoare informațională mult mai mare. De asemenea, aparatul de fotografiat este limitat de anumiți parametri care, oricât de potrivită ar fi iluminarea subiectului, trebuie setați corespunzător: valoarea diafragmei și a timpului de expunere, sensibilitatea (ISO), balansul de alb, distanța focală a obiectivului etc. Mai trebuie să amintim și de tipul de obiectiv (macro, obiectiv normal sau grandangular), trepied, surse de iluminare potrivite și altele. Și chiar dacă toate aceste condiții sunt îndeplinite temeinic, fotografia nu poate substitui în totalitate desenul. El este tehnic și perfect descriptiv, relevând fidel proprietățile tehnice, morfologice, ornamentale și materiale ale artefactului respectiv. Și totuși, în arheologie, desenul considerăm că trebuie combinat cu fotografia astfel încât obiectul prezentat să fie pe deplin înțeles atât din punct de vedere estetic și vizual cât și din punctul de vedere al tehnicii și preciziei realizării acestuia.

Pentru a desena aceste piese se folosesc următoarele instrumente: creion mecanic cu mină de 0,5 mm, creioane grafice B (3, 4, 7 etc.) – pentru valorare, radieră, riglă sau liniar, șubler, șablon pentru copiat profile (Fig.3).

Fig. 3: Ustensile folosite în desenul arheologic - Tools used in archaeological drawing

¹³ Mitran, Moscaliuc 2011, p.50.

Se trasează conturul piesei cât mai exact cu ajutorul șablonului, se verifică cât de des posibil cotele în diferite puncte pentru a realiza o cât mai corectă reprezentare a acesteia, se efectuează valorarea cu ajutorul creionului grafic pentru a reda fidel volumetria prin hașurarea corespunzătoare a zonelor umbrite sau luminate, se creionează - lucru foarte important - în câteva puncte esențiale secțiuni ale obiectului, după care se trasează scara exprimată în centimetri (Fig.4-8).

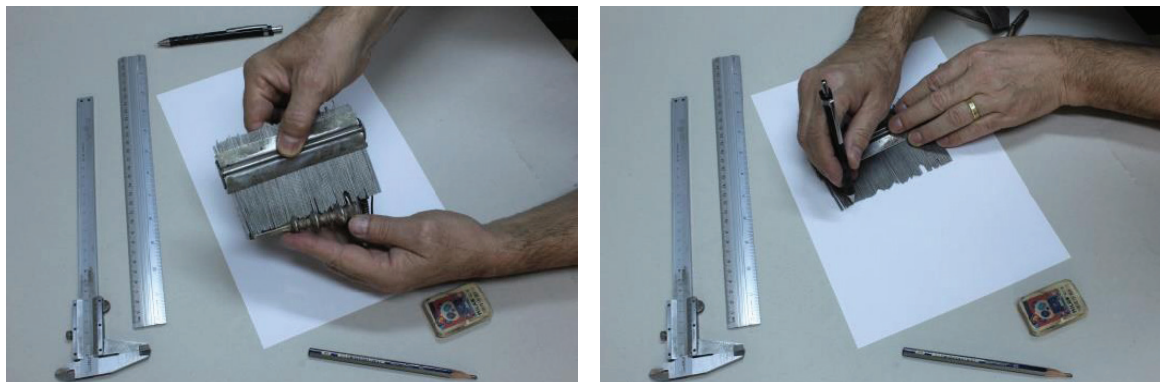

Fig.4-5: Desenul unui artefact - Artifact drawing

Fig. 6-7: Desenul unui artefact - Artifact drawing

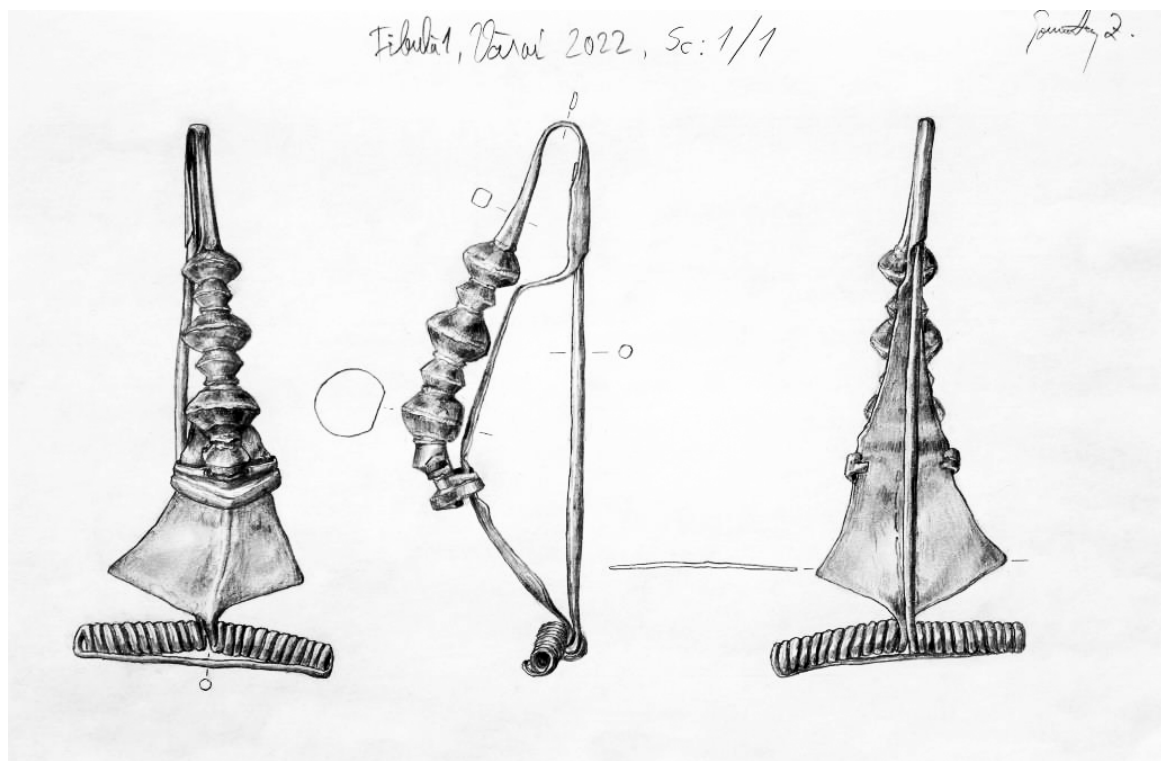

Fig. 8: Desenul unui artefact - Artifact drawing

Literatura:

- Achim 2003 Valeiu Achim, *Scrieri în timp 1946-2003, Culegere de studii și articole publicate, vol. I*, Editura Gutinul, Baia Mare, 2003.
- Bran 2020 Delia Bran, *45 de ani de funcționare a sistemului de conservare și restaurare a patrimoniului cultural în România*, *Revista Muzeelor*, nr. 1/2020, Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală (INCFC) p.152-158.
- Coroamă, Tomescu 1999 Radu Coroamă, Dorina Tomescu, *Regele Carol I cititor și protector al patrimoniului cultural*, *MuzNaț XI*, București, 1999, p.107-114.
- Mihaela 1982 Angela Mihaela, *Din istoricul preocupărilor legate de conservarea bunurilor culturale din țara noastră*, *Cercetări de conservare și restaurare 2*, Muzeul Național de Istorie, București, 1982, p.239-245.
- Mitran, Moscaliuc 2011 Gheorghe Mitran, Raluca Moscaliuc, *Protejarea patrimoniului cultural mobil*, Brașov, 2011.
- Nițulescu 1999 Virgil Ștefan Nițulescu, *Note privind legislația protejării patrimoniului cultural mobil din România, în perioada 1946-1989*, *Muzeul Național XI*, București, 1999, p.289-305.
- Rusu, Pop 2014 Viorel Rusu, Lucia Pop, *Contribuții la istoria muzeului băimărean, 1898-2014*, *Marmatia 11*, 2014, p.103-141.

Arifacts Restoration, Conservation and Design. The Dacian silver treasure discovered at Vărai, Valea Chioarului commune, Maramureș county

(Abstract)

The role of the museum heritage in the development of the society first of all involves valorization. And the valorization of museum cultural heritage means, on the one hand, its good conservation and preservation and, on the other hand, the appropriate exposure, so that it can fulfill its cultural, social and educational mission. An important role in the development of mobile cultural heritage is played by the contribution of people passionate about culture, persons authorized to use metal detectors, through this research method the Dacian Treasury of silver ornaments discovered on the territory of Valea Chioarului commune, in the village of Vărai, was brought back to light, Maramureș county, with the help of the metal detector, by the members of the North Maramureș Detection Association.

Monica GHIMAN

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș
Baia Mare
olariumonica100@yahoo.com

Zamfir ȘOMCUTEAN

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș
Baia Mare
naturazam@yahoo.com

Dorian GHIMAN

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș
Baia Mare
ghiman.dorian@yahoo.com

Recenzie

Elisabeta Scurtu, *Familii de preoți greco-catolici din Țara Năsăudului (1700-1948)*, Editura Mega, Cluj-Napoca

Activitatea profesională a Elisabetei Scurtu s-a remarcat printr-o constantă preocupare pentru Istoria Culturală și Istoria Ecclesiastică. Ea a fost inițial profesoară de istorie la Liceul Teoretic Creștin „Logos” din Bistrița, ajungând ulterior să colaboreze cu Centrul Județean pentru Cultură din județul Bistrița-Năsăud, și în cele din urmă să dețină funcția de consilier asistent al Direcției Județene pentru Cultură Bistrița-Năsăud.

Domeniile de interes ale Elisabetei Scurtu vizează cu precădere istoria locală, punând accentul pe aspecte culturale și ecclesiastice. Dacă facem referire la spațiul de interes al istoricului, se poate observa că studiile realizate de către acesta se concentrează asupra zonei istorice numite Țara Năsăudului. Luând toate aceste aspecte în considerare, teza de doctorat a Elisabetei Scurtu, lucrare intitulată „*Familii de preoți greco-catolici din Țara Năsăudului (1700-1948)*”, se înscrie în preocupările de lungă durată a autoarei, fiind un subiect din sfera de interes a acesteia. Datorită experienței acumulate prin studiile publicate, legate de aspecte culturale și religioase, autoarea este calificată pentru a duce la bun sfârșit cercetarea propusă.

Subiectul cărții vizează problematica familiilor de preoți din Țara Năsăudului, într-un interval cronologic foarte extins: de la apariția Bisericii Române Unite cu Roma și până la desființarea de *jure* a Bisericii Greco-Catolice de către autoritățile comuniste. Autoarea specificând faptul că subiectul cercetării sale nu este unul nou, el mai fiind adus anterior în discuție de către preotul Ștefan Buzilă, care a realizat studii genealogice ale familiilor de preoți din Vicariatul Rodnei.

Scopul autorului este de a aduce în atenția publicului larg această temă pe care o consideră importantă atât ca istorie locală, dar și ca o componentă semnificativă a istoriei ecclesiastice, Elisabeta Scurtu dorindu-și ca demersul său științific să servească drept un model, în speranța că se vor face cercetări similare și asupra altor zone geografice. Totodată, autoarea specifică faptul că lucrarea sa nu este una exhaustivă, subiectul fiind unul foarte complex, astfel că pe viitor cu siguranță vor putea să apară informații noi legate de acest subiect.

Un aspect foarte important care trebuie avut în vedere în momentul analizării unei lucrări științifice îl reprezintă sursele cercetării. Cartea Elisabetei Scurtu însumează 1117 note de subsol, fiind vorba de o largă paletă de surse bibliografice. Majoritatea surselor folosite sunt primare, fiind vorba de opt fonduri arhivistice și colecții de documente editate, precum și 14 șematisme. La acestea se adaugă 42 de lucrări generale și 55 de lucrări speciale. Pentru cadrul general al cercetării a folosit lucrări despre demografie, genealogie și antropologie, având ca principal reper cartea lui Jack Goody, „*Familia Europeană. O încercare de antropologie istorică*”. Pentru a surprinde particularitățile vieții de familie, a consultat lucrări precum „*Sociologia Familiei*” a lui Martine Segalen și „*Istoria vieții private*” realizată de Georges Duby. Pentru reconstrucția cadrului domestic al familiilor preoțești a pornit de la documentele de arhivă care surprind momentele semnificative din viața individului: registrele de stare civilă, de căsătorie, botez, precum și informații legate de numărul membrilor unei familii și legăturile de rudenie. Elisabeta Scurtu a consultat și o serie de colecții de documente despre Țara Năsăudului, cum ar fi: *Satele năsăudene la mijlocul secolului al XIX-lea*, realizată de Simion Retegan sau *Districtul Năsăud (1861-1876). Contribuții documentare sau documente referitoare la situația economică și socială a satelor*, realizată de Simion Lupșan și Adrian Onofreiu. Numărul consistent de surse folosite demonstrează amplul demers făcut de către autoare pentru oferi cât mai multe informații atât despre familia restrânsă, cât și despre cea extinsă. Legat de aceasta din urmă, s-au făcut demersurile necesare pentru a fi ilustrate o serie de extinderi pe mai multe generații ale celor mai marcante familii de preoți din Țara Năsăudului.

Metodologia de cercetare folosită de către autoare presupune reconstituirea trecutului pe baza surselor: atât a celor primare, cât și a celor secundare. Elisabeta Scurtu pornește demersul său științific de la o abordare antropologică și sociologică legată de mecanismele de funcționare ale familiei. Se folosește de asemenea de analiză ca metodă de cercetare în momentul în care extrage informații referitoare la familiile de preoți din documente, și de comparație pentru a vedea similitudinile, sau diferențele dintre diferitele cazuri pe care le prezintă.

Structural, cartea conține cinci capitole, fiecare dintre ele tratând aspecte distincte legate de familiile de preoți din Țara Năsăudului. Fiecare aspect prezentat în cadrul unui capitol este urmărit și într-o evoluție cronologică. Capitolele sunt precedate de două secțiuni în care este prezentat argumentul cercetării și istoriografia problemei, ele fiind totodată succedate de concluzii, bibliografie și anexe.

Revenind așadar la scopul cărții, pentru a vedea dacă acesta a fost atins, consider că este necesară analizarea calității demonstrației din cele cinci capitole. Primul capitol oferă diverse informații referitoare la Țara Năsăudului: cadru istoric, aspecte administrative, religioase, punctând și o serie de evenimente marcante începând din secolul al XIII-lea și până la înființarea vicariatului Rodnei din 1786. După ce familiarizează cititorul cu principalele caracteristici ale Țării Năsăudului, Elisabeta Scurtu evidențiază, în al doilea capitol, particularitățile vieții publice și private ale unui preot, și modul în care aceste își împarte activitatea între biserică, școală și comunitate. Autoarea face o analogie esențială pentru analiza sa, punctând faptul că preotul, care în viața privată este stâlpul familiei, în viața publică este stâlpul comunității. În continuare, capitolele III și IV aprofundează complexitatea legăturilor de familie, evidențiindu-le atât pe cele din cadrul familiei restrânse, cât și pe cele ale familiei extinse. Pe lângă înrudiri, sunt tratate în cadrul lucrării și situațiile tensionate în care preoții ajung să trăiască în concubinaj, sau au relații conflictuale cu comunitățile de credincioși din cauza unor vicii de care se fac vinovați; cel mai adesea era vorba despre alcoolism. Ultimul capitol este cel mai amplu, autoarea realizând analiza celor mai cunoscute familii de preoți din Țara Năsăudului. Elisabeta Scurtu face arborele genealogic al fiecărei familii, evidențiind dinamica acestora și punctând faptul că au existat situații în care mai mulți fii ai aceluiași preot alegeau și ei calea preoției. Scopul cercetării este atins: prin intermediul analizării familiilor de preoți din vicariatul Rodnei, autoarea reușește să surprindă numeroase particularități ale vieții publice, respectiv private ale clerului, modul în care se făcea instruirea preoților, dar și situațiile tensionate care puteau să apară între cler și credincioși, și rolul acestora din urmă în alegerea preotului.

Așadar, această carte reprezintă un foarte bun exemplu lucrare de sinteză care surprinde numeroase specificități ale vieții religioase din Țara Năsăudului. Legat de încadrarea într-un anumit gen, grație complexității cercetării, consider că aceasta este mai mult decât o lucrare de istorie locală, regăsindu-se în cuprinsul său importante elemente ce țin de istoria ecleziastică, a vieții religioase, și chiar a istoriei culturale și sociale. Publicul țintă al cărții este format în primul rând de specialiștii în domeniu; cercetători care au abordat subiecte legate în primul rând de istoria ecleziastică. Cu toate acestea, consider că lucrarea este una ofertantă și pentru un public mai larg, cum ar fi studenții, sau persoanele pasionate de subiect. De asemenea, cartea poate să fie atractivă și pentru persoanele din arealul geografic surprins în cadrul cercetării.

Ceea ce asigură cărții deschiderea spre un public mai larg este stilul utilizat de către autoare. Dincolo de corectitudinea ortografică și gramaticală, se poate observa că informațiile sunt expuse într-un limbaj accesibil, fără a afecta științificitatea lucrării.

În concluzie, încurajez lecturarea acestei cărți deoarece reprezintă o reușită a istoriografiei istoriei ecleziastice a vicariatului Rodnei, și implicit a Bisericii Unite Române. Lucrarea este una complexă, și în ciuda faptului că oferă numeroase detalii, reușește să rămână ușor de parcurs.

Daniel Cornel BARNA

Școala Doctorală Istorie. Civilizație. Cultură
danibarna70@gmail.com

Inovația începe din interior. Reflecții după NEMO European Museum Conference 2022

OANA-ALEXANDRA CHIRILĂ,
OANA LEȘIU

Cuvinte cheie: NEMO, conferință, muzeu, muzeologie, evaluare, Uniunea Europeană, patrimoniu

Keywords: NEMO, conference, museum, museology, evaluation, European Union, patrimony

“Inovația începe din interior” - pornind de la această premisă ne-am adunat două sute de specialiști din muzeele europene la NEMO European Museum Conference. Nu ca să ne lămurim dacă dictonul are într-adevăr valoare, ci pentru ca împreună să gândim și să regândim cum îl putem traduce în practică.

Rețeaua Organizațiilor Europene ale Muzeelor (NEMO), fondată în 1992, este o rețea independentă a organizațiilor muzeale din țările membre ale Consiliului Europei. Misiunea declarată¹ a NEMO este de a menține muzeele ca parte activă a vieții europene, de a le apăra și promova interesele și de a le oferi angajaților acestor instituții oportunități de instruire, de colaborare și de cooperare. Astfel, prin programele de dezvoltare profesională organizate și în scopul oferirii unor servicii publice de cea mai înaltă calitate, NEMO se asigură că personalul din muzeele europene are constant acces la exemplele de bune practici din domeniu. De asemenea, în același scop, NEMO oferă atât o platformă editorială cât și diverse publicații de actualitate în domeniul muzeologiei, în mod gratuit. Momentan, NEMO numără membri din peste treizeci de mii de muzee, provenind din patruzeci de țări din Europa. Membrii NEMO sunt angajați în proiecte finanțate de Uniunea Europeană dar și oferă consultanță în elaborarea și redactarea proiectelor propuse de muzee pentru accesarea a varii fonduri europene. În plus, NEMO organizează stagii de internship pentru membrii clasei politice pentru a-i apropia de mediul muzeal și a-i sensibiliza cu privire la valoarea incomensurabilă a acestor instituții pentru societatea umană. Pe scurt, pe parcursul stagiilor, membrii clasei politice acceptați în program sunt familiarizați cu diferite aspecte ale muncii din muzee: manipularea obiectelor de patrimoniu, procesul trimiterii/primirii unui bun cultural în împrumut, ghidaj etc. Instituțiile românești care fac parte din NEMO sunt: Muzeul ASTRA din Sibiu, Muzeul Golești – Muzeul Viticulturii și Pomiculturii, Muzeul Național al Hărților și Cărții Vechi, Muzeul Etnografic al Transilvaniei și Rețeaua Națională a Muzeelor din România², din care face parte, la rândul său, și MJIAMM.

Bineînțeles, evenimentul anual principal organizat de Rețea este NEMO European Museum Conference, având de fiecare dată o altă temă-umbrelă și alți invitați. În 2022, titlul complet al conferinței a fost *Inovația începe din interior. Reziliența muzeelor în vremuri dislocante*³ și a avut loc în perioada 9-11 octombrie în Loulè, Portugalia. Aceasta a fost prima participare a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș la un eveniment NEMO European Museum Conference, dar sperăm nu și ultima. Din partea instituției am fost delegate autoarele.

Prima zi, duminică **9 octombrie**, a fost dedicată vizitării unor locații de interes cultural din zona Algarve. Având la dispoziție autocare și prin înscriere în prealabil, am putut alege să vizităm spațiul expozițional temporar *With feet on the ground and hands on the sea – 6000 years of Quarteira History* din Quarteira, satul tradițional Alte sau Banhos Islâmicos din Loulé. Fiind vorba despre o expoziție de istorie locală mai greu accesibilă logistic, noi am ales vizita în Quarteira. Sub egida Museu Municipal Loulé, expoziția a fost inaugurată în 2021 într-o fostă hală industrială. Exponatele sunt obiecte de patrimoniu legate de istoria regiunii și au fost fie donate de către localnici fie împrumutate de la diverse instituții din Portugalia. Hala a fost renovată și dotată cu aparatură de ultimă generație și elemente interactive, iar design-ul expoziției a fost conceput împreună cu o serie de arhitecți de prestigiu din întreaga lume. Intrarea este liberă iar în lunile de vară, pentru a le permite doritorilor flexibilitate, spațiul este deschis spre vizitare până seara târziu (11:00 PM). *6000 years of Quarteira*

¹ Conform paginii web oficiale a NEMO, <https://www.ne-mo.org/about-us/who-we-are.html>, ultima accesare 11.01.2023.

² Mulțumim tuturor colegilor pe care am avut ocazia să îi cunoaștem precum și RNMR pentru oportunitate.

³ *Innovation begins within - Resilient museums in times of disruption*, în original, în limba engleză.

History urmează să se încheie în 2023 dar organizatorii speră că își vor atinge scopul – acela de a le dovedi autorităților competente necesitatea înființării unui muzeu regional și de a le oferi cetățenilor zonei, cotropiți an de an de horde de turiști străini veniți la plajă, un spațiu permanent în care să își poată accesa legăturile cu trecutul, (re)stabilindu-și astfel valorile comune și simțul apartenenței. Până atunci, organizatorii expoziției (și comunitatea din Algarve) ne oferă tuturor un exemplu real de bune practici.

A doua zi, **10 octombrie**, dis de dimineață, am fost primiți la modernul Cineateatro Loulétano (Teatrul din Loulé), locația principală de desfășurare a conferinței. Președintele NEMO, domnul David Vuillaume, a rostit cuvântul de bun venit, iar din partea oficialităților portugheze au fost prezenți doamna Isabel Cordeiro, Ministru Secretar de Stat în cadrul Ministerului Culturii din Portugalia, precum și un reprezentant al autorităților publice locale.

Prima prezentare din cadrul conferinței, *The inspiring new reality of museum practice*, a fost susținută de Michael Peter Edson, strateg, consultant și lider de gândire în domeniul transformării digitale din sectorul cultural. A fost directorul Strategiei Web și New Media pentru Institutul Smithsonian și co-fondator al Muzeului Națiunilor Unite, UN Live. În cadrul acestei prezentări, pornind de la conceptul unui “zid nenorocit de mare”⁴ înaintat de autoarea Kathy Sierra⁵, domnul Edson a pus instituțiile muzeale față în față cu provocările sociale contemporane, cu precădere cea a încălzirii globale. În linii mari, consultantul ne forțează să ne întrebăm care este diferența dintre ce fac, ce pot face și ce ar putea face muzeele pentru a-și aduce contribuția la încetinirea acestui fenomen; care este/ poate fi rolul muzeelor în schimbarea mentalității colective, a abordării acestui subiect cu un impact atât de mare asupra omenirii și cu efecte pe care le simțim cu toții. Cu alte cuvinte, cum facem să depășim “zidul nenorocit de mare”?

Lucrările au continuat cu prezentări ale unor exemple de bune practici în diferite muzee și instituții de cultură din Europa, precum Statens Museum for Kunst din Danemarca (Merete Sanderhoff) și Oodi, noua Bibliotecă Centrală din Helsinki, Finlanda (Kari Lämsä). Ambii au înfățișat modul prin care instituțiile în care activează încearcă să se îmbunătățească: în primul caz, filosofia după care SMK se ghidează este cea a unei experimentări continue cu o varietate de proiecte precum și cu procesul de implementare în sine. În al doilea caz, colectivul Oodi a renunțat la ideea de ierarhie – lucrează pe echipe tip “comisii”, fiecare grup stabilindu-și prioritățile și modul de lucru intern, ocolind astfel timpii morți cauzati de necesitatea așteptării aprobărilor de la superiori. Există totuși un director, al cărui rol este mai mult de mediator și de reprezentant al instituției în raport cu alte instituții administrative sau de cultură.

În a doua parte a zilei, discuțiile au continuat pe tema “reinventării” (a se citi “supraviețuirii”) muzeelor în perioade de criză majoră. Printre invitați s-a numărat doamna Joana Sousa Monteiro de la Museu de Lisboa⁶, care ne-a vorbit despre cum a gestionat instituția sa perioada pandemiei. De exemplu, pentru a menține relația muzeu-public în lockdown, Museu de Lisboa și-a intensificat activitatea pe rețelele de socializare, postând în fiecare zi câte un scurt videoclip. Mai mult, pentru a le oferi rezidenților orașului un spațiu în care să poată “uita” de restricții, personalul instituției a transformat curtea uneia dintre clădirile-gazdă într-un spațiu dedicat biodiversității, un concept extrem de similar (dacă nu chiar identic) cu Grădina Vie care funcționează de câțiva ani la Bastionul Măcelarilor. În încheierea sesiunii de discuții a fost proiectat un scurt documentar realizat de ONG-ul ucrainean Heritage Rescue Emergency Initiative privind activitatea de salvare a pieselor și clădirilor de patrimoniu pe care o desfășoară, cu precădere acum în timpul războiului. Videoclipul poate fi accesat pe pagina web a NEMO⁷.

Apoi, pentru ca toți participanții să aibă ocazia să împărtășească din experiența proprie în domeniul cultural, să discute despre provocările întâlnite în activitatea lor și să se sfătuiască pentru a găsi soluții, o serie de ateliere de lucru s-au desfășurat simultan. Temele acestor ateliere au fost

Towards digital heritage with a purpose, Museums of Impact, Survival of the fittest – Eight rules for interconnected thinking in museums, Impact awareness for digital leaders in museums, precum și cel la care

⁴ *Big frickin' wall*, în original, în limba engleză.

⁵ Kathy Sierra, *My Favourite Graphs and the Future*, intrare de blog, https://headrush.typepad.com/creating_passionate_users/2007/04/my_favorite_gra.html, ultima accesare 11.01.2023.

⁶ Rețeaua de muzee din Lisabona, muzeul fiind găzduit în mai multe clădiri din capitala Portugaliei.

⁷ Summary of NEMO European Museum Conference 2022, <https://www.ne-mo.org/news/article/nemo/summary-of-nemo-european-museum-conference-2022.html>, ultima accesare 11.01.2023.

am participat noi, *How can you make your work future proof?*.

Acest atelier, coordonat de Margherita Sani și Elis Marçal, a servit atât drept metodă de prezentare a proiectului Erasmus+ CHARTER Alliance cât și ca un mijloc de familiarizare a participanților cu modalități de evaluare internă în cadrul instituțiilor muzeale. Scopul Alianței CHARTER, un consorțiu de patruzeci și șapte de parteneri din Europa, caută să creeze o strategie de mare anvergură pentru a se asigura că specialiștii din muzeele europene dispun de competențele, de instruirea, și de formarea profesională necesare nu doar pentru a-și desfășura astăzi activitatea la cele mai înalte standarde, ci și în viitorul previzibil⁸. Consiliul Județean Maramureș este unul dintre partenerii contribuitori ai CHARTER și diseminează frecvent rapoartele publicate de Alianță⁹. Propriu-zis, în cadrul atelierului, doamnele Sani și Marçal ne-au distribuit fiecărui participant o fișă de lucru legată de munca desfășurată zi de zi, pe care am avut circa douăzeci de minute la dispoziție să o completăm. Întrebările s-au referit la sarcinile pe care le avem fiecare de îndeplinit într-o săptămână normală de lucru, la provocările pe care le întâlnim, la competențele pe care considerăm că ar trebui să le dobândim ca să întâmpinăm și să depășim aceste provocări și, bineînțeles, la ce soiuri de obstacole și neajunsuri ne așteptăm să fim puși în situația de a gestiona în viitor (termen mediu-lung). Chestionarul face parte din "arsenalul" oficial de instrumente al Alianței. Ceilalți participanți la atelier au provenit din țări precum Germania, Italia, Grecia, Serbia. După completarea fișei de lucru, am avut ocazia să împărtășim gândurile notate și, împreună, să stabilim câteva provocări comune care, practic, devin și cele prioritare de adresat și remediat. În cadrul grupului nostru s-a decis că aceste provocări comune sunt dificultatea de a a) ține pasul cu noile media, b) desfășura activitatea zilnică folosind resurse sustenabile și c) de a susține proiecte de mare amploare având în vedere resursele financiare limitate pe care ne bazăm. Întrebarea noastră preferată - Ce tip de cursuri de dezvoltare profesională ați urma dacă ați avea la dispoziție resurse financiare nelimitate?

Seara am sărbătorit cu toții aniversarea a treizeci de ani de la înființarea NEMO.

Martți, **11 octombrie**, ne-am adunat tot în sala mare a Cineatrotro Loulétano. Doamna Olga Tykhonova ne-a prezentat activitatea companiei pe care o conduce, Museum Booster, companie care oferă consultanță și sprijin în implementarea noilor tehnologii media în muzee și instituții de cultură din Europa, fiind un model de parteneriat public-privat. Domnul Michael Arnold de la Stapferhaus Lenzburg, Elveția, ne-a vorbit despre continua transformare prin care instituția pe care o reprezintă trece în funcție de context și de provocări, iar domnul Raymond de Jong (Rijksmuseum) a abordat subiectul strategiilor de recrutare a resursei umane, dând exemplul celebrului muzeu din Amsterdam în cadrul căruia activează. Deși legislația românească în ceea ce privește recrutarea resursei umane în muzee este limitată, restrictivă și nerevizuită periodic, acest fapt nu ne împiedică însă să extragem o idee fundamentală din strategia aplicată de Rijksmuseum – muzeul drept un angajator pentru care angajații se simt mândri să lucreze.

După o scurtă pauză de cafea, următoarea sesiune de discuții a fost gândită pornind de la importanța eșecului ca motor al inovației și al motivației. În acest sens, doamnele Alessandra Gariboldi (Fondazione Fitzcarraldo, Italia), Anna Ehrhardt (Ryfylkemuseet, Norvegia), Paloma Muñoz-Campos (Museo Nacional de Artes Decorativas y Diseño, Spania) și Sabine van der Hoorn (Mont de Artes Association, Belgia), ne-au prezentat câteva proiecte, de mai mică sau mai mare anvergură, care din diferite motive nu au putut fi finalizate sau s-au desfășurat într-un mod nesatisfăcător. Important în fiecare dintre aceste cazuri este faptul că organizatorii au realizat eșecul proiectului lor, și l-au asumat și privesc experiența drept una propice pentru reevaluarea tehnicilor folosite și pentru învățare.

Ultima parte a conferinței s-a desfășurat, precum în prima zi, tot pe baza unor ateliere: LEM – *The Learning Museum, Advocacy and Public Affairs, Digitalisation and IPR (Intellectual Property Rights), Climate Action and Sustainability* precum și un atelier special oferit de MOI! Museum of Impact privind grila de evaluare internă a muzeelor dezvoltată în cadrul perenului proiect. Grupul de discuții la care am participat noi a fost LEM – *The Learning Museum*. Pe parcursul acestuia, dr. Matthias Hamann (Museumsdienst Köln, Germania) ne-a făcut cunoștință cu un "șablon" de la care, pentru a maximiza învățarea, orice muzeu poate să pornească în dezvoltarea nu doar a activităților de educație muzeală, ci și în design-ul expozițiilor, în redactarea textelor de sală etc. Dr. Hamann și

⁸ Conform paginii oficiale a CHARTER Alliance, <https://charter-alliance.eu/about-us/what/>, ultima accesare 12.01.2023.

⁹ De exemplu, raportul *Who is not a stakeholder in cultural heritage?*, lansat la începutul lunii ianuarie 2023, poate fi consultat la <https://www.cjmaramures.ro/activitate/comunicare/comunicate-de-presa/alianța-charter-lansează-un-nou-raport-privind-cartografierea-stakeholderilor-patrimoniului-cultural>, ultima accesare 12.01.2023.

colegii dumnealui au stabilit acest set de principii după zece ani de cercetare și colaborare cu diferite muzee din Germania. În linii mari, ghidul propus de echipa condusă de dr. Hamann este orientat spre experiența vizitatorului și privește învățarea drept un proces în care învățăcelul este implicat activ, promovând utilizarea unor metode variate în transmiterea informației¹⁰. Potrivit cercetărilor prezentate, în elaborarea oricărui proiect muzeal, echipa răspunzătoare trebuie să pornească invers, de la impactul dorit. Astfel, o serie de întrebări, de altfel de bun simț, pe care putem să ni le punem în acest demers sunt: Cui ne adresăm? Pe cine excludem în mod conștient sau inconștient? Care sunt nevoile specifice ale vizitatorilor noștri? Cum putem să ne deschidem pentru feedback din partea comunității?

Evenimentul de final, un moment de socializare, a avut loc seara în incinta Museu Municipal Loulè. Pe unii, ideea de a te plimba cu mâncare și băutură printre obiectele de patrimoniu îi va îngrozi teribil.

Acum, cu ce rămânem după NEMO European Museum Conference 2022?

Inovația începe din interior – față de celebra sentență “schimbarea vine din interior”, dictonul ales drept *motto* al conferinței diferă în două aspecte fundamentale. Inovația clădește pe structuri deja existente căutând soluții pentru probleme curente și viitoare. Schimbarea rupe și nu întotdeauna înspre mai bine. Inovația începe deoarece implică efort, este un proces (greoi) și își asumă o direcție. Schimbarea vine pentru că nu este intențională, ea “apare” fără responsabil sau responsabilitate. Ne punem însă de acord asupra importanței vitale a interiorului individului, organizației, instituției de cultură etc.

În sumarul pus la dispoziție de către organizatori¹¹ la finalul evenimentului, regăsim câteva principii extrase în urma discuțiilor din Loulè după care putem să ne ghidăm în lupta noastră cu “zidul nenorocit de mare”, indiferent de mărimea instituției sau de abundența resurselor financiare:

- a) Fă un lucru mai puțin
- b) Fă un lucru în plus
- c) Normalizează eșecul
- d) Securizează pentru a putea accepta riscul
- e) Întreabă De ce? nu Ce?

Pentru a putea face un lucru mai puțin sau un lucru în plus, însă, mai întâi de toate trebuie să știm cât, ce și de ce facem deja. Altfel spus, în primul rând avem nevoie să ne cunoaștem pe noi înșine, atât ca specialiști individuali angajați ai unei instituții de cultură cât și ca muzeu în ansamblu. Ca să putem dăruia proverbialul “zid nenorocit de mare” trebuie nu doar să fim conștienți că acesta există ci mai ales să știm ce reprezintă acest zid pentru noi în mod specific și unde ne aflăm în raport cu el. Care sunt valorile instituției noastre și frământările sociale pentru care ne asumăm responsabilitatea?

Conceput în anii 1980 și folosit inițial pentru îmbunătățirea procesului de dezvoltare a software, Modelul de Maturitate a Capabilității¹² constituie un bun instrument pentru a determina cine suntem, de unde venim și încotro ne îndreptăm. Conform acestui model, orice organizație se regăsește pe unul dintre următoarele 5 niveluri în capacitatea sa de a implementa proiecte și de a ajunge la rezultatul dorit:

- 1) Inițial – haotic, ad-hoc, bazat pe “eroisme individuale”. În acest stadiu, succesul apare sporadic, nu se înțelege foarte bine cum a fost obținut și nu poate fi replicat.
- 2) Repetabil
- 3) Definitivat
- 4) Capabil
- 5) Eficient – extrem de sofisticat, confirmat ca standard de operare, evaluat cantitativ, include un proces deliberat de optimizare și îmbunătățire.

Noi, autoarele, solicităm așadar o serioasă autoevaluare a stadiului în care Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș se află în prezent și îi încurajăm în acest sens și pe colegii din alte muzee. Abia în urma unui astfel de efort de reflecție putem, în mod conștient, asumat și responsabil,

¹⁰ Ghidul poate fi consultat în limba germană la <https://www.museumbund.de/wp-content/uploads/2020/12/dmb-leitfaden-bildung-u-vermittlung-web-bfrei-20201201-002.pdf>, ultima accesare 12.01.2023. O traducere în limba engleză este în lucru.

¹¹ Summary of NEMO European Museum Conference 2022, <https://www.ne-mo.org/news/article/nemo/summary-of-nemo-european-museum-conference-2022.html>.

¹² *Capability Maturity Model*, în original, în limba engleză.

să decidem direcția pe care dorim să o urmăm pentru a servi comunitatea maramureșeană în special și societatea românească în general, precum și ceea ce trebuie să facem ca să ajungem acolo. Pentru aceasta, sugerăm în primă fază implementarea (informală) în propria instituție a chestionarelor dezvoltate și puse la dispoziție de Alianța CHARTER sau a unor instrumente de lucru similare. O asemenea inițiativă ne-ar fi extrem de utilă pentru a ne da seama pe care nivel al Modelului de Maturitate a Capabilității ne situăm momentan. În mod ideal, asemenea autoevaluări trebuie să aibă caracter recurent.

Innovation Begins Within.
Reflections After the NEMO European Museum Conference 2022
(Abstract)

“Innovation begins within” – starting from this premise 200 european museums professionals gathered at the NEMO European Museum Conference. Not for us to debate whether or not the motto carries value, but so that together we could think and rethink how to best apply it in our practice.

This text is our review of the 2022 NEMO European Museum Conference, 9-11 October, held in Loulè, Portugal, which marked our museum’s first participation in the annual event. Apart from detailing the conference schedule and describing the keynote speeches, we emphasize the importance of conducting an internal evaluation in our museum. It is our strong belief that only after such an effort can we decide upon the direction our museum wants to take, as well as on the tools and methods we should best use, in accomplishing our mission to serve our community. We also encourage our colleagues in other museums to consider thorough, recurrent internal evaluations.

OANA-ALEXANDRA CHIRILĂ
Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș
Baia Mare
chirilaoana7@yahoo.com

OANA LEȘIU
Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș
Baia Mare
oanalesiu@yahoo.com

Prescurtări bibliografice - Bibliographische Abkürzungen - Bibliographical abbreviations

ActaMN	Acta Mvsei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca
Apulum	Acta Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia
ArchÉrt	Archaeologiai Értesítő, Budapest
ArheoVest	ArheoVest. Asociația ArheoVest, Timișoara
Crisia	Crisia. Muzeul Țării Crișurilor, Oradea
Marmatia	Marmatia. Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, Baia Mare
Materiale	Materiale și Cercetări Arheologice. Academia Română, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
RevBistriței	Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, Bistrița
SCIV (A)	Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie). Academia Română, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
StComSatuMare	Studii și Comunicări Satu Mare. Muzeul Județean Satu Mare, Satu Mare

Tipar:

EUROTIP

Baia Mare, str. Dacia nr. 4
tel/fax: 0262 211 118
eurotipbm@yahoo.com
www.eurotip.ro